ΙΛΙΣΟΣ

Σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος

Τὰ μεταφυσικὰ στοιχεῖα στοὺς Παραλλήλους Βίους τοῦ Πλουτάρχου

Ἔτος 6ον - Ἰανουάριος-Μάρτιος 1961 - Τεῦχος 21ον

Ἔτος 6ον　　Ἰανουάριος — Μάρτιος 1961　　Τεῦχος 21ον

ΙΛΙΣΟΣ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ ΣΚΕΨΕΩΣ
Διευθυντής: ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ
Δραγατσανίου 6 (Πλατεῖα Κλαυθμῶνος), ὄροφος 6ος, ΑΘΗΝΑΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συνδρομαὶ ἔτους 1961:

Συνήθης συνδρομὴ δρχ. 40
ἢ Συνδρομὴ φιλίας δραχ. 50
Ἐξωτερικοῦ Δολλ. 2

Ἐμβάσματα

Μόνον δι' ἐπιταγῆς:
Κωστῆν Μελισσαρόπουλον
Δραγατσανίου 6
ΑΘΗΝΑΣ

Ὑπεύθυνος συμφώνως τῷ ἄρθ. 6 § 1 Α. Ν. 1092/38: Κ. Ν. Μελισσαρόπουλος, Δραγατσανίου 6, Ἀθῆναι.

ΙΛΙΣΟΣ

Ἔτος 6ον ❊ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΜΑΡΤΙΟΣ 1961 ❊ Τεῦχος 21ο

ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΤΡΕΛΛΩΝ

Ν. SRI RAM

ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ νὰ φαντασθῆ κανείς, τὸν περασμένο αἰῶνα, ἢ πρὶν πενῆντα χρόνια, ἢ ἀκόμη πρὶν εἴκοσι —πέντε χρόνια, ὅτι θὰ συζητούσαμε σοβαρὰ στὸ σωτήριον ἔτος 1961, ἐὰν ἡ προειδοποίησις ποὺ θὰ διέθετε μιὰ χώρα σὰν τὴν Ἀγγλία προτοῦ ὑποστῆ ἐπίθεσι προωρισμένη νὰ τὴν καταστρέψη ὁλοκληρωτικά, θὰ ἦταν τέσσαρα λεπτά, ἢ περισσότερο ἀπὸ τέσσαρα λεπτά, ἢ λιγώ-

τερο ἀπὸ τέσσαρα λεπτά; Καὶ ὅμως, τέτοια συζήτησις ἤδη διεξάγεται προκειμένου νὰ καθορισθῆ ἐὰν ἀξίζη τὸν κόπο νὰ ἐγκατασταθῆ βάσις ἀντιποίνων σὲ κάποιο μέρος τοῦ κόσμου. Συνηθίσαμε ὅμως σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τῶν συζητήσεων καὶ δὲν βλέπουμε τὴν παραφροσύνη καὶ τὴν τερατωδία τους· καὶ οἱ μᾶζες ποὺ θὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν ἐξακολούθησι αὐτῆς τῆς καταστάσεως, εἶναι ἀνίκανες νὰ κάμουν τίποτε.

Σὲ χῶρες σὰν τὴν Ἰνδία, τὸ σύνολο τῶν ἀνθρώπων δὲν ἀντιλαμβάνονται, βέβαια, τούτη τὴν παγκόσμια κρίση. Τοὺς φτάνουν τὰ τοπικά τους προβλήματα, ὅπως ἡ ἄνοδος τοῦ κόστους ζωῆς, ἡ ἀρρώστια, ἡ ἀνεργία. Μὰ καὶ στὶς ἄλλες χῶρες, ὅπου ὁ κόσμος ἀπασχολεῖται περισσότερο μὲ τὸν πόλεμο καὶ εἶναι καλύτερα ἐνημερωμένος γιὰ τὶς προόδους τῆς τεχνικῆς στὴν προετοιμασία τοῦ πολέμου, δὲν ἔχουν ἀκριβῆ ἀντίληψι γιὰ τὸν ὄλεθρο, ποὺ ἀπειλεῖ τὴν ἀνθρωπότητα. Σχετικὰ λίγοι ἄνθρωποι σὲ κάθε χώρα σκέπτονται ἐνεργὰ τοὺς πυραύλους, τὶς πυρηνικὲς βόμβες, τὰ συστήματα συναγερμοῦ, τὰ ἀντίποινα καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐνόσῳ ὁ πόλεμος γίνεται ὁλοένα καὶ πιὸ ἐπιστημονικὸς κ' ἡ ἐπιστήμη γίνεται ὁλοένα καὶ πιὸ τεχνικὴ καὶ πολύπλοκη, λιγοστεύει διαρκῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶναι ἱκανοὶ νὰ μετέχουν σὲ συζητήσεις τέτοιου εἴδους, ἂν καὶ ἀφοροῦν τὴν ἴδια τὴν τύχη τους καὶ τὴν τύχη ὅλων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

Καὶ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μποροῦν νὰ συζητοῦν αὐτὰ τὰ θέματα, ἕνα μεγάλο μέρος εἶναι περιχαρακωμένοι στὶς ἰδέες τους (σχετικὰ μὲ τὰ ὑπὸ χρησιμοποίησιν μέσα) ὥστε δὲν ἀντιλαμβάνονται πέρ' ἀπὸ τὸ φράγμα, ποὺ ὕψωσαν μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια τους, τὶς πλήρεις συνέπειες τῆς καταστάσεως, μὲ τὴν ὁποία παίζουν. Ὅλοι αὐτοί, ποὺ ἡ σκέψις τους στριφογυρίζει στὴν «κιγκαλερία τῶν νέων ὅπλων», τὴν «προληπτικὴ στρατηγική» καὶ τὰ παρόμοια, εἶναι προφανῶς αἰχμάλωτοι τῆς ἰδεολογίας τους.

Ἀποτέλεσμα εἶναι τὰ γελοῖα ἐρωτήματα περὶ τεσσάρων λεπτῶν ἢ ὀλιγωτέρων τῶν τεσσάρων λεπτῶν. Στὴν Ἀγγλία, ὅπου ἔγινε ἡ συζήτησις, ἄρχισαν ν' ἀφυπνίζωνται καὶ νὰ ζητοῦν πολιτικὴ πλέον ἀντικειμενική, κοσμημένη μ' ἕνα κλωνάρι εἰρηνισμοῦ, γιὰ τὴν λύτρωσι ἀπὸ τὸ παρὸν ἀδιέξοδο. Πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, δὲν ἔχομε παρὰ νὰ ἐκφράσωμε τὴν ἐλπίδα νὰ ἐνισχυθῆ καὶ νὰ νικήση ἡ ἰδέα ἑνὸς παγκοσμίου ἀφοπλισμοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψι τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

Ο ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ
W. Ridley ἐχάραξε, 1826
(Βιβλιοθήκη Δημ. Γούναρη)

ΤΟ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΣΤΟΥΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΥΣ ΒΙΟΥΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

Ὁλόκληρος ἡ δοθεῖσα στὸν «Παρνασσὸ» διάλεξις τοῦ κ. ΚΩΣΤΗ Ν. ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

Τὴν 9ην Ἰανουαρίου 1961 ἐδόθη εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ ἡ 6η διάλεξις τῆς περιόδου 1960—61 τοῦ Φιλολογικοῦ καὶ Ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ Συλλόγου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὡμίλησεν ὁ διευθυντὴς τοῦ ΙΛΙΣΟΥ κ. Κωστῆς Μελισσαρόπουλος, μὲ θέμα «Τὸ μεταφυσικὸν στοιχεῖον εἰς τοὺς Παραλλήλους Βίους τοῦ Πλουτάρχου».

Ὁ πρόεδρος τοῦ Φιλολογικοῦ τμήματος τοῦ «Παρνασσοῦ» καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γ. Θ. Ζώρας ἐπρολόγισε δι' ὀλίγων τὴν ὁμιλίαν, ἡ ὁποία ἐδόθη ἐν συνεχείᾳ ἐνώπιον εὐρυτάτου καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου, προκαλέσασα ζωηρὸν ἐνδιαφέρον.

Στὴν ἀρχὴ ὁ ὁμιλητὴς ἀνέφερε ὅτι στὰ ἔργα τοῦ Πλουτάρχου ἀφθονεῖ τὸ Μεταφυσικὸ ἢ Παραψυχικὸ στοιχεῖο, τοῦ ὁποίου ἡ καταγραφὴ παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, διότι ἀκόμη καὶ στὴν ἐποχή μας— «ἐποχὴ τῆς πυρηνικῆς ἐνεργείας καὶ προετοιμασίας διαπλανητικῶν ταξιδίων» — ἡ Ἐπιστήμη δὲν ἔχει προχωρήσει αἰσθητὰ στὴν περιοχὴ ὅπου δροῦν ἀνεξήγητες δυνάμεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Μίλησε κατόπιν μὲ συντομία γιὰ τὸν βίο τοῦ βιογράφου τῶν διασήμων ἀνδρῶν τῆς Ἱστορίας, γιὰ τὸ ἔργον του, γιὰ νὰ προχωρήση κατόπιν στην καταγραφή, κατὰ κατηγορίες, τοῦ μεταφυσικοῦ ὑλικοῦ τῶν «Παραλλήλων βίων».

Η συνέχεια τῆς ὁμιλίας δίδεται χάριν τῶν φίλων τοῦ ΙΛΙΣΟΥ, ἰδιαιτέρως τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὁλόκληρη κατωτέρω.

Ὄνειρα

Δὲν ὑπάρχει, σχεδόν, Βίος, ποὺ νὰ μὴν ἀναφέρη παράδοξα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται στὴ σφαῖρα τῆς Μεταφυσικῆς ἢ τῆς Παραψυχικῆς. Ἂς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὰ ὄνειρα. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει πλεῖστα ὄνειρα, τὰ ὁποῖα ἔπαιξαν σημαντικὸ ρόλο στὴν ἱστορία.

Ὁ Θεμιστοκλῆς (30) εἶδε ὄνειρο, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔσωσε τὴ ζωὴ ἀπὸ ἐχθρικὴ ἐνέδρα. Καὶ ἄλλο (26) τὸ ὁποῖο τοῦ ἔδειξε τὸ δρόμο γιὰ τὴν Περσία.

Ὁ Περικλῆς (13) εἶδε στὸν ὕπνο του τὴν Ἀθηνᾶ, ἡ ὁποία τοῦ ὑπέδειξε τὸν τρόπο θεραπείας τοῦ τεχνίτου ποὺ εἶχε πέσει καὶ τραυματίστηκε σοβαρὰ κατὰ τὴν ἀνέγερση τῶν προπυλαίων τῆς Ἀκροπόλεως. Γι' αὐτὸ ἐστήθηκε στὴν Ἀκρόπολη, μετὰ τὰ προπύλαια, τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς —Ὑγείας.

Εἰς τὸν βίον Κοριολανοῦ (24) ἀναφέρεται ὅτι κάποιος Τῖτος Λατῖνος, ἄνθρωπος σοβαρὸς καὶ καθαρὸς ἀπὸ κάθε δεισιδαιμονία καὶ πολὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἀγυρτεία, εἶδε γιὰ τρίτη φορὰ τὸ ἴδιο ὄνειρο, μέχρις ὅτου ἔπαθε παράλυση, καὶ τότε ἐπείσθη νὰ ὁδηγηθῆ, ἐπάνω σὲ φορεῖο στὴ Σύγκλητο, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ ὀνείρου του, γιὰ νὰ καταγγείλη βεβήλωση τῆς ἱερᾶς πομπῆς τοῦ Καπιτωλίου Διός, ποὺ ἔγινε ἀπὸ μιὰ ἄγρια τιμωρία ἑνὸς δούλου. Μόλις διηγήθηκε τὸ ὄνειρο, ἐθεραπεύθη ἀπὸ τὴν παράλυση, ἐνῶ ἡ Σύγκλητος ἀνεζήτησε, εὗρηκε καὶ ἐτιμώρησε τὸν σκληρὸ κύριο τοῦ δούλου καὶ ἀπεφάσισε τὴν ἐπανάληψη τῆς πομπῆς ποὺ εἶχε βεβηλωθῆ.

Εἰς τὸν Βίον Τιμολέοντος (3) ἀναφέρονται ὄνειρα τῶν ἱερειῶν, σύμφωνα μὲ τὰ ὁποῖα οἱ Θεὲς τῶν Μυστηρίων Δήμητρα καὶ Περσεφόνη ἐβοηθοῦσαν τὴν ἐκστρατεία γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Σικελίας, ποὺ ἦταν ἱερὴ γῆ γιὰ τὴν Περσεφόνη.

Ἕνα ἄλλο ὄνειρο περιγράφεται μὲ χαριέστατο τρόπο εἰς τὸν Βίον Πελοπίδα (21—22). Ὁ Πελοπίδας πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη τῶν Λεύκτρων εἶδε ὄνειρο, στὸ ὁποῖο πῆρε ἐντολή, ἂν θέλη νὰ νικήση, νὰ θυσιάση μιὰ ξανθὴ παρθένο. Ἐπειδὴ τὸ πρόσταγμα τοῦ ἐφάνηκε φοβερὸ καὶ ἄνομο, συνεβουλεύθη τοὺς μάντεις καὶ τοὺς ἄρχοντας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἄλλοι τὸν συνεβούλευαν νὰ ὑπακούση, ἀναφέροντας

πολλὰ παραδείγματα τέτοιων θυσιῶν, καὶ ἄλλοι τὸν ἀπέτρεπαν ἀπὸ μιὰ τόσο βάρβαρη θυσία. Καὶ ὁ Πλούταρχος προσθέτει ὅτι τὸ νὰ πιστεύουμε πὼς οἱ θεοὶ χαίρονται μὲ τὸ αἷμα καὶ μὲ τοὺς φόνους ἀνθρώπων, εἶναι ἀνόητον. Ἂν ὅμως οἱ θεοὶ εἶναι τέτοιοι, τότε εἶναι ἀνάξιοι λατρείας. Γιατὶ μόνον σὲ ἄρρωστες καὶ μοχθηρὲς ψυχὲς φυτρώνουν ἄτοπες καὶ σκληρὲς ἐπιθυμίες. Ὁ Πελοπίδας βρισκόταν σὲ ἀμηχανία, ὅταν μιὰ μικρὴ φοράδα, μὲ ξανθὴ χαίτη, ξέφυγε ἀπὸ τὴν ἀγέλη καὶ σταμάτησε κοντά τους. Τότε ὁ μάντις Θεόκριτος λέγει στὸν Πελοπίδα: «Νά, ἦλθε τὸ θῦμα. Ἂς μὴ ζητοῦμε ἄλλη παρθένο. Θυσίασε αὐτὴν ποὺ σοῦ στέλνει ὁ Θεός».

Ὁ Κίμων (18) εἶδε ὄνειρο, ποὺ ἐξηγήθηκε σὰν ὄνειρο θανάτου καὶ ἐπαλήθευσε, καθὼς καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης (39) ἔχοντας στὸ πλευρό του τὴν ἑταίρα Τιμάνδρα, καθὼς καὶ ὁ Εὐμένης, καὶ ὁ Σύλλας, καὶ ὁ Πομπήϊος, καὶ ὁ Δημοσθένης, καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, καὶ ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητής.

Ὁ Λούκουλος (23) πολιορκῶν τὴν Συνώπην, εἶδε στὸν ὕπνο του νὰ τοῦ λένε. «Προχώρησε, Λούκουλε. Θέλει νὰ σοῦ μιλήση ὁ Αὐτόλυκος». Ὅταν ξύπνησε δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβη τί ἐσήμαινε τὸ ὄνειρο. Ἀλλὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἐκυριεύθη ἡ Συνώπη, στὴν ὁποία εἰσερχόμενος ἀντικρύζει ἄγαλμα τοῦ Αὐτολύκου Καὶ ὁ Πλούταρχος προσθέτει ὅτι ὁ Λούκουλος θυμήθηκε τότε τὴ συμβουλὴ τοῦ Σύλλα, νὰ μὴ θεωρῆ κανένας τίποτε τόσο ἀξιόπιστο καὶ βέβαιο, ὅσον ἐκεῖνο ποὺ ἀναγγέλλεται στὰ ὄνειρα.

Τέλος, θὰ ἀναφέρουμε ἕνα καταπληκτικὸ ὄνειρο τοῦ Κικέρωνος (44). Ὁ περίφημος ρήτωρ, εἶδε στὸν ὕπνο του ὅτι ἐκάλεσε στὸ Καπιτώλιο μερικὰ παιδιὰ συγκλητικῶν, γιατὶ ἐπρόκειτο ὁ Ζεὺς νὰ διαλέξη ἀνάμεσα ἀπ' αὐτὰ ἕνα γιὰ ἡγεμόνα τῆς Ρώμης. Τὰ παιδιά, ἄγνωστα στὸν Κικέρωνα, περνοῦσαν ἕνα—ἕνα κοντὰ στὸ Δία, ποὺ τὰ κοίταγε προσεκτικὰ καὶ τὰ ἔδιωχνε. Σ' ἕνα ὅμως παιδὶ ἅπλωσε τὸ χέρι καὶ εἶπε: «Ρωμαῖοι, αὐτὸς θἆναι τὸ τέλος τῶν ἐμφυλίων πολέμων σας, ὅταν θὰ γίνη ἡγεμών σας». Ὁ Κικέρων ἐπρόσεξε τὴ μορφὴ τοῦ παιδιοῦ. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα συναντάει στὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως ἕνα παιδί, ἀκριβῶς ὅπως τὸ εἶχε ἰδῆ στὸν ὕπνο του. Τὸ πλησιάζει καὶ τὸ ρωτάει ποιοὶ εἶναι οἱ γονεῖς του. Τὸ παιδὶ ἦταν ὁ Ὀκταβιανός, ὁ μετέπειτα Αὔγουστος Καῖσαρ, Α΄ Αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων Ἀπὸ τὴν πρώτη συνάντηση τους ὁ Κικέρων τοῦ ἐφέρετο μὲ μεγάλη στοργή. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἐμπόδισε τὸν μέλλοντα αὐτοκράτορα νὰ τὸν συμπεριλάβη, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Ἀντωνίου, εἰς τὸν κατάλογον τῶν 200 προγραφέντων ὑπὸ τῆς τριανδρίας Ὀκταβιανοῦ—Ἀντωνίου—Λεπίδου.

Ὁράματα

Ἀφίνοντας τὰ ὄνειρα, ἄς ἔλθουμε στὰ ὁράματα.

Εἰς τὸν Βίον Θησέως (35) ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὴ μάχη τοῦ Μαραθῶνος πολλοὶ εἶδαν τὴ μορφὴ τοῦ Θησέως, νὰ βαδίζη ἔνοπλος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἀθηναίων.

Εἰς τὸν Βίον Θεμιστοκλῆ (15) ἀναφέρεται ὅτι ἐνῶ γινόταν ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, μεγάλη λάμψη ἄστραψε ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Ἐλευσῖνος καὶ φωνὲς βοερὲς ἀκούστηκαν, ὅπως ὅταν πολλοὶ συνοδεύουν τὴν ἱερὴ πομπὴ τοῦ μυστικοῦ Ἰάκχου.

Ἐπίσης εἶδαν νὰ βγαίνη φῶς ἀπὸ τὰ ἱερὰ τῆς Ἐλευσῖνος οἱ στρατιῶτες τοῦ Ἀγησιλάου (24), ἐνῶ ἐβάδιζαν κατὰ τοῦ Πειραιῶς καὶ τοὺς κατέλαβε φόβος καὶ φρίκη.

Εἰς τὸν Βίον Κοριολανοῦ (3) ἀναφέρεται ὅτι οἱ Διόσκουροι ἐφάνηκαν ἔφιπποι στὴν ἀγορὰ τῆς Ρώμης καὶ ἀνήγγειλαν μιὰ Ρωμαικὴ νίκη.

Εἰς τὸν Βίον Δίωνος (55) ἀναφέρεται ἡ ἐμφάνιση μιᾶς φοβερῆς

γυναίκας, ἡ ὁποία ἐπροκάλεσε μεγάλη ταραχὴ στὸν Πλατωνικὸ φιλόσοφο Δίωνα, καὶ ἔπειτα ἀπὸ μερικὲς ἡμέρες εὑρῆκε τραγικὸ θάνατο ὁ ἔφηβος υἱός του.

Τέλος, εἰς τὸν Βίον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος (69), καθὼς καὶ τοῦ Βρούτου (36—37, 48) διαβάζουμε τὴ γνωστὴ καταπληκτικὴ ἐμφάνιση φοβεροῦ ἀλλοκότου φαντάσματος στὴ σκηνὴ τοῦ Βρούτου, ὁ ὁποῖος στὴν ἀρχὴ τὰ χάνει, ἀλλ' ἀμέσως συνέρχεται καὶ ἐρωτᾶ: «Ποιὸς ἄνθρωπος ἢ ποιὸς δαίμων εἶσαι; Τί ζητᾶς ἐδῶ ποὺ ἦλθες;». Τὸ φάντασμα—ὅπως ἀναφέρεται εἰς τὸν Βίον Ἰουλίου Καίσαρος— ἀπαντᾶ: «Ὁ κακός σου δαίμων, Βροῦτε. Θὰ μὲ ἰδῇς στοὺς Φιλίππους» ἢ — ὅπως ἀναφέρεται εἰς τὸν Βίον τοῦ Βρούτου—ἀπαντᾶ: «Ἡ κακή σου τύχη, Βροῦτε. Θὰ μὲ ἰδῇς στοὺς Φιλίππους». Ὁ Βροῦτος, ψύχραιμος, τοῦ ἀνταπαντᾶ: «Θὰ σὲ ἰδῶ». Ἀμέσως τὸ φάντασμα χάθηκε. Ὁ Βροῦτος συζητεῖ μὲ τὸν Κάσσιο σχετικὰ μὲ τὸ φάντασμα. Ὁ Κάσσιος λέγει ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι πλάσματα τῆς φαντασίας, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ὄνειρα, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ μικρὴ ἀφορμὴ καὶ ἡ φαντασία τὰ μετατρέπει σὲ ἀπατηλὲς εἰκόνες. Δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ ὑπάρχουν δαίμονες. Καὶ ἂν ὑπάρχουν, νὰ ἔχουν μορφὴ καὶ φωνὴ ἀνθρώπου. Αὐτὰ λέγει ὁ Κάσσιος. Ἀλλὰ τὴ νύχτα ποὺ προηγεῖται τῆς μοιραίας μάχης τῶν Φιλίππων, τὸ φάντασμα ἐμφανίζεται ἐκ νέου στὸ Βροῦτο, μὲ τὴν ἴδια μορφή, καὶ σιωπηλὸ αὐτὴ τὴ φορὰ ἀπομακρύνεται.

Ἂς ἀκούσουμε ὅμως τί λέγει καὶ ὁ Πλούταρχος στὴν ἀρχὴ τοῦ Βίου Δίωνος (2). Μιλώντας γιὰ τὸ Βροῦτο καὶ τὸ Δίωνα, σημειώνει ὅτι τὸ πιὸ παράδοξο εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς καὶ στοὺς δύο προανήγγειλε τὸ θάνατο μ' ἕνα φάντασμα. Καὶ ὅμως, ὅσοι δὲν τὰ παραδέχονται αὐτά, λένε ὅτι σὲ κανέναν ἄνθρωπο, ποὺ εἶναι στὰ καλά του, δὲν φανερώνονται φαντάσματα, θεοῦ ἢ ὁμοιώματα, ἀλλὰ μονάχα παιδιὰ ἢ γυναικοῦλες ἢ ἄνθρωποι ἄρρωστοι προσελκύουν αὐτὰ τὰ κοῦφια καὶ ἀλλόκοτα φαντάσματα γιατὶ ἔχουν μέσα τους τὸν κακὸ δαίμονα, τὴ δεισιδαιμονία. Ἂν ὅμως ὁ Δίων καὶ ὁ Βροῦτος, ποὺ ἦσαν ἄνθρωποι σοβαροὶ καὶ φιλόσοφοι, καὶ δὲν παρασύρονταν εὔκολα ἀπὸ κανένα πάθος, ὥστε νὰ κάμουν σφάλμα, οὔτε εὔκολα γίνονταν ὑποχείριοι, ἔφτασαν σὲ τέτοια κατάσταση ἀπὸ τὰ φαντάσματα, ὥστε νὰ τὰ διηγηθοῦν καὶ στοὺς ἄλλους, τότε δὲν ξέρω ἂν δὲν ἀναγκασθοῦμε καὶ ἐμεῖς νὰ παραδεχθοῦμε τὴ γνώμη τῶν παλαιῶν, γνώμη πολὺ παράξενη. Δηλαδὴ ὅτι τὰ κακὰ δαιμόνια, ἐπειδὴ φθονοῦν τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους, προσπαθοῦν νὰ τοὺς φοβίσουν, κάνοντας τὴν ἀρετὴ νὰ θορυβῆται καὶ νὰ παρασύρεται, γιατὶ φοβοῦνται, ὅτι ἂν οἱ καλοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι μείνουν μέχρι τέλους ἀκέραιοι στὴν ἐκτέλεση τοῦ καλοῦ, θὰ βροῦν μετὰ τὸ θάνατό τους καλύτερη τύχη ἀπὸ ἐκεῖνα.

Οἰωνοὶ

Ἀφήνοντας τὰ ὁράματα, ἐρχόμαστε στὰ σημεῖα καὶ τὶς οἰωνοσκοπίες, ποὺ ἀφθονοῦν στοὺς Παραλλήλους Βίους.

Ἐμφανίσεις γυπῶν καθορίζουν τὸν τόπο ποὺ θὰ κτισθῇ ἡ Ρώμη καὶ ἀνακηρύσσουν βασιλέα τὸν Νουμᾶ Πομπήλιον. Ἀσπίδες βάφονται μὲ αἷμα, δόρατα ἀγαλμάτων μετακινοῦνται, ἀγάλματα μετατοπίζονται καὶ ἱδρώνουν. Ἀκόμη καὶ πύρινοι ἄνθρωποι ἐμφανίζονται, νὰ πετοῦν στὸν ἀέρα καὶ πύρινες σφαῖρες πέφτουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὰ στρατόπεδα. Οἰωνοσκοπία σώζει τὸν Φάβιον Μάξιμον ἀπὸ ἐνέδραν τοῦ Ἀννίβα. Θεϊκὰ σημεῖα συνοδεύουν τὸν Τιμολέοντα στὴν ἐκστρατεία γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Σικελίας. Ὁ πέπλος τῆς Ἀθηνᾶς σχίζεται, διὰ τὴν ἱεροσυλίαν νὰ ὑφανθῇ ἀνάμεσα στὸ Δία καὶ τὴν Ἀθηνᾶ ἡ μορφὴ τοῦ Δημητρίου καὶ τοῦ Ἀντιγόνου. Διάφορα σημεῖα προαναγγέλλουν

ν καταστροφὴ τοῦ Ἀντωνίου. ρὰ ποταμῶν καὶ λιμνῶν ταράσνται καὶ φουσκώνουν. Ἀετοὶ ὶ μέλισσαι προαγγέλλουν τὴ νίκη ῦ Ὀκταβίου. Ἕνας δυστυχὴς ῦρος κρεουργεῖται ἀπὸ τοὺς τρατιῶτες, διότι θεωρεῖται κακὸς ἰωνός. Ἡ γυναῖκα τοῦ Καίσαρος αἱ οἱ μάντεις ἐντόνως προσπαοῦν νὰ ἀποτρέψουν τὸν Καίσαρα πὸ τοῦ νὰ μεταβῆ στὴ Σύγκλητο κατὰ τὴ μοιραία ἐκείνη ἡμέρα τῶν Εἰδῶν Μαρτίου, διότι αἱ θυσίαι καὶ οἱ οἰωνοὶ ἦσαν ἀπαίσιοι.

Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει τὰ γεγονότα, χωρὶς τὶς περισσότερες φορὲς νὰ προχωρῆ σὲ κρίσεις. Ἐν τούτοις φανερὰ ἀποδοκιμάζει τὶς δεισιδαιμονίες, καὶ τὶς ἀγυρτείες: Ἀναφέραμε στὸ κεφάλαιο τῶν ὀνείρων τὴ φράση του «ἄνθρωπος σοβαρὸς καὶ καθαρὸς ἀπὸ κάθε δεισιδαιμονία καὶ πολὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἀγυρτεία». Εἰς τὸν Βίον τοῦ Λυκούργου (9) σὰν συνέπεια τῆς καταργήσεως τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων, γράφει: «Στὴ Λακωνικὴ δὲν ἐπλησίαζε οὔτε σοφιστής, οὔτε ἐπιχειρηματίας κοινῶν γυναικῶν, οὔτε μάντις ἀγύρτης». Εἰς τὸν Βίον τοῦ Καμίλλου (6) γράφει: «Τὸ νὰ πιστεύῃ κανεὶς τυφλὰ σὲ τέτοια πράγματα, καὶ τὸ νὰ μὴν πιστεύῃ καθόλου, εἶναι καὶ τὰ δύο σφαλερά, ἐξ αἰτίας τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας, ποὺ δὲν ἔχει ὅρια, οὔτε αὐτοκυριαρχία, ἀλλὰ παρεκτρέπεται καὶ φθάνει ἄλλοτε σὲ δεισιδαιμονία καὶ θρησκοληψία, κι' ἄλλοτε σὲ παραμέληση καὶ περιφρόνηση τῶν θείων. Γι' αὐτό, τὸ καλύτερο ἀπ' ὅλα εἶναι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ κάθε ὑπερβολή».

Εἰς τὸν Βίον τοῦ Ἀλεξάνδρου (75) γράφει ὅτι ἀφοῦ ὁ Μέγ. Ἀλέξανδρος, κατὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του, παραδόθηκε στὰ θεῖα, ταραχὴ καὶ φόβος κατέλαβε τὴ διάνοιά του καὶ τὸ παραμικρὸ ἀσυνήθισιο πρᾶγμα, τὸ θεωροῦσε ὑπερφυσικὸ σημεῖο. Τὰ ἀνάκτορα ἐγέμισαν ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ἔκαναν θυσίες καὶ καθαρμοὺς καὶ ζητοῦσαν μαντεῖες. Καὶ προσθέτει: Εἶναι βέβαια πρᾶγμα φοβερὸ ἡ ἀπιστία στὰ θεῖα καὶ ἡ περιφρόνησή τους, ἀλλὰ ἐπίσης φοβερὴ εἶναι καὶ ἡ δεισιδαιμονία, ἡ ὁποία ἐγέμισε τὸν Ἀλέξανδρο, ἀπὸ τότε ποὺ τὸν ἐκυρίευσε ὁ φόβος καὶ ἡ ἀβουλία.

Καὶ εἰς τὸν Βίον τοῦ Περικλῆ (38) ἀναφέρει ὅτι ὁ Περικλῆς, ἄρρωστος ὅπως ἦταν ἀπὸ τὴν ἐπιδημία, ἔδειξε σὲ φίλο του κάποιο φυλαχτό, ποὺ τοῦ εἶχαν κρεμάσει στὸ λαιμὸ οἱ γυναῖκες, θέλοντας νὰ ὑποδείξῃ μ' αὐ ό, σὲ ποιὸ σημεῖο καταντάει ὁ ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἀνέχεται κι' αὐτὴν ἀκόμη τὴ γυναικεία ἀνοησία τῶν φυλακτῶν.

Ὁ Πλούταρχος καυτηριάζει τὴ δεισιδαιμονία ποὺ γεννάει τὸ φόβο ἀπὸ τὶς ἐκλείψεις Ἡλίου ἢ Σελήνης, ποὺ τὶς θεωρεῖ ἁπλᾶ φυσικὰ φαινόμενα.

Εἰς τὸν Βίον Περικλῆ (35) ἀναφέρεται ἔκλειψις Ἡλίου. Ὁ Περικλῆς βρισκόταν σ' ἕνα πλοῖο, ὁ κυβερνήτης τοῦ ὁποίου κατατarάχθηκε. Τότε ὁ Περικλῆς τοῦ σκεπάζει τὸ πρόσωπο μὲ τὴ χλαμύδα καὶ τὸν ρωτάει ἂν αὐτὸ προαναγγέλλῃ καμμιὰ μεγαλη συφορά. Ὅταν ὁ πλοίαρχος ἀπήντησε ἀρνητικά, ὁ Περικλῆς ξαναρώτησε: «Τί διαφέρει λοιπόν, ἐκεῖνο ἀπὸ τοῦτο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ἐπροκάλεσε τὸ γενικὸ σκοτάδι εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὴ χλαμύδα;».

Ἐν τούτοις ὁ Νικίας (23) στὶς Συρακοῦσες κατατρόμαξε ἀπὸ τὴν ἔκλειψη Σελήνης καὶ ἐματαίωσε τὴν ἀποχώρηση τῶν πλοίων, ποὺ θὰ ἔσωζε τοὺς ἀτυχεῖς Ἀθηναίους ἀπὸ τὴ Σικελικὴ καταστροφή. Ὁ Πλούταρχος προσθέτει ὅτι πρῶτος ὁ Ἀναξαγόρας πραγματεύτηκε σὲ σύγγραμμα μὲ μεγαλύτερη σαφήνεια καὶ μὲ περισσότερο θάρρος γιὰ τὸ φῶς καὶ τὴ σκιὰ τῆς Σελήνης. Ἀλλὰ ἡ θεωρία του ἦταν ἀκόμη ἀπόρρητη, γιατὶ δὲν ἀνέχονταν στὰς Ἀθήνας τοὺς φυσικοὺς καὶ τοὺς μετεωρολέσχας. Γι' αὐτὸ ὁ Πρωταγόρας ἐξορίστηκε, ὁ Ἀναξαγόρας φυλακίστηκε καὶ ὁ Σω-

κράτης θανατώθηκε.

Εἰς τὸν Βίον Αἰμιλίου Παύλου (17) περιγράφεται ἐπίσης ἔκλειψις Σελήνης. Οἱ Μακεδόνες τὴν ἐθεώρησαν ἀπαίσιο οἰωνό. Οἱ Ρωμαῖοι ἐσήκωναν δᾶδες πρὸς τὸν οὐρανό, καλῶντας τὴ Σελήνη νά ξαναφανῆ. Καὶ ὁ Πλούταρχος προσθέτει: «Ὁ Αἰμίλιος, ὄχι πὼς δὲν ἐγνώριζε τὶς ἐκλειπτικὲς ἀνωμαλίες, ποὺ φέρνουν τὴ Σελήνη σὲ καθωρισμένα χρονικὰ διαστήματα, ἐκεῖ ποὺ κινεῖται, νά μπαίνη στὴ σκιά τῆς Γῆς καὶ νά κρύβεται, μέχρι ποὺ να περάση ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ μέρος καὶ νά ξαναπάρη τὸ φῶς ἀπὸ τὸν Ἥλιο, ἀλλά ἐπειδὴ πολλά τά ἀπέδιδε στοὺς θεοὺς καὶ ἀγαποῦσε τὶς θυσίες καὶ τὶς μαντεῖες, μόλις εἶδε τὴν ἀρχὴ τῆς ἐκλείψεως, ἐθυσίασε 11 μοσχάρια».

Καὶ εἰς τὸν Βίον Δίωνος (24) περιγράφεται ἔκλειψις Σελήνης καὶ ὁ Πλούταρχος προσθέτει: «Στὸν Δίωνα καὶ στοὺς ἄλλους δὲ φάνηκε καθόλου παράξενο, γιατὶ ὑπελόγιζαν τάς περιόδους καὶ τὴ συνάντηση τῆς σκιᾶς μὲ τὴ Σελήνη καὶ τὴν παρέμβαση τῆς Γῆς πρὸς τὸν Ἥλιο. Οἱ στρατιῶτες ὅμως ἐταράχτηκαν».

Προρρήσεις

Ἂς δοῦμε τώρα μερικὲς ἐνδιαφέρουσες προρρήσεις τοῦ μέλλοντος.

Εἰς τὸν Βίον Καμίλλου (14,30) ἀναφέρεται ὅτι ὁ Μάρκος Καιδίκιος, ἄνθρωπος τίμιος καὶ χρηστός, βαδίζων στὴν καινὴ ὁδό, ἄκουσε βροντερὴ φωνὴ νά τοῦ λέγη: «Πήγαινε, Μάρκε, στοὺς ἄρχοντας καὶ πές τους νά περιμένουν σὲ λίγο καιρὸ τοὺς Γαλάτες». Οἱ ἄρχοντες ἐγέλασαν. Ἀλλά σὲ λίγο καιρὸ ἔφθασαν οἱ Γαλάτες καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Ρώμη, καταστρέφοντες οἰκίες καὶ ἱερά Μετά τὴν ἀποχώρηση τῶν Γαλατῶν ὁ Κάμιλλος στὸ σημεῖο ἐκεῖνο, ὅπου ἀκούστηκε ἡ φωνὴ, ἔκτισε Ναὸ τῆς Φήμης.

Εἰς τὸν Βίον Αἰμιλίου Παύλου (24—25) ἀναφέρονται πολλαὶ περιπτώσεις, κατά τάς ὁποίας, γεγονότα ποὺ συνέβησαν μακριά, ἐγνωστοποιήθησαν σὲ χρόνο ποὺ δὲν μποροῦσε νά καλύψη τὶς μακρὲς ἀποστάσεις. Ἡ πανωλεθρία τοῦ Περσέως ἀπὸ τὸν Αἰμίλιο Παῦλο, ὁ ὁποῖος ἔγινε κύριος τῆς Μακεδονίας, ἐγνωστοποιήθηκε στὴ Ρώμη ἀρκετὲς ἡμέρες πρὶν φθάσει ἀγγελιοφόρος. Τὸ ἴδιο λέγεται ὅτι συνέβη μὲ τὴν ταυτόχρονη νίκη στὶς Πλαταιὲς καὶ στὴ Μυκάλη κατά τῶν βαρβάρων.

Ὅταν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ (47) ἐνίκησε τὸν Πομπήιο στά Φάρσαλα τῆς Θεσσαλίας, ὁ Γάϊος Κορνήλιος, ἄνθρωπος ἔμπειρος τῆς μαντικῆς τέχνης, συμπολίτης καὶ γνώριμος τοῦ συγγραφέως Λιβίου, παρατηροῦσε τοὺς οἰωνοὺς στὴν Πάδουα τῆς Ἰταλίας. Καὶ πρῶτα—πρῶτα, ὅπως λέγει ὁ Λίβιος, ἐμάντευσε τὴν ὥρα τῆς μάχης καὶ εἶπε σ' ὅσους ἦσαν παρόντες ὅτι τελειώνει πιά ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Ὅταν ἐπανέλαβε τὶς παρατηρήσεις του, ἀνεπήδησε μ' ἐνθουσιασμὸ φωνάζοντας «Νικᾶς, Καῖσαρ!». Οἱ παρόντες ἐξεπλάγησαν. Τότε ἐκεῖνος ἔβγαλε ἀπὸ τὸ κεφάλι του τὸ στεφάνι ποὺ φοροῦσε καὶ ὁρκίστηκε ὅτι δὲν θά τὸ ξαναφορέση πρὶν τά πράγματα μαρτυρήσουν γιά τὴ μαντική του τέχνη.

Εἰς τὸν Βίον Ἀλκιβιάδη (17), καθὼς καὶ τοῦ Νικία (13), ἀναφέρεται ὅτι προκειμένου νά γίνη ἡ ἐκστρατεία τῆς Σικελίας, ὁ Σωκράτης καὶ ὁ ἀστρονόμος Μέτων δὲν προέβλεπαν κανένα καλὸ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐκστρατεία, ὁ μὲν Σωκράτης διότι τὸν εἰδοποίησε τὸ δαιμόνιον ποὺ ἐπικοινωνοῦσε μαζί του, ὁ δὲ Μέτων, εἴτε διότι ἐσκέφθηκε καλά σχετικά μὲ τὴν ἔκβασιν τῆς ἐκστρατείας, εἴτε διότι μεταχειρίσθηκε κάποια μαντικὴ μέθοδο. Μάλιστα γιά τὸ Μέτωνα λέγεται ὅτι προσποιήθηκε πὼς τρελλάθηκε, ἔκαψε τὸ σπίτι του καὶ κατόπιν παρεκάλεσε τὸ λαό, ἀφοῦ τέτοια συμφορά ἔπαθε, νὰ ἐπιτραπῆ στὸ γιό του νὰ μὴ λάβη μέρος στὴν ἐκστρατεία.

Εἰς τὸν Βίον Ἀριστείδη (11) ἐριγράφεται ὅτι, πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν, ὁ Ἀριστείδης ἔλαβε χρησμὸ τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν, ὅτι θὰ νικήσουν οἱ Ἕλληνες, ἂν προσευχηθοῦν στὸ Δία, στὴν Κιθαιρωνία Ἥρα, στὸν Πάνα καὶ στὰς Σφραγίτιδας νύμφας, ἂν θυσιάσουν στοὺς γενάρχες τῶν Πλαταιῶν, καὶ ἂν πολεμήσουν στὴν πεδιάδα τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος καὶ Κόρης. Ὁ χρησμὸς ἐθεωρήθη ἀλληλοσυγκρουόμενος, διότι αἱ Σφραγίτιδες νύμφαι καὶ οἱ γενάρχαι εὑρίσκοντο στὶς Πλαταιές, ἐνῶ ἡ πεδιάδα Δήμητρος καὶ Κόρης στὴν Ἐλευσῖνα. Τότε ὁ στρατηγὸς Ἀρίμνηστος εἶδε στὸν ὕπνο του τὸν Δία, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπε ὅτι πλανῶνται στὴν ἑρμηνεία τοῦ χρησμοῦ, διότι πλησίον τῶν Πλαταιῶν εὑρίσκεται τὸ μέρος ποὺ ὁρίζει ὁ χρησμός, καὶ νὰ τὸ ζητήσουν. Ἀναζητώντας ἀνεκάλυψαν ὅτι στὶς ὑπωρεῖες τοῦ Κιθαιρῶνος ὑπῆρχε ἀρχαιότατος Ναὸς τῆς Ἐλευσινίου Δήμητρος καὶ Κόρης.

Εἰς τὸν ἴδιον Βίον (19) ἀναφέρεται ὅτι στὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν σκοτώθηκε ὁ Μαρδόνιος μὲ πέτρα στὸ κεφάλι ὅπως εἶχαν προφητεύσει τὸ Μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαρείου καὶ τὸ Μαντεῖον τοῦ Τροφωνίου Διός.

Εἰς τὸν Βίον Πύρρου (30) προφητεύεται μὲ οἰωνοσκοπία ὁ θάνατος τοῦ υἱοῦ του, καθὼς καὶ (32) ὁ ἰδικός του θάνατος, γιὰ τὸν ὁποῖο τοῦ εἶχε δοθῆ παλαιὸς χρησμὸς ὅτι θὰ πεθάνη ὅταν ἰδῆ λύκο νὰ πολεμάη μὲ ταῦρο. Λοιπόν, ὅταν ἐκυρίευσε τὸ Ἄργος, μόλις ἔφθασε στὴν Ἀγορά, ἀντίκρυσε χάλκινο ἀφιέρωμα, ἀποτελούμενο ἀπὸ μαχομένους λύκον καὶ ταῦρον. Τότε θυμήθηκε τὸ χρησμὸ καὶ ἠθέλησε νὰ φύγη ἀπὸ τὸ Ἄργος, ἀλλὰ τὸν βρῆκε στὸ κεφάλι τὸ κεραμίδι ποὺ τοῦ ἔρριξε μιὰ γυναῖκα καὶ ἔτσι ὁ χρησμὸς ἐκπληρώθηκε.

Καὶ στὸ Μάριο (35), ὅταν ἦταν νέος καὶ ἄσημος, ἐδόθη μαντεία ὅτι θὰ γίνη ὁ ἐνδοξότερος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ θὰ λάβη ἑπτὰ φορὲς τὴν ὑπέρτατη ἐξουσία. Καὶ πράγματι ἑπτὰ φορὲς ἐξελέγη Ὕπατος.

Ἀλλά καὶ στὸ Σπάρτακο (Κράσσος 8), τὸν μετέπειτα ἀρχηγὸ τῆς ἐξεγέρσεως τῶν δούλων, ἡ γυναῖκα του, ποὺ ἐγνώριζε τὴν μαντικὴν καὶ τὰ ὄργια τοῦ Διονύσου, τοῦ ἐξήγησε ἕνα ὄνειρο ποὺ εἶδε μόλις ἔφθασε δοῦλος στὴ Ρώμη, καὶ τοῦ εἶπε ὅτι θ' ἀποκτοῦσε μεγάλη καὶ φοβερὴ δύναμη, ἡ ὁποία ὅμως δὲν θα κατέληγε σὲ εὐτυχισμένο τέλος.

Καὶ γιὰ τὸν Λύσανδρο (29) ὑπῆρχε ἕνας παλαιὸς χρησμὸς ποὺ ἔλεγε: «Τὸν ὁπλίτη ποὺ κελαιδεῖ, ἀπόφυγέ τον. Φεῦγε μακρυὰ ἀπὸ τὸν δράκοντα». Λοιπόν, ὁ Λύσανδρος ἐφονεύθη μόλις διάβηκε ἕνα ποτάμι, ποὺ οἱ Φωκεῖς τὸ ὀνόμαζαν Ὁπλίτη καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὸν σκότωσε εἶχε χαραγμένον στὴν ἀσπίδα του ἕνα δράκοντα.

Εἰς τὸν Βίον Ἀντωνίου (33) ἀναφέρεται ὅτι ἕνας Αἰγύπτιος μάντις εἶπε στὸν Ἀντώνιο ὅτι, ἐνῶ ἡ τύχη του εἶναι λαμπροτάτη, ἐπισκιάζεται ἀπὸ τὴν τύχη τοῦ Ὀκταβίου. Καὶ πράγματι, ὅταν ἔπαιζε ζάρια μὲ τὸν Ὀκτάβιο ἢ ἔκαναν κοκκορομαχίες ἢ ὀρτυκομαχίες, πάντοτε ἐκέρδιζε ὁ Ὀκτάβιος. Καὶ ὁ Πλούταρχος πιὸ κάτω (56) γράφει τὸ ἑξῆς ἀξιοσημείωτον. «Διότι ἦταν πεπρωμένο νὰ τὰ καταλάβη ὅλα ὁ Ὀκτάβιος». Συνεπῶς ὁ Πλούταρχος ἐπίστευε στὸ πεπρωμένον. Διότι καὶ εἰς τὸν Βίον Μαρκέλλου (29) ἀναφέρει ἕνα στίχο τοῦ Πινδάρου, κατὰ τὸν ὁποῖον «Τὸ πεπρωμένον τῆς μοίρας, οὔτε φωτιά, οὔτε σιδερένιο τεῖχος μπορεῖ νά τὸ ἐμποδίση».

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Βίον Ἀλεξάνδρου (52), ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ὠδύρετο γιά τὸ θάνατο τοῦ Κλείτου, ποὺ τὸν σκότωσε ὁ ἴδιος μεθυσμένος, ὁ μάντις Ἀρίστανδρος, γιὰ νὰ τὸν παρηγορήση, τοῦ ὑπενθύμισε τὸ ὄνειρο ποὺ εἶχε δῆ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ποὺ φανέρωνε ὅτι ὅλα αὐτὰ ἦσαν πρὸ πολλοῦ κανονισμένα ἀπὸ τὴ μοῖρα.

᾿Αλλὰ τὸ πεπρωμένο περισσότερο ἔντονα διαγράφεται στὴν περιγραφὴ τοῦ φόνου τοῦ ᾿Ιουλίου Καίσαρος (63). «Εἶναι εὐκολώτερο—γράφει ὁ Πλούταρχος — νὰ προλέγη κανεὶς τὸ πεπρωμένο, παρὰ νὰ φυλάγεται ἀπ' αὐτό». Ἕνας μάντις εἶχε συμβουλεύσει τόν ᾿Ιούλιο Καίσαρα νὰ φυλάγεται ἀπὸ μεγάλο κίνδυνο κατὰ τὰς Εἰδοὺς Μαρτίου (15 Μαρτίου), Κατὰ τὴ μοιραία ἐκείνη ἡμέρα, ὁ Καῖσαρ, πηγαίνοντας στὴ Σύγκλητο, συνήντησε τὸ μάντι καὶ τοῦ εἶπε εἰρωνικά: «Ἦλθαν αἱ Εἰδοὶ Μαρτίου». Ὁ μάντις ἀπήντησε: «Ἦλθαν, ἀλλὰ δὲν παρῆλθαν». Τὴν προηγούμενη νύχτα ἡ γυναῖκα τοῦ Καίσαρος Καλπουρνία εἶχε ἐφιάλτη στὸν ὕπνο της, διότι εἶδε ὅτι ἐσκότωσαν τὸν Καίσαρα. Ὅταν ξημέρωσε, ἐπίεζε τὸν Καίσαρα νὰ μὴ βγῆ ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἀναβάλλοντας τὴ συνεδρίαση τῆς Συγκλήτου. ᾿Αλλὰ καὶ οἱ ἱερεῖς τοῦ ἔλεγαν ὅτι τὰ ἱερὰ δὲν ἦσαν αἴσια. Ὁ ᾿Αρτεμίδωρος, ποὺ εἶχε πληροφορηθῆ τὴ συνωμοσία, τοῦ ἔφερε ἔγγραφο καταγγελία καὶ τοῦ τὴν ἔδωσε λέγοντας «Διάβασε, Καῖσαρ, μόνος καὶ γρήγορα, γιατὶ περιέχει πράγματα μεγάλα καὶ ἐνδιαφέροντα γιὰ σένα». Ὁ Καῖσαρ κρατοῦσε τὸ ἔγγραφον στα χέρια του καὶ ἐπεχείρησε πολλὲς φορὲς νὰ τὸ διαβάση, ἀλλὰ ἐμποδιζόταν ἀπὸ τὸ πλῆθος ποὺ τὸν πλησίαζε, κ' ἔτσι ἐμπῆκε στὴ Σύγκλητο καὶ ἔπεσε στὰ χέρια τῶν συνωμοτῶν.

᾿Επειδὴ ἔγινε λόγος γιὰ τοὺς μαντικους χρησμούς, χρήσιμο εἶναι νὰ ποῦμε ὅτι οἱ χρησμοὶ τῶν Μαντείων δὲν εἶχαν ἀποκλειστικῶς μαντικὸ χαρακτῆρα, ἀλλὰ γενικὰ συμβουλευτικό.

Ὁ Λυκοῦργος (5) ἐπῆγε στοὺς Δελφοὺς να ζητήση γνώμη για τὴ θεσμοθεσία του. Ὁ χρησμὸς τὸν ἀπεκάλεσε «θεοφιλῆ», δηλαδὴ φίλο τῶν θεῶν, καὶ «θεὸν μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον». ᾿Εδῶ βλέπουμε ὅτι τὸ Μαντεῖον δίδει πλατύτερο περιεχόμενο στὴ λέξη «Θεός». ᾿Αξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ὁ χρησμὸς γιὰ τὴ Σπαρτιατικὴ Γερουσία (6) ἔχει δημοκρατικὲς τάσεις, ἀντίθετα πρὸς τὸν ὀλιγαρχικὸ χαρακτῆρα τοῦ Σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος. Τὸ Μαντεῖον εἶπε: «Νὰ συγκαλῇς τὴ Συνέλευση, ἀπὸ πανσέληνο σὲ πανσέληνο, νὰ προτείνης νόμους, νὰ τοὺς ὑποβάλης σὲ ἔλεγχο καὶ ὁ λαὸς νὰ ἔχη τὴν ἰσχύουσα γνώμη καὶ ἐξουσία».

Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει ὅτι ὁ Λύσανδρος (25—26) προσπάθησε νὰ ἐπωφεληθῆ ἀπὸ τὴν πίστη στὰ Μαντεῖα καὶ νὰ ἐξαγοράση τοὺς ἱερεῖς διαφόρων Μαντείων. ᾿Αλλ' ἀπέτυχε παντοῦ καὶ ἐπροκάλεσε τὴν ἀγανάκτηση τῶν ἱερέων.

Καὶ ὁ Σερτώριος (11,20) ἐνέπαιζε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ θεῖα, μὲ ἕνα ἄσπρο ἐλάφι ποὺ εἶχε καὶ διέδιδε ὅτι τοῦ ἔφερνε θεῖα μηνύματα.

Θρασύτερος ὁ Σύλλας (12), χωρὶς δισταγμοὺς γιὰ τὰ θεῖα ἔστειλε τὸν Κάφι νὰ ἁρπάξη τοὺς θησαυροὺς τῶν Δελφῶν. Ὁ Κάφις ἐδίσταζε καὶ ὅταν μερικοὶ τοῦ εἶπαν ὅτι ἀκούστηκε ν' ἀντηχῇ ἡ κιθάρα τοῦ ᾿Απόλλωνος, ἔγραψε στὸ Σύλλα, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὸν ἀποτρέψη ἀπὸ τὴν ἁρπαγή. ᾿Αλλὰ ὁ Σύλλας ἀπήντησε ὅτι ἀπορεῖ πῶς ὁ Κάφις δὲν κατάλαβε ὅτι τὸ νὰ τραγουδάει ὁ θεὸς εἶναι σημεῖο πὼς χαίρεται καὶ ὄχι πὼς ὀργίζεται. Νὰ πάρη, λοιπὸν, μὲ θάρρος τὰ ἀφιερώματα, γιατὶ ὁ θεὸς τὰ δίδει μὲ εὐχαρίστηση.

Τὰ Μυστήρια

Γιὰ τὰ Μυστήρια καὶ τὶς Μυήσεις ὁ Πυθαγόρειος Πλούταρχος τρέφει βαθύτατο σεβασμό.

Εἰς τὸν Βίον Θησέως (30) γράφει ὅτι ὁ Θησεὺς ἐφρόντισε νὰ μυηθῆ ὁ Ἡρακλῆς καὶ νὰ ὑποβληθῆ, πρὶν ἀπὸ τὴ Μύηση, στὸν ἀπαιτούμενο καθαρμό.

Εἰς τὸν Βίον Νουμᾶ (1) ἀναφέρεται ὅτι ὁ Νουμᾶς ὑπῆρξεν ἀκροατὴς τοῦ Πυθαγόρα καὶ ὅτι (24) τοῦ ἄρεσε νὰ ζῇ στὴν ἐξοχή, περιδιαβάζοντας στὰ ἄλση καὶ σὲ ἐρημικοὺς τόπους. ᾿Εκεῖ συναναστρεφόταν τὶς Μοῦσες καὶ ἦλθε

ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ τὴ νύμφη γερία, ἡ ὁποία τὸν ἐρωτεύθηκε ι τὸν κατέστησε «σοφὸν περὶ τὰ ῖα», καθὼς ἐπίσης τοῦ ὑπαγόυσε τὴ νομοθεσία του. Στὸ σηεῖο αὐτὸ ὁ Πλούταρχος γράφει ολλὰ γιὰ τὶς σχέσεις, ἐρωτικὲς αἱ μή, μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων.

Ὁ Νουμᾶς (8) εἶχε ἀπαγορεύσει στοὺς Ρωμαίους νὰ λατρεύουν παραστάσεις θεῶν ἀνθρωπόμορφες. Ἔτσι οἱ Ρωμαῖοι ἐπὶ 170 χρόνια ἔκτιζαν Ναοὺς καὶ Βωμοὺς χωρὶς ἀγάλματα καὶ μορφικὲς παραστάσεις, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἄποψη ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξη ὀρθὴ ἀντίληψη τοῦ Θείου, παρὰ μόνον μὲ τὴ νόηση. Ἀλλὰ καὶ οἱ θυσίες ποὺ καθιέρωσε ὁ Νουμᾶς, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὶς Πυθαγόρειες ἰδέες, ἦσαν θυσίες ἀναίμακτες καὶ γίνονταν μὲ ἀλεῦρι καὶ σπονδὲς κρασιοῦ.

Στὸ Νουμᾶ (9) ἀποδίδεται ἡ καθιέρωση, μεταξὺ τῶν Ρωμαίων, τῆς λατρείας τοῦ Πυρός, τὸ ὁποῖον— ὅπως γράφει ὁ Πλούταρχος εἰς τὸν Βίον Καμίλλου (20) — θεωρεῖται πηγὴ τῶν πάντων, σύμβολον τῆς αἰωνίας δυνάμεως ποὺ διακοσμεῖ τὸ Σύμπαν. Στὸ Πῦρ ὀφείλεται ἡ κίνηση. Καὶ ἡ δημιουργία εἶναι κίνηση ἢ τουλάχιστον γίνεται μὲ τὴν κίνηση.

Τὸ ἱερὸν Πῦρ τὸ ἐφύλασσαν στὴ Ρώμη αἱ Ἑστιάδες παρθένοι, οἱ ὁποῖες εἶχαν ὁρκισθῆ νὰ διαφυλάσσουν τὴν ἁγνότητά τους. Ἀλλὰ δὲν εἶναι σπάνιες οἱ περιπτώσεις (Φάβιος 18), ποὺ ἐτάφησαν ζωντανὲς Ἑστιάδες, ἐπειδὴ εἶχαν παύσει νὰ εἶναι παρθένοι.

Αἱ Ἑστιάδες ἐφύλασσαν ἐπίσης καὶ τὰ Σιβυλλικὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Νουμᾶ (22) τὰ εἶχαν θάψει μαζί του. Δώδεκα ἱεροφαντικὰ βιβλία καὶ ἄλλα δώδεκα ἑλληνικὰ φιλοσοφικοῦ περιεχομένου, γράφει ὁ Πλούταρχος. Ἔπειτα ἀπὸ 400 χρόνια μεγάλες βροχὲς ἐξεσκέπασαν τὶς λάρνακες καὶ ἀπεκαλύφθησαν τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἐδιάβασε ὁ στρατηγὸς Πετίλιος καὶ ἀνέφερε στὴ Σύγκλητο ὅτι δὲν εὕρισκε θεμιτὸ καὶ εὐλαβικὸ νὰ πληροφορηθοῦν οἱ πολλοὶ τὸ περιεχόμενό τους. Κατόπιν τούτου ἀπεφάσισαν νὰ τὰ κάψουν.

Ὑπῆρχε καὶ ἡ φήμη — λέγει ὁ Πλούταρχος (Κάμιλλος 20) — ὅτι μεταξὺ τῶν φυλασσομένων ἀπὸ τὶς Ἑστιάδες παρθένους ἦσαν καὶ τὰ ἱερὰ τῆς Σαμοθράκης, δηλαδὴ τῶν Καβειρίων Μυστηρίων, τὰ ὁποῖα μετέφερε ὁ Δάρδανος στὴν Τροία καὶ τὰ καθιέρωσε μὲ μυστηριώδεις τελετάς. Ὅταν ἐκυριεύθη ἡ Τροία, τὰ διέσωσε ὁ Αἰνίας καὶ τὰ μετέφερε στὸ Λάτιο, μαζὶ μὲ τὸ Τρωϊκὸ Παλλάδιο.

Τὴν ἱερότητα τοῦ Πυρὸς τὴ βρίσκουμε καὶ στοὺς Ἕλληνες (Ἀριστείδης 20). Μετὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Περσῶν στὶς Πλαταιές, τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἔδωσε ἐντολὴ νὰ σβήσουν ὅλες τὶς φωτιές, τὶς ὁποῖες εἶχε μολύνει ἡ βαρβαρικὴ κατοχή, καὶ νὰ τὶς ἀνάψουν μὲ καθαρὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον θὰ ἔπαιρναν ἀπὸ τὴν κοινὴ Ἑστία τῶν Ἑλλήνων, δηλαδὴ τοὺς Δελφούς. Τότε ὁ Εὐρίδας ἔφθασε τρέχοντας στοὺς Δελφοὺς καὶ ἀφοῦ ὑπεβλήθη εἰς καθαρμὸν καὶ τὸν ἐστεφάνωσαν μὲ δάφνη, ἔλαβε ἀπὸ τὸ βωμὸ τὸ ἱερὸν Πῦρ καὶ τὸ ἔφερε τρέχοντας στὶς Πλαταιές, ὅπου ἀφοῦ τὸ παρέδωσε, ἔπεσε νεκρός, ὅπως ὁ ἀγγελιοφόρος τοῦ Μαραθῶνος.

Ἀριθμολογία

Ἀξιοσημείωτες εἶναι οἱ γνώσεις τοῦ Πυθαγορείου Πλουτάρχου σχετικὰ μὲ τὴ Γῆ, γιὰ τὴν ὁποία — ἐκτὸς ἐκείνων ποὺ ἀναφέραμε γιὰ τὶς ἐκλείψεις — γράφει εἰς τὸν Βίον Νουμᾶ (11), ὅτι οὔτε ἀκίνητη εἶναι, οὔτε βρίσκεται στὸ κέντρον τῆς περιστροφικῆς κινήσεως, ἀλλὰ εἶναι μετέωρη καὶ κινεῖται κυκλικά, γύρω ἀπὸ τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον οἱ Πυθαγόρειοι ὀνομάζουν Ἑστία ἢ Μονάδα, καὶ ὅτι ἡ Γῆ δὲν ἀποτελεῖται οὔτε ἀπὸ τὰ κυριώτερα, οὔτε ἀπὸ τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου. Προσθέτει

ἐπίσης ὅτι αὐτὰ τὰ στοχάστηκε καὶ ὁ Πλάτων, σὲ μεγάλη ἡλικία.

Καὶ ἡ ἀριθμολογία δὲν εἶναι ἄγνωστη στὸν Πλούταρχο. Εἰς τὸν Βίον Φαβίου Μαξίμου (4) γράφει ὅτι ὁ Φάβιος ἔταξε στοὺς θεοὺς νὰ ὀργανώση μουσικὲς καὶ θεατρικὲς παραστάσεις, δαπανώντας 333 σεστέρτια, 333 δηνάρια καὶ 1)3 δηναρίου, διότι —προσθέτει— ὁ ἀριθμὸς 3 εἶναι τέλειος καὶ πρῶτος τῶν περιττῶν καὶ ἀρχὴ τῆς πολλότητος. Καὶ εἰς τὸν Βίον Θησέως (36) γράφει ὅτι ὁ Ποσειδῶν πανηγυρίζεται τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἑκάστου μηνός, διότι ἡ ὀγδοάς, πρῶτος κῦβος ἀριθμοῦ ἀρτίου καὶ διπλασιος τοῦ πρώτου τετραγώνου, χαρακτηρίζει τὸ μόνιμον καὶ τὸ ἀσφαλὲς τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον ὀνομάζομεν Ἀσφάλιον καὶ Γαιήοχον.

Ἀστρολογία

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀστρολογία δὲν τοῦ εἶναι ἄγνωστη. Εἰς τὸν Βίον Ρωμύλου (12) γράφει ὅτι μποροῦμε νὰ προβλέψουμε τὴ ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου, γνωρίζοντας τὸν χρόνον τῆς γεννήσεώς του, καὶ ἀντιστρόφως. Γνωρίζοντας, δηλαδή, τα γεγονότα τῆς ζωῆς του, νά ἀνεύρουμε τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως. Καὶ ἐπειδὴ ὑπῆρχε ἀμφισβήτηση γιὰ τὴ χρονολογία γεννήσεως τοῦ Ρωμύλου ἀνέθεσαν στὸν μαθηματικὸν Ταράντιον νὰ ὁρίση τὴν ἡμέρα καὶ ὥρα τῆς γεννήσεως τοῦ Ρωμύλου, καθὼς καὶ τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης.

Τὸ Θεῖον

Ὑπάρχει καὶ μία, μοναδικὴ νομίζω, νεκρομαντεία, ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὸν Βίον τοῦ Κίμωνος (6). Ὁ Παυσανίας κατὰ λάθος ἐμαχαίρωσε μιὰ νέα κόρη Κλεονίκη, ποὺ τὴν εἶχε ἀναγκάσει νὰ πηγαίνη στὸ κρεβάτι του. Ἀπὸ τότε τὸ φάντασμά της δὲν τὸν ἄφηνε νὰ ἡσυχάση. Κάθε νύχτα ἐπήγαινε στὸν ὕπνο του καὶ τοῦ ἔλεγε σὲ ἑξάμετρο στίχο: «Σπεῦσε γιὰ δίκη. Ἡ ἀναίδεια εἶναι κακὸ πρᾶγμα στοὺς ἄνδρες». Τότε ὁ Παυσανίας κατέφυγε σὲ νεκρομαντεῖο, σὲ «πνευματιστικὴ συνεδρίαση» θὰ λέγαμε σήμερα, ὅπου προσεκάλεσε τὴν ψυχὴ τῆς Κλεονίκης καὶ τὴν παρακάλεσε νὰ σταματήση τὴν ὀργή της. Ἐκείνη τοῦ εἶπε ὅτι γρήγορα θὰ σταματήσουν τὰ βάσανά του, μόλις γυρίσει στὴ Σπάρτη. Ὁ Πλούταρχο προσθέτει ὅτι τὰ λόγια της ἦταν ὑπαινιγμὸς γιὰ τὸ μελλοντικὸ ἄθλιο θάνατό του.

Προτοῦ τελειώσουμε, ἄς ρίξουμε ἕνα βλέμμα στὶς ἀντιλήψεις τοῦ Πλουτάρχου σχετικὰ μὲ τὸ Θεῖον καὶ μὲ τὴν ἀρετή.

Εἰς τὸν Βίον Ἀριστείδου (6) γράφει: Τὸ Θεῖον διαφέρει ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν ἀθανασία, τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀρετή. Θειότερον εἶναι ἡ ἀρετή. Διότι δύναμη μεγάλη ἔχουν καὶ οἱ σεισμοί, οἱ κεραυνοί, οἱ ὁρμητικοὶ ἄνεμοι, οἱ πλημμυροῦντες ποταμοί. Ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εὐθύτητα ἔχει μόνον ἡ Θεία Φύσις. Οἱ ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦν τὴν ἀθανασία, ποὺ δὲν ἀνήκει στὴν ἀνθρώπινη φύση. καθὼς καὶ τὴ δύναμη ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τύχη. Ἀλλὰ τὴν ἀρετή, ποὺ εἶναι τὸ μοναδικὸ ἀπὸ τὰ Θεῖα ἀγαθὰ ποὺ μποροῦν καὶ οἱ ἄνθρωποι νὰ τὸ ἔχουν, τὴ θέτουν σὲ κατώτερη μοῖρα.

Καὶ εἰς τὸν Βίον Ρωμύλου (28): Νὰ παραγνωρίζουμε τὴ θειότητα τῆς ἀρετῆς εἶναι ἀνόσιο, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναμιγνύουμε τὴ γῆ μὲ τὸν Οὐρανό, εἶναι μωρόν. Ὅπως λέγει ὁ Πίνδαρος, ὅλα τὰ σώματα ὑποκύπτουν στὸν παντοδύναμο θάνατο. Ζωντανὸ μένει μόνον τῆς ζωῆς τὸ εἴδωλον, διότι αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τοὺς θεούς. Ἀπ' αὐτοὺς προῆλθε καὶ σ' αὐτοὺς θὰ ξαναγυρίση ἡ ψυχή, ὄχι μαζὶ μὲ τὸ σῶμα, ἀλλὰ ὅσον περισσότερον ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ γίνη καθαρὴ καὶ ἁγνή. Οἱ ψυχές, σύμφωνα μὲ τὴ θεία δικαιοσύνη, μεταβάλλονται ἀπὸ δαίμονες σὲ Θεούς, μόνον ἄν καθαρισθοῦν τελείως, ὅπως γίνεται

κατὰ τὴν τελετὴ τῶν Μυστηρίων, καὶ ἐὰν ἐξαγνισθοῦν, ἀποφεύγοντας κάθε τὶ τὸ θνητὸ καὶ ὑποκείμενο σὲ πάθη.

Καὶ εἰς τὸν Βίον Πελοπίδα (16): Ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Διόνυσος, λόγῳ τῆς ἀρετῆς των, ἀπέβαλαν τὴ θνητὴ φύση, ποὺ ὑπακούει στὰ πάθη, καὶ κατέστησαν ἀθάνατοι.

Συμπέρασμα

Καὶ τώρα, τὸ συμπέρασμα ποιὸ εἶναι;

Διεπιστώσαμε ὅτι τὸ μεταφυσικὸ στοιχεῖο πραγματικὰ ἀφθονεῖ στοὺς «Παραλλήλους Βίους» τοῦ Πλουτάρχου. Εἶναι πολλὰ τὰ ἀνεξήγητα συμβάντα ποὺ τόσο ζωηρὰ καὶ ζωντανὰ περιγράφονται ἀπὸ τὸν Πλούταρχο. Καθένας εἶναι βεβαίως ἐλεύθερος νὰ δώση τὶς ἐξηγήσεις ἐκεῖνες, τὶς ὁποῖες οἱ μελέτες του καὶ ὁ φιλοσοφικὸς προσανατολισμός του τοῦ ὑπαγορεύουν. Πιθανώτατα ὅλα αὐτὰ τὰ δυσεξήγητα φαινόμενα, ὅσα δὲν εἶναι ἀγυρτείες ἢ δεισιδαιμονίες, νὰ εἶναι ἐκδηλώσεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ συγγενεῖς ἰδιότητες τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἡ ὁποία περικλείνει ἀπεριόριστες δυνατότητες, ποὺ βρίσκονται σήμερα σὲ λανθάνουσα κατάσταση. Ὅ,τι γνωρίζουμε εἶναι μηδαμινὸ σὲ σύγκριση ἀπέναντι ἐκείνου ποὺ δὲ γνωρίζουμε.

Ἂς μὴ παραδεχώμαστε τυφλὰ τίποτε. Ἂς μὴ ἀπορρίπτουμε τυφλὰ τίποτε. Ἂς ἐξετάζουμε καὶ ἂς ἐρευνοῦμε τὰ πάντα μὲ πνεῦμα ἐλεύθερο ἀπὸ προσχηματισμένες ἰδέες καὶ δεισιδαιμονίες. Κάθε τὶ ποὺ συμβαίνει, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι σύμφωνο μὲ τοὺς νόμους τῆς φύσεως. Ἐμεῖς ὅμως ἀγνοοῦμε τὸ σύνολο τῶν φυσικῶν νόμων. Μερικὰ φαινόμενα μᾶς φαίνονται ὑπερφυσικά. Δὲν ὑπάρχει ὅμως τίποτε ποὺ νὰ εἶναι ὑπερφυσικό. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχη. Ὑπάρχει μόνον ἄγνοια. Δὲν ἐφάγαμε ὁλόκληρους τοὺς καρποὺς τοῦ δένδρου τῆς Γνώσεως. Καὶ πιθανὸν μερικὰ πράγματα να μὴν εἶναι διδακτά. «Οὐ τὰ πάντα τοῖς πᾶσι ρητά», ὅπως ἔλεγαν οἱ Πυθαγόρειοι. Πιθανὸν να πρέπει νὰ ἀναβλύση ἐκ τῶν ἔνδον ἡ δυνατότης νὰ τὰ ἀντιληφθοῦμε. Μήπως ἡ δυνατότης νὰ δημιουργοῦμε καλλιτεχνήματα ἢ νὰ ἔχουμε τὴν αἴσθηση τῶν καλλιτεχνημανων εἶναι διδακτή.

Τὸ Μυστήριον τῆς Ζωῆς ὑπάρχει τριγύρω μας καὶ ἐντὸς ἡμῶν. Ἴσως μιὰ ἡμέρα, καθένας ἀπὸ μᾶς, νὰ τὸ ἀνακαλύψη ὁ ἴδιος, ἀκούγοντας τὸ ἄφωνο—βοερὸ τραγοῦδι τῆς ψυχῆς του.

Walt Whitman
Ἀπὸ τὸ «Τραγοῦδι τοῦ ἑαυτοῦ μου»
μεταφρ. Ν. Προεστόπουλος

Ο ΤΑΞΙΔΕΥΤΗΣ

Εἶμαι ὁ ταξιδευτὴς ἑνὸς αἰώνιου ταξιδιοῦ, (σιμώσετε ὅλοι ἐδῶ ν᾽ ἀκοῦστε!)

Τὰ σύμβολά μου εἶν᾽ ἕνα πανωφόρι ἀδιάβροχο, ποδήματα γερὰ κ᾽ ἕνα ραβδὶ κομμένο ἀπὸ τὸ δάσος.

Κανένας ἀπ᾽ τοὺς φίλους μου δὲν εἶναι θρονιασμένος σὲ θρονί,

Δὲν ἔχω ἐγὼ μήτε θρονί, μήτ᾽ ἐκκλησιά, μήτε φιλοσοφία,

Δὲν ὁδηγάω κανέναν ἄνθρωπο σὲ δεῖπνα, βιβλιοθῆκες, ἢ χρηματιστήρια,

Μὰ ὅλους σας, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, σᾶς παίρνω καὶ σᾶς ὁδηγάω σὲ κάποιο βουναλάκι,

Σᾶς ἀγκαλιάζω μὲ τ᾽ ἀριστερό μου χέρι ἀπ᾽ τὸ κορμί,

Καὶ σκώνω τὸ δεξί μου καί σᾶς δείχνω τῶν ἠπείρων τὰ τοπία καὶ τὸ δημόσιο δρόμο.

Καὶ μήτε ἐγώ, μήτε κανένας ἄλλος μπορεῖ νὰ διατρέξει αὐτὸ τὸ δρόμο ἀντὶς γιὰ σένα,
Μὰ πρέπει ἀτός σου ἐσὺ νὰ τόνε κάνεις.

Δὲν εἶναι μακρυνός, οὔτε δυὸ βήματα δὲν εἶναι,
Κ' ἴσως καὶ νὰ τόνε περνᾶς κ' ἀφόντας ἐγεννήθηκες, μὲ δίχως νὰ τὸ ξέρεις,
Κι' ἴσως νὰ βρίσκεται παντοῦ καὶ στὰ νερὰ καὶ στὶς στεριὲς καὶ σ' ὅλα.

Βάλε στὸν ὦμο τὸ δισάκκι σου, καλέ μου γυιέ, κ' ἐγὼ μὲ τὸ δικό μου, κι ἂς κινήσουμε γοργά,
Κ' ἔχουμε ν' ἀπαντήσουμε στὴ στράτα μας περνώντας πολιτεῖες θαμπωτικὲς κ' ἐλεύθερα ἔθνη.

Σὰν ἀποστάσεις, δῶσ' μου νὰ κρατήσω καὶ τὰ δυὸ ταγάρια ἐγώ, κ' ἀκούμπησε τὸ μουδιασμένο χέρι στὸ γοφό μου,
Κι' ἂν παρακάτω κουραστῶ μὲ ξεπληρώνεις, ξαλαφρώνοντάς με ὅπως κι' ἐγώ,
Γιατὶ σὰ θὰ κινήσουμε δὲν ἔχει νὰ σταθοῦμε.

Σήμερα, πρὶν νὰ πάρει νὰ φωτάει τὸ χαραμέρι, βγῆκα ψηλὰ σὲ μιὰ κορφὴ καὶ βύθισα τὰ μάτια στὸν ὁλόγιομο καθάριον οὐρανό,
Καὶ εἶπα στὸ πνεῦμα μου: «Ὅταν ἔρθει πιὰ ὁ καιρὸς ποὺ θ' ἀγκαλιάσουμε ἐδαυτὲς τὶς σφαῖρες, καὶ τὴν εὐδαιμονία καὶ τὴν γνῶσι ἀπὸ τὸ κάθε τι ποῦ κλειοῦνε μέσα τους, ἔ, τότε θὰ χορτάσουμε πιά, θὰ ξεδιψάσουμε;».
«Ὄχι, μ' ἀποκρίθηκε τὸ πνεῦμα μου, καὶ σὰ θὰ νἄρθουμε ὥσμε ἐκεῖ δὲν ἔχει νὰ σταθοῦμε, μὰ θὰ τραβήξουμε γραμμὴ πέρα κι' ἀκόμη πέρα».

Μ' ἀναρωτᾶς κι' ἐσὺ παρόμοια κι' ἀγροικῶ σε,
Καὶ σ' ἀποκρένομαι πὼς δὲν μπορῶ ν' ἀποκριθῶ, πρέπει νὰ τὤβρεις μόνος σου.

Κάτι Περισσότερο

Τοῦ δόκτορος ΑΛΜΠΕΡΤ ΣΒΑ·Ι·ΤΣΕΡ
(βραβεῖον Νόμπελ Εἰρήνης)

Μὲ ἐρωτοῦν, τί θὰ μποροῦσε ὁ κοινὸς ἄνθρωπος νὰ κάνη στήν καθημερινή του ζωὴ γιὰ τὸν «σεβασμὸ τῆς Ζωῆς», τὸν ὁποῖον κηρύττω σὰν μέθοδο γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ κόσμου ἀπὸ τὰ δεινὰ ποὺ τὸν πολιορκοῦν. Καὶ ἀπαντῶ:

Ἁπλῶς, νὰ κάνετε αὐτὸ ποὺ μπορεῖτε. Δὲν εἶναι ἀρκετὸ νὰ ὑφ σταοθε μόνον. Δὲν εἶναι ἀρκετὸ νὰ λέτε «κερδίζω ὅσα μοῦ χρειάζονται γιὰ τὴν συντήρησί μου καὶ τὴν προστασία τῆς οἰκογενείας μου, κάνω καλὰ τὴ δουλειά μου, εἶμαι καλὸς πατέρας, εἶμαι καλὸς σύζυγος».

Πολὺ καλὰ ὅλ' αὐτά. Ἀλλὰ ὀφείλετε νὰ κάνετε κάτι περισσότερο. Ψάχνετε πάντοτε νὰ κάνετε κάποιο καλό, κάπου. Ὁ κάθε ἄνθρωπος ὀφείλει ν' ἀναζητῆ μὲ τὸν δικό του τρόπο νὰ κάνη τὸν δικό του ἑαυτὸ εὐγενέστερον καὶ νὰ πραγματοποιῆ τὸ δικό του ἀληθινὸ ἀξίωμα.

Ὀφείλετε ν' ἀφιερώνετε λίγον καιρὸ στὸν συνάνθρωπό σας. Ἔστω καὶ μικρὸ πρᾶγμα, κάνετε κάτι γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη βοηθείας, δίχως νὰ ὑπολογίζετε ἄλλη ἀμοιβὴ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ προνόμιο νὰ ἐπιτελῆτε τὴν πρᾶξι. Διότι, μὴν ξεχνᾶτε, ὅτι δὲν ζῆτε σ' ἕναν ὁλόδικόν σας κόσμο. Ὑπάρχουν ἐδῶ, ἐπίσης, οἱ ἀδελφοί σας.

Ἕνα παράξενο ὑπόμνημα τοῦ ΕΡΡΙΚΟΥ ΣΛΗΜΑΝ περὶ τῆς Ἀτλαντίδος

Στὰ νησιὰ τῶν Καναρίων;

ΕΡΡΙΚΟΣ ΣΛΗΜΑΝ

Ὁ συνεργάτης μας κ. Ἀνδρέας Κνιθάκης καθ. συνοψίζει τὰς ἀπόψεις τοῦ E. H. Geneslay γιὰ τὶς ἔρευνες στὸν βυθὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ.

ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ στὰ νησιὰ τῶν Καναρίων γιὰ τὴν παρατήρηση τῆς ὁλικῆς ἐκλείψεως τοῦ Ἡλίου, τὴν 2αν Ὀκτωβρίου 1959, ἔδωσε στὸν συγγραφέα τῶν γραμμῶν αὐτῶν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐνθυμηθῇ μερικὲς ἐνδείξεις ἀναφερόμενες στὸ πρόβλημα τῆς Ἀτλαντίδος, καὶ στὴν ἐπιστροφὴ νὰ κυττάξῃ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ πρόβλημα.

Ἡ βιβλιογραφία τῆς ἀτλαντιδείου λογοτεχνίας ἀριθμεῖ περισσότερα ἀπὸ δυὸ χιλιάδες ἔργα, ποικίλης ἀξίας καὶ σημασίας.

Πρῶτο—πρῶτο εἶναι τὸ κείμενο τοῦ Πλάτωνος, χρονολογούμενο ἀπὸ τὸν Δ' αἰῶνα π. Χ., τὸ ὁποῖο βρίσκομε στὸν Τίμαιο καὶ στὸν Κριτία. Εἶναι ἡ ἀρχὴ ὅλων.

Ὁ Πλάτων σὲ δυὸ διαλόγους ἀναφέρει τὶς συνδιαλέξεις τοῦ Σωκράτη μὲ τὸν μαθητή του Κριτία, συγγενῆ τοῦ Πλάτωνος, καὶ ὁ Κριτίας διηγεῖται μιὰ συνδιάλεξη τὴν ὁποίαν εἶχε ὁ φίλος καὶ συγγενὴς τοῦ προπάππου τοῦ

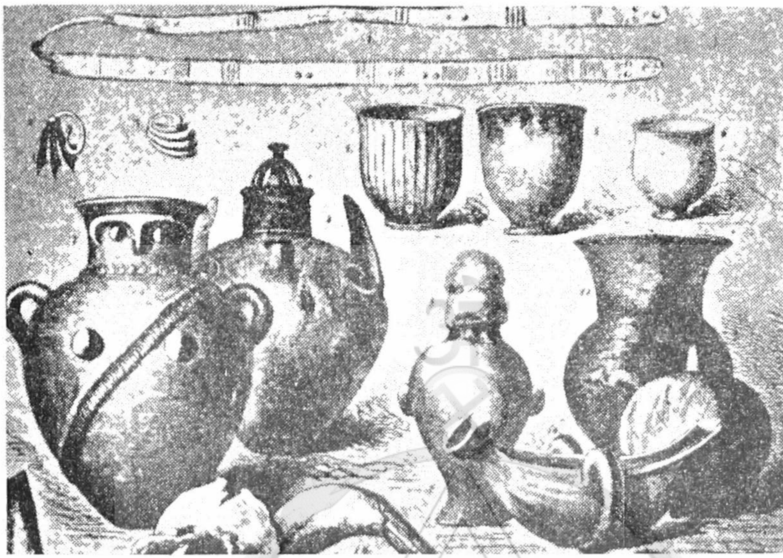
Κριτία Σόλων μὲ ἕναν Αἰγύπτιο ἱερέα. Ὁ ἱερεὺς αὐτὸς μιλεῖ στὸν Σόλωνα γιὰ παληὰ γεγονότα ἐννέα χιλιάδες ἔτη πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς συνομιλίας: γιὰ ἕνα πόλεμο μεταξὺ τῶν Ἀτλάντων, τῶν κατοικούντων τὴν Ἀτλαντίδα, πολὺ μεγάλο νησί, πέραν τῶν Ἡρακλείων Στηλῶν (τοῦ στενοῦ τοῦ Γιβραλτάρ), καὶ τῶν προγόνων τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ἀτλαντὶς ἦταν πολιτισμένη· ἦταν μεγάλη καὶ θαυμαστὴ αὐτοκρατορία. Τὸν πόλεμο ἐκεῖνον τὸν ἐκέρδισαν οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ κατὰ τὰ χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν καὶ σὲ διάστημα «μιᾶς μόνο ἡμέρας καὶ μιᾶς φοβερᾶς νύκτας, ἡ Ἀτλαντὶς κατεβυθίσθη στὴ θάλασσα καὶ ἐξαφανίσθηκε ὁλοκληρωτικά». Αὐτὴ εἶναι ἡ διήγησις ποὺ περιέχεται στὸν Τίμαιο.

Στὸν δεύτερο διάλογο, τὸν Κριτία, δίδονται λεπτομέρειες γιὰ τὴν Ἀτλαντίδα, γιὰ τὴν θείας καταγωγῆς γενεαλογία τῶν κυβερνητῶν της, γιὰ τὸν ἐξαιρετικὸ πλοῦτο τῆς χώρας αὐτῆς, γιὰ τὸν ὀρείχαλκο — μέταλλο γνωστὸ στοὺς Ἄτλαντας — γιὰ τὸ ἐλεφαντόδοντο, τὸν χρυσὸ καὶ τὸν ἄργυρο, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευαν γιὰ τὴ διακόσμηση τῶν ἀνακτόρων, γιὰ τοὺς κατοίκους, τὶς συνήθειες τῶν βασιλέων, γιὰ τὴν παρακμὴ στὴν ὁποία κατέληξαν καὶ τὴν διαφθορὰ ἡ ὁποία ἐπηκολούθησε καὶ γιὰ τὴν τιμωρία ποὺ ἔστειλεν ὁ Ζεύς: τὸν ἐκμηδενισμό των...

Διήγηση ἐκ παραδόσεως μᾶλλον,παρὰ ἱστορική. Ἀλλὰ ποῦ εἶναι τὰ ὅρια τῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἱστορίας;

Καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος ὡμίλησαν ἐπίσης γιὰ τὴν Ἀτλαντίδα. Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης διηγεῖται τὸν πόλεμο τῶν Ἀμαζόνων καὶ τῶν Ἀτλάντων. Ὁ Στράβων, κατὰ τὸν Ποσειδώνιο, σημειώνει τὶς μεταβολὲς ποὺ προεκλήθησαν ἀπὸ τοὺς σεισμοὺς εἰς τὴν ὑποθετικὴ Ἀτλαντίδα. Ὁ Αἰλιανὸς φυσιοδίφης, ὁμιλεῖ γιὰ θαλάσσια ζῶα: τοὺς κριοὺς τῆς θαλάσσης (φῶκες ἢ θαλασσίους ἐλέφαντας) καὶ λέγει ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀτλαντίδος ἔφεραν στὸ κεφάλι των, γιὰ σύμβολο τῆς δυνάμεώς των, τὸν κεφαλόδεσμο τῶν ἀρσενικῶν αὐτῶν κριῶν... Ὁ Ἡρόδοτος ὁμιλεῖ ἐπίσης γιὰ τοὺς Ἄτλαντες, ἀλλὰ τὸ ὄνομα αὐτὸ ποὺ μεταχειρίζεται δὲν φαίνεται νὰ ἀντιστοιχῇ σὲ κεῖνο ποὺ ἀντιπροσωπεύει ἐδῶ. Αὐτὰ γιὰ τὶς ἀρχαῖες πηγές.

Ὑπάρχουν καὶ πηγὲς πιὸ πρόσφατες, μεταξὺ τῶν ὁποίων: Ὁ Σλῆμαν (1822 — 1890), ὀνομαστὸς Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, ὁ ἀνακαλύψας τὴν τοποθεσία τῆς Τροίας, τῆς Ἰλιάδος, ἄφισε, γιὰ νὰ γίνῃ γνωστὸ μόνο μετὰ τὸν θάνατό του, ἕνα παράξενο «ὑπόμνημα», τὸ ὁποῖο ἀφορᾶ τὴν Ἀτλαντίδα. Σ' αὐτὸ βεβαιώνει ὅτι ἡ Ἀτλαντὶς ἦταν ἡ κοιτὶς ὅλου τοῦ πολιτισμοῦ μας. Τὸ 1873 ἀνεκάλυψε στὰ ἐρείπια τῆς Τροίας ἕνα δοχεῖο, τὸ ὁποῖο ἔφερε μιὰ ἐπιγραφὴ μὲ φοινικικοὺς χαρακτῆρας, ποὺ ἔλεγε: «Ἀπὸ τὸ βασιλέα Χρόνο τῆς Ἀτλαντίδος». Ἀναφέρει ὅτι στὸ Λοῦβρο, σὲ μιὰ συλλογὴ ἀντικειμένων προερχομένων ἀπὸ τὴν κεντρικὴ

Εὑρήματα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Τροίας. Πῶς τόση ὁμοιότης μὲ εὑρήματα τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς;

Ἀμερική, ὑπάρχουν τεμάχια ὅμοια, γραμμὴ πρὸς γραμμή, μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἀνεκάλυψε στὴν Τροία. Εἶδε στὸ μουσεῖο τῆς Πετρουπόλεως ἕνα αἰγυπτιακὸ πάπυρο τῆς Β΄ δυναστείας, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι ἕνας Φαραὼ ἔστειλε μιὰ ἀποστολὴ πρὸς τὴ Δύση γιὰ τὴν ἀνεύρεση τῶν ἰχνῶν τῆς χώρας Ἀτλαντίδος...

Ἕνα ἄλλο χειρόγραφο τοῦ Μανέθωνος, Αἰγυπτίου ἱστορικοῦ, ἀποδίδει διάρκεια 13.900 ἐτῶν στὴν βασιλεία τῶν σοφῶν τῆς Ἀτλαντίδος. Ὁμιλεῖ ἐπίσης γιὰ μιὰν ἑλληνικὴ ἐπιγραφὴ στὴν πύλη τῶν Λεόντων, στὶς Μυκῆνες, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Μιζόρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατήγοντο οἱ Αἰγύπτιοι, ἦταν ὁ γυιὸς τοῦ αἰγυπτιακοῦ θεοῦ Θώθ, ὁ ὁποῖος, γυιὸς μετανάστης ἑνὸς Ἀτλαντίνου ἱερέως, ἐμνηστεύθη τὴν κόρη τοῦ βασιλέως Χρόνου τῆς Ἀτλαντίδος, ὅτι ἀναγκάσθηκε νὰ φύγῃ καὶ νὰ ἔλθῃ στὴν Αἴγυπτο ὅπου κατεσκεύασε τὸν πρῶτο ναὸ στὴ Σαΐδα.

Ἔχουν καθορισθῆ ἐπίσης ἄλλα σημεῖα ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν ἰατρικῶν συνταγῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Ἀζτέκων τοῦ Μεξικοῦ. Ἡ μόνη λύσις στὰ αἰνίγματα αὐτά, κατὰ τὸν Σλῆμαν, εἶναι ὅτι, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, ὑπῆρξεν ἄλλοτε μιὰ μεγάλη ἤπειρος ἐξαφανισθεῖσα — ἡ Ἀτλαντίς— ἀπὸ τὴν ὁποία ἀνεχώρησαν ἀποικίες πρὸς τὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν κεντρικὴ Ἀμερική. Ἐπίσης ὁ γνωστὸς Γάλλος γεωλόγος Τερμιὲ (1859—1930)

περιγράφει τὸν σύγχρονο βυθὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, μὲ δυὸ βαθειὲς καθιζήσεις ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, τὴν μιὰ παράλληλα πρὸς τὴν Ἀμερικὴ καὶ τὴν ἄλλη παράλληλα πρὸς τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀφρική. Ἡ ἐνδιάμεση ζώνη εἶναι ἀνυψωμένη καὶ ἀναδύεται στὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Ἀζορῶν καὶ τῶν Καναρίων. Τῆς ζώνης αὐτῆς ὑπέρκειται ἡ θάλασσα τῶν Σαργασσῶν, ὀκταπλασία στὸ μέγεθος ἀπὸ τὴ Γαλλία, γεμάτη ἀπὸ φύκια καὶ στὴν ὁποία ἔρχονται κάθε χρόνο τὰ χέλια γιὰ νὰ γεννήσουν. Ἐκθέτει ὅτι ὁ ἀνυψωμένος αὐτὸς βυθὸς εἶναι ἕνεκα τῆς ἡφαιστειογενείας του ἀσταθὴς ζώνη τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαίρας. Καί, τούτου δεδομένου, ἀναφέρει ἕνα γεγονός, μικρὸ ἀλλὰ σημαντικό.

Τὸ 1898, ἐτοποθετοῦσαν ὑποβρύχιο καλώδιο ἀπὸ τὴν Βρέστη πρὸς τὴν Ἀμερική. Τὸ καλώδιο ἔσπασε καὶ ἐχρησιμοποίησαν γιὰ νὰ ἀνασύρουν τὸ κομμένο ἄκρον ἁρπάγας· τὸ βάθος ἦταν 3.100 μέτρα. Ἐπὶ πολλὲς μέρες ἡ ἁρπάγη ἀνεσκάλευε τὸ βυθὸ τῆς θάλασσας, ὁ ὁποῖος, σ' αὐτὴ τὴν ἔκταση, πρὸς βορρὰν τῶν Ἀζορῶν, παρουσιάζει τὸν χαρακτῆρα ὀρεινῆς χώρας μὲ κορυφές, πλαγιὲς καὶ κοιλάδες. Πρὶν ἐπαναφέρουν τελικὰ τὸ κομμένο καλώδιο, ἡ ἁρπάγη ἔφερε στὰ δόντια της κομμάτια τοῦ γυμνοῦ βράχου ὁ ὁποῖος ἁπλώνετο κάτω ἀπὸ τὴν ἰλύν. Τὰ κομμάτια αὐτὰ ἦσαν ἀπὸ ὑελώδη λάβα, ἡ ὁποία ἔχει ἐπιστημονικὸ ὄνομα τ ρ α χ ε ι λ ύ τ η ς. Γιὰ τοὺς εἰδικοὺς γεωλόγους ἡ ὄψη των δείχνει καθαρὰ ὅτι ὁ βράχος—ἡφαιστειογενής— ἐπάγωσε στὸν ἀέρα καὶ ὅτι ἡ ἀναστάτωση ἡ ὁποία τὸν ἐβύθισε ἦταν ἀπότομη καὶ ἐπηκολούθησεν ἀμέσως ἡ ἐκροὴ λάβας· τέλος ὅτι, ἂν μιλήσουμε γεωλογικά, τὸ γεγονὸς αὐτὸ εἶναι πρόσφατο· στὴ γεωλογία 10.000 —20.000 χρόνια, εἶναι πρόσφατος ἐποχή· λογαριάζουν μὲ ἑκατομμύρια χρόνια!.

Τὸ συμπέρασμα τοῦ Τερμιέ, ὁ ὁποῖος στηρίζεται στὴ γεωλογία ταυτοχρόνως καὶ τὴ ζωολογία τῶν δυὸ ἀκτῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ, εἶναι τὸ ἑξῆς: «Ἂν μιλήσουμε ἀπὸ γεωλογικῆς ἀπόψεως, ἡ πλατωνικὴ ἱστορία τῆς Ἀτλαντίδος εἶναι ἐξαιρετικὰ ἀληθοφανής».

Ἂς ποῦμε, γιὰ νὰ τελειώσουμε, ὅτι τὰ κομμάτια αὐτὰ τοῦ τραχειλύτου εἶχαν ἀποτεθῆ στὸ γεωλογικὸ μουσεῖο τῆς Σχολῆς τῶν Μεταλλείων τοῦ Παρισιοῦ, στὴν ὁποία ἦταν καθηγητὴς ὁ Τερμιέ. Τὸ 1950, ἔχοντας ἕνα φίλο στὴ Σχολὴ τῶν Μεταλλείων, ἐζήτησα νὰ δῶ αὐτὴ ἢ αὐτὲς τὶς πέτρες. Δὲν μπόρεσαν νὰ μοῦ τὶς δείξουν. Ἤξεραν πὼς ὑπάρχουν. Εἶχαν— καὶ ἴσως ἔχουν— παραπέσει γιὰ πάντα. Κρῖμα!

Ἀλλὰ ὑπάρχουν ἀκόμη ἀπόψεις ἄλλης τάξεως. Εἶναι τὰ δεδομένα τοῦ ἐσωτερισμοῦ καὶ τοῦ ἀποκρυφισμοῦ ποὺ εὑρίσκονται σὲ διαφόρους συγγραφεῖς: 1) Ἡ Ε. Π. Μπλαβάτσκυ στὴ «Μυστικὴ Διδασκαλία», ποὺ βασίζεται στὸ βιβλίο τοῦ Δζυὰν (στοιχεῖο τῶν ἀρχαίων Ἰνδιῶν) ὁμιλεῖ γι' αὐτὴν κατ' ἐπανάληψιν καὶ ὑποδεικνύει ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ

κατεῖχαν τὶς γνώσεις τῶν Ἀτλάντων. 2) Ὁ Σκὸττ Ἔλλιοτ, συγγραφέας τῆς «ἱστορίας τῆς Ἀτλαντίδος,» ἐστηρίχθη στὴν ἀστρικὴ ἐνόραση, ἱκανή, σύμφωνα μὲ τὴ θέση αὐτή, νὰ ἀνατρέξη στὸ ἀπέραντο παρελθόν, πολὺ μακρύτερα ἀπὸ τὸν τελευταῖο κατακλυσμὸ τῆς Ἀτλαντίδος, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁμιλεῖ ὁ Πλάτων. 3) Ὁ Ρούντολφ Στάϊνερ, ὁ ἱδρυτὴς τῆς «ἀνθρωποσοφίας», πάντοτε μὲ τὴν ἐνόραση, ἡ ὁποία τοῦ ἐπέτρεψε νὰ βυθισθῆ στὸ παρελθὸν τοῦ κόσμου, λέγει ἐν συνόψει περίπου τὰ ἴδια μὲ τὴν Κα Μπλαβάτσκυ καὶ τὸν Σκὸττ Ἔλλιοτ.

Αὐτὰ τὰ λεγόμενα δὲν λαμβάνονται, προφανῶς, ὑπ' ὄψιν ἀπὸ τοὺς «ἀνθρώπους τῆς ἐπιστήμης». Ἀλλὰ ὁ Μπεσμερτύ, στὸ σχετικὸ ἔργο του, δὲν τὰ ἀπορρίπτει καὶ τὰ ἀναφέρει, γιατί ἔρχονται νὰ ἐνισχύσουν τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα. Σχετικὰ μὲ τὸ ἀντικείμενο αὐτὸ γράφει:

«Ἴσως νὰ βρῆ κανεὶς σ' αὐτὰ ἐξετάζοντάς τα, μιὰ σχετικὴ ἀξία, ἡ ὁποία μάλιστα μπορεῖ νὰ εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἀξία, τὴν ἐντελῶς σχετικὴ ἐπίσης, τῶν διαφόρων θεωριῶν, τῶνλεγομένων ἐπιστημονικῶν, γιὰ τὴν Ἀτλαντίδα, οἱ ὁποῖες βρίσκονται σὲ θανάσιμο πόλεμο ἡ μιὰ πρὸς τὴν ἄλλη. Τέλος, πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι ὅλες οἱ ἰδέες οἱ ὁποῖες ἀπέβησαν γόνιμες στὴν αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴ περιοχή, εἶχαν τὴν ἀρχή των ἔξω ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη ἐπιστημονικὴ σκέψη: στὴν ἔμπνευση, τῆς ὁποίας ἡ οὐσία ἀνήκει, στὴν περιοχὴ τῆς ἀτομικῆς διανοητικότητος».

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ συνάγεται ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς Ἀτλαντίδος εἶναι πάντοτε ἀνοικτὸ καὶ ἀπὸ πολλὲς πλευρές.

Ἐπὶ τέλους, θὰ ὑπῆρξε (ὁ λόγος ὑποθετικός: ἂν τὰ πράγματα εἶναι ἀκριβῆ), μιὰ ἐκτεταμένη ἤπειρος, πολιτισμένη στὸ μέσον τοῦ συγχρόνου Ἀτλαντικοῦ, ἡ ὁποία θὰ εἶχε σχέσεις μὲ τὶς ἀνατολικὲς περιοχές, τὴν Ἀφρική, ὡς τὴν Αἴγυπτο ἀποκλειστικά, καὶ τὶς Δυτικὲς περιοχές: τὴν κεντρικὴ καὶ τὴ Νότιο Ἀμερική, τὸ Μεξικὸ καὶ τὸ Περοῦ. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐξαφανισθεῖσαν ἤπειρο, ἐννέα καὶ πλέον χιλιάδες ἔτη πρὸ Χριστοῦ, ἔμειναν ὑπόλοιπο μόνο αἱ νῆσοι τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ἀζόραι καὶ Κανάριοι.

Γνωρίζοντας τὰ ἀνωτέρω, ἐσκόπευα, ἀναχωρώντας γιὰ τὰς Καναρίους νὰ ἐρευνήσω ἂν ἐκεῖ μποροῦσαν νὰ ξέρουν κάτι τὸ ὁποῖο θὰ ἀνεφέρετο στὸ ζήτημα αὐτό.

Αἱ Κανάριοι εἶναι σήμερα ἕνα ἀρχιπέλαγος οὐσιωδῶς ἡφαιστειῶδες, πλούσιο ἀπὸ τὰ προϊόντα μερικῶν ἀπὸ τὰ νησιά του: τὶς μπανάνες καὶ ντομάτες. Κατεκτήθησαν κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα ἀπὸ τοὺς Γάλλους· ὁ ἀρχηγός των Ἰωάννης ντὲ Μπετενκούρ, ἕνας Νορμανδός — τοῦ ὁποίου ὁ σημερινὸς δήμαρχος τοῦ Λὰς Πάλμας εἶναι ἀπόγονος, (τοὐλάχιστον φέρει τὸ ὄνομα αὐτὸ) — ἐτέθη τότε στὴν ὑπηρεσία τοῦ Βασιλέως τῆς Καστίλλης Ἑρρίκου τοῦ Γ', ὁ ὁποῖος τὸν ἐβοήθησε μὲ χρήματα, ἄνδρες καὶ πλοῖα. Ὁ Μπετενκοὺρ ἔγινε

βασιλεὺς τῶν Καναρίων καὶ ἐδώρησε τὶς κατακτήσεις του στὸ στέμμα τῆς Καστίλλης. Τότε ἦλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ πολυάριθμοι Ἱσπανοί. Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἐσταματοῦσε ἐκεῖ σὲ καθένα ἀπὸ τὰ ταξίδια του. Σήμερα αἱ Κανάριοι νῆσοι ἀποτελοῦν ἱσπανικὴν ἐπαρχία.

Ποιοί ἦταν οἱ αὐτόχθονες;

Οἱ Γκουάγχοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν μένει οὔτε ἕνα ἄτομο, γιατί, ἀλλοίμονο, οἱ Ἱσπανοὶ τοὺς ἐξωλόθρευσαν ὁλοκληρωτικὰ κατὰ τὴν κατάκτηση κάθε νησιοῦ. Ἀπὸ τοὺς Γκουάγχους αὐτούς, οἱ ὁποῖοι καὶ μόνο θὰ μᾶς ἐνδιέφεραν ἐδῶ, ἔχομε μερικὰ λείψανα πληροφοριῶν. Ἕνας Γάλλος, ὁ Δρ Βερνώ, γεννηθεὶς στὴν Τουραίνη τὸ 1852, περίφημος ἀνθρωπολόγος, ἐδημιούργησε στὴ Λὰς Πάλμας, πρωτεύουσαν τῆς νήσου Γκρὰν Κανάρια, τὸ Καναριανὸ Μουσεῖο, ἀφιερωμένο ἀποκλειστικὰ στὴν ἀνθρωπολογία τῶν νησιῶν. Ἡ ἐπίσκεψη στὸ μουσεῖο αὐτὸ ἐμφανίζει γιὰ τὸ ζήτημα ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει δυὸ στοιχεῖα:

1) Οἱ Γκουάγχοι, φυλὴ μὲ πολὺ μεγάλα ἀναστήματα, ἐμουμιοποιοῦσαν τοὺς νεκρούς των. Μάζεψαν πολυάριθμες μούμιες σὲ ἐπιτάφια σπήλαια καὶ τὸ μουσεῖο ἐκθέτει πολλὲς ἀπὸ αὐτές· εἶναι ἀκόμη περιτυλιγμένες μὲ ἑπτὰ σάβανα ἀπὸ δέρμα αἰγὸς ἐξαιρετικὰ κατειργασμένο.

2) Μιὰ βιτρίνα περιέχει σφραγῖδες ἐγχάρακτες πήλινες, τῶν ὁποίων τὰ σχέδια — συμβολικὰ χωρὶς καμμιὰν ἀμφιβολία — ἐτυπώνοντο μὲ κίτρινο χρῶμα στὸ δέρμα τῶν πολεμιστῶν.

Λοιπόν, ἐκεῖνος ποὺ λέει μοῦμια, σκέπτεται ἀμέσως τὴν Αἴγυπτο καὶ τὸ Περοῦ τῆς ἀρχαιότητος· καὶ στὸ Μεξικὸ βρῆκαν πολλὲς σφραγῖδες ὅμοιες μὲ τὶς σφραγῖδες τῶν Καναρίων!

Τί νὰ ποῦμε τότε; Ὅπως ὁ Κυβιὲ ἀνασυνιστοῦσε ἕνα ἀπολιθωμένο ζῶο ἀπὸ ἕνα ἢ δυὸ κόκκαλα ἢ δόντια, μποροῦμε νὰ σκεφθοῦμε ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἀμερικανικοὶ πολιτισμοὶ θὰ εἶχαν ὑποστῆ τὴν ἐπίδραση τῆς Ἀτλαντίδος στὸ αὐτὸ μέτρο μὲ τοὺς πολιτισμοὺς τοῦ μεσογειακοῦ βαθυπέδου; Ἀλλὰ ἡ ὁμοιότης αὐτὴ προϋποθέτει τὴν Ἀτλαντίδα. Χωρὶς τὴν Ἀτλαντίδα, ὁ Ἀτλαντικὸς ἦταν πολὺ ἐκτεταμένος γιὰ νὰ ἐπιτρέψῃ τέτοιους συνδέσμους. Ἐδῶ πρόκειται γεγονότα καὶ μαρτυρίες, νήματα τῶν ὁποίων ἡ παρουσία ἔρχεται νὰ στηρίξῃ ὅλες τὶς ἐπιστημονικὲς ἀπόψεις, καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα καταλήγουν σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα: «τὴν ὕπαρξι πολιτισμένης Ἀτλαντίδος, ἡ ὁποία ἔχει ἐξαφανισθῆ σήμερα».

Φαίνεται, ὅμως, ὅτι θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πλησιάσῃ στὸ σκοπό: νὰ ἔχῃ διασταυρωμένη ὑλικὴ ἀπόδειξη τοῦ γεγονότος, σαρώνοντας τὶς ἀντιρρήσεις καὶ τοὺς δισταγμούς. Πρὶν ἀπὸ μερικοὺς μῆνες ἀνέγραψαν οἱ ἐφημερίδες ὅτι ὁ πλοίαρχος Κουστώ, ὁ περίφημος εἰδικὸς τῆς φωτογραφήσεως τῶν ὑποβρυχίων βυθῶν, θὰ ἐπεχείρει ἔρευνα στὴν περιοχὴ τῶν Ἀζορῶν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι δὲν καταδύεται ὅπως τὸ βαθυσκάφος, ἀλλὰ βυθίζει σὲ μεγάλο βά-

θος μηχανήματα καὶ φωτογραφεῖ ὡς τὸ βυθὸ τῆς θαλάσσης. Ἂν ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ αὐτὴ ἀπεκόμιζε τὴν ἀπόδειξη καταποντισθέντων ἀνθρωπίνων ἔργων (λείψανα ἀνακτόρων, τειχῶν, οἰκοδομημάτων) ὅλα θὰ ἔλεγαν: θὰ ὑπῆρχε πραγματικὰ ἡ Ἀτλαντὶς τοῦ Πλάτωνος— καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναθεωρηθῇ ὅλη ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ζήτημα θὰ εἶχε σπουδαῖες συνέπειες σὲ πλεῖστες περιοχές, καὶ ἡ παρακολούθησή του, ἂν ὑπάρξη, θὰ μᾶς ἀπεκάλυπτε πολλὰ μυστικά. Ἂς μάθουμε, ὅμως, νὰ περιμένουμε.

Ἀπὸ τὰ «Σκόρπια πουλιὰ»

Ὁ θάνατος εἶναι μέρος τῆς ζωῆς, ὅπως ἡ γέννηση. Τὸ περπάτημα γίνεται μὲ τὸ νὰ σηκώνει κανεὶς τὸ πόδι του καθὼς καὶ μὲ τὸ νὰ τὸ ἀκουμπάει κάτω.

Μιὰ μέρα θὰ μάθουμε πὼς ὁ θάνατος δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς ἁρπάξει τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔχει κερδίσει ἡ ψυχή μας, γιατὶ τὰ κέρδη της ἔχουν γίνει ἕνα μ' αὐτὴν τὴν ἴδια.

Ἡ βρύση τοῦ θανάτου βάζει σὲ κίνηση τὰ ἀσάλευτα νερὰ τῆς ζωῆς.

Πρέπει νὰ πεθάνω καὶ νὰ ξαναπεθάνω γιὰ νὰ μάθω πὼς ἡ ζωὴ εἶναι ἀνεξάντλητη.

Ραμπιτρανὰθ Ταγκὸρ

Δημητρίου Ἀλ. Ἰωαννίδη

Η ΕΑΡΙΝΗ ΙΣΗΜΕΡΙΑ

ΕΙΝΑΙ Η ΑΝΟΙΞΙΣ, ὁμολογουμένως, ἡ χαριέστερη ἐποχὴ τοῦ ἔτους. Εἶναι ἡ χρονικὴ περίοδος ποὺ ἡ ἡμέρα ἀρχίζει νὰ γίνεται μεγαλύτερη ἀπὸ τὴ νύχτα. Ὁ πατέρας Ἥλιος μᾶς στέλνει πλουσιώτερη τὴν ἀκτινοβολία του. Ἡ φύσις τοῦ πλανήτη μας βγαίνει ἀπὸ τὴ φαινομενικὴ νάρκη ὅπου τὴν κράτησε ὁ Χειμῶνας. Ὁ φυτικὸς κόσμος μεταμορφώνεται, ἡ βλάστησις δίδει τὰ λουλούδια της μὲ τὰ τόσα χρώματα καὶ τὶς μυρωδιές τους. Πάλλεται ὁ ζωϊκὸς κόσμος καὶ σκιρτᾶ τὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου ποὺ οἱ πολλὲς φροντίδες καὶ οἱ ἀσχολίες μὲ τὰ καθημερινὰ ζητήματα τῆς πεζῆς ζωῆς δὲν ἔχουν καταπνίξει ὁλότελα τοὺς παλμοὺς τῆς ψυχῆς του: τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ὁ νοῦς, ὁ ὑδροκέφαλος αὐτὸς τῆς ἐποχῆς μας, δὲν ἔχει σβήσει ἐντελῶς τὸν συναισθηματικό του κόσμο.

Εἶναι ἡ Ἄνοιξις, πράγματι, μιὰ ἐποχὴ θεία. Χαρὰ σὲ ἐκεῖνον ποὺ ἠμπορεῖ ν' ἀφίση τὴν ψυχή του ἐλεύθερη νὰ δεχθῆ τὰ δῶρα της, τὰ ἁπαλά της χάδια. Ποιὰ ἀνάταση αἰσθάνεται τότε ἡ ψυχή!...

Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀρχαῖες παραδόσεις τοποθετοῦσαν σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τὶς πιὸ ὄμορφες ἀλληγορίες, ποὺ ἀντικείμενον εἶχαν τὶς μεταμορφώσεις τῶν Ἡρώων των.

Οἱ ἀλληγορίες αὐτές, ὅπως καὶ οἱ τόσες ἄλλες, ἦσαν ἄραγε μόνον ποιητικὲς ἐκφράσεις, βγαλμένες ἀπὸ τὴ φαντασία; Γιατί, ἔτσι τὶς θεωροῦν οἱ πολλοί! Λένε πὼς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, παραδείγματος χάριν, ἦσαν εὐφάνταστοι στοὺς μύθους τους, στὶς ἀλληγορίες τους. Ἀλλὰ ὅσοι φρονοῦν καὶ ὅσοι λέγουν αὐτά, φαίνεται ὅτι δὲν ἠμπόρεσαν ἢ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐννοήσουν ὅτι οἱ μῦθοι, οἱ ἀλληγορίες καὶ οἱ συμβολισμοὶ δὲν εἶναι προϊὸν φαντασίας, μάλιστα ἐξημ-

μένης (γιατὶ δίδεται καὶ αὐτὸς ὁ χαρακτηρισμός), ἀλλὰ ὁ τρόπος, καθὼς λέγεται, ποὺ οἱ σοφοὶ ἄνδρες τοῦ κόσμου τῶν ἀρχαίων παραδόσεων τοῦ ἐσωτερισμοῦ ἠθέλησαν νὰ κρυπτογραφήσουν τὶς ἰδέες τους, ἰδέες θεϊκές, ποὺ δὲν πρέπει νὰ δίδωνται σὲ ὅσους δὲν εἶναι ἁγνοί, καὶ ψυχικὰ ὥριμοι· ἰδέες ποὺ δὲν πρέπει νὰ ἀποκαλύπτωνται σὲ ἀνθρώπους ποὺ οἱ ψυχές τους εἶναι λερωμένες μὲ πάθη καὶ ὁ νοῦς τους εἶναι δεμένος στὶς προλήψεις. Γιατὶ καὶ ἂν τοὺς φανερωθοῦν, θὰ τὶς βεβηλώσουν καὶ δὲν πρόκειται νὰ ὠφεληθοῦν ἀπ' αὐτὲς σὲ τίποτε. «Νὰ μὴ δώσετε τὰ ἅγια στοὺς κύνας, οὔτε νὰ βάλετε τοὺς μαργαρίτας ἐμπρὸς στοὺς χοίρους», ἔλεγε συμβολικὰ στοὺς μαθητές του ὁ Ἰησοῦς. Εἶναι αὐτὲς οἱ αἰώνιες ἀλήθειες, καθὼς λέγει ἡ παράδοσις, οἱ μεγάλες ἀλήθειες, οἱ πνευματικές, ποὺ ἠμποροῦσαν νὰ φέρνουν τὶς ἁγνὲς καὶ ὥριμες ψυχὲς στὴν αἰώνια ζωή, στὴν αἰώνια χαρά, στὸ αἰώνιο πνευματικὸ φῶς.

Οἱ θεοδίδακτοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, «οἱ κρείτονες ἡμῶν καὶ ἐγγύτερον Θεῶν οἰκοῦντες», ὅπως ἔλεγεν ὁ Πλάτων διὰ τοὺς «παλαιοὺς» τῆς ἐποχῆς του, τὶς μεγάλες αὐτὲς ἀλήθειες μόνον κρυπτογραφικὰ τὶς διετύπωσαν, σὲ μύθους καὶ σὲ εἰκόνες μεταφορικὲς καὶ γι' αὐτὸ στὴν ἐποχή μας, ὅπου ἔχει χαθῆ τὸ κλειδὶ τῆς κρυπτογραφίας αὐτῆς, ὅπου ὁ κατακλυσμὸς ἔχει παρασύρει τὴν κιβωτό, μένουν γιὰ μᾶς βουβὲς καὶ ἀνεξήγητες,

Δὲν ἦσαν λοιπὸν οἱ μῦθοι προϊόντα φαντασίας, ἀλλὰ τὸ ἀπαύγασμα σοφίας θεϊκῆς. Καί, καθὼς ἔχει λεχθεῖ, θὰ ἠμποροῦσεν ἴσως ἕνας καλοπροαίρετος ἐρευνητής, χωρὶς προλήψεις καὶ φόβους, χωρὶς ἐλαττώματα καὶ πάθη, νὰ πάρη μιὰ εἰκόνα, ἀπὸ κάτι ἐξωτερικὰ ποὺ ἔχουν διασωθῆ, ἔστω καὶ ὠχρή, τοῦ μεγαλείου τῶν οὐρανίων ἀληθειῶν, ποὺ κρύβουν οἱ μῦθοι καὶ οἱ συμβολισμοὶ τῆς ἀρχαίας παραδόσεως. Γιὰ μᾶς τοὺς ἄλλους μόνον κάποια διαίσθησις, πὼς κάτι τὸ μεγάλο περιέχουν, μᾶς κάνει νὰ τὰς σεβώμεθα καὶ νὰ τιμοῦμε τὴ σοφία καὶ τὴν ἀρετὴ τῶν θεοπνεύστων ἐκείνων ἀνδρῶν, ποὺ ὑπῆρξαν οἱ συνθέτες τους.

* * *

Καὶ γιὰ νὰ γυρίσουμε τώρα στὸ θέμα μας, ποὺ εἶναι ἡ Ἄνοιξις μὲ τὶς μεταμορφώσεις της καὶ τὶς τόσες ὀμορφιές της, θὰ πρέπει νὰ θυμηθοῦμε ὅτι, καθὼς μᾶς λέγει ἡ ἱστορία, δὲν περνοῦσεν ἀπαρατήρητη στοὺς ἀρχαίους λαοὺς ποὺ ἐδέχοντο τὴν ἀκτινοβολία τῆς ἐσωτερικῆς παραδόσεως, τὴν ὁποία οἱ σοφοὶ ἀσκοῦσαν στοὺς Ναοὺς καὶ τὰ Ἱερὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Στὴν πατρίδα μας, τὴν Ἑλλάδα, ἐγίνοντο πάνδημοι

ἐκδηλώσεις γιὰ νὰ τιμηθῆ ὁ Διόνυσος. Οἱ Φοίνικες τιμοῦσαν τὸν δικό τους Ἥρωα, τὸν Ἄδωνι, οἱ Αἰγύπτιοι τὸν Ὄσιρι, οἱ Ἰνδοὶ τὸν Κρισνᾶ καὶ ἄλλοι λαοὶ ἄλλους.

Ἔτσι, στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς πόλεις, ἰδίως ὅμως στὴν Ἀθήνα, ἐγίνοντο τὴν ἄνοιξι δυὸ μεγάλες ἑορτές, γιὰ νὰ δοξασθῆ ἡ ἀνάστασις τοῦ Διονύσου. Ἡ πρώτη, λίγο πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἀνοίξεως, στὰς 11—13 τοῦ μηνὸς Ἀνθεστηριῶνος (τέλος Φεβρουαρίου μὲ ἀρχὰς Μαρτίου), τὰ Ἀνθεστήρια, ἡ δὲ δεύτερη λίγο μετὰ τὴν Ἐαρινὴ ἰσημερία, στὰς 9—13 τοῦ Ἐλαφηβολιῶνος (τέλος Μαρτίου μὲ ἀρχὰς Ἀπριλίου), τὰ ἐν Ἄστει Μεγάλα Διονύσια. Οἱ ἑορτὲς αὐτὲς μιὰ καὶ ἐδόθησαν στὸν λαό, ἐξέπεσαν σὲ ἐκδηλώσεις οἰνοποσίας καὶ ἄλλες ἀκοσμίες. Ἐδῶ βλέπουμε πὼς ὁ ἀπαρασκεύαστος καὶ ἀνώριμος ἄνθρωπος παρεξηγεῖ τὶς ἀλήθειες ποὺ μπορεῖ ἀκροθιγῶς νὰ τοῦ δοθοῦν μὲ ἀλληγορίες, τὶς ὁποῖες ἑρμηνεύει κατὰ τὴ νοοτροπία του, ποὺ εἶναι πάντοτε πολὺ χαμηλή. Ἡ πνευματικὴ εὐθυμία καὶ ἡ χαρὰ ποὺ δίδει ὁ συμβολικὸς θεὸς μετέπεσαν σὲ χυδαία μέθη καὶ σὲ ἀσχημίες. Οἱ μεμυημένοι ὅμως στὶς ἀλήθειες τοῦ πνεύματος ἐτελοῦσαν κατὰ τὶς ἑορτὲς αὐτὲς «τὰ ἄρρητα ἱερά», τιμῶντας τὸν Ἀνθία Διόνυσο. Πομπὴ ἱερατικὴ περιέφερε τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ μέσα στὴν πόλι καὶ «μυστικὲς θυσίες» ἐγίνοντο στὰ Ἱερά.

Εἰς τὴν ἀρχαία Αἴγυπτο, τὴν ἴδια ἐποχὴ ἐγίνετο πάνδημος ἡ ἑορτὴ τῶν Παμυλίων, ποὺ ἦταν ἀνάλογη μὲ τὰ Διονύσια τῆς Ἀνοίξεως στὴν Ἑλλάδα.

Τελεταὶ λαϊκῆς μορφῆς ἐλάμβανον χώραν καὶ εἰς τὴν Φοινίκη—τὰ Ἀδώνια — ὅπου παριστάνοντο τὰ πάθη τοῦ Ἄδωνι, ὁ ὁποῖος πεθαίνει καὶ ἀνίσταται κατόπιν. Οἱ ἑορτὲς ἐκεῖνες ἦσαν τὶς πρῶτες ἡμέρες πένθιμες, γιὰ νὰ μεταβληθοῦν στὸ τέλος σὲ ἑορτὲς χαρᾶς.

* * *

«Τὰ ἄρρητα ἱερὰ» καὶ «αἱ μυστικὲς θυσίες», ποὺ εἴπαμε πάρα—πάνω πὼς ἐγίνοντο ἐδῶ, στὴν ἀρχαία Ἀθήνα καθὼς καὶ στὴ λοιπὴ Ἑλλάδα, ἀπὸ τοὺς μύστας τῶν Μυστηρίων, εἶχαν γιὰ βάσι τὴν ἀλληγορία τῆς παραδόσεως μὲ τὶς μεταμορφώσεις τοῦ Διονύσου, ποὺ μεταμορφώνεται καὶ μεταμορφώνει, διαγράφοντας τὴν ἔνδοξη ἄνοδό του πρὸς τὸν Ὄλυμπον. Ὁ Διόνυσος κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τοῦ ἔτους, τὴν Ἄνοιξι, καθὼς λέγει ὁ μῦθος, εὑρίσκετο ἀκόμη στὸ βουνὸ τῆς Νύσης, νεαρὸς καὶ ἀμέριμνος, ὅταν δέχθηκεν αἰφνίδια τὴν ἐπίθεσι τῶν ἑπτὰ τιτάνων, ποὺ τὸν θανάτωσαν, κομμάτιασαν τὸ σῶμα του καὶ τὸ μοιράστηκαν

μεταξύ τους γιὰ νὰ ἐπιτύχουν καὶ τὴ δική τους μεταφόρφωσι. Ὅμως, ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ ἠμπόρεσε καὶ ἔσωσε τὴν καρδιά του, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ πατέρας του, ὁ Ζεύς, παρήγαγε τὸν ἀθάνατο Διόνυσο. Θάνατος καὶ ἀνάστασις, μεταβολὴ καὶ μεταμόρφωσις, εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἔκαμαν τὸ θνητὸ Διόνυσο ἀθάνατο καὶ τὸν ἀνέβασαν στὸν Ὄλυμπο, στὸν τόπο τῶν Ἀθανάτων, ὅπου βασίλευεν ὁ μεγάλος πατέρας του.

Τὸν συμβολισμὸν αὐτὸν τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως χρησιμοποιοῦσαν οἱ Ἐλευσίνιοι γιὰ νὰ παραστήσουν τὴν μεταμόρφωσι τοῦ θνητοῦ Ἰάκχου, ποὺ τὴν ἑώρταζαν τὴν ἐποχὴν αὐτή, στὸν Διόνυσο τὸν «Ἐλευθερέα», τὸν ἐλευθερωτὴ τῶν ἁγνῶν ψυχῶν ἀπὸ τὶς δυνάμεις τοῦ ἅδου.

Οἱ Ὀρφικοὶ κατὰ τὴν Ἰσημερία τῆς Ἀνοίξεως ἑώρταζαν τὴ μεταμόρφωσι τοῦ δικοῦ των ἥρωα, τοῦ Διονύσου τοῦ Ζαγρέως, τοῦ Διονύσου δηλαδὴ ποὺ ἔδιδε τὴν αἰώνια ζωή, καὶ ἔκαμναν, γιὰ νὰ τὸν δοξάσουν τὸ μυστικό τους γεῦμα, τὰ «ὠμοφάγια». Σ' αὐτὸ τὸ γεῦμα ἔτρωγαν ὠμὲς τὶς σάρκες τοῦ Διονυσιακοῦ Ταύρου. Ἔτσι ἀναφέρει ὁ μῦθος.

* * *

Παραπλήσια ἀλληγορία μὲ τὴν παράδοσι τοῦ Διονύσου εὑρίσκουμε στοὺς συμβολισμοὺς τῶν Καβείρων τῆς Σαμοθράκης, γιὰ τὸν ἥρωά τους τὸν Καδμῖλο, τὸν ἀπόγονο τοῦ Κάδμου, ποὺ στὴ φοινικὴ γλῶσσα θὰ πῆ Ἥλιος. Κατὰ τὴν Ἐαρινὴ Ἰσημερία ἑώρταζαν καὶ ἐκεῖνοι τὶς μεταμορφώσεις τοῦ ἥρωός των.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ Καδμῖλος φονεύεται ἀπὸ τοὺς τρεῖς πρεσβύτερους ἀδελφούς του, τὴν Ἀξίερο, τὸν Ἀξιόκερσο καὶ τὴν Ἀξιόκερσα. Τὸ σῶμα του θάπτεται στοὺς πρόποδες τοῦ Ὀλύμπου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, γιὰ νὰ ἀναστηθῆ μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἀδελφῶν του, ποὺ τὸν ἐφόνευσαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ θεοῦ Ἑρμοῦ, καὶ ἀποκτήση τὴν πνευματικὴ αἰωνιότητα.

*

Τὶς ἴδιες περίπου μεταμορφώσεις τῶν ἡρώων των ἀπαντοῦμε στὶς παραδόσεις καὶ ἄλλων λαῶν. Οἱ Φοίνικες, καθὼς εἴπαμε, ἔκαμναν τελετὲς γιὰ τὸ θάνατο καὶ τὴν ἀνάστασι τοῦ Ἀδώνιδος. Οἱ Ἰνδοὶ τοῦ Κρισνᾶ, ποὺ ἐπίσης φονεύεται καὶ ἀνίσταται, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ἑώρταζαν τὸν Ὄσιρι.

* * *

Στὴν ἀρχὴ τῆς ἴδιας Ὥρας τοῦ ἔτους, κοντα στὴν Ἰσημερία, ἔχει τοποθετήσει καὶ ἡ Χριστιανικὴ παράδοσις τὰ πάθη, τὸ θάνατο καὶ τὴν ἀνάστασι τοῦ Ἰησοῦ, ποὺ πεθαίνει ἐπάνω στὸ σταυρό, νικᾶ τὸν θάνατο καὶ ἀνέρχεται

στὰ Οὐράνια βασίλεια, γιὰ νὰ παραμείνη ἐκεῖ, εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, στὰ δεξιὰ τοῦ πατρός.

***

Ὁ κάθε ἀμερόληπτος ἐρευνητής, ποὺ μὲ ἁγνὴ τὴν πρόθεσι, χωρὶς πάθη, προκαταλήψεις καὶ φόβο, μελετᾶ τὰ πάρα—πάνω, ἂν καὶ αὐτὰ ἔχουν φθάσει σὲ μᾶς τόσο βαθειὰ κρυμμένα στὴν ἀλληγορία, δὲν ἠμπορεῖ παρὰ νὰ διακρίνη ταυτότητα, τουλάχιστο στοὺς συμβολισμούς, ποὺ ἱστοροῦν τὶς προαιώνιες μεγάλες ἀλήθειες, ἀλήθειες τοῦ πνεύματος. Τοῦ πνεύματος τὸ ὁποῖον, σὰν ὡριμάση καὶ φωτισθῆ, εἶναι δυνατὸ νὰ ξεφύγη ὁριστικὰ ἀπὸ τὸ σφικτὸ ἀγκάλιασμα τῆς ὕλης καὶ νὰ πετάξη γιὰ πάντα σὲ ἐπίπεδα θεϊκά, σὲ ὕψη οὐράνια. Ἐκεῖ ποὺ βασιλεύει ἡ ἀγάπη καὶ τὸ φῶς. Ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπάρχουν πλέον θλῖψι καὶ ὀδύνη, ἀλλὰ μόνον ἡ χαρά, ἡ εὐτυχία καὶ ἡ αἰώνια νεότης καὶ ζωή.

Ἡ ζωὴ εἶναι τέτοια ποὺ τὴν δημιουργοῦμε· καὶ ὁ κόσμος εἶναι τέτοιος ποὺ τὸν δημιουργοῦμε. Τὰ μάτια τοῦ χαρωποῦ καὶ τοῦ μελαγχολικοῦ ἀνθρώπου εἶναι στραμμένα πάνω στὴν ἴδια πλάση. Ἀλλὰ βλέπουν διαφορετικά. Γιὰ τὸν ἕνα, ὅλα εἶναι ὄμορφα καὶ χαρωπά, τὰ κύματα τοῦ ὠκεανοῦ κυλᾶνε στὸ φῶς, καὶ τὰ βουνὰ εἶναι σκεπασμένα μὲ ἡμέρα. Ἡ ζωὴ γι' αὐτὸν ἀστράφτει πάνω σὲ κάθε λουλούδι καὶ σὲ κάθε δένδρο ποὺ τρέμει στὸν ἀέρα. Γιὰ τὸν ἄλλον τὰ πάντα εἶναι πένθιμα, σκοτεινὰ καὶ ἄρρωστα. Ὁ ψίθυρος τοῦ ρυακιοῦ εἶναι γκρινιάρικος, ἡ βουὴ τῆς θάλασσας ἔχει μιὰν ἀπειλητικὴ ἔμφαση, ἡ ἐπίσημη μουσικὴ τῶν πεύκων εἶναι ἐπιμνημόσυνος ὕμνος γιὰ τὴ χαμένη του εὐτυχία. Ἡ μεγάλη πορεία τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους περνᾶ μπροστά του σὰν νεκρώσιμη συνοδεία καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἀκόμη, τὸν προσβάλλει. Εἶναι τὸ μάτι ποὺ δημιουργεῖ αὐτὰ ποὺ βλέπει· τὸ αὐτὶ συνθέτει τὶς μελωδίες καὶ τὶς παραφωνίες· ὁ ἔξω κόσμος εἶναι προβολὴ τοῦ μέσα μας κόσμου.

Albert Pike

ΠΡΟΣ ΤΑ ΑΡΧΕΤΥΠΑ

Ν. ΚΑΡΒΟΥΝΗ

'Από τὸ κυκλοφορῆσαν βιβλίο «'Εκλογὴ ἀπὸ τὸ ἔργο του»

Κάποιος φίλος μ' ἐρωτᾷ:

—'Αναφέρετε μιὰ ἢ δυὸ φορὲς κάποια ἀρχέτυπα, πρὸς τὰ ὁποῖα, ὅπως λέτε, οἱ πραγματικοὶ καλλιτέχναι, οἱ δημιουργοί, βρίσκονται πολὺ πλησιέστερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους κοινοὺς ἀνθρώπους· καὶ ὁμιλεῖτε γι' αὐτὰ τὰ ἀρχέτυπα ὡσὰν περὶ πράγματος γνωστοῦ. Τί εἶναι αὐτά; Τί ὅρος εἶναι αὐτός;

Ἂς μιλήσουμε, λοιπόν, γιὰ τὰ ἀρχέτυπα. 'Αλλ' ἐν πρώτοις, χωρὶς νὰ πελαγώσωμεν εἰς ὅρους καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τί εἶπαν γι' αὐτὰ παλαιοὶ ἢ σύγχρονοι σοφοὶ καὶ ἄσοφοι. Δὲν ὑπάρχει πλέον μάταιον πρᾶγμα ἀπὸ τὴν ἀπαρίθμησιν καὶ τὴν «ἀνάπτυξιν» τῶν δοξασιῶν καὶ τῆς σκέψεως τῶν ἄλλων, ὅταν μερικοὶ ἄνθρωποι δὲν συναθροίζονται διὰ νὰ ἀνασκοπήσουν τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ διὰ νὰ συνεννοηθοῦν μεταξύ των ἐπὶ πραγμάτων τῆς ζωῆς ποὺ πάλλεται παντοκρατορικὴ εἰς τὰ πάντα μὲ τὸν αἰώνιον παντοδύναμον ρυθμόν της. Καὶ οἱ «ὅροι» χρησιμεύουν συνηθέστατα διὰ νὰ μπερδεύεται ἡ καλὴ αὐτὴ συνεννόησις, διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι ὑπεραρκετὴ ἡ ἁπλότης τοῦ πνεύματος, ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ ἀμοιβαία καλὴ διάθεσις.

'Εν τούτοις δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ μιλήσῃ διὰ τὰ «ἀρχέτυπα» χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ τὸν Πλάτωνα, τὸν τόσον ὀλίγον γνωστὸν σήμερα εἰς τὸν τόπον αὐτόν, ὅπου ἄλλοτε ἐσκέφθη καὶ ἔγραψε. 'Αλλ' ὅταν ἀναφέρῃ κανεὶς τὸν Πλάτωνα δὲν κάμνει μίαν ξηρὰν ἔκθεσιν μιᾶς οἱασδήποτε δοξασίας. 'Εσκέφθηκε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τόσον δημιουργικά, ὥστε, ὅταν κανεὶς διαβάζῃ τὰς σκέψεις του, ἔχει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἀναπνέει καθαρὸν καὶ δροσερὸν ἀέρα—τὴν αὔραν τῆς Ζωῆς καί, εἴτε παραδέχεται τὰς σκέψεις του ὡς ὀρθάς, εἴτε μή, κερδίζει κάτι πολύτιμον ὁ ἴδιος: σκέπτεται, ὄχι μὲ τοὺς συνηθισμένους ἀκροβατικοὺς συλλογισμοὺς ποὺ οἱ ἄνθρωποι συνήθως ἐκλαμβάνουν ὡς συμπτώματα φιλοσοφίας, ἀλλὰ μὲ τὴν βαθειάν, τὴν ἀνεπιτήδευτην ἁπλότητα ποὺ χαρακτηρίζει μίαν πραγματικὴν πνευματικὴν ἐκδήλωσιν.

Ὁ Πλάτων, λοιπόν, εἰς τὸν «Φαῖδρον» του—ποιὸς θὰ χαρίση κάποτε εἰς τοὺς σημερινοὺς Ἕλληνας μίαν πραγματικὴν μετάφρασιν τῶν Πλατωνικῶν διαλόγων; — παρουσιάζει μίαν ὡραίαν ἀλληγορίαν: Ἡ ἀθάνατος— λέγει— ψυχὴ εἶναι ὁ ἡνίοχος ἑνὸς ζεύγους ἀλόγων πτερωτῶν· ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἵππους — τὸ Θυμοειδὲς—εἶναι ἥμερος καὶ καλὸς καὶ πειθήνιος εἰς τὸν χαλινὸν τοῦ ἡνιόχου, τοῦ Λογιστικοῦ· ὁ ἄλλος ἵππος—τὸ Ἐπιθυμητικόν — εἶναι δύστροπος, δυσήνιος, ἀτίθασος· κλωτσᾶ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, χρεμετίζει, ρουθουνίζει ἀνυπόμονα, δὲν ὑπακούει εἰς τὸν χαλινὸν καὶ δὲν ἀφίνει καὶ τὸν σύντροφόν του, τὸ Θυμοειδές, νὰ προχωρήση κανονικά. Ἡ ἀλληγορία εἶναι διαφανὴς ὅπως τὸ φῶς ἀνεφέλου αὐγῆς. Τὸ Λογιστικὸν εἶναι τὸ Πνεῦμα, ὁ Λόγος· αὐτὸ ἡνιοχεῖ. Καὶ τὸ μὲν Θυμοειδὲς — ὁ Νοῦς καὶ ἡ Θέλησις — ὑπακούει εἰς τὴν ὁδηγίαν του· ἀλλὰ τὸ Ἐπιθυμητικόν, ἡ κατωτέρα ἀνθρωπίνη φύσις ποὺ ἐντρυφᾶ εἰς τὰ πάθη καὶ τὸν αἰσθησιασμόν, δαγκώνει τὸν χαλινόν, δυστροπεῖ, ἀφηνιάζει. Ἀλλ᾽ ἡ Πλατωνικὴ ἀλληγορία ἔχει καὶ μίαν μικρὰν συνέχειαν: ἡ ψυχή — λέγει— εἰς τὴν ἀρχικήν της κατάστασιν διατρέχει μίαν φοράν, τὸν κύκλον τοῦ παντός, μέσα εἰς τὸ ἅρμα τῶν Θεῶν, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ Διός. Καὶ ἐὰν ὁ ἡνίοχος, τὸ Λογιστικόν, μπορέση καὶ ἡνιοχήση μὲ τόσην δύναμιν, ὥστε νὰ ἀναγκάση καὶ τὸ ἄγριο τὸ ἄλογο — τὸ Ἐπιθυμητικὸ — νὰ σηκώση μίαν ἢ δυὸ φορὲς τὸ κεφάλι του πρὸς τὸν οὐράνιον θόλον, αὐτὸ πλέον εἶναι ἀρκετόν. Διότι καὶ τὸ ἀτίθασον ἐκεῖνο ἄλογο βλέπει διὰ μίαν ἔστω στιγμήν, τὰς οὐσίας τῶν πραγμάτων, τὰς αἰωνίας ὑποστάσεις, ποὺ εἶναι αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ζωή, ὥστε εἰς τὸ ἑξῆς καὶ ὁ ἡνίοχος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλογα τοῦ ψυχικοῦ ἅρματος διατηροῦν πλέον τὴν ἀνεξίτηλον ἀνάμνησιν ἐκείνου τοῦ δραματισμοῦ, τὴν ἀνάμνησιν αὐτήν, ποὺ θὰ εἶναι εἰς τὸ ἑξῆς ἡ πυξὶς τοῦ ψυχικοῦ προσανατολισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ὅσα εἶδεν ἡ ψυχὴ κατὰ τὸν εὐτυχισμένον ἐκεῖνον πρῶτον γῦρον της μέσα εἰς τὸν κύκλον τοῦ παντός, τοῦ ὁποίου μέρος ἀναπόσπαστον εἶναι καὶ ἡ ἰδία, εἶναι τὰ Ἀρχέτυπα— αἱ αἰώνιαι ὑποστάσεις.

Κ᾽ ἔτσι, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἀποκτᾶ ὁ ἄνθρωπος ἕναν σταθερὸν γνώμονα τοῦ σωστοῦ καὶ τοῦ ὡραίου, ἄσχετον, βέβαια, μὲ τὴν μεταβαλλομένην ἠθικὴν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν καὶ μὲ τὰς παροδικὰς ἐπίσης ἀντιλήψεις περὶ καλοῦ τῶν διαφόρων λαῶν καὶ τῶν διαφόρων ἐποχῶν. Καὶ ὅταν λέγωμεν κοινῶς, ὅτι ἕνας καλλιτέχνης «ἐμπνέεται», ἐννοοῦμεν ἁπλῶς, ὅτι ἀνατείνει τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του πρὸς τὸν δραματισμὸν τῶν Ἀρχετύπων αὐτῶν, ποὺ εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ γεμίζει τὸ πνεῦμα του ἀπὸ τὸ φῶς των. Τότε καὶ μόνον μπορεῖ νὰ δημιουργήση ἀληθινά· τότε καὶ μόνον τὰ δημιουργήματά του ἔχουν τὴν σφραγῖδα τῆς αἰωνιότητος καὶ ὁμιλοῦν ἀπ᾽ εὐθείας εἰς τὴν

ψυχὴν τῶν συνανθρώπων του, κάθε φυλῆς καὶ κάθε ἐποχῆς. Τότε καὶ μόνον συνεργάζεται συνειδητὰ μὲ τὴν Ζωήν.

* * *

Ἡ Ζωή, ὅταν ἐκδηλώνεται εἰς μίαν ἐξελικτικὴν μορφολογίαν, ὅταν δηλαδή, δημιουργῇ τὰς μορφὰς ποὺ εἶναι ἐπιδεκτικαὶ τελειοποιήσεως, δὲν κάμει τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ τὰς ἀναβιβάζῃ ὁλοένα πρὸς τὰ Ἀρχέτυπά των, ποὺ εἶναι ἡ τελειότης τοῦ εἴδους. Ὅσον καὶ ἂν τὸ περιβάλλον τὸ φυσικὸν ἐπιδρᾷ ἐξελικτικῶς καὶ τροποποιεῖ τὴν ἀνέλιξιν τῆς μορφολογίας, τὸ τέρμα εἶναι πάντοτε τὸ Ἀρχέτυπον, ποὺ εἶναι συγχρόνως καὶ ἡ ἀφετηρία ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξεπήγασεν ἡ πρώτη ἰδέα, ἐκδήλωσις τῆς ὁποίας εἶναι ἡ μορφή. Οὔτε ὁ Ζεὺς τῆς Ὀλυμπίας, οὔτε ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους ὑπῆρξαν ἄνθρωποι μὲ σάρκα καὶ μὲ ὀστᾶ διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς μοντέλλα· ἀλλ' οἱ πραγματικοὶ ἐκεῖνοι δημιουργοί, ποὺ ἔδωκαν εἰς τὸ μάρμαρον τὴν τελείαν ἀνθρωπίνην μορφὴν εἰς δύο διαφορετικὰς ἐκδηλώσεις της, ἔβλεπαν καθαρὰ τὰ Ἀρχέτυπά των. Ὁμοίως ἔβλεπαν διαυγέστατα ἄλλα ἀρχέτυπα ὅσοι ἐδημιούργησαν ὄχι μὲ τὸ μάρμαρον ὡς ὑλικόν, ἀλλὰ μὲ τὸν λόγον, ἔργα ποὺ φέρουν τὴν σφραγῖδα τῆς αἰωνιότητος. Καὶ τὰ ἀρχέτυπα αὐτὰ εἰς μίαν ἀπὸ τὰς καθαρωτέρας ἀπόψεις των — τὴν ἄποψιν τοῦ ἀριθμοῦ— ἔβλεπε τόσον διαυγῶς ὁ Πυθαγόρας, πνευματικὸς πρόδρομος τοῦ Πλάτωνος.

Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, εἰς ὁποιοδήποτε σημεῖον ξεπεσμοῦ καὶ ἂν βρίσκεται, μέσα εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τοῦ ὁποίου νὰ μὴν κοιμᾶται ἡ ἄσβεστος ἀνάμνησις κάποιας στιγμῆς ὁραματισμοῦ αὐτῶν τῶν Ἀρχετύπων. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἐὰν μόνον κατορθώσῃ κανεὶς ν' ἀφυπνίσῃ εἰς τὴν ψυχήν των αὐτὴν τὴν ἀνάμνησιν, συγκινοῦνται ἐκ βαθέων ἐμπρὸς εἰς τὸ πραγματικῶς ὡραῖον καὶ τὸ πραγματικῶς ἀληθινόν. Οἱ νέοι ἰδίως, τῶν ὁποίων τὸ δυσήνιον Ἐπιθυμητικὸν δὲν ἔχει ἀκόμη σκληρυνθῇ ἀπὸ τὴν δυστροπίαν του, ἔχουν δι' αὐτὸ συχνοτέρας στιγμὰς ἀορίστου ἀναμνήσεως τοῦ εὐτυχισμένου τῶν ἀρχετύπων ὁραματισμοῦ· καὶ δι' αὐτὸ αἱ νεανικαὶ ὀνειροπολήσεις, ὅταν δὲν ἐκτρέπωνται εἰς ἄσκοπον ἀλητείαν τοῦ νοῦ, ἀλλὰ καθοδηγοῦνται πρὸς τὴν σωστὴν κατεύθυνσιν, θὰ ἠμποροῦσαν, ἴσως νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντελέσουν εἰς μίαν ριζικὴν καὶ λογικὴν μεταβολὴν τοῦ συστήματος τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὡς τὸ ἰσχυρότερον κίνητρον πρὸς δημιουργίαν ἐλευθέρων ἀτόμων· καὶ ἡ σωστὴ κατεύθυνσις εἶναι— ποία ἄλλη;—τὰ ἀρχέτυπα, αἱ «αἰώνιαι ὑποστάσεις» τοῦ Πλάτωνος.

* * *

Κανείς, βέβαια, δὲν μπορεῖ νὰ δείξῃ εἰς ἕναν ἄλλον αὐτὰ τὰ ἀρχέτυπα. Ὁ καθένας τὰ βλέπει μὲ τὰ δικά του μάτια· προσδέχε-

ται τὸν ζωοποιὸν ὁραματισμόν των ἀναλόγως τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς του δεκτικότητος, ποὺ εἶναι καὶ αὐτὴ ἐπιδεκτικὴ ἀναπτύξεως. Μπορεῖ κανείς, ὅμως νὰ διευκολύνη καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ διὰ τοὺς ἄλλους αὐτὸν τὸν ὁραματισμόν. Πῶς; Κρατῶντας τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του ἀνοικτὰ καὶ ἀθάμβωτα ὅσον τοῦ εἶναι δυνατὸν καὶ μὴ θολώνοντας τὴν ψυχικὴν ὅρασιν τῶν ὁμοίων του. Μία πνευματικὴ ἰσορροπία, μία ψυχικὴ ἠρεμία, ἡ διαρκὴς προσπάθεια τοῦ ν' ἀναγκάζωμεν, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὸ δυσήνιον ἄλογο τοῦ Ἐπιθυμητικοῦ, ποὺ μασσᾶ μὲ ἀφροὺς τὸν χαλινὸν καὶ καμπυλώνει τὸν Αὐχένα πρὸς τὴν γῆν, ν' ἀνασηκώνη τὸ κεφάλι πρὸς τὸν οὐρανόν—κατὰ τὴν ὡραίαν Πλατωνικὴν ἀλληγορίαν — ἰδοὺ τί χρειάζεται. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ τόσον δύσκολον ὅσον θὰ μποροῦσε νὰ φανῆ ἐξ ἀρχῆς.

Ὅταν ἀκούη κανεὶς μίαν ὡραίαν μουσικήν, ὅταν διαβάζη ἕνα ὡραῖον ποίημα, ὅταν βλέπη ἕνα ὡραῖον ἔργον ἀρχιτεκτονικῆς, ὅταν, ἀπὸ τὴν κορυφὴν ψηλοῦ βουνοῦ, ἁπλώνεται ἡ ματιά του πρὸς τὸ αἰωνίως νέον καὶ δροσερὸν θαῦμα τῆς Φύσεως, ὅταν ἀντικρύζη εἰς τὴ ματιὰ συνανθρώπου του τὴ σπίθα τῆς συμπαθείας καὶ τῆς ἀγάπης, τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του ξεθαμβώνονται, ἀνοίγονται διάπλατα πρὸς τὸν ὁραματισμὸν τῶν ἀρχετύπων. Τὸ Ἐπιθυμητικὸν ξεχνᾶ καὶ αὐτὸ τὸν ἑαυτόν του καὶ κρατεῖ, χωρὶς ἀντίστασιν, εἰς μίαν ἔκτασιν, τὸ κεφάλι του ἀναγερμένο πρὸς τὸν οὐρανὸν τῆς αἰωνιότητος, τὸν ἀληθινὸν κόσμον τῶν Ἀρχετύπων. Ἡ ἀνάτασις αὐτή, ἡ καθολικὴ εἶναι κάτι περισσότερο παρὰ σκέψις, παρὰ φιλοσοφία, παρὰ διανοητικὸς συλλογισμός: Εἶναι ἄμεσος ἐνατένισις τῶν αἰωνίων ἀληθειῶν — τῆς ἀληθείας. Ἀδιάφορον ἐὰν ἡ ἐνατένισις αὐτὴ δὲν καταστααλάζει πάντοτε εἰς ἐπίγνωσιν συνειδητήν. Εἶναι, κ' ἔτσι μόνον, ἀρκετὴ διὰ νὰ κεντᾶ ἐκεῖνον ποὺ εἶδε τὸν κόσμον αὐτόν, πρὸς τὴν τελειοποίησίν του, εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ τὸν τραβᾶ ὡσὰν ἰσχυρότατος μαγνήτης, νὰ τοῦ δίδη ἐσωτερικὴν ἠρεμίαν, μίαν φωτεινοτέραν καὶ ἀσυγκρίτως πλατυτέραν πνευματικὴν προοπτικήν.

* * *

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶναι ἀνάγκη ἀπόλυτος ὅλα τὰ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα ἔργα τῆς τέχνης νὰ εἶναι προσιτὰ εἰς τὰς μάζας τὰς λαϊκάς. Ἂν ἐπιβάλλεται ἡ δικαία κατανομὴ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, εἶναι ἀσυγκρίτως περισσότερον ἐπιβεβλημένη ἡ γενίκευσις τῆς δυνατότητος τοῦ νὰ μποροῦν νὰ ἔρχωνται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τὴν μεγάλην Τέχνην ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀνεξαιρέτως. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ποὺ ἦσαν εἰς πολλὰ ζητήματα πλησιέστεροι πρὸς τὴν ἀλήθειαν, κάτι ἤξευραν εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό. Οἱ καλλιτέχναι των καὶ οἱ δημιουργοί των δὲν ἐδημιουργοῦσαν δι' ἰδιωτικὰς γλυπτοθήκας ἢ πινακοθήκας, ἢ διὰ τὴν τάξιν τῶν λεγομένων «ἐκλεκτῶν». Εἶναι αὐτὰ ὀπωρικὰ τοῦ δένδρου τοῦ ἀνθρωπίνου ξεπεσμοῦ—τὰ ἰδιωτικὰ μουσεῖα,

αἱ ἰδιωτικαὶ συλλογαί, αἱ ἀκριβαὶ συναυλίαι διὰ τὴν «καλὴν τάξιν», τὰ πολυτελῆ βιβλία τῶν ἐκδόσεων μεγάλων ποιητῶν. Ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης ἐδιάβαζαν τὰ ἔργα των εἰς τὸ Στάδιον τῆς Ὀλυμπίας, πρὸς τὸ κοινὸν τῶν πανελλήνων· τὰ ἀγάλματα τῶν Θεῶν ἐτοποθετοῦντο εἰς τοὺς ναοὺς τῆς κοινῆς λατρείας καὶ τὰ ἀετώματα καὶ αἱ ζωφόροι των ἀπηυθύνοντο πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐν τῷ συνόλῳ του· διὰ νὰ παρακολουθῇ ὁ Δῆμος τὰς τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐπληρώνετο τὸ εἰσιτήριόν του ἀπὸ τὸ ταμεῖον τῆς Πολιτείας — τὰ περίφημα «θεωρικά». Καὶ πολὺ σωστά· διότι ἡ πραγματικὴ καλλιτεχνικὴ παραγωγὴ εἶναι ἱεροτελεστία ἐξαιρετικῶν ἀνθρώπων ποὺ ἱερουργοῦν, μὲ λευκὸν χιτῶνα, εἰς τὸν ναὸν τῆς Δημιουργίας τῆς Ζωῆς· καὶ τὸ ἀσύγκριτον προνόμιον αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὅτι μποροῦν καὶ προσφέρουν τὸν δραματισμὸν τῶν ἀρχετύπων εἰς τὸ ἀνθρώπινον πλῆθος, ὡσὰν τὴν ἱερωτέραν εὐλογίαν ποὺ μπορεῖ ἕνας ἄνθρωπος νὰ δώσῃ καὶ οἱ λαοὶ νὰ δεχθοῦν.

Ὅσοι ὀνειρεύονται μίαν κοινωνικὴν μεταβολήν, ἕναν κόσμον ἀνθρώπων ἀνθρωπινώτερον, δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν, ὅτι τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ κόσμου αὐτοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν εὐκαιριῶν διὰ νὰ ξαναθυμοῦνται οἱ ἄνθρωποι τὸν πρῶτον τῆς ψυχῆς των δραματισμόν.

Ἕνας ἀληθινὸς ποιητής, ποὺ ἐζοῦσε συχνὰ εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀρχετύπων — ὁ Σέλλεϋ — συνέθεσε, μεταξὺ τόσων ἄλλων ὑψηλῶν ποιημάτων, καὶ ἕναν «Ὕμνον πρὸς τὴν Διανοητικὴν Ὡραιότητα». Ἂς ἀκούσωμεν μερικὰς ἀπὸ τὰς στροφάς του. Ἴσως ἐξηγοῦν αὐταὶ μὲ τὴν μυστικὴν γλῶσσαν τῆς μουσικῆς, ποὺ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὴν ἐννοοῦν, τί εἶναι τὰ Ἀρχέτυπα καλύτερα ἀπὸ αὐτὴν τὴν πτωχήν μου προσπάθειαν. Ἡ Ποίησις γνωρίζει νὰ κάμνῃ βαθύτατα αἰσθητὰ ὅσα οἱ φιλοσοφικοὶ ὅροι συσκοτίζουν καὶ ἡ ξηρὰ διανόησις προδίδει...

«Ἡ γεμάτη δέος σκιὰ κάποιας ἀοράτου Δυνάμεως, αἰωρεῖται μεταξύ μας· ἂν καὶ δὲν τὴν βλέπουμε— ἐπισκέπτεται αὐτὸν τὸν κόσμον ποὺ αἰωνίως μεταβάλλεται, μὲ φτερὰ τόσον ἀσταθῆ, ὅσον οἱ ἄνεμοι τοῦ καλοκαιριοῦ, ποὺ πετοῦν ἀπὸ ἄνθος εἰς ἄνθος, ὅπως οἱ ἀχτῖδες τοῦ φεγγαριοῦ ποὺ πέφτουν σὰν φωτεινὴ βροχή, πίσω ἀπὸ κάποιο πευκόφυτο βουνό. Ἐπισκέπτεται αὐτὸς ὁ ἤσκιος μὲ ξαφνικὴ ἀστάθεια κάθε ἀνθρώπινη καρδιά, κάθε ἀνθρώπινη ὀντότητα— σὰν τὰ χρώματα τοῦ δειλινοῦ καὶ σὰν ἑσπερινὲς ἁρμονίες, ὡσὰν σύννεφα ἀραιὰ σκορπισμένα στὸν ὀλόαστρον οὐρανό, σὰν ἐνθύμησις μιᾶς περασμένης μουσικῆς, σὰν κάθε τί ποὺ εἶναι ἀκριβὸ διὰ τὴν χάριν του, ἀλλ' ἀκριβώτερο διὰ τὸ μυστήριόν του.

»Πνεῦμα τῆς Ὀμορφιᾶς, ποὺ καθαγιάζεις μὲ τὰ χρώματά σου ὅλα τὰ πράγματα, πάνω στὰ ὁποῖα λάμπεις —ἀνθρώπινες σκέψεις ἢ μορφὲς— ποὺ ἔχεις φύ-

γει; Γιατί περνᾶς καὶ μᾶς ἀφίνεις μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀπέραντη κοιλάδα τῶν δακρύων, ποὺ ἀπομένει ἀδειανὴ καὶ πένθιμη;

»Ὁ ἄνθρωπος θὰ ἦταν ἀθάνατος καὶ παντοδύναμος, ἐὰν ἐσύ, ἄγνωστο καὶ γεμᾶτο δέος, ὅπως εἶσαι ἤθελες ἐγκατασταθῇ μὲ ὅλη τὴ λαμπρὴ συνοδεία σου μέσα στὴν καρδιά του. Ὦ ἄγγελε τῶν συμπαθειῶν, ποὺ τρεμολάμπεις στὰ μάτια ἐκείνων ποὺ ἀγαποῦν, ἐσὺ ποὺ εἶσαι τροφὴ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη τὴ σκέψη... —μὴ φύγῃς ὅπως ἦλθε ἡ σκιά σου, μὴ φύγῃς!».

Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τῆς Ὀμορφιᾶς, ποὺ ὡραματίσθη ὁ ποιητής, εἶναι εἰς τὸν ἀνθρώπινον κόσμον μας, ὁ ἀγγελιαφόρος τῶν Ἀρχετύπων, τῶν ὁποίων ὁ οὐρανός, εἰς τὸ τέλος, βρίσκεται μέσα μας, μέσα εἰς κάθε ἄνθρωπον, ὡσὰν βεβαίωσις τῆς ἀνθρωπίνης θειότητος.

*

Αὐτογνωρίζειν

Τόπιασες στὰ χέρια σου τὸ χορτάρι
ποὺ φύτρωνε στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ σου
και τράβηξες μιὰ τοῦφα ἀπὸ τὸ χῶμα.
Τρίζανε οἱ ρίζες του, μὰ δὲν ἄκουσες
τοῦτο τὸν ψίθυρο, οὔτε πρόσεξες
τὸ τρέξιμο τῶν μερμηγκιῶν, ποὺ ζητούσανε
τὴν γκρεμισμένη φωληά τους.

Πάνω στὰ φύλλα ποὺ κρατᾶς στὰ χέρια σου,
σιωπηλὰ πέθανε μιὰ ἀράχνη πού ὕφαινε
ὧρες πολλές — γοργοσαλεύοντας— τὴ φωληά της.
Μιὰ ψαλίδα σήκωσε τὴν οὐρά της τὴ διχαλωτὴ
καὶ τὴν πάτησες ἀμέσως μὲ τὸ πόδι σου.
Βιαζόσουνα νὰ πᾶς στὴν αἴθουσα ποὺ θὰ μιλούσανε
γιὰ τὴν αὐτογνωσία, γιὰ τὴν κίνηση τοῦ Νοῦ.

Γυρίζοντας πάτησες μὲ τὸ πόδι σου
τὸ χῶμα τὸ φουσκωμένο, γιὰ νὰ δώσῃς
ἁρμονικὴ γραμμή, στὸ σύνολο τῆς Γῆς
τῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ σου.
Κάθησες στὴν πολυθρόνα τοῦ γραφείου σου
καὶ βυθίστηκες σὲ στοχασμούς,
ζητῶντας νὰ νοιώσῃς τὴ Ζωή, ὑποκριτή.

ΤΑΣΟΣ ΓΙΑΝΝΑΤΟΣ

ΚΩΣΤΑ ΟΥΡΑΝΗ

SPLEEN

XIV

> L' imaginaire, seul, est
> réel pour l' artiste.
> Compte de Villiers de l' Isle Adam

Μιὰν ἡμέρα μπορεῖ τὴ ζωὴ ν' ἀγκαλιάσει στὰ στήθια της
καὶ δὲν εἶναι ποὺ ἀπ' ὅλα κανεὶς μὲ τὰ χρόνια ἀποσταίνει,
γιατὶ ἔτσι μᾶς γράφτηκε ἡ ψυχή: νὰ μποράει
ἀπ' τὸ χρόνο, τὸν τόπο, τὴν ὕπαρξη, πάντα
μὲ τῆς σκέψης τ' ἀκράταγα τὰ φτερὰ νὰ ξεφεύγει.
Μέσ' στὰ μάτια μας κάθε στιγμὴ καθρεφτίζονται
κόσμοι ἄπλαστοι, καὶ ξέρουμε ἀκόμα
ἀπ' τὸ σκότος νὰ παίρνουμε τὸ ἐσώτερο φῶς του.
Νὰ γιατὶ περπατᾶμε σκυφτοὶ μεσ' στοὺς κόσμους μας,
σὰν κατάρα ὁλοσέρνοντας τῆς ἀλήθειας τὸ βάρος:
Ὅλα, ὅλα τὰ βλέπουμε καὶ γι' αὐτὸ δὲ θὰ ἰδοῦμε
ζωντανὰ τὰ λουλούδια ποὺ ἐμεῖς ἐφυτέψαμε
μέσ' σὲ μέρες καὶ νύχτες ὀνείρων.

Paul Amadeus Dienach (*)

Διαβατικὸς σὲ σχολεῖο ἑνὸς «ἄλλου» πολιτισμοῦ

Ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Μ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΗ
Καθηγητοῦ Ἀνωτ. Σχολῆς Πολιτ. Ἐπιστημῶν
Συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας

(*) Μετάφραση ἀπὸ τὰ χειρόγραφα κατάλοιπα τοῦ Paul Amadeus Dienach. Ὁ Dienach πέθανε φυματικὸς στὸ Μαρούσι στὶς ἀρχὲς τοῦ 1924. Εἶχε ἔρθει τὸ φθινόπωρο τοῦ 1922 ἀπ' την κεντρικὴ Εὐρώπη στὴν Ἀθήνα, κι' ἔκανε ἐδῶ φτηνες ἰδιαίτερες παραδόσεις σὲ ξένες γλῶσσες, ἰδίως γαλλικὰ καὶ γερμανικά, σὲ φοιτητὲς μὲ περιωρισμένα οἰκονομικα μέσα. Εἶχε ἀκολουθήσει οὐμανιστικὲς σπουδές, μὲ ἰδιαιτερη κλίση στὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ καὶ στὴν κλασσικὴ φιλολογία. Λεπτῆς ἰδιοσυγκρασίας καὶ φιλάσθενος, ἦτανε καὶ στὴν ἐξωτερική του ἐμφάνιση ὁ τύπος τοῦ «πνευματικοῦ ἀνθρώπου».

Ἂν εἶχε τύχει νἄταν γεννημένος στὶς Ἰνδιες, ἀδίσταχτα θἆχε ἀπ' τὰ 1922 μιλήσει διὰ τὶς δυό του ζωές, γιὰ τὴν αὐτοσυνείδηση τοῦ ἐγώ, γιὰ τὶς reminiscences μὲ τὴν ἀσύγκριτη ἁδροσύνη, γιὰ τὴν «ἄλλη» ὕπαρξη ποὺ σὲ τόσο διαφορετικὰ πλαίσια χρόνου εἶχε ἕνα της σημαντικὸ κομμάτι διανυθεῖ. Ὅμως ὁ Dienach γεννήθηκε κεντροευρωπαῖος κι ἦτανε πάντα μετρημένος στὰ λόγια του, προσεχτικὸς μὴ τοῦ ξεφύγουνε πράγματα ποὺ νὰ βγαίνουνε ἀπ' τὰ ὅρια τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τῆς θετικῆς, τῆς «γνωστικῆς» σκέψης.

Στὶς κουβέντες του χαμογελοῦσε γιὰ τὶς «κατηγορίες» τοῦ Κάντ περὶ χώρου καὶ χρόνου, ποὺ τὶς ἐχαρακτήριζε σὰν πάρα πολὺ «ἀνθρώπινες».

«Μονάχα στὸν τομέα τοῦ φυσικοῦ σύμπαντος μπορέσαμε νὰ γενοῦμε κοπερνίκειοι» — θυμοῦμαι ποὺ ἔλεγε μιλῶντας γιὰ τὴν πορεια τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος μέσα στοὺς αἰῶνες. «Ὁλόκληρη ἡ φιλοσοφία μας κι οἱ κοσμοθεωρητικές μας συλλήψεις ἐξακολουθοῦνε να εἶνε πτολεμαικές: γεωκεντρικὲς κι ἀνθρωποκεντρικές». Πιστευε γιὰ τὸ μέλλον σὲ δυνατότητες ἀπίστευτης διεύρυνσης ὁρίων τῆς διανόησης, μὲ τὴ διαίσθηση, ποὺ τὴν κρατοῦμε, ἔλεγε, ἀτροφικὴ γιὰ την ὥρα. Ἔκανε συχνὰ λόγο γιὰ μιὰ «πλειονότητα» πνευματικῶν πολιτισμῶν καὶ γιὰ μιὰ παράλληλη «ἀνοδικὴ πορεία» γενῶν λογικῶν ὄντων σὲ πλῆθος χρυσὲς σφαῖρες τ' οὐρανοῦ—πρόοδο καὶ ἀνέλιξη ἠθικὴ πιότερα παρὰ τεχνολογικὴ — γιατὶ δὲν παραδεχότανε οὔτε πὼς ὁ πλανήτης μας εἶνε τὸ μόνο κατοικούμενο οὐράνιο σῶμα, οὔτε πως ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ βιολογικὴ «κορωνίδα τῆς Δημιουργίας». Ὅμως ποτὲ δὲν εἶχε μιλήσει γιὰ ὅλ' αὐτὰ σὰν ἐμπειρία καὶ βιώματά του. Τοῦτο προκύπτει ἀπ' τὰ χειρόγραφά του: ἕνα «ἡμερολόγιο» καὶ δυὸ χωριστὰ τετράδια, ποὺ τὸν ἀποκαλύπτουν στοχαστὴ μυστικόπαθο μὲ τὰ στοιχεῖα τοῦ «θαυμαστοῦ» καὶ τοῦ «ὑπερφυσικοῦ».

Γ. Μ. Π.

ΑΚΟΥΣΑ πού ἔλεγε σήμερα ὁ Λαὶν στὰ παιδιά γιά τὴ φοβερὴ κρίση πού οἱ μεγαλύτερες ἠθικὲς κι ἀνθρωπιστικὲς ἀξίες εἶχαν κεῖνο τὸν καιρὸ περάσει πάνω σὲ τούτη τὴ γῆ καὶ πὼς ἡ ἐπικράτηση ἑνιαρχικῆς ἀντίληψης ὑλιστικῆς γιά τὴν ἀρχὴ καὶ τὴν οὐσία τῶν ὑπαρκτῶν πραγμάτων εἶχε σταθεῖ ἕνας ἀπ' τοὺς κυριώτερους παράγοντες αὐτῆς τῆς κρίσης. Σὲ μιὰ τέτοια μονιστικὴ ὀντολογικὴ ἄποψη εἶχαν συντελέσει ὄχι μονάχα οἱ σχετικὲς διδαχὲς πού προέρχονταν ἀπὸ ὡρισμένες παλαιότερες φιλοσοφικὲς σχολές, ἀλλὰ παράλληλα μ' αὐτές—κι ἔξω ἀπ' τὴν καθαρὴ διανόηση — ἡ τεράστια πρόοδος πού οἱ φυσικὲς ἐπιστῆμες εἶχαν κάνει τὰ κατοπινὰ χρόνια καὶ πού δὲν εἶχε καθόλου μπορέσει νὰ συντονιστεῖ μὲ ἀντίστοιχη ψυχοπνευματικὴ ὡρίμανση τοῦ ἀνθρώπου.

Ἦρθαν μέρες πού βιάστηκε ὁ ἄνθρωπος να αἰσταν θεῖ σάν μικρὸς θεός, βλέποντας νὰ μπορεῖ να καταπιανεται μέσα στὸ ἐργαστήριο μὲ θεικὲς ἐπεξεργασίες ἀτόμων κι' ἄστρων. «Στὴν πραγματικότητα, εἶπε ὁ Λαίν, ἀποδείχτηκε ἕνας μαθητευόμενος μάγος, πού λίγο ἔλλειψε νὰ ξεκληριστεῖ ὕστερότερα ἀπ' τὸ ἴδιο τὸ τόλμημά του». Τέτοιας λογῆς ἄλματα στὴν ἔρευνα καὶ στὴ γνώση τοῦ φυσικοῦ κόσμου εἶχαν δημιουργήσει σιγά—σιγὰ ἕνα τεράστιο κενὸ ἤθους καὶ ψυχῆς πού γιὰ καιρὸ κανένας τους δὲν φανταζόταν πόσο μεγάλη φοβέρα ἤθελε σύντομα σταθεῖ γιά τὴν ἠθικὴ θέσι τοῦ ἀνθρώπου καὶ γιά ἕναν τρόπο ἀνθρώπινης ζωῆς κάπως ἄξιας νὰ τὴ ζεῖ κανείς. Ἡ μονόπλευρη κείνη ἐνατένιση τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς κι ἡ ὑπερβολικὴ πίστη στὴν παντοδυναμία τῆς θετικῆς ἐπιστήμης εἶχαν κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἔχει ἀποστρέψει τὸ πνεῦμα του ἀπὸ κάθε τι ὑψηλό, μεγάλο, αἰώνιο, θεικὸ καὶ νὰ θαρρεῖ γιὰ καιρὸ πὼς «ὅλα ὅσα ὑπάρχουν» περιορίζονται στά σύνορα τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Ὕψιστες ἠθικὲς καὶ συναισθηματικὲς ἀξίες, κερδισμένες στὸ διάβα τῶν αἰώνων μὲ μόχθους καὶ μὲ δάκρυα καὶ μὲ θυσίες αἵματος, ἔβλεπες καὶ σειοῦνταν συθέμελα τὸν καιρὸ κεῖνο τῆς κρίσης. Ἄρχιζε νὰ λυγάει μέσ' στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἡ πεποίθηση στὶς «αἰώνιες» ἀρχές. Τὰ σύνορα τῆς ὕπαρξής μας στένευαν τρομαχτικὰ μέσ' στὶς καρδιὲς τῶν ἴδιων τῶν ἀνθρώπων κι ἡ πίστη σ' ἐπουράνιες δυνάμεις λογίζουνταν ἀπὸ πολλοὺς γελαστικὰ ὀνειροπολήματα.

Κι' ἕνας ἀπ' τοὺς μεγαλύτερους κινδύνους τῶν ὑλιστικῶν κείνων καιρῶν ἦταν πὼς κι ἰσχυρὲς διάνοιες πού εἶχαν κάνει θαύματα στὴν ἔρευνα τῶν νόμων τοῦ φυσικοῦ σύμπαντος, δὲ δίσταζαν μὲ τὸ νάχουνε ὁλοένα στραμμένες ἔτσι τὴ σκέψη τους κι ὅλες τὶς πνευματικές τους ἱκανότητες πρὸς τὴ φυσικὴ πλευρὰ τῶν ὄντων καὶ κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση κείνης τῆς μονοκόμματης ἐπίδοσης — δὲ δίσταζαν νὰ ταυτίζουνε τὴ φυσικὴ ὄψη τῆς πραγματικότητας μὲ τὴν καθολικώτερη οὐσία της κι ἀντις νἆναι συγκρατημένοι στὶς ἐκφράσεις τους καθε φορά πού γινόταν λόγος γιὰ πράγματα ἔξω ἀπ' τὶς δικές τους σφαῖρες, βιάζονταν να χαρακτηρίζουν μ' ἐλαφρότητα για προλήψεις τὰ μεγαλύτερα κι ὑψηλότερα καὶ τα πιὸ σεμνὰ κι ἅγια ἰδανικὰ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

— Ἐκεῖνοι εἶχαν κάνει τὸ μεγαλύτερο κακό, εἶπε ὁ Λαίν. Σ' ἕνα τέτοιο ἀπόγειο ἑνὸς τεχνικοοικονομικοῦ ἀποκλειστικὰ πολιτισμοῦ, ἐκεῖνοι εἶχαν κάνει στὶς μᾶζες τὸ μεγαλύτερο κακό, ἐξ αἰτίας τοῦ κύρους πού εἶχε τ' ὄνομά τους γιά τὶς ἐπιτυχίες τους σὲ ὡρισμένους τομεῖς τῆς ἔρευνας. Πόσο προτιμότερο δὲ θἄτανε νἄχανε ἐκφραστεῖ ἔτσι: «ὡς ἐκεῖ φτάνουν οἱ γνώσεις μας οἱ ἀνθρώπινες. Τὰ παραπέρα δὲν εἶναι δοσμένο στὸν ἄνθρωπο νὰ τὰ ξέρει».

Σήμερα, πού ὄχι μονάχα πιστεύουνε, μὰ κάτι πολὺ περισσότερο, καθὼς εἶπε, σήμερα πού εἴδανε καὶ ξεύρουνε, εἶναι σὲ θέση νὰ κάνουνε τὴ σωστὴ σύγκριση τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τοῦ σκεπτικισμοῦ

καὶ τῆς ὀλιγοπιστίας μὲ τοὺς τωρινοὺς καιροὺς τοὺς λυτρωμένους ἀπ' τὴν προαιώνια μοῖρα τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀμφιβολίας.

Θύμισε μὲ συντομία τὶς σημερινὲς καινούργιες ἱκανότητες τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ εἴχανε καταλήξει νὰ διευρύνουνε σὲ σημεῖο ἀναπάντεχο γιὰ τοὺς παλιοὺς τά ὅρια τῶν ὑπαρκτῶν πραγμάτων — παρ' ὅλο τὸ πάντα ἀπρόσιτο τῆς συγκεκριμένης τους «ὑφῆς» καὶ τῆς «οὐσίας» τους — δείχνοντας ὁλοφάνερα τώρα πὼς ἐκεῖνο ποὺ εἴχαμε συνηθίσει ν' ἀποκαλοῦμε φυσικὸ σύμπαν, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ μονάχα πλευρά, μιὰ μονάχα ἄποψη τῆς πραγματικότητας, καὶ συνεχίζοντας μίλησε γιὰ τὸ θαυμαστὸ ὀντολογικὸ βάθος ποὺ ἀποδείχτηκε σὲ ἀδιάσπαστη συνάρτηση μὲ τις πανάρχαιες κι αἰώνιες ἠθικὲς ἀξίες. Ἔτσι βρῆκε κι ἡ παλιὰ προγονικὴ πίστη στοὺς τωρινοὺς φωτισμένους καιροὺς τὴν ἐξαίσια δικαίωσή της, ὅταν ὕστερ' ἀπὸ αἰώνων κι αἰώνων δύσβατο ἀνηφορικὸ δρόμο ἕνας καινούργιος κι' ἄγνωστος στοὺς παλιοὺς ἄνθρωπος—δεκτης εἶχε καταλήξει νὰ μπορέσει να διαμορφωθεῖ. Δίχως ἕνα τέτοιο θαυμαστὸ κι ἀπίστευτο ἀλλοτινὰ ἐπίτευγμα «ὅλη κείνη, εἶπε, ἡ ὑπερκόσμια πανεμορφιὰ κι ἡ μεγαλωσύνη τῶν ὑπαρκτῶν πραγματων θὲ νἄταν κατι ἄγνωστο κι ἀπροσπέλαστο ἀκόμα». Σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς ὁμιλίας του θυμοῦμαι ποὺ εἶπε «Θὲ νὰ περιοριζόταν καὶ τώρα στα ὄνειρα τῆς καρδιᾶς μας, καθὼς στὸν καιρὸ τοῦ Goethe καὶ τοῦ Beethoven». Ὤ, τὶ δὲ θἄδινα νὰ μποροῦσα νἄμπω σ' ὅλα του κεῖνα τα νοήματα...

— Λοιπὸν δίκαια πονούσαμε, εἶπε. Κι εἴχαμε δίκιο νὰ ἐγκαρτεροῦμε καὶ νὰ ἐμμένουμε μὲ πίστη στὸν ὑψηλὸ πνευματικὸ ἀγώνα γιὰ τὴν ἀνώτερη κάθε φορὰ ἠθικὴ βαθμίδα. Νὰ ποὺ οἱ μεγάλοι τοῦ πνεύματος καὶ οἱ ἠθικοδιδάσκαλοι τοῦ γένους μας δὲν εἴχανε γελαστεῖ. Τὰ ποτάμια τῶν δακρύων δὲν πήγαιναν τοῦ κάκου. Οἱ ἥρωες κι οἱ μάρτυρες τοῦ ἀνθρωπισμοῦ δὲν εἴχανε ἄδικα θυσιαστεῖ. Στ' ἀλήθεια λοιπὸν ἡ «ὁμιλία στὸ ὄρος» δὲν ἦταν ἁπλᾶ λόγια, λόγια παρηγοριᾶς γιὰ ἕνα λαὸ δύστυχο καὶ πονεμένο, μὰ εἶχε νόημα πανανθρώπινο κι αἰώνιο κι ἀνταποκρινόταν σὲ ὕψιστες πραγματικότητες, ποὺ ὅσο κι ἂν εἶναι ἀσύλληπτες ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη νόηση κι ἀπ' τὸ λόγο, δὲν εἶναι ὅμως λιγότερο ὑπαρκτές.

Ὁ Λαὶν ὄχι μονάχα ἔδειχνε εὐχαρίστηση ν' ἀκούει τὶς ἐνδεχόμενες παρατηρήσεις τῶν παιδιῶν, μὰ καὶ προχωροῦσε, καθὼς εἶδα, ἐνθαρρύνοντάς τα νὰ τοῦ διατυπώνουνε καὶ τὶς δικές τους γνῶμες, ἀκόμα καὶ νὰ τὸν διακόπτουνε σὲ σημεῖα ποὺ ἔνιωθαν νὰ τοὺς χρειάζουνται διευκρινήσεις. Κι ἦταν περίεργο νὰ βλέπεις τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ μεγάλα κεῖνα πράγματα, το ἐνδιαφέρον ποὺ δονοῦσε τὶς ἁπλὲς παιδιάτικες αὐτὲς καρδιές.

Ἕνα καστανόμαλλο ἀγοράκι δεκατριῶν μόλις χρονῶν, μὲ μάτια φωτεινὰ ποὺ ἡ ἔκφρασή τους πρόδινε καυτερὴ κείνη τὴν ὥρα πνευματικὴ δίψα, σηκώθηκε καὶ μίλησε μὲ δυὸ λόγια για τὴν περίπτωση τοῦ Γαλιλαίου καὶ γι' ἄλλα ἀνάλογα παραδείγματα ποὺ ἤξερε ἀπ' τὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ, κι ὕστερα ρώτησε: ποιά λοιπὸν ἀπ' τὶς δυὸ δικαιώθηκε ἀπ' τὶς σημερινὲς καινούργιες ἱκανότητες τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἔρευνα ἢ ἡ πίστη;

Πρόσεξα ποὺ ὁ Λαὶν τόνισε στὴν ἀπάντησή του, πόσο εἴχανε ἄδικο οἱ παλιοὶ νὰ νομίζουνε γιὰ ἀντίθετα μεταξύ τους τὰ προσεχτικὰ ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ πορίσματα τῆς αὐστηρῆς ἐπιστήμης καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ τὶς πνευματικώτερες πεποιθήσεις τῶν αἰώνων. Καὶ νὰ λένε πὼς τάχα δὲ μπορεῖ παρὰ μιὰ ἀπ' τὶς δυὸ νὰ μιλεῖ σωστά: ἢ ἡ ἐπιστήμη ἢ ἡ πίστη.

— Μόνο ἄνθρωποι ἀνίδεοι τῆς μεγαλωσύνης τῶν ὅσων πραγματικὰ ὑπάρχουνε, εἶπε, μπορούσανε νὰ μιλοῦνε γιὰ ἀντινομία ἀναμεταξὺ ἔρευνας καὶ πίστης. Στέκει ἡ

Πραγματικότητα τόσο ψηλά, πού οἱ ἐπιφαινόμενες αὐτὲς ἀντιθέσεις ἀμβλύνουνται ἀντίκρυ της σὲ βαθμὸ ἀπίστευτο ἢ κι ἐξαλείφουνται. Μπροστὰ σὲ μιὰ τέτοια μεγαλωσύνη καὶ σὲ μιὰ τέτοια ὑπερκόσμια ὀμορφιά, χάνει πιὰ κάθε σημασία τὸ ζήτημα «ποιὰ ἀπ' τὶς δυὸ μιλοῦσε σωστότερα στὸ νοῦ καὶ στὴν ψυχή μας».

Τὰ μεγαλύτερα ἀπ' τὰ παιδια ἦταν πιὸ θαρραλέα στὶς παρατηρήσεις τους. Ἕνα ἀπ' αὐτὰ ρώτησε γιὰ «τὶς καινούργιες πνευματικὲς ἱκανότητες τοῦ ἀνθρώπου» καὶ ποιά εἶνε ἡ σχέση τους μὲ τὴ διαίσθηση τῶν παλιῶν καιρῶν κι ἄν εἶνε ἀλήθεια πὼς εἶναι ἐπιφυλαγμένες στὶς «σοφώτερες ἡλικίες», καθὼς ἔλεγε ὁ Λαίν, καὶ μάλιστα πὼς «εἶνε σχετικὰ λίγοι οἱ ἐκλεκτοὶ ποὺ τοὺς δόθηκε αὐτὸ τὸ δώρημα» ἢ αὐτὴ ἡ θεικὴ χάρη— ἂν κατάλαβα καλά — κι ἀνάτρεξε σὲ παλιότερες ἱστορικὲς σελίδες τῆς φιλοσοφικῆς διανόησης, ἀναφέροντας, θυμοῦμαι καὶ τοὺς παλιοὺς ὅρους intuition καὶ Anschauung. Κι ὑστερώτερα ρώτησε ἂν δὲν θἄπρεπε «οἱ εἰδήσεις που οἱ καινούργιες τοῦτες ἱκανότητες μᾶς δίνουνε γιὰ τὸν ἔξω ἀπ' το ἐγὼ κόσμο νὰ περνοῦνε, ἂς εἶνε κι ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀπ' τὸν ἔλεγχο τοῦ ὀρθολογισμοῦ», γιὰ νὰ ἐξακριβωθεῖ ἂν ὅλο κεῖνο τὸ ἐξαίσιο ὑλικὸ χωράει στοὺς τύπους τῆς ἀνθρώπινης νόησης.

— Μὴ θέλουμε ὅλα νὰ τὰ μετροῦμε μὲ τὰ στενὰ ἀνθρώπινα μέτρα, ἀποκρίθηκε σ' αὐτὰ ὁ Λαίν, θέλοντας νὰ πεῖ πὼς κι ἡ νόηση κι ὁ λόγος εἶναι κι ἐκεῖνα ἀνθρώπινα, «πεπερασμένα», καὶ πὼς θἆταν ἀπαράδεκτο, ἐξ αἰτίας τῆς δικῆς τους ἀτέλειας, ν' ἀπαιτήσει κανένας νὰ προσαρμοστοῦνε σ' αὐτὰ τὰ ὅσα ἀντικειμενικὰ ὑπάρχουνε, σὲ τρόπο ποὺ νὰ μπορέσουν νὰ χωρέσουνε στὰ ἀνθρώπινα μέτρα.

Ἡ ὅλη του θέση ἤτανε καθαρὰ ἀντι—υλιστική. Δὲν τὸν καταλάβαινα καλὰ σὲ ὅλα. Μὰ θυμοῦμαι ποὺ ἔλεγε στὰ παιδιὰ νὰ φέρουν στὴ σκέψη τους τὸν τομέα τῆς φυσικῆς ποὺ κι ἐκεῖ ὑπάρχουν, εἶπε, τόσα καὶ τόσα πράγματα ἀσύλληπτα ἀπ' τὸν ἄνθρωπο. «Γιατί ἀσύλληπτα; εἶπε. Γιατὶ οἱ αἰσθήσεις μας εἶναι ἀτελεῖς δέκτες». Καὶ συνέχισε πὼς «καθόλου δὲ ζημιώνουνται σὲ ἀντικειμενικὴ ὕπαρξι οἱ πέρα ἀπ' τὶς ἰώδεις ἀκτῖνες στὸ φάσμα τοῦ ἥλιου, ἐπειδὴ ἔτυχε νἆναι πεπερασμένη ἡ αἴσθηση τῆς ὅρασης στὸν ἄνθρωπο.

Ἤθελε νὰ πεῖ πὼς κάτι ἀντίστοιχο συμβαίνει καὶ σχετικὰ μὲ τὴν καθολικώτερη οὐσια τῶν ὅσων ὑπάρχουν: Ἀλλοίμονο ἂν τὰ μεγάλα κεῖνα πράγματα ἐξαρτούσανε τὴν πραγματικότητα τῆς ὕπαρξής τους ἀπ' τὸ μεγαλύτερο ἢ μικροτερο βαθμὸ τελειότητας τῶν ἱκανοτήτων ποὺ ἔτυχε νἆνε μ' αὐτὲς προικισμενο ἀπ' τὴ φυση ἕνα γένος λογικῶν ὄντων που ἀπο θεικὴ βουλὴ φυτρωσε παιω σ' ἕναν κόκκο ἄμμου ἀναμεσα στα ἑκατομμύρια τὶς τιτανειες χρυσὲς σφαῖρες τοῦ σύμπα τος, στην ἀτομερη τούτη γωνιά τοῦ ραιοῦ

— Εἶναι ὅπλα βέβαια, εἶπε, εἶναι ὅπλα στὴ ζωὴ οἱ αἰσθήσεις κι ἡ νόηση κι ὁ λόγος Συγκαιρα ὁμως εἶναι καὶ ὅρια, φραγμοί Η ὕπαρξη τῶν φραγμῶν αὐτῶν δε ζημιώνει στὸ παραμικρὸ σε ἀληθινότητα καὶ σὲ ἀντικειμενικότητα τὶς πέρα ἀπ' τὸν ἀνθρωπινο λόγο πραγματικότητες. Τέτοιας λογῆς ὅρια εἶναι ζήτημα ἀποκλειστικὰ ἀνθρώπινης μοίρας. Δὲ θίγουνε στὸ ἐλάχιστο τὰ ὅσα ὑπάρχουνε.

Καὶ πρόσθεσε πὼς ἐκεῖνο ποὺ ξεχωρίζει πιὸ πολὺ τὸν ἄνθρωπο ἀπ' τὶς ἄλλες ἔμβιες ὀργανικες ὑπάρξεις πάνω σὲ τοῦτο τὸν πλανήτη, εἶνε ἀκριβῶς ἡ ἔμφυτη ροπή του γιὰ «διασκέλιση τῶν φραγμῶν», γιὰ ἐξύψωση «πέρα ἀπ' τὰ δεσμὰ τῶν φυσικῶν νόμων» καὶ γι' ἀπολύτρωση ἀπ' τὴν ὑλικὴ ἀνθρώπινη φύση. «Ἐκείνη εἶνε, εἶπε, ποὺ μέσα σὲ μιὰ κλειστὴ καὶ φθαρτὴ ζωή, μέσα στὴν ἐπιφαινόμενη ἄφευκτη μοῖρα τῆς παροδικότητας, εἶχε δώσει στὸν ἄνθρωπο νὰ συλλάβει τὴν ἰδέα τῆς αἰωνιότητας.

Ἐκείνη εἶχε κάνει ἀπαραίτητη γιά τόν ἄνθρωπο τὴν ἀνάγκη μιᾶς θρησκευτικῆς πίστης. Ἐκείνη εἶχε δώσει τὴν ὤθηση στόν ἄνθρωπο γιά τὴν ἀδιάλειπτη προσπάθεια πρός ἐντελέστερες μορφὲς ἐλεύθερης ἠθικῆς προσωπικότητας. Χάρη σὲ κείνη νικάει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐγκόσμιά του μοῖρα καὶ ζεῖ ἐσωτερικὴ ζωὴ «ἀνώτερη», ἡρωϊκὴ κι εὐγενική, ζωὴ πλούσια σὲ πράξεις ἀγάπης καὶ γενικώτερα σὲ μεγάλα κι ὑψηλὰ ἐνεργήματα καὶ βιώματα, ἀδιαφορώντας γιά τὶς ὑλικὲς στερήσεις καὶ θυσίες καὶ τείνοντας πρός τὶς αἰώνιες ἠθικὲς καὶ πνευματικὲς ἀξίες». Συνεχίζοντας εἶπε πὼς «ἐκείνη εἶχε κάνει ἱκανό τόν ἄνθρωπο νά μπορεῖ νά διατυπώνει ὕψιστα ἠθικά αἰτήματα, νά μπορεῖ νά παθαίνεται καὶ νά ἀγωνίζεται ὥς τὴ θυσία γιά τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἐλευθερία—κι ἄν ἀκόμα πρόκειται σὲ μιά ὡρισμένη περίσταση γιά τρίτους—νά μπορεῖ νἄχει διαμορφώσει ἀρχὲς κι' ἀξιολογικὲς πεποιθήσεις, νά μπορεῖ νά συγκλονίζεται ἀπό βαθειά θρησκευτικότητα καὶ γενικώτερα να ἔχει μπορέσει σιγά—σιγα να χτίσει ἕνα ὁλόκληρο ἠθικό σύμπαν στὴν κατάταξη τῶν ἀξιῶν, στὴ διανόηση, στα ὑψηλὰ ἰδεώδη, ἕναν κόσμο ὁλόκληρο μὲ ἰσόθεη ὄψη, ἕναν κόσμο τόσο διαφορετικό ἀπ' τό πεζό καὶ χαμηλό περιβάλλον τῆς γύρω ζωῆς».

— Κι ἀκόμα στὴν ἴδια κείνη ἔμφυτη ροπὴ μὲ τό θεικό στοιχεῖο χρωστοῦμε, εἶπε, ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι τόν πόνο κεῖνο τῆς ἄγνοιας ποὺ τόσο τιμάει τό γένος μας, τὴ λαχτόρα κείνη ἄν εἶνε μπορετο κάτι νά δοῦμε, κάτι νά νιώσουμε, ἀπ' τό βαθὺ μυστήριο ποὺ μᾶς περιστοιχίζει.

Συνεχίζοντας εἶπε γιά τὶς ὑπέρλογες πραγματικότητες, πὼς καὶ πρὶν ἀπ' τὶς καινούργιες ἱκανότητες τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἄμεση τώρα γνώση, πολλὲς φορὲς εἴχανε μιλήσει γι' αὐτὲς στὴν ψυχή μας κι ἡ πίστη κι ἡ θρησκεία κι ἡ διαίσθηση κι ἡ φιλοσοφικὴ διανόηση. Οἱ φαινομενοκράτες, λογουχάρη, ἔλεγαν στὰ παλιά χρόνια καθαρά πὼς ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι ξέρουμε ἀπ' τόν κόσμο ὅ,τι εἶναι προσιτό στὶς δικές μας μονάχα ἱκανότητες. Τά ὅσα ἀντικειμενικὰ ὑπάρχουνε δὲ μᾶς εἶναι μπορετό νά τά κατέξουμε.

Συζήτηση κάμποσης ὥρας μεσολάβησε ἀνάμεσα στόν Λαὶν καὶ στά παιδιά πάνω σὲ τέτοιας λογῆς γνωσιολογικά θέματα. Ἔκανα τὴν παρατήρηση πόσο πιὸ ὥριμα ἀπ' τὴν ἡλικία τους φαίνουνταν τά παιδιά σ' αὐτά. Ὑστερώτερα ὁ Λαὶν ἔστρεψε πάλι τὴν κουβέντα στὴν κεντρική του σκέψη, στὴν ἀντίθεσή του μὲ τὴν ὑλιστικὴ ἀντίληψη τῆς πραγματικότητας.

—Ἔτσι εἶνε, εἶπε. Ὁλάκερο τό φυσικό σύμπαν ἀποδείχτηκε νἆνε μιά μονάχα πλευρά, μιά μονάχα ἄποψη τῶν ὅσων ὑπάρχουνε. Καὶ μὲ τὶς καινούργιες τοῦτες τοῦ ἀνθρώπου ἱκανότητες, ὄχι μόνο διευρύνθηκαν ἔτσι σὲ σημεῖο ἀπίστευτο στοὺς παλιοὺς τά πλαίσια τῆς πραγματικότητας, μά σύγκαιρα πῆραν τὴ σωστὴ ἑρμηνεία τους κι ἕνα ἀναρίθμητο πλῆθος περιστατικά πνευματικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων καιρῶν. Ἡ δίψα γιά τά μεγάλα κεῖνα πράγματα ἔβλεπε κανένας κι ἀπ' τά χρόνια τά παλια νά διαποτίζει τὴν ἀνθρώπινη ζωή — κι ἄς μὴ τό νιώθαμε πάντα. Στὴν ἀσίγαστη κείνη λαχτάρα χρωστούσαμε ἀπό καιρό τώρα, καὶ δίχως καλά—καλά νά τό ξέρουμε, ὕψιστα ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρώπου. Ὕψιστα ἐπιτεύγματα στὴν Τέχνη, στά μεγάλα ἰδεώδη, στὴ θρησκεία, στὴ φιλοσοφικὴ διανόηση, στὴν ἱεράρχηση τῶν ἠθικῶν κι ἀνθρωπιστικῶν ἀξιῶν, σὲ συγκινητικώτατες μεγάλες πράξεις ἀλτρουϊσμοῦ κι ἐθελοθυσίας, σὲ συναισθηματικοὺς θησαυρούς, σὲ ὑψηλὰ ἔργα φιλαλληλίας κι ἀνθρωπισμοῦ. Σὲ χίλιες δυό περιστάσεις, πλῆθος «ἐγκόσμιες μορφές», ποὺ οἱ ἐξαίσιες «μυστικὲς» ἀνταύγειες ἀπ' τὶς τρισμέγιστες κεῖνες πραγματικότητες ἔρχουνταν κι ἀντιφέγγιζαν ἀ-

πάνω τους, πλῆθος «ἐγκόσμιες μορφὲς» μᾶς εἴχανε συγκλονίσει τὴν καρδιὰ ἀπὸ ἀνεπίγνωτης αἰτίας νοσταλγία καὶ μᾶς εἴχανε φέρει δάκρυα στὰ μάτια. Ποιὸς θὰ μποροῦσε τότε νὰ πιστέψει, βλέποντας ἀπ᾽ τὴ μιὰ μεριὰ τὸ βούρκωμα τοῦ αἰσθαντικοῦ ἀνθρώπου, τοῦ αἰσθητικὰ καλλιεργημένου φιλότεχνου, ἀντίκρυ στὴν ἀπαράμιλλη σύνθεση μέσα στὴν Capella Sixtina κι ἀπ᾽ τὴν ἄλλη μεριὰ τὴ θαυμαστὴ ψυχικὴ ἀνάταση τῶν πρώτων χριστιανῶν μεσ᾽ σι᾽ ἀμφιθέατρα ἢ τὰ πολὺ πιὸ πρόσφατα δάκρυα χιλιάδων ἄγνωστων μεταξύ τους ἀτόμων ποὺ ἀπ᾽ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου παρακολουθοῦσανε κεῖνες τὶς μέρες τὴν συγκινητικώτατη ἱστορία τῆς μητέρας Ρενάρ, ποιὸς θὰ μποροῦσε να πιστέψει πὼς ἑ ν ι α ί α ἦταν σὲ τελευταία ἀνάλυση ἡ Πηγὴ ὁλονῶν αὐτῶν; ..

Μὰ ἐκεῖνο ποὺ ἀπασχολοῦσε πιὸ πολὺ ἀπ᾽ ὅλα τὴ σκέψη τῶν παιδιῶν, ἦταν, καθὼς κατάλαβα, τὸ πρόβλημα τοῦ «χώρου». Πολὺ καλά, παραδέχουνταν πόση πραγματικότητα ἐμπεριέχεται σὲ κεῖνο ποὺ εἴχανε οἱ παλιοὶ συνηθίσει νὰ χαρακτηρίζουνε «πνευματικοὺς» κόσμους. Παραδέχουνταν πὼς ἡ διάκριση ἀνάμεσα στὸ ὑλικὸ καὶ στὸ πνευματικὸ ἤτανε, ἀπὸ ὀντολογικὴ ἄποψη, σχετικὴ μονάχα, ἀνθρώπινη μονάχα, πὼς χρωστιόταν ἀποκλειστικὰ «στὴν ἀτέλεια τοῦ δέκτη—νόηση, λόγος». Παραδέχουνταν ἐπιτέλους ἐκεῖνο ποὺ ὁ Λαὶν τοὺς εἶχε πεῖ, πὼς ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι δὲ μποροῦμε νὰ νιώσουμε πόση μεγαλωσύνη καὶ πόση ὑπερκόσμια πανεμορφιὰ κρύβεται πίσω ἀπ᾽ τὶς ἄτολμες συλλήψεις μας γιὰ τὸ ὑψηλό, τὸ αἰώνιο, τὸ θεϊκὸ καὶ πόση ἀληθινότητα ἔχουνε κεῖνα ποὺ τόσο εἴχαμε συνηθίσει, λέει, νὰ τ᾽ ἀποκαλοῦμε «μεταφυσικά». Πολὺ καλὰ ὅλ᾽ αὐτά. Ποῦ ὅμως εἶναι δυνατὸ νὰ βρίσκουνται ὅλα κεῖνα; Ὁλόγυρά μας ἁπλώνεται παντοῦ τὸ φυσικὸ σύμπαν ποὺ μᾶς περιστοιχίζει. Ποῦ χῶρος γιὰ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα πράγματα;

Τὸ μεγαλύτερο ἀπ᾽ τ᾽ ἀγόρια σηκώθηκε ἀπ᾽ τὸ θρανίο του. Δὲν εἶχε βέβαια καμμιὰ διάθεση, εἶπε, νὰ κλίνει σὲ πεποιθήσεις ὑλιστικές. Εἶναι εὐτυχισμένο ν᾽ ἀκούει νὰ ἐπαληθεύουνται τὰ ὅσα ἡ πίστη εἶχε ἐνσταλάξει χιλιάδες τώρα χρόνια στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων. Εἶνε εὐτυχισμένο ν᾽ ἀκούει πόσο εἴχανε δίκιο οἱ κορυφαῖοι τοῦ πνεύματος. Ὅμως δὲ μπορεῖ καὶ νὰ μὴν πεῖ πόσο ἀμείλικτο ὀρθώνεται τὸ πρόβλημα τοῦ «χώρου» μπροστα του.

Ποῦ εἶνε δυνατὸ νὰ βρίσκουνται ὅλα ἐκεῖνα; Τὸ φυσικὸ σύμπαν κατέχει τα πάντα, τὰ πάντα ἀπ᾽ τὴν ἄποψη τοῦ χώρου. Ἐκεῖνο πλημμυρίζει ὁλοῦθε. Χῶρος ἔξω ἀπ᾽ αὐτὸ δὲ θα μποροῦσε νὰ ὑπάρξει πουθενά. Τέρμα ἡ φυση δὲν ἔχει Κι ἂν ἀκομα ὑποθέσει κανένας πὼς ἔχουμε ἀμέτρητες χιλιάδες χρόνια στὴ διάθεσή μας γι᾽ αὐτὸ τὸ ταξίδι, καὶ πάλι τερμα δὲ θα βρίσκαμε πουθενα.

Σ᾽ αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶνε ποὺ ὁ Λαὶν τοὺς εἶπε τὴν παραβολὴ τοῦ Τίνερσεν παρμένη ἀπο ἕνα ἀπ᾽ τὰ ἐκλαικευτικα τῆς καινούργιας τους τώρα ἐδῶ ὀντολογίας βιβλία, γραμμένο καθὼς ἄκουσα ἀπ᾽ τὸν παλιο ἐκπαιδευτικὸ καὶ κορυφαῖο ὑστερώτερα διανοητὴ καὶ στοχαστὴ τους Τίνερσεν τὴν παρομοίωση γιὰ τὸ μῆλο τῆς τροπικῆς γῆς.

Ἄκουσα ποὺ τοὺς ἔλεγε πάνω—κάτω γιὰ ἕναν ὑποθετικὸ γιγάντιο ὁλοστρόγγυλο καρπὸ κάποιας χώρας τῶν τροπικῶν, κρεμασμενο σὰν ἀπὸ ἕνα θαῦμα ἀπὸ μιὰν ἀπίστευτα λεπτὴ κι᾽ ἀνθεκτικὴ μετάξινη τρίχα ἀντὶς για κλαρί, ποὺ στὴν ἐπιφανειά του, πρὶν ὡριμάσει καὶ σαπίσει καὶ πέσει, εἶχε ζήσει τὸ γένος τῶν Κήιλ, γιὰ μῆνες καὶ μῆνες—μιὰν αἰωνιότητα γιὰ κείνους. Ἂς τὸν φανταστοῦμε, λέει, τὸν τεράστιο κεῖνο καρπὸ σὰν μιὰ τ έ λ ε ι α σφαῖρα. Καὶ τοὺς Κήιλ ἂς τοὺς φανταστοῦμε νἄχουνε ζωὴ πνευματική, ὅσο κι ἂν μπροστά τους οἱ γνωστοὶ σὲ μᾶς μικροοργανισμοί, οἱ ἀπρόσιτοι καὶ

μὲ τὸ πιὸ ἰσχυρὸ μικροσκόπιο στὴν ὅρασή μας, θὰ ἔμοιαζαν μὲ γίγαντες. Οἱ Κήιλ ἔχουνε καὶ νόηση κι αἰσθήματα. Κάτι λίγα ξέρουνε ἀπὸ ἀριθμητικὴ κι ἀπὸ γεωμετρία καὶ νιώθουνε τὶ θὰ πεῖ στοργὴ κι ἀγάπη καὶ πόνος. Ἔχουνε σκέψη καὶ κρίση. Μποροῦνε νὰ κινηθοῦνε σ' ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τοῦ κόσμου τους καὶ νὰ μετρήσουνε ἀποστάσεις. Μονάχα ἔτσι εἶνε ἀπ' τὴν μοῖρα πλασμένοι, νὰ τοὺς εἶνε, λέει, ἀδύνατο νὰ συλλάβουν ἀπ' τὸ φυσικὸ κόσμο κάτι ἄλλο, ἐξὸν ἀπὸ γραμμὲς κι ἐπίπεδα. Ἡ τρίτη διάσταση εἶνε ἀπρόσιτη στὴ δική τους νόηση, εἶνε γιὰ κείνους σὰ νὰ μὴν ὑπάρχει κι οὔτε καὶ θὰ μπορούσανε ποτὲ να φανταστοῦνε κάτι παρόμοιο. Γι' αὐτὸ κι οἱ λιγοστές τους γεωμετρικὲς γνώσεις περιορίζονται στὴν ἐπιπεδομετρία.

Ἔτσι ζοῦνε ὑλικὰ καὶ πνευματικὰ μεσα σ' ἕναν κόσμο δυὸ διαστάσεων. Κι εἶνε τόσο βέβαιοι γιὰ τὴν πραγματικότητα τοῦ κόσμου καὶ για τὴν ἀληθινὴ ὑφὴ καὶ μορφή του... Ἐκεῖνος δὲν εἶναι, λένε, παρα μια ἀτέρμονη ἐπίπεδη ἐπιφάνεια, κάτι σὰ μια πεδιάδα ἀπέραντη, ποὺ ὅπου κι ἂν στραφεῖς, σὲ ὁποιαδήποτε κατεύθυνση δὲ βρίσκεις το τέλος της πουθενά, ὁσαδήποτε χρονικὰ περιθώρια κι ἂν ἔχεις στη διάθεσή σου. Τὸ ἐμβαδόν της εἶναι ἴσο μὲ τὸ ἄπειρο. Μακροχρόνια καὶ πολὺ προσεχτικὰ πορίσματα τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς λογικῆς τοὺς ἔχουνε δώσει ἀτράνταχτες ἀποδείξεις γιὰ ὅλα αὐτά. Ἔχουν ἐλεγχθεῖ αὐστηρὰ ἀπ' τὸ πείραμα καὶ τὴν παρατήρηση. Ἔχουνε πάλι καὶ πάλι περάσει ἀπ' τὴν κρίση τοῦ ὀρθολογισμοῦ. Δὲν ὑπάρχει δεύτερη γνώμη. Αἰσθησιοκράτες καὶ νοησιαρχικοὶ καὶ κριτικὴ φιλοσοφικὴ σκέψη δίνουνε πάνω σ' αὐτὸ τὰ χέρια. Κι' ὁ μικρὸς ποιητής τους Μακὴλ κάτι ἤξερε— στοὺς στίχους του ἐκείνους ποὔλεγε γιὰ τὸ σύμπαν πὼς εἶνε σὰν ἕνας κύκλος ποὺ τὸ κέντρο του βρίσκεται πανταχοῦ τοῦ κόσμου, τὸ μάκρος τῆς ἀκτίνας του ἐκφράζεται μὲ τὸ ἄπειρο καὶ ἡ περιφέρειά του δὲν βρίσκεται πουθενά— κάτι ἤξερε διατυπώνοντας ἔτσι μὲ τὴν ποιητική του ἄδεια καὶ μὲ μεταφορικὸ βέβαια νόημα τὴν τόσο χαρακτηριστικὴ ἐκείνη σύμπτωση στὶς ἀπόψεις τῆς θετικῆς τους ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας τους.

Ἔχουνε, εἶν' ἀλήθεια, κι ὧρες ἀπέραντης νοσταλγίας οἱ Κήιλ. Ὧρες ἄρρητης δίψας τῆς καρδιᾶς μέσα σὲ κεῖνο τὸ στυγνὸ πνευματικὸ περιβάλλον τοῦ κόσμου τους. Νιώθουνε ἀνάγκη ἀσίγαστη τῆς ψυχῆς τους νὰ ὑψωθοῦνε πάνω ἀπ' τὰ δεσμὰ τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Κι εἶνε φορὲς ποὺ μερικοὶ ὀνειροπόλοι ἀνάμεσά τους — χωρὶς βέβαια νἆνε σὲ θέση νὰ τοὺς κάνουνε λόγο γιὰ τρίτη διάσταση, γιατὶ κάτι τέτοιο τοὺς εἶνε ἀδύνατο νὰ τὸ συλλάβουνε κάν — τοὺς καλοῦνε ὅμως νὰ πιστέψουνε πὼς ὁ ἀληθινὸς κόσμος εἶνε προπάντων «ἀλλοῦ». Ἕνας κόσμος, λέει ὁλόκληρος, «τόσο διαφορετικὸς ἀπ' τὸ δικό μας σύμπαν», καὶ ποὺ ἔχει μιὰ μεγαλωσύνη καὶ μιὰ «μαγικὴ ὀμορφιὰ» ὑπεργήινη, ποὺ «δὲ θὰ μποροῦσε κανένας μας ποτὲ νὰ φανταστεῖ». «Ἕνα πολὺ μικρό του μέρος εἶνε, λέει, ὁ κόσμος μας».

Μὰ τὰ λεγόμενά τους δὲν στέκουνε στὴ λογικὴ κι ἀποδείχνουνται πὼς «βρίσκουνται ἔξω ἀπ' τὴν πραγματικότητα» καὶ τελικὰ φαίνεται πὼς κανένας ἀπ' αὐτοὺς δὲν εἶνε «ἕνας γνωστὸς Κήιλ», ἕνας ὅμοιός τους μὲ φρόνηση καὶ μὲ πεῖρα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου.

Ἀλήθεια, τοῦ κάκου πᾶνε οἱ ἄλλοι νὰ ἐπαληθέψουνε «τὰ ὡραῖα κεῖνα πράγματα ποὺ οἱ μετρημένοι στὰ δάχτυλα ὀνειροπόλοι τοὺς εὐαγγελίζουνται». Τὰ συμπεράσματά τους εἶνε πὼς σύμφωνα μὲ κάθε λογικὸ τρόπο σκέψης εἶνε φανταστικὰ ὅλα κεῖνα. «Κάτι ποὺ πραγματικὰ ὑπάρχει, κάτι ποὺ δὲν εἶναι φαντασία ἢ μεταφυσική, εἶνε ἀναγκαῖα εἴτε γραμμὴ εἴτε ἐπίπεδο. Πῶς μπορεῖ νὰ νοηθεῖ κάτι διαφορετικὸ κι ἀπ' τὸ ἕνα κι

ἀπ' τὸ ἄλλο καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ νἄχει ὕπαρξη ἀληθινή; Κι ἄλλως τε ποῦ χῶρος γιὰ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ θέλετε νὰ πῆτε; Ὁλόγυρά μας παντοῦ εἶνε τὸ σύμπαν ποὺ μᾶς περιστοιχίζει. Τὸ ἄπειρο μονάχα μπορεῖ νὰ ἐκφράσει τὴν ἔκτασή του καὶ τὸ τέρμα του δὲ θὰ μποροῦσε πουθενὰ νὰ βρεθεῖ. Τρέξτε ὅσον καιρὸ θέλετε κι ὅσο γρήγορα θέλετε καὶ σ' ὁποιαδήποτε κατεύθυνση. Δὲ θἄβρετε τέλος πουθενά. Τὰ ὅσα λοιπὸν θέλετε νὰ μᾶς πεῖτε, εἶνε μεταφυσική. Εἶναι θερμοὶ πόθοι μονάχα. Δὲν ὑπάρχουνε στὴν πραγματικότητα. Βρῆτε πρῶτα ἕνα τέρμα στὸν κόσμο κι ὑστερώτερα κάθεστε καὶ μᾶς λέτε γιὰ τὰ ἐνδεχόμενα παραπέρα ἀπ' αὐτόν».

Καὶ τὰ θετικὰ κεῖνα μυαλὰ μὲ τὴ γερὴ κρίση καὶ μὲ τὴν τετραγωνισμένη λογικὴ τοὺς περιγελοῦσαν καὶ τοὺς ἔλεγαν νὰ παρατήσουνε τὰ ὀνειροπολήματα καὶ νὰ μὴ προσπαθοῦνε ν' ἁπλώσουνε παράλογα τὰ πλαίσια τῶν ὑπαρκτῶν πραγμάτων.

Οἱ πιὸ πολλοὶ ὅμως ἀπ' τοὺς Κήιλ εἶχαν νιώσει τὴν καρδιά τους νὰ λαχταρίζει στὸ ἄκουσμα ὅλων ἐκείνων. Ἤξεραν πὼς δὲ στέκουνε στὴ λογική, μὰ πόσο ἦταν ἀνακουφιστικὸ γιὰ τὴ δίψα τῆς καρδιᾶς τους νὰ μποροῦνε νὰ λένε πὼς «ἐκεῖνος εἶν' ὁ ἀληθινος κόσμος».. Ἔλεγαν μέσα τους «ἄχ, ἄς γινόταν μπορετὸ νὰ εἶν' ἀλήθεια...». Ἔνιωθαν ν' ἀνταποκρίνονται ὅλα ἐκεῖνα σὲ μυχιαίτατες ἀνάγκες τῆς ψυχῆς τους. Κι ἀφοῦ ἡ λογικὴ κι ἡ ὀρθὴ κρίση τοὺς τἀρνιόταν, τἄκαναν ἀντικείμενα ὄχι γνώσης, ἀλλὰ πίστης, ὄχι λόγου ἀλλὰ θερμῆς συναισθηματικῆς ἕλξης ὑπερκόσμιας. Ἔκλαψαν ἀπο λαχτάρα γι' αὐτὰ κι ἐλάτρεψαν ἐκείνους ποὺ τἄχανε πεῖ, καὶ τοὺς ἔκαναν προφῆτες καὶ πνευματικοὺς ἡγέτες καὶ τοὺς εἶχαν ἀνάμεσά τους σὰ μεγάλες ἀθάνατες μορφές, ποὺ χωρὶς ἐκεῖνες ἔνιωθαν νὰ τοὺς εἶνε ἀνέφικτη ἡ ζωή.

Γιὰ τοὺς Κήιλ, συνεχίζει πάνω—κάτω ὁ Τίνερσεν, τὰ περιστατικὰ πὼς πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ξαναγυρίζουνε «ὕστερ' ἀπὸ πολὺν καιρὸ» στὰ σημεῖα ἀπ' ὅπου εἶχανε ξεκινήσει, ἀγκαλὰ δὲν εἶχανε στρέψει ποτὲ πρὸς τὰ πίσω, μὰ εἶχανε συνεχίσει σὲ ὁλόϊση γραμμὴ τὴν πορεία τους μέσα στὸν ἀπέραντο κόσμο, εἶνε ἔξω ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία κι ἔχουν ἐξακριβωθεῖ. Ἀλλὰ τὸ πῶς γίνεται αὐτό, εἶνε ἀπρόσιτο στὴ νόησή τους. Καμμιὰ ἐξήγηση δὲν εἶναι δυνατὸ γιὰ κείνους νὰ ὑπάρχει γιὰ τὰ περιστατικα αὐτά, ποὺ γιὰ τοὺς Κήιλ εἶνε σὰν ἕνα εἶδος θαῦμα. Προσκολλημένοι κατ' ἀνάγκη —ἀπ' τὴ μοῖρα τους— στὴν ἰδέα τῆς ἐπίπεδης ἐπιφάνειας ἔχουνε κατατάξει αὐτὰ τὰ πράγματα στὰ ὅσα βρίσκουνται «ἔξω ἀπ' τὰ σύνορα τῆς γνώσης για παντοτεινα» καὶ τἄχουνε ἀναγάγει στὸ «μεγάλο μυστικὸ ποὺ μᾶς περιστοιχίζει», καθὼς λενε «Οὔτε καὶ πρόκειται νὰ μάθουμε ποτε πῶς γίνεται αὐτὸ» λένε «Ἡ ἐξήγησή του δὲ μᾶς εἶνε δοσμένη ἀπ' τὴ Μοῖρα».

Ὁ Τίνερσεν διατυπώνει παραπέρα τὴν ὑπόθεση για ἕνα ξανθομαλλο, λέει, παιδὶ μὲ γαλανα ματια, μὲ ὄμορφο ἐσωτερικὸ κόσμο καὶ μὲ ψυχὴ γεματη τρυφερότητα καὶ καλωσύνη, ποὺ κάθεται καὶ κοιτάζει ἀπὸ πέρα για καμποση ὥρα τὸν ὁλοστρόγγυλο ἐκεῖνο καρπὸ τῆς τροπικῆς γῆς, μὲ ἁγνὴ σκέψη καὶ μὲ ἀγάπη για τὰ θαυμάσια τῆς φύσης. Μα για τους Κήιλ ὁποιοσδήποτε ποὺ να στέκει ἔξω ἀπ' τὴ δική τους μοῖρα — ἀκόμα καὶ τὸ μικρὸ ἄκακο παιδί, μὲ τὰ φωτεινὰ μάτια, τὸ κυριευμενο κείνη τὴν ὥρα ἀπὸ γοητεία μπροστὰ σ' ἕνα ἀπ' τὰ θαυμάσια τῆς Δημιουργίας — θα λογιζόταν «ὕπαρξη ὑπερφυσική» Ἡ καλύτερα οἱ «θετικώτεροι» ἀπ' αὐτοὺς δὲ θα μπορούσανε κἂν να πιστέψουνε στὴν πραγματικότητα μιᾶς τέτοιας «ἀνώτερης» καὶ «πάνω ἀπ' τὸν κόσμο» πνευματικῆς προσωπικότητας, ποὺ νὰ τοὺς παρακολουθεῖ. Ἂν δοκίμαζε κανένας τους νὰ ἐκφράσει τὴν ὑπόθεση για μια τέτοια δυνατότητα, δὲ θὰ τὸν πίστευαν ποτέ. Τὸ πολύ, ἡ ἔμφυτη

στὴν ψυχή τους δίψα τῆς ἔρευνας θὰ τοὺς ἔκανε ἴσως νὰ περιτρέξουνε ἄλλη μιὰ φορὰ τὸν κόσμο τους παντοῦ. Μὴ συναντώντας ὅμως πουθενὰ κάτι σχετικὸ μὲ κεῖνο ποὺ ἀπὸ διαίσθηση μερικοὶ ἀνάμεσά τους εἶχανε πεῖ θὰ φρόντιζαν οἱ πιὸ γνωστικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ν' ἀπαλλάξουνε τὸ πνεῦμα τους ἀπὸ τέτοιας λογῆς ὀνειροφαντασίες, ποὺ τόσο φανερὰ τὰ πορίσματα τῆς θετικῆς ἔρευνας τοὺς τὶς ἀπόδειχναν ἀπατηλές. «Ὅσο ἀληθινες μπορεῖ νἆνε οἱ ὑπερβατικὲς γενικὰ ἔννοιες γιὰ ὑπάρξεις ὑπερκόσμιες, ἄλλο τόσο σωστὰ εἶνε τὰ ὅσα θέλουνε νὰ ποῦνε τὰ ὀνειροπαρμένα τοῦτα ἀδέρφια μας γιὰ πνεύματα ἀνώτερα πού... «οἱ νόμοι τοῦ φυσικοῦ κόσμου δὲν τα δεσμεύουνε». Ὅλο αὐτὸ τὸ παραμύθι εἶνε κάτι ἀσύλληπτο ἀπ' τὴ νόηση κι ἀπ' τὸν ὀρθὸ λόγο».

Γιὰ τοὺς Κήιλ «χάνεται ἀπ' τὸν κόσμο» καὶ «παύει νὰ ὑπάρχει» κάθε τι ποὺ θὰ ὑψωνόταν τυχόν, ἂς εἶνε κι ἐλάχιστα, ἀπο τὴν ἐπιφάνεια τοῦ τεράστιου καρποῦ τους Αὐτὸ δὲ θὰ τὄκανε ποτὲ τὸ ξανθὸ παιδὶ μὲ τα γαλανα μάτια, ν' ἀνασηκώσει τὸν Μακὴλ μὲ μια μικροσκοπικὴ λαβίδα, ἄς εἶνε κι ἕνα χιλιοστομετρο «πάνω ἀπ' τον κόσμο» Ὄχι μονάχα γιατὶ δὲ διαθέτει τέτοιο πρᾶγμα, μὰ κι ἂν μποροῦσε δὲ θα τὄκανε ποτέ, ἀπὸ συμπόνια γιὰ τὴ Moderlijerte τὴ μετέρα τοῦ μικροσκοπικοῦ ποιητῆ. Μὰ ἂν ὑποθέσει κανένας πὼς γινόταν κάτι τέτοιο, ὁ Μακὴλ θα ἐκμηδενιζόταν για κείνους ὁριστικὰ καὶ «δίχως ἐπιστροφὴ» καὶ θὰ περνοῦσε στὴν «ἀνυπαρξία». Θὰ ποῦνε τὴν ἀλήθεια στὴ Moderlijerte ἂν τῆς ποῦνε πὼς δὲ βρίσκεται «πουθενὰ» καὶ θἄχει δίκιο ἐκείνη νὰ τὸν θρηνήσει. Θἆνε δικαιολογημένος ὁ σκεπτικισμός της, ἂν τῆς ποῦνε ὑστερώτερα γιὰ παρηγοριὰ πὼς ἴσως «στὴν πραγματικότητα τίποτα δὲν χάνεται», ἀφοῦ σύμφωνα μὲ κάθε λογικὸ τρόπο σκέψης ὁ Μακὴλ ἔχει ὁριστικὰ «χαθεῖ». Τὸ ἴσως νὰ ὑπάρχει «κάπου» εἶνε μιὰ ἐλπίδα ξέφρενη κι ἔξω ἀπὸ κάθε ὀρθολογισμό. Κι ἡ Moderlijerte ἔχει δίκιο νὰ ρωτάει κείνους ποὺ πασκίζουν γύρω της νὰ τὴν ἀνακουφίσουν ἀπ' τὸν τόσο της πόνο. «Ποῦ λοιπόν; Εἶνε νοητὸ νὰ ὑπάρχει αὐτὸ τὸ «κάπου» κι ἔξω ἀπ' τὸν κόσμο, ἔξω ἀπ' τὸ ἄπειρο; Ποῦ; Στὸ ὑπερπέραν; Στὸν ὑπερβατικὸ χῶρο; Μὰ αὐτὸ εἶναι μεταφυσικὴ καὶ δὲν ἀνταποκρίνεται σὲ καμμιὰ πραγματικότητα». Καὶ συμφωνοῦνε τα ὅσα εἶνε θετικὰ μυαλὰ γύρω της πὼς ὁ Μακὴλ ἔχει περάσει πιὰ στὴν ἀνυπαρξία.

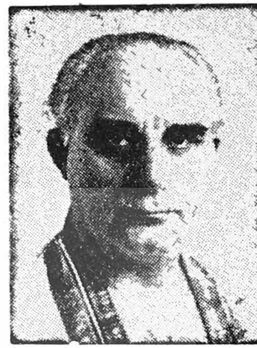
Μὰ ἔρχουνται ὧρες ποὺ ἡ Moderlijerte, ἂν καὶ γαλουχημένη ἀπ' το δικό τους τρόπο νὰ σκέπτουνται μὲ τὴν τετραγωνισμένη λογική, αἰσθάνεται ὅμως διαφορετικά. «Ξέρω, δὲν εἶναι λογικὸ οὔτε γνωστικὸ αὐτὸ ποὺ κάνω, λέει τότε στοὺς γυρω της ἀνάμεσα στ' ἀναφυλλητά της, μὰ εἶνε στιγμὲς ποὺ πιστεύω πὼς μπορεῖ ἐκεῖνος νὰ ὑπάρχει ἀκόμα κάπου. «Ἐκεῖ» ποὺ ὁ νοῦς μας δὲ μπορεῖ νὰ βάλει Τὸ πιστεύω ὄχι μὲ τὴν κρίση μου, μὰ μὲ τὴν καρδιά μου καὶ μ' ὅλη μου τὴν ψυχή Μοῦ γεμίζει τὴν ψυχὴ αὐτὴ ἡ πίστη. Μὴν πεῖτε ὄχι στον πόνο μου, μὴν πεῖτε ὄχι στὴ ραγισμένη μου καρδιά. Ἴσως γελιόμαστε ἐμεῖς οἱ Κήιλ κι ἴσως πρέπει νὰ πονέσει κανένας πολύ, γιὰ να μπορέσει νὰ νιώσει τὴν πραγματικὴ ἀλήθεια. Κάτι μοῦ λέει πὼς λαθεύει ἡ λογική μας. Ἴσως νὰ ὑπάρχει στ' ἀλήθεια αὐτὸ τὸ «κάπου», ἴσως νὰ ὑπάρχει «ἐπέκεινα», ὅσο κι ἂν φαίνεται παράλογο αὐτό. Μὴ μοῦ πεῖτε νὰ ἐκφραστῶ μὲ λόγια τὶ νιώθω τούτη τὴ στιγμή Δὲ θὰ μποροῦσα. Μὰ ποιός ξέρει; Ἴσως ἡ ἀξήγητη τούτη βαθυτατη πίστη μας καὶ ἡ διαίσθησή μας να μὴν εἶνε μονάχα χίμαιρες ἀτότοκες τοῦ πόνου μας, οὔτε νἄχουνε γιὰ μοναδική τους πηγὴ τοὺς πόθους μας καὶ τὴν ἄρρητη νοσταλγία μας καὶ τὴ δίψα τῆς καρδιᾶς μας μέσα σὲ τοῦτο τὸ πνιγερὸ πνευματικὸ περιβάλλον τοῦ δικοῦ μας κόσμου.

Τάχα ὁ βαθὺς τοῦτος πόνος σέρνει σὲ ὀνειροφαντασίες καὶ σὲ πλάνες ἢ μήπως τυχὸν τὸ ἀντίθετο ἐξυψώνει κι ἐμπνέει καὶ φωτίζει κι ἀνοίγει τὸ δρόμο γιὰ τὴν πραγματική ἀλήθεια, τὴν ὑψηλή, τὴ μεγάλη, τὴν ἔξω ἀπ' τὰ στενὰ ὅρια τοῦ χωρόχρονου κι ἀπ' τὰ δεσμὰ τῶν φυσικῶν νόμων;».

Καὶ τελειώνοντας τὴν ἀφήγηση τῆς φανταστικῆς ἱστορίας τοῦ Τίνερσεν, ἀκούω τὸν Λαὶν νὰ λέει στὸ τέλος στὰ παιδιὰ νὰ δώσουνε προσοχή—ἀφοῦ τοὺς θυμίζει πὼς στὴν παραβολὴ ὁ ὑποθετικὸς καρπὸς δὲν εἶνε γιὰ τοὺς Κήιλ ἡ ὑδρόγειός τους, ἀλλὰ τὸ σύμπαν, ἡ φύση ὁλόκληρη στὸ σύνολό της, κι ἄλλα κάμποσα σημεῖα τοὺς ξαναθυμίζει καὶ τοὺς διαλευκαίνει, σὰν παιδιὰ ποὺ εἶναι — νὰ δώσουνε προσοχὴ καὶ νὰ ποῦνε μονάχα τους «ποιοί ἦταν ἀνάμεσα στοὺς Κήιλ συμφωνότεροι μὲ τὴν πραγματικότητα;». Ποιός δρόμος ἦταν ὁ πιὸ σωστός; Τὸ πείραμα κι ἡ παρατήρηση, ἡ ἐμπειρία, ὁ ὀρθολογισμὸς ἢ μήπως ἡ πίστη κι ἡ ὁλόθερμη κείνη συναισθηματικὴ ἕλξη κι ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἀνταποκρίνουνταν σὲ ἀσίγαστες λαχτάρες τῆς ψυχῆς, ὅσο κι ἂν δὲν στέκουνταν στὴ λογική»;

Ἡ δίχως τέρμα πουθενὰ ἐπίπεδη δῆθεν ἐπιφάνεια ἦταν στὴν πραγματικότητα μιὰ ἐπιφάνεια καμπύλης, μιὰ σφαῖρα. Τὸ «ἄπειρο σύμπαν» δὲν ἦταν οὔτε σύμπαν οὔτε ἄπειρο. Στὴν πραγματικότητα ἦταν ἐντελῶς πεπερασμένο. Ἔλεγαν οἱ Κήιλ πὼς κανένας ἀριθμός, ὁσοδήποτε μεγάλος, δὲ μπορεῖ νὰ ἐκφράσει ἕνα τέτοιο ἀπέραντο ἐμβαδόν. Μὰ στὴν πραγματικότητα ἡ ἔκταση τοῦ κόσμου τους ἐκφραζόταν μὲ ἀριθμὸ σὲ ὡρισμένα τετραγωνικὰ ὑφεκατόμετρα. Ἕνα ἁπλὸ ὁλοστρόγγυλο μῆλο στὴν τροπικὴ ἐκεῖ κάτω χώρα εἶχε πάρει στὴ φτωχὴ δική τους νόηση διαστάσεις τεράστιες κι ἔλεγαν πὼς ὁ,τιδήποτε ὑπάρχει στὸν κόσμο, ὁ,τιδήποτε μπορεῖ νὰ προαρμοστεῖ στὶς a priori παραδεκτὲς ἔννοιες καὶ στοὺς τύπους τῶν ὑπαρκτῶν πραγμάτων εἴτε, δηλαδὴ εἶνε αὐτὸ γραμμή, εἴτε εἶνε ἐπίπεδο, δὲ μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμο. Μὲ τὰ μέτρα τῆς δικῆς τους λογικῆς ἐκεῖνο ἦταν τὸ φυσικὸ σύμπαν καὶ δὲν ὑπῆρχε τίποτ' ἄλλο ἐξὸν αὐτό. Μὰ ἡ πραγματικότητα δὲν εἶνε τόσο μίζερη καὶ φτωχὴ καὶ πνιγερή. Δὲ φταίει ἐκείνη. Φταῖνε ἡ νόηση κι ὁ λόγος ποὺ εἶναι πάρα πολὺ στενὰ στοὺς Κήιλ καὶ ποὺ ἐμᾶς μᾶς κάνουνε νὰ χαμογελοῦμε μὲ τὸν τρόπον τῆς σκέψης τους.

Συλλογιζόμουν ὑστερώτερα στὸ γυρισμὸ πὼς δὲν εἶνε ἀδύνατο κι ἄλλοι νὰ χαμογελοῦνε μὲ τὴ δική μας λογικὴ καὶ μὲ τὴ δική μας ἐπιστήμη καὶ μὲ τοὺς δικούς μας σοφούς— μὲ τοὺς Καρτεσίους μας καὶ μὲ τοὺς Καντίους μας, μὲ τοὺς Ἀριστοτέλες μας καὶ μὲ τοὺς Νεύτονές μας, κι ἰδίως μὲ τοὺς ὑλιστὲς σοφοὺς τῶν φυσικῶν μας ἐπιστημῶν — ὅπως ἐμεῖς μὲ τοὺς Κήιλ. Καὶ πὼς σωστὰ εἶχε πεῖ ὁ Λαὶν στὰ παιδιὰ πὼς ἡ πίστη στὸ Πνευματικὸ Εἶναι, κρύβει μέσα της περισσότερη ἀλήθεια ἀπ' τοὺς ψυχροὺς λογικοὺς καὶ μαθηματικοὺς τύπους. Καὶ πὼς τοῦτοι οἱ τελευταῖοι ὁδηγοῦνε λιγώτερο σίγουρα στὴ γνώση τῆς ἀληθινῆς πραγματικότητας παρὰ ἡ ὑπεργήινη ἕλξη τῆς θρησκευτικότητας κι ἡ βαθια καλλιτεχνικὴ συγκίνηση κι ἡ βίωσι τῶν κόσμων τῆς ἁρμονίας καὶ τὸ νόημα καὶ τὸ συναίσθημα τῆς ὀμορφιᾶς κι ὁ πόνος κι ἡ ἀγάπη κι ἡ θερμὴ πίστη σὲ ἀνώτερες «ἐπουράνιες» δυνάμεις καὶ τὰ μεγάλα ἰδανικὰ κι ἡ λύτρωση ποὺ ὅλα αὐτὰ χαρίζουνε στὸν ἄνθρωπο — λύτρωση ἀπ' τὸ στυγνὸ πνευματικὸ περιβάλλον τοῦ κόσμου μας— κι οἱ πράξεις θυσίας καὶ φιλαλληλίας γιὰ τὸ συνάνθρωπο καὶ πάλι ὁ πόνος κι ἡ ἀγάπη κι ἡ θυσία κι ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὑψηλὰ ἐνεργήματα ποὺ ἀντιστοιχοῦνε στὶς ἀνώτατες βαθμίδες τῆς κλίμακας τῶν συναισθηματικῶν ἀξιῶν.

G. S. Arundale

ΕΙΝΑΙ ΑΞΙΩΣΥΝΗ...

... Νὰ παραμένωμε σταθεροὶ μπροστὰ στὴν πίεση, στὴν κατάκριση, στὸν διωγμό.

... Νὰ μένωμε ἀδιάφοροι, τόσο στὰ ἐγκώμια ὅσο καὶ στὴν ὕβρη.

... Νὰ ἀλλάζωμε, ὅταν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀλλάξωμε.

... Νὰ ἐνεργοῦμε ἐλεύθερα καὶ σωστὰ μέσα στὴ σύγχυση τοῦ κόσμου γύρω μας.

... Νὰ ἔχωμε ἔντονη νοημοσύνη μέσα στὸν κόσμο, σ' ὅλες του τὶς φάσεις, ἀλλὰ καὶ δύναμη ἐπίσης γιὰ νὰ μένωμε ἔξω ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς τοῦ κόσμου καὶ νὰ βοηθήσωμε νὰ προχωρήση ἀπὸ τὸν ἐγωισμὸ στὴν εὐθύτητα.

... Νὰ παραμένωμε σταθεροὶ κάτω ἀπὸ τὰ χτυπήματα τῆς προσωπικῆς ἀδικίας.

... Νὰ μποροῦμε ν' ἀκοῦμε τὴν γκρίνια.

... Νὰ διατηροῦμε τὴ γλῶσσα καθαρὴ καὶ γλυκειά.

... Νὰ εἴμαστε αὐτὸ ποὺ εἴμαστε κι' ὄχι ἀντίγραφο τῶν ἄλλων.

Ἡ μετανάστευσις τῶν πουλιῶν

Ἐπιστολὴ τοῦ κ. Π. ΖΕΡΒΑ
Δασολόγου, ἀντεπιστ. μέλους τοῦ Ὀρνιθολογικοῦ Ἰνστιτούτου Βουδαπέστης

Φίλε κ. Διευθυντά,

Στὸ προηγούμενο, (20ὸν τεῦχος) τοῦ ἀγαπητοῦ «Ἰλισοῦ» δημοσιεύσατε μιὰ μελέτη τοῦ Eastman μὲ τίτλο «Παραμένουν μυστήριο αἱ μεταναστεύσεις τῶν πουλιῶν».

Ἐπειδή, λόγῳ τῆς ἰδιότητός μου ὡς δασολόγου καὶ ἀντεπιστέλλοντος μέλους τοῦ ὀρνιθολογικοῦ ἰνστιτούτου τῆς Βουδαπέστης, ἡ μετανάστευσις τῶν πουλιῶν ἀπετέλεσε μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπαγγελματικὲς μελέτες μου, θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ σᾶς παρακαλέσω ὅπως δημοσιεύσετε καὶ λίγα σχετικὰ δικά μου στὰ ὅσα γράφει ὁ Eastman.

* * *

Ἡ μετανάστευσις τῶν πουλιῶν, πρόβλημα ἐπιστημονικὸ σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὴ βιολογία καθόλου τῶν πουλιῶν, ἄρα καὶ τὴ μετανάστευσί τους, οἰκονομικὸ σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὶς ἔμμεσες καὶ ἄμεσες ὠφέλειες ἢ βλάβες τους γιὰ τὶς χῶρες ὅπου διαχειμάζουν ἢ παραθερίζουν ἢ περνοῦν, ἤτανε ἑπόμενο νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπιστημόνων. Εἰδικώτερα, προκειμένου γιὰ τὴ μετανάστευσι, οἱ ἔρευνές τους στηριζόντουσαν παληότερα σὲ πληροφορίες τυχαίων καὶ ἁπλῶν κατὰ τὸ πλεῖστον παρατηρήσεων. Ἀργότερα συστηματοποιήθηκαν κάπως, γιατὶ ὡρίστηκαν σὲ διαφόρους τόπους καὶ χῶρες εἰδικοὶ παρατηρηταί. Πρὶν ὅμως ἀπὸ πενῆντα ἢ καὶ περισσότερα χρόνια ἐφαρμόστηκε ἕνας πιὸ συστηματικὸς τρόπος, ἡ δαχτυλίδωσις τῶν πουλιῶν. Ὁ Eastman λοιπόν, πέφτει σὲ λάθος ὅταν ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ σχετικὴ ἔρευνα σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὴ μετανάστευσι τῶν πουλιῶν ἄρχισε πρὶν ἀπὸ δεκαπέντε χρόνια.

Τὴ δαχτυλίδωσι τῶν πουλιῶν τὴν πρωτοεφήρμοσε ἕνας γερμα-

νικὸς σταθμὸς ποὺ εἶχε ἱδρυθεῖ ἐπίτηδες γιὰ τὴν παρακολούθησι τῶν μεταναστεύσεών τους στὴν περιοχὴ Rossitten τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας στὴν παραλία τῆς Βαλτικῆς. Ἀργότερα ἱδρύθηκαν καὶ λειτουργοῦν καὶ ἄλλοι, ὅπως στὴν Αὐστρία, στὴν Πολωνία, στὴ Ρωσσία, στὴν Οὐγγαρία, στὴν Ἰταλία κ. ἄ.

Ἡ δαχτυλίδωσις ἐφαρμόζεται ὡς ἑξῆς: Πιάνεται ὅποιο πουλὶ ἀπὸ τὰ μεταναστευτικὰ καὶ στὸ ἕνα πόδι του περνιέται ἕνα δαχτυλίδι, συνήθως ἀπὸ ἀλουμίνιο γιὰ νὰ μὴ εἶναι βαρύ. Κατὰ κανόνα δαχτυλιδώνονται νεοσσοί, γιατὶ ἡ σύλληψίς τους εἶναι εὔκολη. Τὸ κάθε δαχτυλίδι ἔχει τὸ ὄνομα τοῦ σταθμοῦ καὶ ἕναν ἀριθμό. Στὸν κατάλογο ποὺ κρατιέται ἀναγράφεται ὁ ἀριθμὸς αὐτός, τὸ εἶδος τοῦ πουλιοῦ καὶ ἡ ἡμερομηνία τῆς δαχτυλιδώσεως. Μερικοὶ σταθμοὶ ἀναγράφουν ἀκόμα τὴν ὥρα καὶ τὸν καιρό. Τὸν καιρὸ τὸν γράφουν ὅταν δαχτυλιδώνεται μεγάλο πουλὶ καὶ ὄχι στοὺς καλοκαιρινοὺς μῆνες.

Ἡ εὕρεσις ὁποιου πουλιοῦ μὲ δαχτυλίδι πρέπει βέβαια ν' ἀναγγέλλεται στὸ Σταθμό του μὲ τὶς ἑξῆς κατὰ τὸ δυνατὸν συμπληρωματικὲς πληροφορίες: Ἂν τὸ πουλὶ σκοτώθηκε, ἂν βρέθηκε ψόφιο, ἂν βρέθηκε φαγωμένο ἀπ' ὅποιο ἁρπαχτικό, ἂν πιάστηκε καὶ τέλος ποῦ καὶ ποιὰ ἡμέρα βρέθηκε.

Αὐτὲς τὶς πληροφορίες σὲ μᾶς στὴν Ἑλλάδα τὶς συγκεντρώνει κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ ἁρμοδία ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας κι' ἔπειτα τὶς διαβιβάζει στοὺς Σταθμούς.

Μ' αὐτὲς τὶς πληροφορίες καὶ μὲ συσχέτισι τὶς κάθε φορὰ καιρικὲς καταστάσεις, ὅρος αὐτὸς ἀπαραίτητος, ἐπιδιώκεται, ὅπως γίνεται κατανοητό, νὰ ἐξακριβωθοῦν κυρίως οἱ δρόμοι τοὺς ὁποίους ἀκολουθοῦν καὶ οἱ τόποι ὅπου μεταναστεύουν τὰ πουλιὰ αὐτά. Τὸ πῶς προσανατολίζονται ἐπιδιώκεται ἐπίσης νὰ ἐξακριβωθεῖ, ἀλλ' οὕτως εἰπεῖν ἔμμεσά πως.

* *

Ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ παραπάνω, ποὺ πέρνουν τὴ θέσι προλόγου, ἂς δοκιμάσουμε νὰ δώσουμε μιὰ γενικώτερη καὶ εἰκόνα καὶ ἐξήγησι τοῦ ὅλου τούτου προβλήματος.

Τὰ πουλιὰ σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὴ μετακίνησί τους διαιροῦνται σὲ τρεῖς μεγάλες ὁμάδες, στὰ καθεστικά, στὰ ἐκτοπιστικὰ καὶ στὰ μεταναστευτικά.

Καθεστικά, ἢ καὶ ἐπιδημητικὰ ὅπως ἐπίσης λέγουνται, καθορίζονται ὅσα δὲν ἀλλάζουν τὸν τόπο ὅπου ζοῦν, ὅπως π.χ. τὸ σπουργίτι, ὁ ἀετός, ὁ γύπας, ὁ κόρακας, ἡ πέρδικα κ. ἄ.

Ἐκτοπιστικά, ἢ καὶ διαβατικὰ ὅπως ἐπίσης λέγουνται, καθορίζονται ὅσα ἀλλάζουν τὸν τόπο τῆς διαμονῆς τους κατὰ μικρὰ χρονικὰ διαστήματα, ὅπως π. χ. ὁ ἀκριδοθήρας, τὸ γνωστὸ δηλ. ἁγιοπουλι, ἡ καλιακούδα, κ.λ.π.

Τέλος ἀποδημητικὰ ἢ καὶ μεταναστευτικὰ ὅπως ἐπίσης λέγουνται, καθορίζονται ὅσα μένουν σ' ἕναν τόπο πάνω — κάτω μισὸ χρόνο, καὶ τὸν ἄλλον μισὸ σὲ ἄλ-

ον πολὺ μακρύτερα καὶ νοτιώτε- ἀπὸ τὸν πρῶτο, ὅπως π.χ. τὸ ελιδόνι, ὁ συκοφάγος, τὸ τρυ- όνι, ὁ πελαργὸς κ. ἄ.

Πολλοὶ κυνηγοὶ ὀνομάζουν διαβατικὰ τὰ μεταναστευτικά, ἐπειὴ καὶ αὐτὰ διαβαίνουν ἀπὸ διάφορους τόπους ἢ χῶρες κατὰ τὴ μετανάστευσί τους. Ὁ χαρακτηρισμὸς καὶ αὐτῶν ὡς διαβατικῶν δὲν εἶναι σωστός.

Ἂς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὰ καθεστικά. Γιατί ἄρά γε αὐτὰ δὲν ἀλλάζουν τόπο; Ἡ ἀπάντησις εἶναι ἁπλῆ κι᾿ εὔκολη. Γιατὶ ὁ τόπος τῆς διαμονῆς τους τοὺς προσφέρει καὶ εὐνοϊκὸ οἰκολογικὸ περιβάλλον καὶ τροφή. Τὸ ἴδιο δὲ παρατηρεῖται καὶ μὲ τὰ ζῶα καὶ μὲ τὰ ψάρια, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἂς ἴδοῦμε τώρα ὅλα τὰ ἄλλα. Αὐτὰ γιατί μετακινοῦνται; Κι᾿ ἐδῶ ἡ ἀπάντησις εἶναι ἁπλῆ. Γιατὶ εἴτε τὸ οἰκολογικὸ περιβάλλον, δηλ. τὸ κλῖμα καὶ τὸ ἔδαφος, δὲν τοὺς εἶναι εὐνοϊκό, εἴτε δὲν βρίσκουν τὴν κάθε φορὰ ποσότητα καὶ ποιότητα τῆς τροφῆς ποὺ τοὺς χρειάζεται. Ἂς πάρουμε ὡς παράδειγμα τὴν μπεκάτσα. Μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς τὴν περιοχή, ἀλλὰ κι᾿ ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία καὶ τὴν Ρουμανία ὅπου παραθέρισε κατὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ φθινόπωρου. Ἀφήνει κείνους τοὺς τόπους ἐπειδὴ δὲ βρίσκει ὅσο σκουλῆκι—τὴν τροφή της—χρειάζεται κι᾿ ἀκόμα χειρότερα, ὅταν παγώσει τὸ ἔδαφος ἐπειδὴ δὲ μπορεῖ κἂν νὰ χώση μέσα τὴ μύτη της γιὰ νὰ βρεῖ ἔστω κι᾿ ἕνα ἐδῶ ἕνα ἐκεῖ. Ἂν ὅμως μεῖς ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχομε γρήγορες φθινοπωρινὲς βροχές κι᾿ οὔτε στὴν Οὐγγαρία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία ἔχει σφίξει τὸ κρύο, τότε σὲ μᾶς ἂν ἔρχεται καμμιὰ θὰ τριγυρίζει σὲ δάση πάνω σὲ βουνὰ ὅπου θὰ μπορεῖ νὰ βρίσκει κανένα σκουλῆκι, ἐνῶ ὅλες θὰ μένουν σὲ κεῖνες τὶς Χῶρες. Ὅσο ὁ καιρὸς σφίγγει καὶ τὸ ἔδαφος παγώνει, τόσο κατεβαίνει νοτιώτερα. Γιαυτὸ στὴν Κρήτη καὶ στὰ νησιά μας τὰ Αἰγαιοπελαγίτικα φτάνουν κατὰ κανόνα λίγες, ἐκτὸς ἂν τῆς ὑπόλοιπης χώρας μας παγώσει τὸ ἔδαφος. Ἂν τὸ ἔδαφος δὲν παγώσει, ἔστω κι᾿ ἂν σκεπαστῆ μὲ χιόνι, μπορεῖ μέσα στὰ δάση τὰ δικά μας ἢ στὶς ἀνάβρες νὰ βρίσκη σκουλῆκι. Αἴ, τότε δὲν πηγαίνει σὲ πολὺ νοτιώτερους τόπους.

Ἀπὸ τὴ μετακίνησί της αὐτὴ ἐξάγεται τοῦτο τὸ συμπέρασμα. Ὅτι γι᾿ αὐτὴ τὸν κύριο λόγο τὸν ἐνέχει ἡ τροφὴ κ.᾿ ὄχι τὸ οἰκολογικὸ περιβάλλον, ὅπως συμβαίνει μὲ ἄλλα πουλιά, π. χ. μὲ τὴν πέρδικα. Οἱ τσαλαπετεινοί, τὰ τρυγόνια, οἱ συκοφάγοι, οἱ γυφτοῦλες, οἱ μυγοχάφτες κ.λ.π., εἶναι αὐτονόητο ὅτι δὲν μποροῦν νὰ ζοῦν τὸ χειμῶνα στὴν Εὐρώπη. Δὲν ὑπάρχουν τότε οὔτε ἔντομα, οὔτε κι᾿ οἱ καρποὶ ποὺ τρῶνε. Γιαυτό, παρὰ τὸν κόπο καὶ τοὺς κινδύνους, ὑπερπετοῦν ἄλλα τὴ Μεσόγειο- ἄλλα τὸν Ἀτλαντικό, ἢ ἄλλα ἀφιλόξενες χῶρες, πηγαίνοντας σὲ νοτιώτερους τόπους ὅπου θὰ βροῦν τροφή, ὅπως ἀκριβῶς παρατηρεῖται καὶ μὲ τὰ ψάρια καὶ μὲ τὰ ζῶα, ἀλλὰ γιατί ὄχι καὶ

μὲ τὸν ἄνθρωπον; Ἂς περιορίσουμε ὅμως τὴν ἐξέτασί μας σὲ κεῖνα τὰ πουλ'ὰ ποὺ περνώντας ἀπὸ μᾶς κατεβαίνουν στὴν Ἀφρική.

Πηγαίνουν ἐκεῖ καὶ μένουν ἕξη μῆνες, ἀσφαλῶς γιατὶ βρίσκουν καὶ τροφὴ κι' εὐνοϊκὸ οἰκολογικὸ περιβάλλον. Αὐτὸ βγαίνει ἀπ' ὅσα εἴπαμε πιὸ πάνω. Ἀλλὰ γιατί τὴν ἄνοιξι ξανάρχονται στὴν Εὐρώπη; Καὶ ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ μεγαλόσωμων πουλιῶν, ὅπως εἶναι ὁ πελαργὸς ποὺ μέσα σὲ μερικὲς ἡμέρες μπορεῖ ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ὅπου πολλὰ ἄτομα φτάνουν, νὰ ἐπιστρέφει στὴν Εὐρώπη, πάει καλά. Ἀλλὰ γιατὶ γυρίζουν κι' ὅλα τὰ μικρά, ἂν καὶ στὴν Ἀφρικὴ δὲ διατρέχουν τοὺς κινδύνους ποὺ διατρέχουν ἐδῶ; Ποιό εἶναι τὸ μεγάλο αὐτὸ κίνητρο ποὺ τὰ ἐξαναγκάζει νὰ ὑποβληθοῦν σὲ τόσους κόπους καὶ κινδύνους σ' ὅλες τὶς μέρες τοῦ ταξιδιοῦ τους; Ἀλλάζει ἴσως τὸ κλῖμα καὶ ἐπομένως δὲν εὑρίσκουν τώρα καλοὺς ὅρους διαβιώσεως; Μήπως πάλι ἐξ αἰτίας τῶν ἀλλαγῶν τοῦ κλίματος δὲν εὑρίσκουν τροφή; Δὲ βρίσκουν πολλὰ ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ στὰ τόσα ποτάμια καὶ στὶς τόσες λίμνες δὲ βρίσκουν οὔτε κι' οἱ πάπιες ὅσες ἀπὸ αὐτὲς παραχειμάζουν ἐκεῖ, ὅπως π.χ. ἡ ἀνοιξιάτικη σαρσέλλα; Ἢ εἶναι ἡ νοσταλγία, δηλαδὴ κεῖνο τὸ ἔντονο ἰδιόρρυθμο αἴσθημα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς τους καὶ στὴ μέσα στοὺς αἰῶνες συνήθεια ποὺ ἀπόχτησαν ὅταν ἡ Μεσόγειος πρὶν ἀπὸ τὴν Αἰγηΐδα ἤτανε Στερεά, ἐξακολουθοῦν αὐτὸ τὸ πάνω—κάτω ταξεῖδι τους;

Στὸ «βουνὰ τοῦ τόπου μου νὰ ἰδῶ, νὰ μοῦ διαβοῦν οἱ πόνοι», μᾶς περιγράφει ὁ ποιητὴς τὸ κλάμμα τοῦ μετανάστου, ποὺ κάτω ἀπὸ τὸ βάρος ἀνυπέρβλητων ὑποχρεώσεων δὲ μπορεῖ νὰ γυρίση στὴν πατρίδα του ὅπου οἱ γονεῖς του ἢ οἱ τάφοι τους κι' ὅπου τὸ γνώριμό του περιβάλλον θὰ τοῦ ἀναζωπύρωνε τὶς παιδικὲς ἀναμνήσεις του. Εἶναι ἆρά γε καὶ γιαυτὰ τὰ πουλιὰ τόση ἡ δύναμις τοῦ νόστου;

Ὁ Eastman ὑποστηρίζει αὐτὴ τὴν ἄποψι, γιατὶ λέγει ὅτι τὰ πουλιὰ ὁρμῶνται πράγματι «ἀπὸ τὸ ἔνστικτο τῆς ἐπιστροφῆς οἴκαδε». Τὴν ἄποψί του αὐτὴ τὴ στηρίζει στὴν ἐπιστροφὴ τοῦ περιστεριοῦ στὴν κιβωτὸ τοῦ Νῶε. Τοῦ διέφυγε ὅμως ὅτι τὸ περιστέρι ξαναγύρισε, διότι ἀπὸ τὰ νερὰ δὲ βρῆκε μέρος νὰ διαμείνει. Ὅμως ὁ κόρακας, ἂν καὶ πουλὶ καθεστικό, δὲν ξαναγύρισε, γιατὶ στὰ διάφορα πτώματα βρῆκε στρωμένο καὶ πλουσιώτατο τραπέζι.

Ἢ μήπως ἐπειδὴ σ' αὐτοὺς τοὺς τόπους ποὺ πηγαίνουν τὸ χειμῶνα δὲν τοὺς δίνεται, ποιὸς ξέρει γιὰ ποιοὺς λόγους, ἡ δυνατότητα τῆς ἀναπαραγωγῆς καὶ γιαυτὸ κάτω ἀπὸ τὸν παντοδύναμο νόμο τῆς διαιωνίσεως, ἀψηφώντας τοὺς τόσους κόπους καὶ κινδύνους πάνω ἀπὸ τὶς ἀπέραντες θάλασσες καὶ τὶς ἀφιλόξενες πολλὲς φορὲς στεριὲς ποὺ περνοῦν, ξαναγυρίζουν στὰ θέρετρά τους γιὰ τὴν ἐπιτέλεσι

αὐτῆς τῆς θείας ἀποστολῆς τους;

Βάσι σ' αὐτὴ τὴν ἄποψί μας μᾶς δίνουν καὶ πολλὰ ψάρια, ὅπως π. χ. ὁ σολωμός, ποὺ καταφεύγει σὲ ποτάμια γιὰ τὴν ἀναπαραγωγή του, παρὰ τοὺς κόπους τοῦ μακρυνοῦ ταξιδιοῦ του.

Καὶ τί νὰ εἰπεῖ κανεὶς γιὰ τὰ χέλια, ποὺ ἀπὸ τὰ ποτάμια καὶ τὶς λίμνες τῆς Εὐρώπης, γιὰ τὴν ἐπιτέλεσι τοῦ ὑμέναιού τους καταφεύγουν στὸν Ἀτλαντικὸ Ὠκεανό, ἀκόμα κι' ἂν δὲ βρίσκουν συνεχεῖς ὑδάτινους δρόμους, ταξιδεύοντας καὶ σὲ στεριές;

Καὶ τώρα φτάνουμε στὴν τελευταία πλευρὰ τοῦ προβλήματος τῆς μεταναστεύσεως τῶν πουλιῶν. Τί εἶναι κεῖνο ποὺ χρησιμοποιοῦν γιὰ προσανατολισμό, ποὺ ἂν καὶ πολλὲς φορὲς ἐξ αἰτίας ἀντίξοων καταστάσεων τοῦ καιροῦ, ἐξαναγκάζονται ν' ἀλλάζουν τοὺς συνηθισμένους δρόμους τους, ὅμως φτάνουν στοὺς γνωστοὺς τόπους τους;

Εἴπαμε ὅτι καταβάλλεται σχετικὴ προσπάθεια καὶ μὲ τὴ δαχτυλίδωσι. Ἀλλ' αὐτὴ δὲ μᾶς ἔφερε κοντὰ στὴ λύσι τοῦ προβλήματος. Μ' αὐτὴ πιστοποιήθησαν οἱ δρόμοι ποὺ ἀκολουθοῦν κατὰ τὶς μετακινήσεις τους κι' ἀκόμα ἡ ἐπίδραση ποὺ ἐξασκοῦν οἱ καιρικὲς ἀνωμαλίες. Καὶ μὲ βάσι κυρίως τὶς παρατηρήσεις τῶν ἀεροπόρων, ἐξακριβώθηκε ἀκόμα ὅτι πολλὲς φορὲς πετοῦν ψηλότερα κι' ἀπὸ δυὸ χιλιάδες μέτρα. Ὁ Eastman ὡς πρὸς τὸ ταξίδι τῶν πουλιῶν διερωτᾶται: «Τί σημεῖα σκοπεύσεως χρησιμοποιοῦν; Τὸν πολικὸ ἀστέρα; Τὸν ἥλιο; Τὸ φεγγάρι; Τοὺς ἀνέμους; Τὸ κλῖμα; Τὸν γήϊνο μαγνητισμό; Ἀπὸ ποῦ προέρχεται ἡ αἴσθησις τοῦ προσανατολισμοῦ των;». Καὶ προσφεύγοντας στὶς παρατηρήσεις τοῦ Γερμανοῦ ὀρνιθολόγου Κράμερ, τοῦ Ἄγγλου βιολόγου Μάθιους καὶ τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ Ζάουερ, οἱ ὁποῖοι καταλήγουν στὴν παραδοχὴ μᾶλλον τοῦ ἥλιου γιὰ τὴν ἡμέρα καὶ τῶν ἀστεριῶν γιὰ τὴ νύχτα ὡς καθοδηγητῶν τῶν πουλιῶν αὐτῶν, ἰσχυρίζεται ὅτι «κάθε πουλὶ ἀποδημητικὸ ἀπὸ τὴν ἴδια στιγμὴ τῆς γεννήσεώς του, διαθέτει στὸν μικροσκοπικὸ ἐγκέφαλό του ἕναν μηχανισμό, ποὺ τὸ συνδέει μὲ τὰ φῶτα τὰ ὁποῖα διασχίζουν τὸν οὐρανὸ καὶ τοῦ παρέχουν περισσότερη σιγουριὰ ἀπὸ ὅση θὰ μπορέσει ποτὲ ν' ἀποχτήσει ὁ ἄνθρωπος μὲ ὅλες τὶς ἐφευρέσεις του».

Στὴ σπουδή του γιὰ τὴ λύσι τοῦ προβλήματος φαίνεται ὅτι παρασύρθηκε ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις τῶν Κράμερ, Μάθιους καὶ Ζάουερ, ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται πῶς λησμονεῖ τὰ τόσα ὄργανα ποὺ ἔχει ἀνακαλύψει ὡς σήμερα ὁ ἄνθρωπος καὶ μὲ τὰ ὁποῖα μπορεῖ, παρ' ὅλες μάλιστα τὶς καιρικὲς ἀντιξοότητες, νὰ προσανατολίζεται κατὰ τρόπο πράγματι ἐκπληκτικὰ τέλειο. Κι' ὄχι μόνον στὴ θάλασσα, ἀλλὰ καὶ στοὺς κατασκότεινους ἀκόμα οὐρανούς. Καὶ τί νὰ εἰπεῖ κανεὶς γιὰ τὰ χρησιμοποιούμενα ὄργανα καθοδηγήσεως τῶν ἐξαποστελλομένων στὸ διάστημα πυραύλων;

Πρέπει βέβαια νὰ γίνει παραδεκτὸ ὅτι κάθε πουλὶ διαθέτει

στὸν ἐγκέφαλό του ἕναν μηχανισμό, ὅπως ἄλλωστε καὶ κάθε ζωντανὴ ὕπαρξις. Ἀλλ᾿ ὁ μηχανισμός τους αὐτὸς τὰ συνδέει μόνον μὲ τὸ φῶς τοῦ ἥλιου καὶ μὲ τὸ φῶς τῶν ἄστρων κι᾿ ἴσως περισσότερο μὲ τὸν πολικὸ ἀστέρα; Ἄσχετα ὅτι τότε πρέπει νὰ μποροῦν νὰ κάνουν τοῦ κόσμου τοὺς ὑπολογισμούς! καὶ μάλιστα πετῶντας, τί γίνεται ὅμως ἡ σύνδεσις αὐτοῦ τοῦ μηχανισμοῦ των ὅταν ὁ οὐρανὸς σκεπάζεται μὲ ἀδιαπέραστα ἀπὸ τὸ φῶς σύννεφα; Καὶ τέλος πάντων, καλὰ ἂν πετοῦν τὴν ἡμέρα. Ἀλλ᾿ εἶναι γνωστὸ ὅτι τὰ μεταναστευτικὰ πουλιὰ ξεκινοῦν κατὰ κανόνα τὴ νύχτα. Πῶς τότε προσανατολίζουνται;

Ποῦ, λοιπόν, πρέπει νὰ στραφοῦμε γιὰ νὰ βροῦμε κεῖνο ποὺ τὰ ὁδηγεῖ; Ἀσφαλῶς πρέπει νὰ στραφοῦμε στὰ μαγνητικὰ κύματα ποὺ ἐκπέμπει ἡ ζωντανή, ἡ καταζωντανὴ μάνα μας Γῆ, καὶ τὰ ὁποῖα τὰ πουλιά, μὲ τὶς σὰν τεράστιες ἀντένες ἀνοιχτὲς φτεροῦγες τους καὶ τὴ μύτη τους— μικρὴ ἢ μεγάλη — μποροῦν καὶ τὰ συλλαμβάνουν, τὰ πιάνουν. Εὐθὺς τότε ἡ πρωτόγονη λογική τους, λειτουργώντας κατ᾿ ἔνστικτο, τοὺς δίνει τὴν δυνατότητα τοῦ διαχωρισμοῦ τῆς ἐντάσεως, ἄρα καὶ τοῦ προσανατολισμοῦ. Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατὶ πολλὲς φορὲς πρὶν πάρουν τὸ δρόμο τους, πρὶν ξεκινήσουν, γυρίζουν —γυρίζουν ὥς ὅτου μπορέσουν νὰ νοιώσουν, δηλαδὴ νὰ συλλάβουν αὐτὰ τὰ κύματα, ποὺ ποιὸς ξέρει ἀπὸ ποιὲς ἄλλες γήϊνες ἢ ἐξωγήϊνες ἐπιδράσεις δὲ μποροῦν ἢ νὰ τὰ συλλάβουν ἢ νὰ τὰ ξεχωρίσουν.

Γιὰ νὰ γίνει, κατ᾿ ἀρχὴν φυσικά, ἀντιληπτὴ αὐτὴ ἡ ἄποψις, ἂς πᾶμε στὸ χελιδόνι καὶ στὴ μέλισσα. Πῶς ξέρει τὸ χελιδόνι ὅτι σὲ ἀπόστασι καὶ πέντε καὶ δέκα καὶ δεκαπέντε χιλιόμετρα σὲ θέσεις πάνω σὲ βουνὰ καὶ ἑκατοντάδες μέτρα ψηλότερα ἀπὸ τὰ χωριὰ ὅπου ἔχουν τὶς φωλιές τους βρίσκονται ἔντομα, ἡ τροφή τους, χωρὶς αὐτὲς οἱ θέσεις νὰ φαίνουνται ἢ νὰ μποροῦν νὰ φανοῦν ἀπὸ τὸ συνηθισμένο ὕψος ποὺ αὐτὰ πετοῦν ὅταν μέσα ἢ γύρω στὰ χωριὰ πιάνουν ἄλλα ἔντομα;

Πῶς ξέρει ἡ μέλισσα ὅτι σὲ ἀπόστασι ὥς δέκα χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν κυψέλη της βρίσκονται ὡρισμένα ἄνθη ποὺ θὰ τῆς δώσουν τροφή;

Πῶς ἡ ἀρσενικιὰ πεταλοῦδα ξέρει καὶ βρίσκει τὴ θηλυκειά, ἀκόμα κι᾿ ἂν εἶναι μακρυὰ καὶ πεντακόσα καὶ περισσότερα μέτρα καὶ σὲ γυάλινο δοχεῖο κλεισμένο ἀεροστεγῶς;

Καὶ πῶς μερικὰ εἴδη ἀπὸ αὐτὲς ὁδηγοῦνται καὶ περνοῦν τὸν Ἀτλαντικὸ Ὠκεανό;

Ἂν κόψουμε τὶς κεραῖες τους, θὰ μπορέσουν νὰ μᾶς ἐκπλήσσουν μὲ τὰ ἐπιτεύγματά τους αὐτά;

Κι᾿ ἂν τὴ στιγμὴ ποὺ ξεκινοῦν τὰ πουλιὰ γιὰ τὴ μετανάστευσί τους ξεπεμφθοῦν ἀπὸ δυνατοὺς σταθμοὺς κύματα διαφόρου μήκους, θὰ μπορέσουν νὰ προχωρήσουν;

Π. ΖΕΡΒΑΣ

Τί ἡλικίας εἶναι τὸ Σύμπαν; Καὶ ὁ πλανήτης μας; Πότε ἔκαμε τὴν ἐμφάνισή του ὁ ἄνθρωπος; Σ' αὐτὰ καὶ ἄλλα ἐρωτήματα ἀπαντᾶ ἡ ραδιενέργεια.

Τὸ «ἀτομικὸν ὡρολόγιον» ἀποκαλύπτει μυστικὰ τοῦ παρελθόντος

Τῶν **Lyman Briggs,**
ἐπιτίμου διευθυντοῦ Ἐθν. Γραφείου Προτύπων ΗΠΑ
καὶ Kenneth Weaver

ΤΙΚ... Τίκ... Τίκ... Τάκ!

Μὲ τὸ ρολόγι στὸ χέρι ἀκοῦμε τὸν ἠλεκτρονικὸ μετρητὴ νὰ ἐκπέμπη ἕνα ἀσθενὲς «τὶκ» σὲ ἄτακτα διαστήματα τριῶν ἢ τεσσάρων δευτερολέπτων, καὶ ἕνα «τὰκ» ἠχηρότερο σχεδὸν κάθε λεπτό. Μᾶς ἔρχονται στὴ θύμηση τὰ παληὰ ἐκεῖνα ρολόγια ποὺ τὸ ἐκκρεμές των μὲ τὸν ἀργὸ ρυθμὸ ξυπνᾶ τὸ παρελθόν. Καὶ πραγματικὰ ἕνα τέτοιο ρολόγι ἔχομε μπροστά μας, ἀνάμεσα στ' ἄλλα ὄργανα τοῦ Ἐργαστηρίου γεωλογικῶν μελετῶν τῆς Οὐάσιγκτων: ἕνα ἀτομικὸ ρολόγι, ποὺ μὲ τὴν βοήθεια τοῦ ραδιενεργοῦ ἄνθρακος ἐκτελεῖ ἀναδρομὲς στὸ παρελθόν.

Συνίσταται σὲ μιὰ ἐλαχιστότατη ποσότητα ραδιενεργοῦ ἄνθρακος, περιεχομένη σ' ἕνα μικρὸ κομματάκι ξυλάνθρακος. Ἐδῶ καὶ πολύ—πολὺ καιρό, στὴν λίθινη ἐποχή, αὐτὸ τὸ δαυλὶ ἔκαιγε σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ ζέσταινε μιὰ προϊστορικὴ οἰκογένεια, ἐγκατεστημένη σὲ κάποιο σπήλαιο τοῦ βορείου Ἰράκ. Στὸ διάβα τῶν αἰώνων, τὰ ἄτομα τοῦ ραδιενεργοῦ ἄνθρακος ποὺ περιεῖχε ἀποσυνετέθησαν συστηματικά. Τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο ἐξακολουθοῦν νὰ ἐκρήγνυνται, μὰ κάθε χρονιὰ οἱ μικροσκοπικὲς ἐκρήξεις γίνονται καὶ λιγώτερες καὶ

Περίληψις ἀπό τὸ The National Geographic Magazine

ὁ ρυθμός των ἐπεβραδύνετο, περίπου σὰν ἕνα ἐκκρεμὲς ποὺ τὸ ἐλατήριό του χαλαρώνεται. Στὸ ἐργαστήριο ἐπικρατεῖ μεγάλος ἐρεθισμός, ἐνῶ ὁ μετρητὴς καταγράφει τὶς ἐκρήξεις καὶ ὁ σοφὸς ποὺ μᾶς συνοδεύει ἐπιδίδεται σὲ ταχεῖς ὑπολογισμούς.

— Αὐτὸ εἶναι! μᾶς λέει δείχνοντας τὸ σημειωματάριό του.

Οἱ ἀριθμοὶ ἀποδεικνύουν ὅτι αὐτὰ τὰ δαυλιὰ προέρχονται ἀπὸ φωτιὰ προϊστορικοῦ καταυλισμοῦ, πρὶν ἀπὸ 30.000 χρόνια καὶ πλέον! Χίλιες γενεὲς μᾶς χωρίζουν ἀπὸ τὴν οἰκογένεια ποὺ ἦταν συναθροισμένη γύρω στὴ φωτιά. Ἀνῆκε σὲ λαὸ ποὺ δὲν ἐγνώριζε τὴ γραφὴ οὔτε τὸ ἡμερολόγιο καὶ δὲν ἄφησε κανένα τεκμήριο. Καὶ ὅμως, χάρη στὸν ραδιενεργὸ ἄνθρακα ποὺ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀποδίδουμε χρονολογία γεννήσεως σὲ πανάρχαια ἀντικείμενα, μποροῦμε ν' ἀρχίσουμε νὰ μισοβλέπουμε τὰ μυστικὰ τοῦ λαοῦ ἐκείνου μέσ' ἀπὸ τὰ ὑπολείμματα τῶν ξύλων τῆς φωτιᾶς.

Πάντα βασάνιζε τὸν πολιτισμένο ἄνθρωπο τὸ αἴνιγμα τοῦ παρελθόντος: Τί ἡλικία ἔχει τὸ σύμπαν; Καὶ ὁ πλανήτης μας; Πότε πρωτοφάνηκε ὁ ἄνθρωπος; Σὲ ποιὰ ἐποχὴ χάθηκαν τελειωτικὰ οἱ παγετῶνες; Ἀπάντηση σὲ τέτοια ἐρωτήματα ἀρχίζει νὰ μᾶς δίνη ἡ ἐφαρμογὴ τῶν νεωτέρων μεθόδων καὶ κυρίως ἡ χρονομετρία μὲ τὴν βοήθεια τοῦ ραδιενεργοῦ ἄνθρακος.

Μ' αὐτὴ τὴν οὐσία καθωρίσθη ἡ ἡλικία τῶν περιφήμων παπύρων τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης, αὐ-

τοῦ τοῦ ἀνεκτίμητου θησαυροῦ γιὰ τοὺς ἐξηγητὰς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, χάρη στὶς ταινίες ἀπὸ λινὸ ποὺ ἐτύλιγαν μερικοὺς παπύρους, ποὺ ἔχουν ὕπαρξη πλέον τῶν δεκαεννέα αἰώνων. Στὰ 1948, ἀνεκάλυψαν στὸ Τόκιο σπόρους λωτοῦ θαμμένους σὲ βάθος 6 μέτρων, ποὺ μπόρεσαν νὰ βλαστήσουν: ὁ ραδιενεργὸς ἄνθραξ ἐπέτρεψε νὰ ἐκτιμηθῆ ἡ ἡλικία των σὲ 3.000 χρόνια. Στὸ Στόουνχεντζ τῆς Ἀγγλίας, ἀπὸ τὴν ἐξέταση δαυλῶν ποὺ εὑρέθηκαν σὲ μιὰ ἑστία ἀφιερωμένη σὲ ἱερὲς θυσίες, διεπιστώθη ὅτι ὁ περίφημος κυκλικὸς ναὸς μὲ τοὺς πελώριους μονολίθους πρέπει νὰ στήθηκε 1800 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἄφιξη τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων, ποὺ ἀπεβιβάσθησαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος τὸ 55 π. Χ. Καὶ ἐντελῶς προσφάτως ἀπεδείχθη ὅτι τὰ ὀστᾶ ποὺ εὑρέθηκαν στὰ ζωγραφισμένα σπήλαια τῆς Ντορδὸν χρονολογοῦνται ἀπὸ 15.500 ἐτῶν.

Πρῶτος ἐσκέφθηκε νὰ χρησιμοποιήσση τὸν ραδιενεργὸ ἄνθρακα γιὰ τὴν μέτρηση τοῦ χρόνου, ὁ δόκτωρ Γουΐλαρ Λίμπυ, εἰδικὸς τῆς πυρηνικῆς χημείας (Η. Π. Α.) καὶ τιμήθηκε γι' αὐτή του τὴν ἀνακάλυψη μὲ τὸ βραβεῖο Νόμπελ τοῦ 1960. Ὁ Λίμπυ ἀντελήφθη ὅτι ὁ βομβαρδισμὸς τῶν ὑψηλῶν στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαίρας ἀπὸ τὶς κοσμικὲς ἀκτῖνες, ποὺ ἡ ἐνέργειά των φθάνει πολλὰ δισεκατομμύρια βόλτ, προκαλοῦσε μεταστοιχείωση μερικῶν ἀτόμων ἀζώτου σὲ ραδιενεργὸ ἄνθρακα (ἢ ὅπως καλεῖται: ἄνθρακα 14). Συλλογίσθηκε ὅτι αὐτὸς ὁ ραδιενεργὸς ἄνθραξ, ἀφοῦ συνδυασθῆ μὲ τὸ ὀξυγόνο γιὰ νὰ παραγάγη τὸ ἀνθρακικὸ ὀξύ, θὰ ἀπερροφᾶτο ἀπὸ τὰ φυτά, βάσει τοῦ γνωστοῦ φαινομένου τῆς φωτοσυνθέσεως. Καὶ ἐπειδὴ τὰ φυτὰ χρησιμεύουν γιὰ τροφὴ στὰ ζῶα καὶ στοὺς ἀνθρώπους, ὁ ραδιενεργὸς ἄνθραξ περνᾶ στοὺς ἱστοὺς τοῦ ὀργανισμοῦ των. Ὁ θάνατος τερματίζει τὴν χώνευση ἄνθρακος, ὅμως τὰ ἄτομα ἄνθρακος 14 ποὺ εἶναι παρόντα στοὺς ἱστοὺς ἐξακολουθοῦν ν' ἀποσυντίθενται, διώχνοντας τὰ ἀρνητικὰ ἠλεκτρόνια, γιὰ νὰ ξαναγίνουν ἄζωτον.

Γουΐλαρ Λίμπυ

Ἀλλὰ ὁ δόκτωρ Λίμπυ ἐγνώ-

ριζε ὅτι ἡ ἀποσύνθεσις αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἀνιχνευθῇ μὲ ἕνα ὑπερ—εὐαίσθητο μετρητὴ Γκάϊγκερ. Ὁ ἄνθραξ ἔχει «περίοδο» περίπου 5.600 ἐτῶν, δηλαδὴ σ' αὐτὸ τὸ διάστημα μεταστοιχειοῦται τὸ μισὸ τῆς παρούσης σὲ μιὰ ὁποιαδήποτε οὐσία ποσότητος ραδιενεργοῦ ἄνθρακος. Σὲ μιὰ ἀκόμη περίοδο 5.600 ἐτῶν ἀποσυντίθεται τὸ ἄλλο μισὸ καὶ παραμένει τὸ τέταρτο τῆς ἀρχικῆς ποσότητος. Καὶ ἐξακολουθεῖ ἐπ' ἄπειρον αὐτὴ ἡ διαδικασία. Καὶ ὁ δόκτωρ Λίμπυ εἶχε τὴν ἰδέα νὰ καθορίσῃ τὴν ἡλικία ὀργανικῶν οὐσιῶν μετρῶντας τὴν προερχόμενη ἀπὸ τὸν ἄνθρακα 14 ραδιενεργὸ ἔντασῃ καὶ συγκρίνοντας μὲ τὴν ἔντασῃ ἑνὸς συγχρόνου ραδιενεργοῦ ἄνθρακος. Ἔτσι φαντάσθηκε τὴ νέα μέθοδο μετρήσεως τοῦ χρόνου.

Στὰ 1949 ὁ δρ Λίμπυ ἄρχισε νὰ χρησιμοποιῇ συστηματικὰ τὴν ἀνακάλυψή του σὲ ἀρχαιολογικοὺς θησαυροὺς ἡλικίας μέχρι 25.000 ἐτῶν. Ἡ μέθοδός του ἔκαμε τόσες προόδους, ὥστε σήμερα δὲν παρουσιάζει — τρόπος τοῦ λέγειν—τεχνικὲς δυσκολίες. Ὁποιαδήποτε ὀργανικὴ οὐσία (ξύλο, σάρκα, ὀστᾶ, κέρας, κόπρος, στάχτη, σιτάρι, κερὶ μέλισσας) μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν ἡλικία της, φθάνει νὰ καταγράψουμε τὶς ἀσθενεῖς ἀτομικὲς ἀποσυνθέσεις τοῦ περιεχομένου ἄνθρακος 14. Τώρα σ' ὅλον τὸν κόσμο ὑπάρχουν περὶ τὰ εἴκοσι ἐργαστήρια χρονολογικῶν αναζητήσεων βάσει τοῦ ἄνθρακος καὶ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ μποροῦν νὰ μελετοῦν ἕνα δεῖγμα ἡμερησίως. Ἔτσι κατωρθώθη νὰ καθορισθῇ μὲ κάποια βεβαιότητα ἡ χρονολογία τῶν περιόδων τῶν πάγων στὴ βόρειο Ἀμερική. Πρῶτα, ἡ τελευταία ἐποχὴ παγετώνων ἐτοποθετεῖτο περίπου 23.000 ἔτη π. Χ., ἀλλ' ἀφοῦ καταμετρήθηκε ἡ ραδιενεργὸς ἔντασις τοῦ ἄνθρακος 14 σ' ἕνα ἀπολιθωμένο ἔλατο καὶ σὲ στρώματα ποάνθρακος ἀπὸ τὴν δυτικὴ ὄχθη τῆς λίμνης Μίσιγκαν, διεπιστώθη ὅτι ἔπρεπε νὰ τοποθετήσουν τὴν ἐποχὴ πολὺ πιὸ κοντὰ στὸ παρελθόν. Τὸ δάσος εἶχε καταποντισθῇ κατὰ τὸ ἔτος 9.000 π. Χ. καὶ μετὰ χίλια ἀκόμη χρόνια ἡ λίμνη Μίσιγκαν ἦταν ἀκόμη μισοφραγμένη ἀπὸ πάγους. Ὁ πάγος τῆς περιοχῆς τῶν Μεγάλων Λιμνῶν χάθηκε μόνον πρὸς τὴν πέμπτη χιλιετία πρὸ Χριστοῦ.

Ἡ νέα τεχνικὴ μετρήσεως τοῦ χρόνου ἔφερε λαμπρὰ ἀποτελέσματα καὶ στὴν διεύρυνση τῶν γνώσεών μας γιὰ τὴν ἀφετηρία τῆς γεωργίας. Τὸ ἀρχαιότερο χωριὸ γεωργῶν εἶχε ἀνακαλυφθῇ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς στὸ βόρειο Ἰράκ, στὰ ὑψίπεδα τοῦ Κουρδιστάν, ἀπὸ τὸν δρ. Ρόμπερτ Μπρέτγουδ, τοῦ ἰνστιτούτου ἀνατολικῶν σπουδῶν τοῦ Σικάγου. Τὸ χωριὸ αὐτὸ ἀπεκαλεῖτο Ζαρμό· πρὸ ὀλίγων μηνῶν, ἀφοῦ ἐξετάσθησαν τὰ ἴχνη ραδιενεργοῦ ἄνθρακος, τὸ ἐργαστήριο τῆς ὑπηρεσίας γεωλογικῶν μελετῶν τῆς Οὐάσιγκτων συνεπέρανε ὅτι τὸ Ζαρμὸ ὑφίστατο πρὸ 9.000 ἐτῶν. Καὶ ὁ δρ. Μπρέτγουδ ἐδήλωσε σχετικῶς:

— Περίπου 4.000 ἔτη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἱστορικῶν χρό-

νων, οἱ κάτοικοι τοῦ Ζαρμὸ καλλιεργοῦσαν κριθάρι καὶ δύο ποικιλίες σιταριοῦ. Μὲ πυρίτη λίθο (τσακμακόπετρα) ἔφτιαναν δρεπάνια γιὰ τὸν θερισμό, μυλόπετρες γιὰ τὸ ἄλεσμα καὶ φούρνους γιὰ τὴν ἀποξήρανση. Εἴμαστε βέβαιοι πὼς ἀνέτρεφαν γίδες, ἴσως καὶ πρόβατα, χοίρους, ἄλογα καὶ σκύλους. Ἄφησαν μιὰ ἐξαιρετικὴ συλλογὴ ἀπὸ βραχιόλια καὶ εἰδώλια ἀπὸ πέτρα.

Ἀλλὰ γιὰ ποιὸ λόγο ν' ἀσχολούμεθα μ' ἕνα χωριὸ ποὺ ἀπετελεῖτο ἀπὸ καλύβες μὲ κλαδιά; Διότι μονάχα ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ κυνηγιοῦ ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς τεχνικῆς μπόρεσε νὰ ὁδηγήση σὲ ἀληθινὸ πολιτισμό. Οἱ σοφοὶ ἐκτιμοῦν τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἀγροτικὴ ζωὴ σὰν πιὸ σημαντικὸ σταθμὸ κι' ἀπὸ τὴν βιομηχανικὴ ἐπανάσταση στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος.

Τέλος, ὁ ραδιενεργὸς ἄνθραξ ἔρριψε νέο φῶς στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος στὸ δυτικὸ ἡμισφαίριο.

Τὰ πρῶτα πλάσματα ποὺ μπορεῖ νὰ λάβουν τὸ ὄνομα ἀνθρωπίνων ὄντων εἶδαν τὸ φῶς ἀσφαλῶς στὴν Ἀφρικὴ ἢ τὴν Ν. Α. Ἀσία. Εὑρέθηκαν στὶς περιοχὲς αὐτὲς πρωτόγονα λίθινα ἐργαλεῖα καὶ ἀπολιθωμένα ὀστᾶ ἀναγόμενα πρὸ 500.000 ἐτῶν. Κατὰ τὰ φαινόμενα, χρειάσθηκε πολὺς καιρὸς στοὺς ἀνθρώπους τῆς προϊστορίας γιὰ ν' ἀνακαλύψουν τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν Ἀσία στὴν ἀμερικανικὴ ἤπειρο καὶ νὰ διασχίσουν τὸν Βερίγγειο πορθμό.

Λόγῳ τῆς σπανιότητος τῶν ἀπολιθωμάτων σκελετῶν ἀνθρωπίνων ὄντων στὴν Ἀμερική, ἐπιστεύετο κοινῶς ὅτι οἱ Ἰνδοὶ εἶχαν φθάσει στὸ Νέο Κόσμο μόνον λίγους αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὸν Χριστόφορο Κολόμβο. Ὁ ραδιενεργὸς ἄνθραξ ἀπεκάλυψε, τουναντίον, ὅτι ἄνθρωποι ὡπλισμένοι μὲ δόρατα πέτρινης αἰχμῆς κυνηγοῦσαν θηράματα στὴν Ἀριζόνα 10.000 ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Ἕνα ἄλλο δεδομένον, ποὺ ὅμως δὲν ἐξακριβώθηκε πλήρως, ἐπιτρέπει τὴν ὑπόθεση ὅτι ἔζοῦσαν ἄνθρωποι στὸ Τέξας 35.000 ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Τὰ πρῶτα ξεκινήματα τῆς γεωργίας στὸ Νέο Κόσμο ἀνάγονται σὲ 4000 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, διότι εὑρέθησαν στὸ Νέο Μεξικό, στὸ Σπήλαιο τῶν Τυφλοπόντικων, ὑπολείμματα ἡμιάγριου ἀραποσιτιοῦ μαζὶ μὲ κομμάτια ξύλου ἀσβεστοποιημένου τῆς ἴδιας ἐποχῆς.

Πρακτικά, ἡ μέτρησις τῆς ραδιενεργείας τοῦ ἄνθρακος δὲν ἐπιτρέπει ἀναδρομὴ βαθύτερη ἀπὸ 70.000 ἔτη μέσα στὸ χρόνο. Εὐτυχῶς, ὅμως, γιὰ νὰ ξεπεράσωμε τοῦτο τὸ ὅριο, διαθέτουμε ὁλόκληρη σειρὰ ραδιενεργῶν στοιχείων (ὅπως οὐράνιον, ἀνθράκιον, ποτάσσιον) καὶ χάρη σ' αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ καθορίσουμε τὴν ἡλικία τῶν βράχων καὶ τοῦ πλανήτου μας.

Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ ἡλικία τῆς Γῆς; «Ὁ φτωχός μας κόσμος ἔχει ἡλικία κοντὰ ἔξη χιλιάδων ἐτῶν», ἔλεγε ὁ Σαίξπηρ στὸ «Ὅπως σᾶς ἀρέσει». Φαίνεται ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ συμφωνημένος ἀριθμὸς τῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν τῆς ἐποχῆς του· καὶ πράγματι,

κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος, ὁ Ἀγγλικανὸς ἀρχιεπίσκοπος Ἄσσερ ἐβεβαίωνε πὼς ἡ Γῆ δημιουργήθηκε ἀκριβῶς τὸ ἔτος 4004 πρὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ ἡ ἐξέλιξις τῶν ἐπιστημονικῶν μας γνώσεων μᾶς ἔκαμε νὰ ἀνατρέξουμε βαθύτερα. Ἡ μελέτη τῶν βράχων ἔδειχνε πὼς ἡ ἡλικία των ἀπεδίδετο μὲ ἑκατομμύρια ἐτῶν, ἐνῶ ἕνας Ἰρλανδὸς σοφός, ὁ Τζόλυ, ὑπελόγισε κατὰ τὰ 1900 τὴν ἡλικία τῆς Γῆς μετρῶντας τὴν ποσότητα ἁλατιοῦ τῆς θαλάσσης. Ὑπελόγισε ὅτι θὰ χρειάσθηκαν σχεδὸν ἑκατὸ ἑκατομμύρια χρόνια γιὰ νὰ χύσουν τὰ ποτάμια μιὰ τέτοια ποσότητα ἁλατιοῦ στοὺς ὠκεανούς. Ἐπὶ ἕνα τέταρτο αἰῶνος ἐθεωρεῖτο γενικῶς ἀκριβὴς ὁ λογαριασμὸς τοῦ Τζόλυ, ἀλλὰ στὰ 1930 νέες ἀνακαλύψεις τῆς γεωλογίας καὶ τῆς ραδιενεργείας ἔπεισαν τοὺς γεωλόγους νὰ πολλαπλασιάσουν τὸν ἀριθμὸ ἐπὶ 20, ἄρα ὁ πλανήτης μας εἶναι δύο δισεκατομμυρίων ἐτῶν.

Τελευταίως, οἱ σοφοὶ ὑπερεδιπλασίασαν τὸν ἀριθμό. Νέοι λογαριασμοί, βασισμένοι στὴν ἀποσύνθεση τῶν ραδιενεργῶν στοιχείων μέσα στὸ βράχο ἀποδίδουν ἡλικία τεσσάρων καὶ μισοῦ δισεκατομμυρίων ἐτῶν στὸ ἡλιακό μας σύστημα, περιλαμβανομένης καὶ τῆς Γῆς. Πάντως, καθὼς εἶπε ἕνας ἐξέχων γεωλόγος, ὁ Ἀδόλφος Κνόπφ, «φαίνεται πὼς τώρα πλησιάζουμε στὸ τέλος αὐτῆς τῆς μυθώδους ἐπαυξήσεως τῆς ἡλικίας».

Χάρη στὶς πρόσφατες ἀνακαλύψεις γιὰ τὴν ἡλικία τῶν βράχων, μποροῦμε νὰ σχηματίσουμε μιὰ ἰδέα γιὰ τὴν πρώτη ἐκδήλωση ζωῆς στὴ Γῆ. Εὑρέθηκαν φύκια ἀπολιθωμένα στοὺς πιὸ ἀρχαίους βράχους. Καὶ τὰ αὐτὰ ἐξαιρετικὰ πρωτόγονα ἀπολιθώματα σὲ βράχους εἶναι τὰ μόνα ποὺ εὑρίσκουμε γιὰ μιὰ περίοδο ποὺ καλύπτει τὰ ἐννέα δέκατα τῆς ἱστορίας τῆς ὑδρογείου. Πρέπει νὰ περιμένωμε τὴν μεγάλη γεωλογικὴ ἐποχή, τὴν γνωστὴ ὑπὸ τὴν ὀνομασία παλαιοζωϊκή, ποὺ ἡ ἀφετηρία της ἀνατρέχει σὲ 500 ἑκατομμύρια ἐτῶν, γιὰ νὰ συναντήσουμε ἀπολιθώματα ἐξελιγμένων ὄντων. Ὁ ἄνθρωπος δὲν κάνει τὴν ἐμφάνισή του παρὰ τὰ τελευταῖα 500.000 χρόνια, δηλαδὴ κατὰ τὴν διάρκεια τῶν τελευταίων στιγμῶν τῶν γεωλογικῶν καιρῶν.

ΒΟΛΤΑΙΡΟΥ

Ἀπὸ τὸ «Φιλοσοφικὸ Λεξικὸ»

ΔΟΓΜΑΤΑ

Μετάφρασις:
ΚΩΝ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Στὶς 18 Φλεβάρη τοῦ ἔτους 1763, ποὺ ὁ ἥλιος ἐμπῆκε στὸν ἀστερισμὸ τῶν Ἰχθύων, μεταφέρθηκα στὰ οὐράνια, ὅπως ξέρουν ὅλοι οἱ φίλοι μου. Δὲν ἐκαβαλλίκεψα τὴ φοράδα τοῦ Μωάμεθ, οὔτε μὲ πῆγε τὸ φλογερὸ ἅρμα τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ, δὲν ἀνέβηκα στὸν ἐλέφαντα τοῦ Σαμμονοκοντοὺν τοῦ Σιαμαίου, οὔτε στἄλογο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, προστάτη τῆς Ἀγγλίας, οὔτε στὸ γουρούνι τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου· ὁμολογῶ μὲ ἀφέλεια πῶς τὸ ταξίδι μου αὐτὸ ἔγινε δὲν ξέρω πῶς.

Θὰ νομίζουν πῶς θαμπώθηκα· μὰ ἐκεῖνο ποὺ δὲ θὰ πιστέψει κανείς, εἶναι πὼς εἶδα νὰ κρίνουνται ὅλοι οἱ νεκροί. Καὶ ποιοὶ ἦταν οἱ δικαστές; Ἤτανε, μὴ πρὸς κακοφανισμό σας, ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ ἔκαναν καλὸ στοὺς ἀνθρώπους, ὁ Κομφούκιος, ὁ Σόλων, ὁ Σωκράτης, ὁ Τίτος, ὁ Ἀντωνῖνος, ὁ Ἐπίκτητος κλπ. Ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες, ποὺ ἐδίδαξαν καὶ ἐφάρμοσαν τὶς ἀρετὲς ποὺ ἀπαιτεῖ ὁ Θεὸς καὶ αὐτοὶ μόνο φαίνεται νὰ δικαιοῦνται νὰ κάνουν κρίση.

Δὲ θὰ πῶ σὲ τὶ θρόνους ἤτανε καθισμένοι, οὔτε πόσα ἑκατομμύρια οὐράνια ὄντα ἤτανε πεσμένα μπρὸς στὸν αἰώνιο ἀρχιτέκτονα ὅλων τῶν κόσμων, οὔτε τὶ πλῆθος κατοίκων αὐτῶν τῶν ἀπειράριθμων κόσμων παρουσιάστηκε μπρὸς στοὺς κριτές. Δὲν θ' ἀναφέρω ἐδῶ παρὰ μερικὲς λεπτομέρειες, ποὺ μοῦ χτύπησαν στὸ μάτι.

Παρατήρησα πὼς κάθε πεθαμένος, ποὺ ὑπεράσπιζε τὴν ὑπόθεσή του καὶ ποὺ ἔκανε ἐπίδειξη τῶν καλῶν αἰσθημάτων του, εἶχε δίπλα του ὅλους τοὺς μάρτυρες τῶν πράξεών του. Ὅταν, παραδείγματος χάρη, ὁ καρδινάλιος τῆς Λωρραίνης καυχιότουν πὼς πέτυχε νὰ γίνουνε παραδεχτὲς ἀπὸ τὴ σύνοδο μερικὲς ἀπὸ τὶς προτάσεις του καὶ γιὰ πλερωμὴ τῆς ὀρθοδοξίας του ἐγύρευε τὴν αἰώνια ζωή, ἀμέσως παρουσιάστηκαν γύρω του εἴκοσι ἑταῖρες, ἢ κυρίες τῆς αὐλῆς... Ἔβλεπε κανεὶς ἐκείνους ποὺ ἔθεσαν μαζί του τὶς βάσεις τῆς Λίγκας (*) ὅλους τοὺς συνένοχους τῶν διαστρεμμένων σχεδίων του ποὺ ἦρ-

* Ἕνωση ζηλωτῶν στὴ Γαλλία, τὸ ΙΣΤ' αἰῶνα, ἐναντίον τῶν Διαμαρτυρομένων.

θαν καὶ τὸν περιτριγύρισαν.

Ἀπέναντι στὸν Καρδινάλιο τῆς Λωρραίνης ἦταν ὁ Ζὰν Σωβέν, (*) ποὺ καυχιόταν, στὴ χοντρὴ διάλεχτό του, πὼς ἔδωσε κλωτσιὲς στὸ παπικὸ εἴδωλο, ἀφοῦ οἱ ἄλλοι τὄχανε γκρεμίσει. Ἔγραψα ἐναντίον τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς, ἔλεγε, ἀπόδειξα, φῶς φανερό, πὼς τὰ καλὰ ἔργα δὲ χρησιμεύουνε σὲ τίποτα καὶ ἀπόδειξα πὼς εἶναι ἔργο διαβολικὸ νὰ χορεύεις μενουέτο· διῶξτε γρήγορα ἀπ᾽ ἐδῶ τὸν καρδινάλιο τῆς Λωρραίνης καὶ τοποθετεῖστε με κοντὰ στὸν Ἅγιο Παῦλο.

Καθὼς μιλοῦσε, φάνηκε κοντά του μιὰ φωτιά, ποὺ φλογοβολοῦσε· ἕνα φοβερὸ φάντασμα, ποὺ εἶχε περιλαίμιο ἱσπανικὸ μισοκαμένο, ἔβγαινε ἀπὸ τὶς φλόγες μὲ φριχτὲς φωνές. Τέρας, ἐφώναζε, τέρας σιχαμένο, τρέμε! Κοίτα τὸ Σερβέ, (**) ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἐξόντωσες μὲ τὸ πιὸ σκληρὸ μαρτύριο γιατὶ σοῦ διαμφισβήτησε τὸν τρόπο ποὺ τρία πρόσωπα γίνουνται ἕνα. Τότες ὅλοι οἱ δικαστὲς ἐπρόσταξαν νὰ γκρεμιστεῖ στὰ τάρταρα ὁ Καρδινάλιος τῆς Λωρραίνης, μὰ ὁ Καλβῖνος νὰ τιμωρηθεῖ αὐστηρότερα.

Εἶδα ἕνα μεγάλο πλῆθος νεκροὺς ποὺ ἔλεγαν: ἐπίστεψα! ἐπίστεψα! Μὰ στὸ κούτελό τους ἦτανε γραμμένο: ἔπραξα! Καὶ καταδικάστηκαν.

Ὁ ἰησουΐτης Λὲ Τελλιέ (***) παρουσιάστηκε περήφανος μὲ τὴ Bulla unigenitus στὸ χέρι. Μὰ δίπλα του ὑψώθηκε μὲ μιᾶς, ἕνας σωρὸς ἀπὸ δέκα χιλιάδες διατάγματα φυλακίσεων. Ἕνας Γιανσενίτης τοὺς ἔβαλε φωτιά· ὁ Λὲ Τελλιὲ ἐκάηκε ὅλος, ὥς καὶ τὰ κόκκαλα· κι᾽ ὁ Γιανσενίτης, ποὺ δὲν εἶχε καὶ τοῦ λόγου του ραδιουργήσει λιγώτερο, καψαλίστηκε κι᾽ αὐτὸς ἀπ᾽ τὴ φωτιά.

Ἔβλεπα νὰ φτάνουν, ἀπὸ δεξιὰ κι᾽ ἀριστερά, κοπάδια φακίρες, βουδδιστὲς ἱερωμένοι, Σιαμαῖοι καλογέροι, μοναχοὶ λευκοί, μαῦροι, γκρί, ποὺ εἶχαν ὅλοι φανταστεῖ πώς, γιὰ νὰ κολακέψουνε τὸ Ὑπέρτατον Ὄν, ἔπρεπε ἢ νὰ τραγουδᾶνε ἢ νὰ μαστιγώνουνται, ἢ νὰ βαδίζουν ὁλόγυμνοι. Ἄκουσα μιὰ τρομερὴ φωνή, ποὺ τοὺς ἐρώτησε: Τί καλὸ ἐκάματε στοὺς ἀνθρώπους; Τὴ φωνὴ αὐτὴ τὴν ἀκολούθησε νεκρικὴ σιγή· κανένας δὲν ἐτόλμησε ν᾽ ἀπαντήσει καὶ ὁδηγήθηκαν ὅλοι στὸ φρενοκομεῖο τοῦ Σύμπαντος, ποὺ εἶναι ἕν᾽ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα χτίρια ποὺ μπορεῖ νὰ φανταστεῖ κανείς.

Ὁ ἕνας ἐφώναξε: Στὶς μεταμορφώσεις τοῦ Σάκυα (****) πρέπει νὰ πιστεύουμε· ὁ ἄλλος: Ὄχι,

* Ὑπονοεῖ τὸν Ἰωάννη Καλβῖνο. Τὸν ἀποκαλεῖ δὲ Σωβὲν γιὰ τὴ στενοκέφαλη καὶ ἀδιάλλαχτη προσήλωσή του στὶς θρησκευτικὲς καὶ πολιτικές του ἰδέες.

** Γιατρὸς ἀπὸ τὴν Ἱσπανία, ποὺ ὁ Καλβῖνος τὸν ἔστειλε στὴν κρεμάλα, γιατὶ εἶχε γράψει γιὰ τὸ δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀντίθετα ἀπὸ τὶς δικές του δοξασίες.

*** Ἰησουΐτης, ὁ τελευταῖος ἐξομολογητὴς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄, ποὺ μισοῦσεν ἀδιάλλαχτα τοὺς Γιανσενίτες, ἐναντίον τῶν ὁποίων καὶ ἔγραψε τὸ 1713 τὴ Bulla unigenitus.

**** Σάκυα Μοῦνι, ὁ Βούδδας.

στὶς μεταμορφώσεις τοῦ Σαμμονοκοντούν· ὁ Βάκχος ἐσταμάτησε τὸν ἥλιο καὶ τὸ φεγγάρι, ἔλεγεν ἐτοῦτος· οἱ Θεοὶ ἀνάστησαν τὸν Πέλοπα, ἔλεγεν ἐκεῖνος· νὰ ἡ ἐγκύκλιος In coena Domini (*) ἔλεγεν ἕνας νεοφερμένος· κι' ὁ κλητήρας τῶν κριτῶν ἐφώναζε: Στὸ φρενοκομεῖο, στὸ φρενοκομεῖο!

Ὅταν ἐτέλειωσαν ὅλες οἱ δίκες, ἄκουσα νὰ κοινοποιεῖται ἡ ἑξῆς ἀπόφαση: «Κατὰ διαταγὴ τοῦ Αἰώνιου Δημιουργοῦ, Συντηρητῆ, Ἀνταποδότη, Ἐκδικητῆ, κ.λ.π. κ.λ.π. γίνεται γνωστὸ σ' ὅλους τοὺς κατοίκους τῶν ἑκατὸ χιλιάδων ἑκατομμυρίων δισεκατομμυρίων κόσμων, ποὺ εὐαρεστηθήκαμε νὰ σχηματίσουμε, ὅτι δὲ θὰ κρίνουμε ποτὲ κανένα ἀπὸ τοὺς περὶ οὗ ὁ λόγος κατοίκους ἀπὸ τὶς κούφιες τους ἰδέες, παρὰ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο ἀπὸ τὶς πράξεις τους· γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ δικαιοσύνη μου».

Ὁμολογῶ πὼς ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἄκουσα τέτοιο διάταγμα· ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἔχω διαβάσει πάνου σ' αὐτὸν τὸ μικρὸν κόκκο ἄμμου, ὅπου γεννήθηκα, ἐτέλειωναν μ' αὐτὲς τὶς λέξεις: Ἔτσι μοῦ ἀρέσει!(**)

---

* Παπικὴ ἐγκύκλιος ἀποδιδομένη πότε στὸν Πάπα Βονιφάτιο VIII, πότε στὸν Ἰούλιο II, διακρινόμενη δὲ γιά τὸ ἐλάχιστα ἀνεξίθρησκο πνεῦμα της καὶ περιέχουσα τά ὀνόματα τῶν ἀφωρισμένων, ποὺ καμμιά συχώρεση δὲν τοὺς ἦταν δυνατή. Ὥς τά 1770, στὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία, τὴ Μεγάλη Τετάρτη, τοιχοκολλιοῦνταν στοὺς ναοὺς αὐτὴ ἡ ἐγκύκλιος καὶ διαβαζόταν ἀπὸ τὸν ἄμβωνα.

** Μ' αὐτὴ τὴ φράση ἐτελείωναν τά διατάγματα τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Ναπολεοντα κατόπιν.

Ἡ πίστις, ἐὰν ἔργα μὴ ἔχῃ, νεκρά ἐστι καθ' ἑαυτήν.

Ἰάκωβος, Β' 17

Ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς σκέψεως καὶ τοῦ μυστηρίου

Η ΒΙΟΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΒΟΥΔΔΙΣΜΟΥ

Τοῦ κ. ΣΤ. Α. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ
πρώην Ὑπουργοῦ

ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ πρόβλημα, ποὺ βασανίζει τὴν ἰνδικὴ σκέψη καὶ τὸν ἰνδικὸ μυστικισμό, ἦταν τὸ πρόβλημα τοῦ Πόνου. Ὁ Βούδδας δὲν ἔμεινε ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴ λύση, ποὺ τοῦ ἔδιναν οἱ προκάτοχοί του. Καὶ ἐπρόβαλε τὴ δική του. Καὶ εἶπε στὸ Λόγο τοῦ Μπεναρές:

— «Ὑπάρχουν δυὸ ἄκρα, ποὺ ὀφείλει ν' ἀποφεύγη ἐκεῖνος, ποὺ θέλει νὰ διάγη ζωὴ πνευματικὴ ἀνώτερη, ἐξοντώνοντας τὸν Πόνο — τὸν μεγάλον Ἐχθρὸ τῆς ζωῆς. Τὸ ἕνα εἶναι ἡ ζωὴ τῆς ἡδονῆς καὶ τῶν ἀπολαύσεων, ζωὴ ταπεινωτική, ἀντιπνευματική, ἀνάξια, μάταιη. Τὸ ἄλλο ἄκρον εἶναι ἡ ζωὴ τῆς ἀπονέκρωσης, τοῦ ἐγκρατισμοῦ, θλιβερή, ἀνάξια κι' αὐτὴ καὶ μάταιη. Ἀπὸ τὰ δυὸ αὐτὰ ἄκρα, προτιμῶ τὴν «μέση ὁδό», ποὺ φέρνει στὸ φωτισμὸ στὴ γνώση, στὴ λύτρωση, στὸ νιρβάνα. Ἡ «ἱερὴ αὐτὴ ὁδὸς» ἔχει ὀκτὼ διακλαδώσεις: πίστη καθαρή, θέληση καθαρή, γλῶσσα καθαρή, πράξη καθαρή, μέσα ζωῆς καθαρά, ἐφαρμογὴ καθαρή, μνήμη καθαρή, σκέψη κα-

Ἀναδημοσίευσις ἀπὸ ΤΟ ΒΗΜΑ

θαρή».

Ἐφωδιασμένος μὲ τὰ ὅπλα αὐτὰ τῆς ἀρετῆς, ὁ μεγάλος Φωτιστὴς σκύβει πάνω στὸ πρόβλημα τοῦ Πόνου. Τὸν βλέπει παντοῦ. Τὸν βλέπει μέσα του καὶ ἔξω, στὸ Σύμπαν. Τὸν βλέπει σὰν μιὰ παγκόσμια Φωτιά, ποὺ κατατρώγει τὸν κόσμο, σὰν μιὰ πελώρια Φυλακή, ὅπου ὁ κατάδικος Ἄνθρωπος περιμένει τὸν Θάνατο, τὸν δήμιό του, ποὺ θὰ τὸν ρίψη σὲ ἄλλη Φυλακή:

— «Ὁ ἄνθρωπος — λέγει ἡ «Νταμμαπάτα», ἕνα ἀπὸ τὰ ἱερὰ βιβλία — μαζεύει λουλούδια, ὅμοιος σ' ἕνα ὄμορφο χωριό, ποὺ κοιμᾶται ἥσυχα. Ὁρμᾶ ὁ θάνατος, σὰν τὰ νερὰ τοῦ χειμάρρου, καὶ τὸν ἁρπάζει. Γέννηση, γηρατειά, θάνατος — νὰ ἕνα θλιβερὸ τρίπτυχο τῆς ζωῆς. Χαρά, πόνος, ἀδιαφορία— νὰ κ' ἕνα δεύτερο τραγικὸ τρίπτυχο τῆς ζωῆς. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ἡ ἀστάθεια, ἡ αἰώνια ἀνακύκληση τῶν μεταβιώσεων».

Καὶ ἀλλοῦ:

— «Ὑπάρχουν πέντε πράγματα, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ προλάβουν κανένας ἀσκητής, κανένας βραχμάνος, μήτε ἕνας Θεός, μήτε ὁ Δαίμονας, ἀλλὰ μήτε καὶ ὁ Βράχμαν. Καὶ εἶναι τὰ γηρατειά, ἡ ἀρρώστια, ὁ θάνατος, τὰ ἐρείπια, ἡ ροή».

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν τίποτε τὸ σταθερό, τὸ μόνιμο, τὸ μὴ ἀρνητικό, τὸ «μὴ ἐγώ»; Ὑπάρχει!—ἀπαντᾶ ὁ Βούδδας. Καὶ εἶναι τὸ Ἐγώ μας, τὸ ἀπόλυτο, τὸ πνευματικό, τὸ αἰώνιο. Αὐτὸ μόνο μπορεῖ νὰ μᾶς λυτρώση ἀπὸ τὸν Πόνο. Πῶς;

*

Γιὰ νὰ νικηθῆ ὁ Πόνος, πρέπει πρώτιστα νὰ ἀνατρέξωμε στὴν πηγή του στὰ α ἴ τ ι ά του. Γιατὶ παρελθόν, παρὸν καὶ μέλλον εἶναι κλεισμένα μέσα σὲ μιὰ ἁλυσίδα αἰτίων καὶ αἰτιατῶν, ποὺ προκαλοῦν ὅλα τὸν πένθιμο κυκλικὸ χορὸ τοῦ Πόνου μὲ τὶς συνεχεῖς μεταβιώσεις. Καὶ εἶναι δώδεκα τὰ αἴτια καὶ οἱ συνέπειές τους: Προβαδίζει ἡ ἄ γ ν ο ι α, δηλαδὴ ἡ λανθασμένη ἀντίληψη τῶν πραγμάτων, ποὺ μᾶς δίδουν οἱ αἰσθήσεις καὶ μᾶς κάμουν θύματα τῆς πλάνης — τῆς «μάγια» καὶ τῆς ἀγνοίας —τῆς «ἀβίδυα». Γιατί; Γιατὶ οἱ αἰσθήσεις δὲν ἀνήκουν στὸ πραγματικό, τὸ αἰώνιο Ἐγώ μας, καὶ εἶναι ἀνίκανες νὰ μᾶς διερμηνέψουν τὴν πραγματικότητα.

Τῆς ἀγνοίας συνέπεια εἶναι οἱ διάφορες κ λ ί σ ε ι ς — οἱ «σαγκάρα», ποὺ γεννᾶ ἡ μιὰ τὴν ἄλλη καὶ ὅλες μαζὶ συνιστοῦν τὴν παλίρροια τῆς ἀσταθείας τοῦ βίου.

Οἱ κλίσεις αὐτὲς ξεχωρίζουν τὸ ἕνα ἄτομο ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ παράγουν τὴν ἀ τ ο μ ι κ ό τ η τ α— τὴν «ναμαρούπα». Κάθε ἄτομο παίρνει γρήγορα σ υ ν ε ί δ η σ η τοῦ

ἑαυτοῦ του. Καὶ ἡ συνειδητὴ ἀτομικότης δίδει τὴν ἔννοια τῆς γέννησης τῆς φθορᾶς, τοῦ θανάτου—τοῦ Πόνου.

Ἀπὸ τὴ στιγμή, ποὺ σχηματίζεται ἡ ἀτομικότης, ἀποκτᾶ ὄργανα ἐπαφῆς καὶ ἐπικοινωνίας μὲ τὸν ἔξω κόσμο. Εἶναι οἱ αἰσθήσεις, καὶ εἶναι ἕξη: ὅραση, ἀκοή, γεύση, ὄσφρηση, ἁφὴ καὶ ἡ «μάνα» — ἡ διανόηση ἢ μᾶλλον διαίσθηση — ὄργανο τοῦ ἐγκεφάλου. Καὶ οἱ αἰσθήσεις προκαλοῦν τὴν ἐπιθυμία, τὶς ποικίλες ὀρέξεις, ὅπως ἡ ἐπαφὴ καὶ ἡ τριβὴ δυὸ κομματιῶν ξύλου παράγουν τὴ φωτιά.

Καὶ εἶναι ἡ ἐπιθυμία ἡ πιὸ δυνατὴ αἰτία τοῦ Πόνου: Ζοῦμε καὶ ὑποφέρουμε, γιατὶ μέσα μας κατοικεῖ ἡ δίψα τῆς ζωῆς. Μεταβιώνουμε, γιατὶ μᾶς εἶναι μισητὸς ὁ θάνατος. Ἔτσι ὁ πόθος γεννᾶ τὴ ζωὴ καὶ ἡ ζωὴ τὸν πόθο, καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι δεμένος στὸν τροχὸ τῶν συνεχῶν «μεταστάσεων»:

—«Ἀλήθεια — κηρύττει ὁ Βούδδας— ἡ ἐπιθυμία προκαλεῖ τὶς μεταστάσεις, ἀναζητώντας τὴν ἱκανοποίησή της ἐδῶ κ' ἐκεῖ: στὶς αἰσθήσεις, στὰ ὑλικὰ ἀγαθά, στὴν αἰωνιότητα. Ποῦ κατοικεῖ; Παντοῦ: σ' ὅλα τὰ ὑλικὰ καὶ στὰ πνευματικὰ ἀγαθά».

Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία γεννᾶ τὴν προσκόλληση στὴ γέννηση, ἡ γέννηση ὁδηγεῖ στὰ γηρατειά, τὰ γηρατειὰ στὸ θάνατο, ὁ θάνατος στὴν ἀναγέννηση, καὶ ὅλα μαζὶ στὸν Πόνο, στὴν Ἀπογοήτευση...

* * *

Ἔτσι περίπου καθορίζει ὁ Βούδδας τὴν πηγὴ τοῦ Πόνου. Πῶς τότε θὰ ἐπέλθη ἡ λύτρωση; Πῶς ἀλλοιῶς, παρὰ μὲ τὸν καθαρμὸ τῆς πηγῆς, μὲ τὴ θεραπεία ὅλων τῶν ἀσθενειῶν, ποὺ προκαλοῦν τὸν Πόνο; Πρέπει λοιπὸν νὰ κοπῆ ἡ ἁλυσίδα τῶν αἰτίων, γιὰ νὰ ἀνοίξη ὁ «δρόμος τῆς ἁγιότητος».

Τὰ δώδεκα αἴτια τοῦ Πόνου μποροῦν νὰ συνενωθοῦν σὲ τρία: τὴν ἄγνοια, τὴν ἐπιθυμία καὶ τὶς πράξεις της.

Πρέπει λοιπὸν πρῶτα νὰ πολεμηθῆ ἡ ἄγνοια καὶ νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ γνώση. Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ φωτισθῆ, νὰ καταυγασθῆ ἀπὸ τὶς τέσσαρες «ἅγιες ἀλήθειες»: τὴ γνώση τῆς ἀρχῆς τοῦ Πόνου, τὴν ἐξόντωσή της, τὴν ἀναζήτηση τῆς «ἱερᾶς ὁδοῦ» καὶ τὴν σταθερὴ πορεία, γιὰ νὰ καταλήξη κανεὶς στὸ «Νιρβάνα».

— «Μὴ βλέποντας — κηρύττει ὁ Βούδδας — τὶς τέσσαρες αὐτὲς ἀλήθειες, τραβοῦσα τὸν μεγάλο καὶ ἀτέλειωτο δρόμο ποὺ φέρει ἀπὸ τὴ μιὰ γέννηση στὴν ἄλλη. Τώρα τὶς εἶδα καὶ ἡ δίψα τῆς ὕπαρξης σταμάτησε. Ἡ ρίζα τοῦ Πόνου καταστράφηκε. Δὲν ὑπάρχει πιὰ μεταβίωση».

Ποῦ καὶ πῶς ν' ἀντισταθῆ

ὁ πόθος στὴ φωτιά, ποὺ ἐξορμᾶ ἀπὸ τὶς ἀλήθειες αὐτές; Καὶ ὅταν καταφαγωθῆ ὁ πόθος, σβήνει καὶ ὁ πόνος, σὰν τὴ φλόγα ποὺ σβήνει μὲ τὴν πνοὴ τοῦ ἀνέμου. Καὶ τότε ὁ σοφός, ὁ φωτισμένος, προχωρεῖ γιὰ νὰ κερδίση τὸ «Νιρβάνα».

Τί εἶναι τὸ «Νιρβάνα» τοῦ Βούδδα; Δὲν ἔχει φυσικὰ τὴν ἴδια ἔννοια μὲ τὸν Παράδεισο τὸν χριστιανικό, γιατὶ ὁ Βούδδας ἀποκλείει τὴν διαιώνιση τοῦ προσώπου, τοῦ ἀτόμου. Εἶναι τὸ Νιρβάνα σὰν κάποιο ἀόρατο Νησί, ὅπου σπάζουν καὶ σταματοῦν τὰ φοβερὰ κύματα τῆς ζωῆς ποὺ ξεσηκώνουν ἡ ἄγνοια καὶ οἱ πόθοι, τὰ γηρατειὰ καὶ ὁ θάνατος. Ἐκεῖ βρίσκει τὸ Σύμπαν, σὰν μιὰ αἰώνια πιὰ καὶ συμπυκνωμένη Ὀντότης, τὴν ἀπόλυτη μακαριότητα καὶ γαλήνη, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχη μήτε αὐτὴ ἡ Ὁλότης συνείδηση τῆς μακαριότητός της, γιατὶ τότε θὰ σταματοῦσε τὸ Νιρβάνα καὶ θ' ἄρχιζε πάλι ὁ κύκλος τῆς μεταβιώσεως.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ φθάση ὁ φωτισμένος στὸ Νιρβάνα, πρέπει νὰ ζῆ βίον ἁγιότητος: «Νὰ μὴ σκοτώνη καμμιὰ ὕπαρξη! Νὰ μὴ πάρη ἐκεῖνο, ποὺ δὲν τοῦ ἀνήκει! Νὰ εἶναι ἁγνός! Νὰ μὴ ψεύδεται! Νὰ μὴ πίνη ποτὰ μεθυστικά!».

Καὶ ὁ Θεός; Τί ρόλον παίζει γιὰ τὸν Βούδδα στὸ κήρυγμά του;

Ἀηδιασμένος ἀπὸ τὸν Βραχμανισμό, ποὺ κατήντησε τὸν Θεὸ σὰν ὑπηρέτη τοῦ Ἀνθρώπου, ὁ Βούδδας τὸν ἐξύψωσε στὸ Ὑπερπέραν καὶ εἶπε:

— «Ὑπάρχει, μαθηταί μου, ἕνα Ὂν ἀγέννητο, ἀπαράγωγο, ἀδημιούργητο, ἐλεύθερο, ἕνα Ὂν, ποὺ ζῆ αἰώνια στὸ Νιρβάνα».

Ὁ Βούδδας ὑπῆρξε ὁ πρῶτος Δ ε ϊ σ τ ή ς. Δὲν ἐννοεῖ νὰ ταράξη τὴν Αἰωνία Γαλήνη καὶ νὰ τὴν φέρη ἐδῶ κάτω σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν διαρκῆ ταραχὴ καὶ ἀνησυχία — μὲ τὸν Πόνο. Θεωρεῖ τὸν Ἄνθρωπο ἱκανὸ νὰ κατανικήση μ ό ν ο ς του τὸν Πόνο καὶ νὰ κατακτήση τὸ Νιρβάνα του. Πάντως πλάνη εἶναι ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ὁ μεγάλος Μύστης τῶν Ἰνδιῶν ἦτο Ἀθεϊστής.

Ἀπόδειξη ὁ μεταγενέστερος Βουδδισμὸς τοῦ «Μεγάλου Δρόμου» — τῆς Μαχαγιάνα, ποὺ δέχεται μιὰ Ὑπερτάτη Ἀρχὴ καὶ τὸν Βούδδα σὰν εἰδικὸ Ἀπεσταλμένο της, ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὰ οὐράνια, γιὰ νὰ φέρη τὴν παγκόσμια Λύτρωση, μιὰ ἀσταμάτητη νοσταλγία καὶ τῆς ἰνδικῆς ψυχῆς.

Καὶ αὐτὸς ἄλλωστε ὁ Βουδισμὸς ἐπέζησε καὶ ἀποτελεῖ Θρησκεία ἑκατομμυρίων ψυχῶν στὴν Ἄπω Ἀνατολή, ἐνῶ ὁ πρωτόγονος Βουδδισμὸς τοῦ «Μικροῦ Δρόμου»— τῆς Χιναγιάνα, ἔσβησε καὶ δὲν ἔχει ἀπήχηση μόνιμη στὶς Ἰνδίες καὶ ἔξω τῶν Ἰνδιῶν.

ΣΤ. Α. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Τῆς Annie Besant
Προέδρου τῆς Θεοσ. Ἑταιρίας
(1897 — 1933)

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΜΜΙΑ θρησκεία, καμμία φιλοσοφία, καμμία ἐπιστήμη, ἀξία τοῦ ὀνόματός της, δὲν μπορεῖ νὰ κατανοηθῆ σὲ ὅλες τὶς σχέσεις της μὲ τὴν ζωή, οὔτε νὰ ἐξερευνηθῆ μέχρι τὶς πιὸ σκοτεινὲς πτυχές της, χωρὶς νὰ ἐπιδοθῆ τὸ πρόσωπο ποὺ ἐπιθυμεῖ να την ἐννοήση σὲ μια μελέτη ἐπιμελῆ καὶ μακρά. Ἡ μεταφυσικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐδημιούργησαν μιὰ φιλολογία ἐξ ὁλοκλήρου ἀκατανόητη γιὰ τὸν «κοινὸν ἄνθρωπο», τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει κατ' ἀνάγκην ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς πρέπει ν' ἀπορριφθῆ σὰν ὑπόθεση σκοτεινῆς καὶ δύσκολης μελέτης, ποὺ περιέχει πράγματα ἀπλησίαστα γιὰ τὸν ἄνθρωπο τῆς κοινῆς ἀντιλήψεως. Ὁ Χριστιανισμός, ὅπως ἔχει τὴν ἄποψή του τὴν φιλοσοφική, τὸ ἴδιο ἔχει καὶ τὴν λαική. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν Θεοσοφία. Ἡ λεπτὴ μεταφυσική της, εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐξουδετερώση καὶ τὴν πιὸ ὀξεῖα διάνοια, ἀλλὰ ἡ σκιαγραφία τῶν κυριωτέρων τμημάτων της εἶναι προσιτὴ στὸν καθένα ποὺ κατέχει μιὰ μέση νοητικὴ ἱκανότητα, ἐνῶ, ἀφ' ἑτέρου, οἱ ἠθικές της διδασκαλίες μποροῦν νὰ ἐμφανισθοῦν μὲ τρόπο ἑλκυστικὸ ἀκόμη καὶ σ' ἕνα παιδί.

Ὁ κόσμος εἶναι ἐξοικειωμένος ἀπὸ χιλιετηρίδες μὲ τὶς ἠθικὲς διδασκαλίες τῆς Θεοσοφίας, οἱ ὁποῖες εὑρῆκαν ἕναν ἐξαιρετικὸ τρόπο ἐκφράσεως μέσα σὲ πολυάριθμους λόγους ἀποδιδομένους στὸν Ζωροάστρη τῆς Περσίας, στὸν Λάο Τσὲ τῆς Κίνας, στὸν Βούδδα τῶν Ἰνδιῶν καὶ στὸν Ἰησοῦ τῆς Παλαιστίνης. Ἡ ἠθικὴ ποὺ διδάσκουν αὐτοὶ οἱ μεγάλοι σοφοὶ εἶναι ἀπαράλλακτα ἡ ἴδια, καὶ ἡ Θεοσοφία δὲν κάνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἐπαναλαμβάνη τὶς ὁμόφωνες ἐπαγγελίες αὐτῶν τῶν διδασκάλων, ποὺ εἶναι παραδεκτὲς ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα, ἂν ὄχι στὴν πράξη, τουλάχιστον στὴ συνείδηση. «Σ' ἐκεῖνον ποὺ ἀναίτια μοῦ προξενεῖ κακό», λέγει ὁ Βούδδας, «θ' ἀπαντήσω περιβάλλοντάς

τον μὲ τὴν ἀνεπιφύλακτη ἀγάπη μου. Ὅσο περισσότερο κακὸ θὰ κάνη, τόσο περισσότερο καλὸ θὰ τοῦ ἀνταποδίδω. Ποτὲ τὸ μῖσος δὲν καταστέλλεται μὲ τὸ μῖσος, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀγάπη». «Τὸν καλὸν ἄνθρωπο θὰ τὸν ὑποδεχθῶ μὲ καλωσύνη. Ἀλλὰ κ' ἐκεῖνον ποὺ δὲν εἶναι καλὸς θὰ τὸν ὑποδεχθῶ ἐπίσης μὲ καλωσύνη. Στὸν πιστὸ θὰ παραχωρήσω τὴν πίστη μου. Στὸν ἄπιστο, τὸ ἴδιο. Τὸν φιλάργυρο νὰ τὸν διδάσκετε μὲ τὴν δύναμη τῆς γενναιοδωρίας, καὶ τὸν ψεύτη μὲ τὴν δύναμη τῆς φιλαληθείας». Αὐτὰ εἶναι τὰ διδάγματα ποὺ ἔδωσε ὁ Λάο—Τσὲ στοὺς μαθητάς του. «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦσιν ὑμᾶς»

Αὐτὴ ἦταν ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ. Σὲ τέτοια ρητὰ διαγωγῆς ἡ Θεοσοφία δὲν θὰ εἶχε τίποτε πιὸ εὐγενικὸ νὰ προσθέση. Ἰσχυρίζεται ὅμως, ὅτι ἀληθινὰ προσθέτει ἕνα κίνητρο ἀναγκαστικὰ ριζωμένο στὴν ὀρθολογιστικὴ φιλοσοφία, κίνητρο τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ ἔχη πάνω στὴ διαγωγή μας ἀποτέλεσμα, ποὺ ἡ ἁπλῆ διατύπωση γνωμικῶν δὲν κατώρθωσε νὰ παραγάγη.

«Ὁ πρῶτος σκοπὸς τῆς Ἑταιρίας», ἔγραφε μιὰ ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς μεγάλες ψυχὲς ποὺ ἔστειλαν τὸν ἀγγελιοφόρο τους νὰ τὴν ἱδρύση γιὰ νὰ βοηθήσουν τὴν Ἀνατολὴ ὅπως καὶ τὴν Δύση, «εἶναι ἡ φιλανθρωπία. Ὁ ἀληθινὸς Θεόσοφος εἶναι φιλάνθρωπος Δὲν ζῆ για τὸν ἑαυτό του, ἀλλα γιὰ τὸν κόσμο». Καὶ ἡ ἀληθινὴ φιλανθρωπία δὲν συνίσταται μόνον στὸ νὰ βοηθᾶ κανεὶς ὑλικὰ ἐκείνους ποὺ ὑποφέρουν, ἀλλὰ ἐπίσης νὰ τρέφη μὲ γνώσεις τὸ πεινασμένο πνεῦμα. Διότι «αὐτὸ καὶ ἡ φιλοσοφία, ἡ ὀρθὴ κατανόησις τῆς ζωῆς καὶ τῶν μυστηρίων της, θὰ προσφέρουν τὴν ἀπαραίτητη βάση καὶ θὰ δείξουν τὴν ἀτραπὸ ποὺ εἶναι καλὸ ν' ἀκολουθήση κανείς».

Ἡ πρώτη ἀρχὴ ποὺ παίρνει κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ φιλοσοφία, γνωστὴ στὴν σημερινὴ ἐποχὴ μὲ τὸ ὄνομα Θεοσοφία, εἶναι, ὅτι κάτω ἀπ' ὅλα τὰ φαινόμενα εὑρίσκεται μιὰ Ὕπαρξις αἰωνία, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται καὶ ἐκτείνεται μέσα στὸ Σύμπαν· δημιουργώντας κατὰ κάποιο τρόπο ἕνα σύμπαν ἀπὸ τὴν ἐκπνοή της, ἕνα σύμπαν ποὺ εἶναι Πνεῦμα τὸ πιὸ λεπτό— στὸ κέντρον του, καὶ φυσικὴ ὕλη στὴν ἐκδήλωσή του, τὴν πιὸ ἐξωτερική. Τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ ὕλη εἶναι οἱ δύο πόλοι αὐτοῦ τοῦ ἐξελισσομένου σύμπαντος, καὶ σὲ κάθε σημεῖο αὐτοῦ τοῦ σύμπαντος εὑρίσκεται καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο. τὸ Πνεῦμα ποὺ παράγει τὶς ἐνέργειες ἢ τὶς δυνάμεις, καὶ ἡ Ὕλη ποὺ παράγει τὶς μορφές Αὐτὴ εἶναι ἡ δυαδικότης ποὺ εἶναι τόσο ἔντονα σημειωμένη μέσα στὴ Φύση «Τα ζεύγη τῶν ἀντιτιθεμένων», τὸ θετικὸ καὶ τὸ ἀρνητικό, το φῶς καὶ τὸ σκοτάδι, τὸ ἄρρεν καὶ το θῆλυ καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς Αὐτὴν τὴν Ὕπαρξη, ὅταν ἐπιβάλλη στον ἑαυτό της ὅρια για να μην εἶναι παρα μόνον ἡ αἰτία τοῦ σύμπαντος, τὴν ὀνομάζουμε Θεό.

Κατόπιν, αὐτὸ τὸ σύμπαν ἐξελίσσεται περνώντας ἀπὸ ἑπτα σταδια. Κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτα τα διαδοχικα στάδια σημειώνεται ἀπὸ τὸν κατὰ τὸν μᾶλλον ἢ ἧττον λανθάνοντα χαρακτῆρα τῆς πνευματικῆς ὄψεως, καὶ ἀπο μίαν ἀνάπτυξη τῆς ὑλικῆς ὄψεως. Εἶναι το Μοναδικο, τυλιγμένο μέσα σε ἐνδύματα ποὺ γίνονται πιὸ πυκνά, μέχρις ὅτου τελικὰ τὸ ἔνδυμα ἀποκρύπτει τὴν ζωὴ τὴν ὁποίαν καλύπτει. Ἔτσι τραγουδοῦσε ὁ Goethe:

«Μοχθῶ στὸ σκληρὸ ἔργον τοῦ Χρόνου καὶ ὑφαίνω για τὸν Θεὸ ἐνδύματα, ποὺ θὰ σὲ κάνουν να τὸν δῆς».

Ἔτσι τὸ σύμπαν κατακτᾶ τελικὰ τὴν φυσική του μορφὴ ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ἡ ὑλοποίησις τῆς θείας σκέψεως. Φθάνοντας στὸ πιὸ πυκνὸ σημεῖο τῆς ὑλοποιήσεως, ἀρχίζει νὰ πραγματοποιῆ βραδέως τὴν ἐπιστροφή, οἱ πνευματικὲς δυνάμεις, ποὺ ἦσαν κρυμένες μεσα κατὰ τὴν διάρκεια ποὺ ἡ πυκνότης

ηὔξανε, ἀρχίζουν νὰ ἐξελίσσωνται, οἱ δὲ ὑλικὲς μορφὲς ποὺ ἡ Σκέψις ἔχει ἀναλάβει, φορτώνονται μ' ἐνέργεια, ἀκτινοβολῶντας ἀπὸ ζωή.

Ἐδῶ μπορεῖ κανεὶς νὰ θέση τὴν ἐρώτηση: «Γιατί ἑπτὰ στάδια; Γιατί ὄχι δέκα, δέκα—ἑπτά, πενῆντα;».

Ἡ Φύσις ἐπαναλαμβάνει ἀδιάκοπα τὸν ἀριθμὸ ἑπτά, ποὺ εἶναι ἡ βάσις τοῦ κύκλου τῆς ἐξελίξεώς μας. Δὲν γνωρίζω γιατὶ ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ὑποβαστάζει τὴν ἐξέλιξή μας. Μπορεῖ, ὅμως, ν' ἀνακαλύψη κανεὶς μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι ἔτσι εἶναι. Ἡ Σελήνη, ποὺ ἔχει τόσο μεγάλη ἐπίδραση στὶς περιόδους τῆς ζωῆς μας, τὶς σημειώνει μὲ τά πολλαπλάσια τοῦ ἑπτά, διότι τελειώνει τὸν κύκλο της, τὸν σεληνιακὸ μῆνα, σὲ εἴκοσι ὀκτὼ ἡμέρες. Τὸ τέταρτον τοῦ σεληνιακοῦ μηνός, τὸ τέταρτον τῆς Σελήνης, μᾶς δίνει τὴν ἑβδομάδα, ἡ ὁποία περιλαμβάνει ἑπτὰ ἀνατολὲς καὶ ἑπτὰ δύσεις τοῦ ἡλίου. Ἡ διάρκεια τῶν περιόδων τῆς κυοφορίας εἶναι πολλαπλάσιον τῶν σεληνιακῶν μηνῶν. Τὸ ἕβδομο ἔτος τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς γεννήσεως, σημειώνει ἕνα στάδιο ἀναπτύξεως μέσα στὴν αὔξηση τοῦ παιδιοῦ. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸ δέκατο τέταρτον ἔτος. Οἱ πυρετοὶ φθάνουν τὸ κρίσιμο σημεῖο τους τὴν ἕβδομη, τὴν δεκάτη τετάρτη καὶ τὴν εἰκοστὴ πρώτη ἡμέρα. Θά μποροῦσε κανεὶς ν' ἀναφέρη ἀτελείωτα παραδείγματα. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἐπαναλήψεις τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ μέσα στὴν Φύση, δείχνουν ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα αὐθαίρετης ἐκλογῆς τῆς φαντασίας τοῦ μυστικιστοῦ, ἀλλὰ ὅτι ὁ τελευταῖος ἀρκεῖται ν' ἀναγνωρίση ἕνα γεγονὸς καὶ νὰ τὸ παραδεχθῆ.

Ἡ ἀρχὴ ποὺ ἀκολουθεῖ σὲ σπουδαιότητα εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ σύμπαν ἀποτελοῦν, ἀμοιβαίως, ἀντανάκλαση τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Ὅλες οἱ δυνάμεις ποὺ ὑπάρχουν μέσα στὸ σύμπαν, ὑπάρχουν μέσα στὸν ἄνθρωπο. Ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση ἡμιανεξαρτησίας μὲ τὸ σύμπαν, καὶ αὐτὴ ἡ ἡμιανεξαρτησία τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἐξερευνᾶ ὅλες τὶς περιοχὲς τοῦ σύμπαντος, καὶ σὲ κάθε μία ἀπὸ αὐτές, διὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἀντιστοίχων ἱκανοτήτων τῆς κυρίας φύσεώς του, κερδίζει μιὰ ἄμεση γνώση, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ ἐγγράφεται στὴν συνείδησή του. Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος κατέχει:

1. Ἕνα πυκνὸ φυσικὸ σῶμα, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ἔρχεται σ' ἐπικοινωνία μὲ τὸ φυσικὸ σύμπαν. Τὰ κύτταρα αὐτοῦ τοῦ σώματος λαμβάνουν ἐντυπώσεις ἔξωθεν τὶς ὁποῖες διαβιβάζουν στοὺς ἐσωτερικοὺς φορεῖς.

2. Ἕνα διπλὸ αἰθερικό, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν αἰθέρα τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ εἶναι ὁ φορεὺς τῶν ζωτικῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν ἐνεργειῶν.

3. Ἕνα ἀστρικὸ σῶμα, ἢ σῶμα τῶν ἐπιθυμιῶν, ἔκφραση ἁπλοποιημένη γιά τὴ μορφὴ ποὺ περιέχει τὰ κέντρα τῶν αἰσθήσεων, τῶν ἀληθινῶν αἰσθήσεων μέσα στὶς ὁποῖες λειτουργοῦν ὅλες οἱ ἐπιθυμίες. Εἶναι ἡ γέφυρα μεταξὺ τοῦ φυσικοῦ σώματος καὶ τοῦ νοητικοῦ. Τα πιὸ λεπτά του μέρη εἶναι στενά ἀναμεμιγμένα μὲ τὰ πιὸ χονδροειδῆ τμήματα τοῦ νοητικοῦ σώματος, προσφέροντας τοιουτοτρόπως μιά ἕδρα γιά τὶς συγκινήσεις.

4. Ἕνα νοητικὸ σῶμα, ποὺ εἶναι ὁ φορεὺς κάθε συγκεκριμένης σκέψεως, ἀποτελουμένης ἀπο ὑλικὲς καταστάσεις ποὺ ἀποτελοῦν τὸν κατώτερο νοητικὸ κόσμο.

Αὐτὰ τὰ τρία σώματα (τοῦ φυσικοῦ σώματος διαιρουμένου σὲ δύο μέρη) μαζὶ μὲ τὴν ζωτικότητα ἡ ὁποία πάλλεται εἰς αὐτά, ἀποτελοῦν τά τρία ἐνδύματα τῆς ψυχῆς μὲ τά ὁποῖα περιβάλλεται γιὰ ν' ἀποκτήση τὴν πεῖρα τῆς ζωῆς μέσα στὶς τρεῖς ἀντίστοιχες περιοχὲς τοῦ σύμπαντος. Διὰ μέσου αὐτῶν κατοικεῖ στὸν φυσικό μας κόσμο καὶ ἔχει καὶ τὴν δυνατότητα νὰ διατρέχη τὸν ἀστρικὸ καὶ τὸν νοητικὸ κόσμο καὶ νὰ συλλέγη

τὴν γνώση τους. Χάνονται ὅλα κατὰ τὴν ἀλλαγὴ ποὺ ὀνομάζουμε θάνατο, ἢ μετά, καὶ συνιστοῦν τὴν προσωπικότητα.

Ἂν καὶ ὁ ἄνθρωπος φοράει καὶ τὰ τρία αὐτὰ ἐνδύματα, εἶναι κατὰ βάθος ἕνα θεῖον ὄν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξέλιξις, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν κατασταση τοῦ σπέρματος, φτιάχνει μιάν τελείαν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἕναν Ἑαυτὸ ποὺ περιλαμβάνει τρία βασικὰ στοιχεῖα: τὴν Ὕπαρξη, τὴν Εὐδαιμονία καὶ τὴν Γνώση.

Τὸ στοιχεῖον τῆς Γνώσεως ὀνομάζεται συχνά:

5. Ἀνθρώπινη ψυχή, καὶ φαίνεται σὰν καθαρὸς λόγος μέσα στὸν ἀνώτερο νοητικὸ κόσμο. Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀτομικότης.

6. καὶ 7. Τὰ ὑπόλοιπα βασικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἑαυτοῦ ποὺ συχνὰ περιγράφονται ὡς: τὸ Πνεῦμα καὶ ὁ φορεύς του. Ὁ Ἑαυτὸς δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸν θάνατο, δὲν γεννᾶται καὶ δὲν πεθαίνει, καὶ ἡ φύσις του εἶναι ὅμοια μὲ τοῦ Θεοῦ, ἀκριβῶς ὅπως ἡ φύσις τοῦ παιδιοῦ δὲν μοιάζει παρὰ μ' ἐκείνην τοῦ πατέρα. Τὸ σύμπαν ὑφίσταται γιὰ τὴν ἐξέλιξη αὐτοῦ τοῦ θείου παιδιοῦ.

Ἡ ἀνάλυσις αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου μᾶς δίνει τὸ κλειδὶ τῆς πολύπλοκης φύσεώς του. Μᾶς ἐπιτρέπει ν' ἀκολουθήσωμε καὶ νὰ καταλάβωμε τὴν λειτουργία τῆς συνειδήσεως τὸ ἴδιο καλὰ στὸν ἅγιο ὅπως καὶ στὸν ἐγκληματία, ἢ σ' ὁποιονδήποτε ἄλλο κοινὸν ἄνθρωπο. Μὲ τὴν κατανόηση δὲ αὐτῆς τῆς λειτουργίας, μαθαίνουμε τὸν τρόπο ν' ἀκολουθοῦμε τὸ καλό, τὸν καλύτερο τρόπο τῆς βοηθείας τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸν ἀγῶνα του γιὰ τὴν ἐκπαίδευση καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς πνευματικῆς ὄψεως τῶν κατωτέρων στοιχείων τῆς φύσεώς του.

Κατὰ τὸν θάνατο, ἀπαλλάσσεται διαδοχικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ τέσσαρα κατώτερα στοιχεῖα, ὁ δὲ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον διαρκεῖ αὐτὴ ἡ διαδικασία τῆς ἀπαλλαγῆς ποικίλλει, σύμφωνα μὲ ὡρισμένες συνθῆκες, γιὰ τὶς ὁποῖες δὲν εἶναι ὁ κατάλληλος χῶρος ἐδῶ νὰ συζητήσωμε. Ἡ ἀπαλλαγεῖσα ψυχή, ξαναενώνεται μὲ τὸ Πνεῦμα καὶ τὸν φορέα του, περνᾶ ἀκολούθως σὲ μιὰ κατάσταση γαληνιαίας εὐτυχίας, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ὁποίας ἀφομοιώνει τὴν πεῖρα ποὺ συνεκέντρωσε ἀπο τὴν περασμένη της ζωὴ καὶ ὁλοκληρώνει στὸ νῆμα τῆς κυρίας φύσεώς της ὅ,τι, κατὰ τὴν ζωὴ ἐκείνη ἦταν ἄξιο ἀθανασίας.

Κατόπιν ἔρχεται γιὰ τὴν ψυχὴ ἡ ἐποχὴ νὰ ξαναγυρίση στὴν γῆ, γιὰ νὰ διδαχθῆ ἕνα καινούργιο μάθημα στὸ σχολεῖο τῆς ζωῆς. Ὁ τόπος ὅπου γίνεται ἡ ἐνσάρκωσή της, τὸ ἔθνος, ἡ οἰκογένεια, προσδιορίζονται ἀπὸ τὶς συγγένειες ποὺ ἀνεπτύχθησαν κατὰ τὴν διάρκεια τῶν περασμένων βίων. Ἡ ψυχὴ ἡ ὁποία ὑπέκυψε στὶς ὀρέξεις τῆς γεμάτης πάθη φύσεώς της, θὰ ἑλκυσθῆ σὲ γονεῖς ποὺ δείχνουν τὰ ἴδια χαρακτηριστικά. Οἱ δεσπόζουσες ἰδέες μιᾶς ζωῆς, κυβερνοῦν τὶς συνθῆκες τῆς ἑπομένης ζωῆς. Ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀπέραντη ἐπίδρασις τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν τάσεων τῶν σκέψεών μας. Οἱ σκέψεις, οἱ ἐπιθυμίες καὶ οἱ πράξεις μιᾶς συγκεκριμένης ζωῆς παράγουν αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε Κάρμα τῶν ἑπομένων βίων καὶ ποὺ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγη.

Σὲ κάθε ζωή, ἡ ψυχὴ ἀναζητᾶ τὴν πεῖρα, καὶ τὸ Κάρμα της εἶναι «καλὸ» ἢ «κακὸ» ἀνάλογα μ' αὐτὸ ποὺ βρίσκει κατὰ τὴν ἀναζήτησή της. Διότι ἡ ψυχὴ κατακτᾶ τὴν γνώση χάρις εἰς τὴν πεῖρα, ἐνῶ χάρις στὴν γνώση ἀποκτᾶ τὴν ἱκανότητα νὰ ὁδηγῆ, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, τὸν σαρκικο ἄνθρωπο μέσα στὸν ὁποῖον ἑδρεύει. Μία ζωὴ θλίψεως, κρίνοντάς την ἐξωτερικά, ἴσως νὰ εἶναι μία ζωὴ γιὰ τὴν ὁποίαν ἡ ψυχὴ ἀγαλλιᾶ, διότι κάθε ἐμπόδιο ποὺ ὑπερπηδᾶ καὶ κάθε πόνος ποὺ ὑποφέρει, μετατρέπονται ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἀλχημεία της σὲ νέες δυνάμεις καὶ σὲ νέες ἰδιότητες. Μετρῆστε τὴν διαφορὰ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὠφελείας ἀ-

νάμεσα στὴν ψυχὴ ἑνὸς ἀγρίου, ἑνὸς πρωτογόνου τύπου καὶ ἑνὸς ἥρωος ἢ ἑνὸς ἁγίου καὶ θὰ ἐννοήσετε γιατὶ ἡ ψυχὴ ἀναζητᾶ τὴν πεῖρα, καὶ τίνι τρόπῳ κατακτᾶ τὴν πρόοδό της.

Καὶ ἔτσι συνεχίζεται ἀπὸ ζωὴ σὲ ζωὴ τὸ ταξίδι τῆς ψυχῆς, μέχρι νὰ συγκεντρώσῃ ὅλη τὴν πεῖρα ποὺ μπορεῖ νὰ τῆς δώσῃ ἡ γῆ. Ἡ ψυχὴ φθάνει στὸν πιὸ μεγάλο βαθμὸ ἀνυψώσεως, ποὺ νὰ εἶναι ἐναρμονισμένος μὲ τὴν ζωὴ σ' αὐτὸ τὸν κόσμο καὶ τῆς προσφέρεται, τότε, μία ἐκλογή. Μπορεῖ νὰ συνεχίσῃ τὴν θριαμβευτική της πορεία μέσα σὲ βασίλεια ἀνωτέρας φύσεως, ὥστε νὰ αὐξηθῇ ἀκόμη. Ἢ καλύτερα, ἔχοντας αὐτὸ τὸ θαυμάσιο βραβεῖο στὰ χέρια της, μπορεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ νέου στὴν γῆ γιὰ νὰ ὑποφέρῃ ὑπομονετικὰ τὸ φορτίο τῆς σάρκας, καθὼς θὰ περιμένῃ τὰ καθυστερημένα παιδιὰ τῶν ἀνθρώπων νὰ φθάσουν στὸ ἐπίπεδο τὸ δικό της, ὥστε νὰ εἰσέλθῃ στὴν εἰρήνη μὲ τὴν συνοδεία ὁλοκλήρου τῆς φυλῆς της. Οἱ μεγάλες ψυχὲς ποὺ διαλέγουν αὐτὴν τὴν κοπιαστικὴ μοῖρα, εἶναι οἱ σωτῆρες τοῦ κόσμου, ποὺ ἀγρυπνοῦν γιὰ νὰ βοηθοῦν κάθε φορὰ ὅπου ἡ βοήθεια εἶναι δυνατή, εἶναι οἱ Μεγάλοι Ἀδελφοὶ τῆς φυλῆς μας, οἱ Υἱοὶ τοῦ Ἀνθρώπου μὲ τὸ ἀκάνθινο στεφάνι.

Εὐλογημένοι ἂς εἶναι ὅσοι μὲ κάποιον τρόπο μποροῦν νὰ τοὺς βοηθήσουν νὰ σηκώσουν τὸ βαρὺ φορτίο τοῦ κόσμου μας, ποὺ εἶναι γεμᾶτος πόνους, καὶ ποὺ μποροῦν νὰ συνεργάζωνται ἔστω καὶ μὲ τὸν ταπεινότερο τρόπο γιὰ τὴν ἐπίσπευση τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ἔνδοξο πεπρωμένο του. Διότι τὸ νὰ ὑπηρετῇς τὴν ἀνθρωπότητα εἶναι τὸ πιὸ εὐγενικὸ προνόμιο, καὶ τὸ νὰ ἐργάζεσαι γιὰ τὸν κόσμο, ἡ πιὸ πλούσια ἀνταμοιβή. Ἡ φιλοσοφία μας, ἡ ἐπιστήμη μας, ἡ θρησκεία μας, δὲν ἔχουν ἀξία, παρὰ μόνον ἐὰν μᾶς κάνουν ὠφέλιμα μέλη στὴν Ἀνθρώπινη Ἀδελφότητα.

Η ΘΕΟΣΟΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΠΩΣ ΙΔΡΥΘΗ - ΠΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ

Ἡ Θεοσοφικὴ Ἑταιρία ἱδρύθη στὴ Νέα Ὑόρκη τὸ 1875 ἀπὸ τὴ Ρωσσίδα Ἕλενα Πετρόβνα Μπλαβάτσκυ καὶ τὸν συνταγματάρχη Ἑρρῖκο Στήηλ Ὄλκοττ. Ἡ ἕδρα της μετεφέρθη ἀργότερα στὸ Ἄντυαρ (Μαντρὰς) τῶν Ἰνδιῶν.

Πρῶτος πρόεδρός της ἦταν ὁ Ὄλκοττ (1875—1897). Δεύτερος ἡ Δρ. Ἄννα Μπέζαντ (1897—1933). Τρίτος ὁ Δρ. Γεώργιος Ἀραντέϊλ (1934—1945). Τέταρτος ὁ Δρ. Ζιναραγιαντάσα (1946—1953) καὶ πέμπτος ὁ Ν. Σρὶ Ρὰμ (ἀπὸ τοῦ 1953).

Ἡ Θ. Ἑ ἀποτελεῖται σήμερα ἀπὸ 57 Τμήματα στὶς διάφορες χῶρες τοῦ κόσμου.

Τὸ 1879, δηλαδὴ τέσσαρα μόνο χρόνια ἀπὸ τὴν ἵδρυση τῆς Θ. Ἑ. στὴ Νέα Ὑόρκη, ἱδρύθη στὴν Κέρκυρα ἡ «Ἰονικὴ Στοά». Στὰ γραφεῖα τῆς σημερινῆς Θ. Ἑ. ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχει, σὰν πολύτιμο κειμήλιο, ἡ ὡραιοτάτη σφραγίδα τῆς Πρώτης Ἑλληνικῆς Θεοσοφικῆς Στοᾶς.

Ἔπειτα, τὸ 1914, ἱδρύθηκε στὰς Ἀθήνας ἡ Στοὰ «Ἑρμῆς», καὶ τὸ 1915 ἡ Στοὰ «Ἀπόλλων»,

πού δὲν ἔζησαν ὅμως πολλὰ χρόνια. Στὶς 8 Ἰουνίου 1924, ἐννέα μέλη τῆς Θ. Ἑ. τῆς Γαλλίας, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς Ἰωάννη Χαρῖτο καὶ Βάσσο Κριμπᾶ, ἐζήτησαν καὶ ἐπέτυχαν τὴν ἵδρυση πρώτης Στοᾶς. Ἱδρύθηκαν ἀκόμη 4 στοαὶ καὶ ἀπετέλεσαν τὴν «Ἕνωσιν Ἑλληνικῶν Θεοσοφικῶν Στοῶν» ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Θ. Ἑ. τῆς Γαλλίας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν στοῶν ἐμεγάλωσε καὶ στὶς 4 Μαΐου 1928, ἀπεφασίσθη ἡ ἵδρυσις Ἑλληνικοῦ ἐθνικοῦ τμήματος τῆς παγκομίου Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας πού ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται, μὲ Στοὰς στὴν Ἀθήνα καὶ σ' ἐπαρχιακὲς πόλεις.

Σκοποὶ τῆς Θ. Ἑ. εἶναι:

«1ον. Ὁ σχηματισμὸς πυρῆνος παγκοσμίου ἀδελφότητος τῆς ἀνθρωπότητος ἄνευ διακρίσεως φυλῆς, πίστεως, φύλου, τάξεως ἢ χρώματος.

»2ον. Ἡ ἐνθάρρυνσις τῆς συγκριτικῆς μελέτης τῶν θρησκειῶν, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης.

»3ον. Ἡ ἔρευνα τῶν ἀνερμηνεύτων νόμων τῆς φύσεως καὶ τῶν λανθανουσῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου».

Δὲν ρωτοῦν κανένα, πού μπαίνει στὴ Θ. Ἑ., γιὰ τὶς θρησκευτικὲς δοξασίες του. Στὸ θέμα αὐτὸ δὲν ἐπιτρέπεται καμμιὰ ἐπέμβαση. Τὸ κάθε μέλος ὅμως πρέπει νὰ δείχνει γιὰ τὴ θρησκεία τῶν ἄλλων τὸν ἴδιο σεβασμὸ πού θὰ ἤθελε νὰ δείχνουνε κ' οἱ ἄλλοι γιὰ τὴν πίστη τὴ δική του.

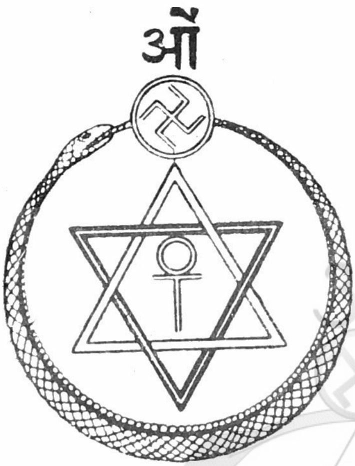
Ἡ Ἑταιρία δὲν ἔχει κανένα δόγμα καὶ δὲν ξέρει τί θὰ πεῖ «αἱρετικός». Δὲν ἀποκλείει κανένα ἐπειδὴ δὲν παραδέχεται ὁποιαδήποτε ἀπὸ τὶς διδασκαλίες της. Τὸ κάθε μέλος εἶν' ἐλεύθερο νὰ μὴν παραδέχεται καμμιά, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς παγκοσμίου ἀδελφότητος, κι ὅμως νἄχει μέσα στὴν Ἑταιρία θέση καὶ δικαιώματα.

Ἐκεῖνο πού ἑνώνει τὰ μέλη τῆς Θ. Ἑ. δὲν εἶναι καθόλου μιὰ ὁμολογία κοινῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ μόνο κοινὴ προσπάθεια καὶ κοινὴ ἐπιθυμία γιὰ τὴν εὕρεση τῆς ἀλήθειας. Νομίζουνε πὼς πρέπει ν' ἀναζητοῦνε τὴν ἀλήθεια μὲ τὴ μελέτη, τὸ διαλογισμό, τὴν ἁγνότητα τῆς ζωῆς καὶ μὲ τὴν ἀφιέρωσή τους σ' ἕνα ὑψηλὸ ἰδανικό.

Οἱ ἐργασίες τῶν Στοῶν προορίζονται ἀποκλειστικὰ γιὰ τὰ μέλη τους. Ἀλλὰ ἡ Θ. Ἑ. δίνει καὶ δημόσιες ὁμιλίες κάθε Τρίτη καὶ ὥρα 7.30 μ.μ. στὴν αἴθουσά της (Δραγατσανίου 6, πλατεῖα Κλαυθμῶνος, ὄροφος 6ος). Στὶς ὁμιλίες αὐτὲς ἡ εἴσοδος εἶναι ἐλευθέρα.

Πολλοὶ φοβοῦνται νὰ ἐμπιστευθοῦν στὸν ἑαυτό τους. Αὐτὸ ὅμως εἶναι μεγάλο λάθος. Ὅσο βαθύτερα εἰσέρχεσθε στὸν ἑαυτό σας, τόσο περισσότερο καὶ πραγματικώτερα μπορεῖτε νὰ βασισθῆτε σ' αὐτόν.

Annie Besant

Ο ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΦΡΑΓΙΔΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΣΟΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

Η ΣΦΡΑΓΙΔΑ τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας ἀποτελεῖται ἀπὸ συνδυασμὸ ἀρχαίων συμβόλων: Ἕνας Αἰγυπτιακὸς σταυρὸς στὸ κέντρο τῆς Σφραγίδος τοῦ Σολομῶντος (δύο ἀντιστρόφων καὶ παρεμβαλλομένων τριγώνων) ποὺ εἶναι κλεισμένη σὲ κύκλο—ἕνα οὐροβόρο ὄφι φέροντα ἕναν ἀγκυλωτὸ σταυρὸ καὶ ἐπάνω τὴν ἱερὴ συλλαβὴ ΟΜ.

ΟΜ εἶναι ὁ Λόγος, τὸ Ρῆμα, ὁ θεῖος Ἦχος. Εἶναι ἡ σύνθεσις, τὸ σπέρμα ὅλων τῶν δονήσεων, ποὺ εἶναι τὸ σύνολο τοῦ Σύμπαντος σ' ὅλες τὶς μορφὲς τῆς δύναμης—ὕλης καὶ τὶς ποικίλες καταστάσεις τῆς συνειδητότητος.

Ὁ ὄφις ποὺ τρώει τὴν οὐρά του εἶναι τὸ αἰώνιο Ἀνάντα Σέσα τῶν Ἰνδῶν. Δὲν ἔχει ἀρχή, οὔτε τέλος. Στόμα καὶ οὐρὰ εἶναι ἑνωμένα στὴν αἰώνια Διάρκεια. Περιέχει τὸ Σύμπαν καὶ τὰ ὄντα: τὴν Σφραγίδα τοῦ Σολομῶντος καὶ τὸν Αἰγυπτιακὸ σταυρὸ τῆς Ζωῆς. Γονιμοποιεῖ τὸν Χρόνο, τοὺς Κύκλους, ἅπαντα τέκνα τῆς Αἰωνιότητος. Τὸ πᾶν γεννᾶται, ἀποθνήσκει καὶ ἀναγεννᾶται κυκλικῶς. Ὅλες οἱ δυνάμεις εἶναι ὀφιοειδεῖς καὶ ἡ δημιουργικὴ δύναμις Κουνταλίνι παρομοιάζεται μὲ τὸν Βασούκι, τὸν Ἄτλαντα τῆς Ἰνδικῆς μυθολογίας, ποὺ εἶναι ἕνας πύρινος ὄφις τρεῖς φορὲς κουλουριασμένος στὸν ἑαυτό του καὶ βαστάζει τὸν πλανήτη. Τὸ Ἀνάντα Σέσα θεωρεῖται ἐπίσης ὡς τὸ «ἀδιαπέραστο δακτυλίδι», ἤτοι τὸ ὅριον τοῦ κοσμικοῦ μαγνητικοῦ πεδίου, ἔχει δὲ ἀκόμη καὶ ἄλλους συμβολισμούς.

Ἡ Σβάστικα ἡ ἀγκυλωτὸς σταυρὸς συμβολίζει τὶς δύο ἀντίθετες προελεύσεις, τὴν θετική | καὶ τὴν ἀρνητική —, τὴν δύναμη καὶ ὕλη ποὺ ἄγουν στὴν ἐκδηλωμένη Ζωή, στὴν ὁποίαν ὁ κύκλος (οὐροβόρος ὄφις) τοῦ Ἀπείρου, διὰ τῆς ἐκδηλώσεώς του, δίδει ζωή. Ὁ σταυρὸς τῆς δύναμης—ὕλης ἀρχίζει νὰ στρέφεται καὶ ἡ στροφή του ἐκτείνεται μὲ τὴ δύναμη τῆς ἴδιας τῆς περι-

Ἀπὸ τὸ The Theosophist, Μάρτιος 1904

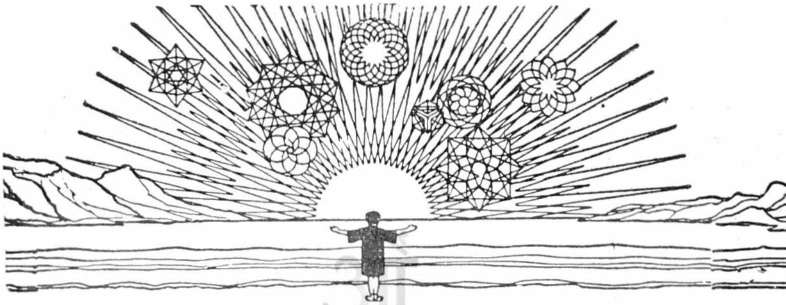
στροφῆς του: ἀπὸ κάθε ἄκρο του περνᾶ χείμαρρος κοσμικῆς ζωῆς. Στὴν Σκανδιναβικὴ συμβολολογία ἡ Σβάστικα καλεῖται «τὸ σφυρὶ τοῦ Θώρ», τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος χτυπάει τὸ Διάστημα καὶ ἀπὸ τὶς σπίθες του προέρχεται ὁ κόσμος. (Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ συμβολικὴ Σβάστικα δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση, μάλιστα εἶναι τὸ ἀντίθετο, μὲ τὸν ἀγκυλωτὸ σταυρὸ τοῦ Ναζισμοῦ, ποὺ εἶχε τὰ ἄκρα του ἀγκυλωμένα πρὸς τὸ ἀντίθετο μέρος, σὰν ἐκδήλωση τῶν δυνάμεων τῆς ὀπισθοδρόμησης καὶ τοῦ σκοταδισμοῦ, ἐνῶ στὴν πραγματικὴ Σβάστικα εἶναι ὁ τροχὸς τῆς δημιουργίας καὶ τοῦ φωτός).

Τὴν δημιουργία τῆς ζωῆς συμβολίζουν καὶ τὰ δύο τρίγωνα, διότι καθὼς ξεκινάει ἡ ζωτικὴ κίνηση ποὺ ὀργανώνει τὴν ὕλη, τὰ δύο ἀντίθετα δυαδικὰ σημεῖα γίνονται τριαδικά, ἐπειδὴ μὲ τὴν τριάδα ἐκφράζεται κάθε δύναμη —ὕλη ποὺ ἀποκτᾶ συνείδηση. Καὶ ὑπάρχει ἡ πνευματικὴ τριάδα △ ποὺ εἰσδύει στὴν ὑλικὴ τριάδα ▽ γιὰ νὰ τὴν ζωοποιήση. Τότε χάνει ἢ μᾶλλον σκεπάζει τὴν πνευματικότητά της, ἐνῶ ἡ τριάδα τῆς ὕλης, ἀπορροφῶντας τὴ δύναμη, ἐξαγνίζεται καὶ πνευματοποιεῖται. Ἀπὸ ἐδῶ ξεκινοῦν ὅλα τὰ σύμβολα τοῦ δυαδισμοῦ, περιλαμβανομένου τοῦ λευκοῦ Ὄσιρη καὶ τοῦ μαύρου Ὄσιρη, τὶς δύο οἰκουμενικὲς ἀ ρ χ ὲ ς (ποὺ τὰ ἀμαθῆ ὄντα θεωροῦν Καλὸ καὶ Κακό, τὸν συμβολικὸ Θεὸ καὶ Διάβολο). Αὐτὴ εἶναι ἡ Σφραγίδα τοῦ Σολομῶντος.

Ἀλλὰ σκοπὸς τῆς ἐξελίξεως εἶναι ἡ δημιουργία τῆς Ἀτομικότητος, τῆς θείας ὑποστάσεως τῶν ἀνθρώπινων ὄντων. Ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκεται στὸ κέντρον τῆς Σφραγίδος τοῦ Σολομῶντος, ὅπως καὶ γεννήθηκε στὸ μέσον τοῦ κόσμου, πολὺ ἀργότερα ἀφοῦ ἡ Ζωὴ (ἡ Σβάστικα) ἄρχισε νὰ ζωοποιῆ τὴν ὕλη καὶ ἀφοῦ τὸ Σύμπαν (ἡ Σφραγίδα τοῦ Σολομῶντος) σχηματίσθηκε. Τὸ σύμβολο τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ αἰγυπτιακὸς σταυρὸς ♀, ἀποτελούμενος ἀπὸ συνειδητότητα καὶ δύναμη—ὕλη, τὴν συνειδητότητα, ἡ ὁποία ἀρχίζει μέσα στὸν ἄνθρωπο νὰ κυβερνᾶ τὶς κατώτερες δυνάμεις, γι' αὐτὸ καὶ ἡ σφαῖρα τοῦ κόσμου τοποθετεῖται πάνω ἀπὸ τὸ Τ, τὸν σταυρό.

Στὴν Αἴγυπτο, ἀντὶ τῆς σφαίρας ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ ἱερογλυφικὸ Ροῦ, ποὺ σημαίνει πύλη, εἴσοδο. Εἶναι ὁ Ὧρος, ἡ στενὴ πύλη τῆς Μυήσεως, τὸ στίγμα τοῦ διαστήματος ὅπου γεννήθηκε ὁ ἥλιος, πρὸς Β. Α. Εἶναι ἐπίσης τὸ ἀστρικὸ σῶμα ποὺ φωτίζει τὸ τετραδικὸ σχῆμα, τὸ σύμβολο τῆς ἀνθρώπινης συνειδήσεως ὅταν αὐτὴ μπορέση νὰ σταυρώση ὅλα τὰ πάθη πάνω στὸ σταυρό. Τὸ Ρ ο ῦ στοὺς Χριστιανοὺς (μὲ τοὺς ἀγκυλωτοὺς σταυροὺς τῶν κατακομβῶν) ἐσυμβόλιζε τὴν Ζωὴ τῆς Ζωῆς, τὸν Χριστό.

Ὑπάρχουν καὶ πολλὲς ἄλλες ἑρμηνεῖες, ποὺ περιέχονται στὴν «Μυστικὴ Διδασκαλία» τῆς Ε. Π. Μπλαβάτσκυ.

Claude Bragdon: Ὁ ἄνθρωπος ἀποθαυμάζοντας τὰ ἰδανικὰ σχήματα τῆς Φύσεως.

Η ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ

ΑΠΟ ΤΗ ΦΥΣΙ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

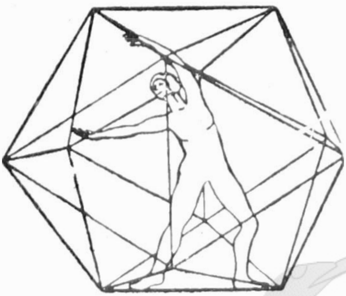
Ἐξεδόθη στὴ Νέα Ὑόρκη πέρυσι ἡ «Παγωμένη Πηγὴ» τοῦ Claude Bragdon, ἕνα βιβλίο ἀφιερωμένο στὶς θαυμαστὲς ἰδιότητες τῶν πολυέδρων γιὰ τὸ ἀρχιτεκτονικὸ σχέδιο καὶ τὴν διακόσμηση.

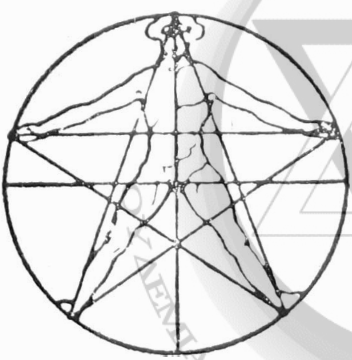
Ἀπὸ τὶς ὡραιότατες διακοσμήσεις τοῦ βιβλίου παραλαμβάνομε τὸ σχέδιο (ἐπάνω) ποὺ παριστάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἀποθαυμάζῃ τὰ ἰδανικὰ σχήματα τῆς Φύσεως.

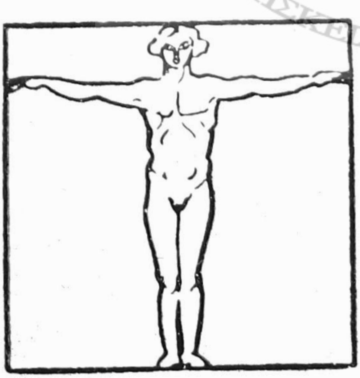
Ἐπίσης παραλαμβάνομε σχέδια γιὰ μερικὲς ἀπὸ τὶς γεωμετρικὲς δυνατότητες τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Στὸ πρῶτο σχέδιο (δεξιά, πρῶτο) ἕνας χορευτὴς παρουσιάζει τὶς δώδεκα «κύριες κινήσεις», ποὺ σχετίζονται μὲ τὸ εἰκοσάεδρον. Εἶναι ἕνα σχέδιο ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν δημιουργικὴ ἐργασία τοῦ χορογράφου Rudolf Laban (1879 — 1958). Εἶναι μιὰ ἐπέκτασις πρὸς τὸν χορό, τῶν στατικῶν ἀναλογιῶν τοῦ ἀν-

θρώπου. Τὰ ἄλλα δύο σχέδια (τὸ μεσαῖο καὶ κάτω) ἀναφέρονται σὲ κανονικὰ πολύγωνα καὶ πολύεδρα, καθὼς τὰ φαντάσθηκαν ὁ Λεονάρδος ντὰ Βίντσι καὶ ἄλλοι.

Η ΑΠΟΚΡΥΦΗ ΓΝΩΣΙΣ

ΣΕ 12 ΣΗΜΕΙΑ

1. Τὸ Ἡλιακὸν σύστημα εἶναι ἕνας τέλειος διατεταγμένος μηχανισμὸς ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον διέπεται ἀπὸ ἀναλλοιώτους νόμους τῆς Φύσεως, ἀλλὰ καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἐκδήλωση μιᾶς ὑπερφυσικῆς Νοήσεως, ὀνομαζομένης Θεὸς ἢ Λόγος.

2. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἥλιο καὶ τοὺς πλανῆτες του, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ ἐξωτερικὸν ἢ πυκνότερον μέρος τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, ὑπάρχει ἕνας ἀριθμὸς ἀοράτων κόσμων, οἱ ὁποῖοι συντίθενται ἀπὸ διαρκῶς λεπτοτέραν ὕλην ποὺ διαπερνᾶ τὸν φυσικὸν κόσμον.

3. Ὁλόκληρον τὸ Ἡλιακὸν σύστημα μὲ τοὺς πλανῆτες του, τὸ ὁρατὸν καὶ τὸ ἀόρατον, ἀποτελεῖ ἕνα τεράστιον πεδίον ἐξελίξεως, ἐπάνω στὸ ὁποῖον ἡ ζωὴ μὲ τὰ διάφορα στάδιά της καὶ τὶς ἀναρίθμητες μορφές της ἐξελίσσεται πρὸς διαρκῶς μεγαλύτερη τελειότητα.

4. Ὅλη αὐτὴ ἡ θαυμαστὴ διαδικασία λαμβάνει χώραν σύμφωνα μὲ καθωρισμένον σχέδιον τῆς Θείας συνειδήσεως, ἐλεγχόμενον καὶ καθοδηγούμενον ἀπὸ ποικίλες ἱεραρχίες Ὄντων διαφόρων σταδίων ἐξελίξεως.

5. Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος ἐπάνω στὴ γῆ μας καθοδηγεῖται ἀπὸ τὴν Ἀπόκρυφον Ἱεραρχίαν, ἀποτελουμένην ἀπὸ τε-

λειοποιημένα ἀνθρώπινα ὄντα, ποὺ ἀνέπτυξαν μέσα τους ὑπερφυσικές δυνάμεις καὶ ἱκανότητες, γιὰ τὶς ὁποῖες δὲν μποροῦμε νὰ ἔχουμε ἀντίληψι στὸ σημερινὸ μας στάδιο ἐξελίξεως. Τὰ ὄντα αὐτὰ τελοῦν σὲ συνεχῆ καὶ στενὴ ἐπαφὴ μὲ τὶς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον καθοδηγοῦν σύμφωνα μὲ τὸ Θεῖο Σχέδιο, μὲ τέλεια ἐπιδεξιότητα καὶ σοφία.

6. Ἡ ζωὴ ἐξελίσσεται βαθμιαίως, ἀπὸ στάδιο σὲ στάδιο, διὰ μέσου τοῦ ὀρυκτοῦ, τοῦ φυτικοῦ, τοῦ ζωϊκοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βασιλείου, χωρὶς ἐντούτοις νὰ σταματᾶ ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἐπίτευξη τῆς τελειώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου σταδίου.

7. Κάθε ἀνθρώπινον ὂν περικλείει μέσα του σὲ σπερματώδη κατάσταση ὅλες τὶς ἰδιότητες καὶ τὶς δυνάμεις ποὺ ταυτίζουμε μὲ τὴν Θεότητα. Αὐτὲς ἀναπτύσσονται βαθμιαίως καὶ μᾶς ὁδηγοῦν σὲ μιὰ διαρκῶς αὐξανομένη καὶ δίχως ὅρια τελειοποίηση.

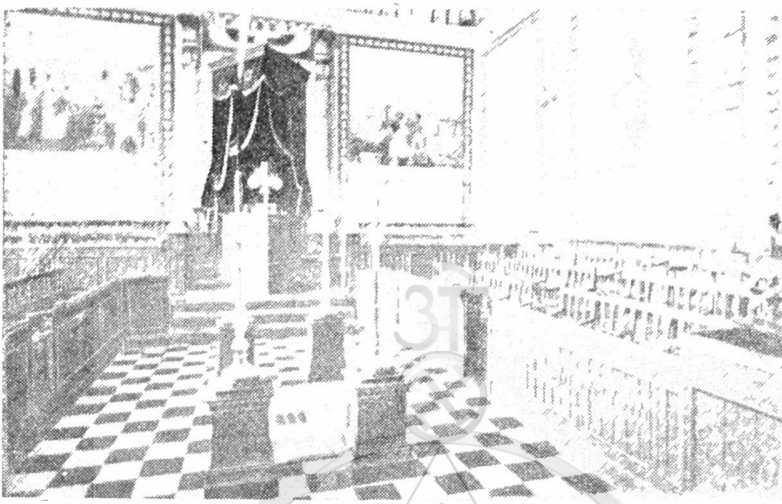
8. Ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν τῶν λανθανουσῶν ἰδιοτήτων καὶ δυνάμεων κατορθώνεται μὲ τὴν διαδικασία τῶν μετενσαρκώσεων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ψυχὴ ἐνσαρκουμένη ἐπανειλημμένως, σὲ διάφορες χῶρες καὶ κάτω ἀπὸ διαφορετικὲς περιστάσεις, κερδίζει κάθε εἴδους πεῖρα, τὴν ὁποίαν ἀφομοιώνει κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἀναπαύσεώς της στὰ ὑπερφυσικὰ πεδία.

9. Ὄχι μόνον τὸ φυσικό, μὰ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πεδία τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς διέπονται ἀπὸ φυσικοὺς νόμους ποὺ λειτουργοῦν στὰ ἀντίστοιχα πεδία. Ὁ νόμος τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος, ποὺ ἀγκαλιάζει τὰ πάντα, καὶ ποὺ εἶναι γνωστὸς ὡς Κάρμα, κάνει τὸν ἄνθρωπο κύριο τοῦ πεπρωμένου του καὶ ρυθμιστὴ τῆς εὐτυχίας ἢ τῆς δυστυχίας του.

10. Ὅπως ἡ ἐξέλιξις τῶν μορφῶν στὸ φυτικὸ βασίλειο μπορεῖ νὰ ἐπιταχύνεται μὲ τὴ χρησιμοποίηση τῶν βιολογικῶν νόμων, ἔτσι καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ κατὰ πολὺ νὰ ἐπιταχύνεται μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν νοητικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν νόμων ποὺ λειτουργοῦν στὰ ἀντίστοιχα πεδία τους.

11. Ἡ Ἐπιστήμη τῆς Αὐτο—Καλλιεργείας βασίζεται στὴν ἐφαρμογὴ αὐτῶν τῶν φυσικῶν νόμων, σὲ ὅλη τους τὴν πληρότητα, γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρωπίνης ἐξελίξεως καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἐξ ἴσου ἀσφαλὴς καὶ ἀξιόπιστη στὴν παροχὴ ὁριστικῶν ἀποτελεσμάτων, ὅσον καὶ οἱ γνωστοὶ νόμοι τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, ποὺ λειτουργοῦν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου.

12. Ἡ ἀνώτερη γνῶσις ποὺ παρέχουν οἱ νόμοι αὐτοὶ καθὼς καὶ ἡ σχετικὴ τεχνικὴ τῶν προχωρημένων σταδίων τῆς Αὐτο—Καλλιεργείας τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν μελῶν τῆς Ἀποκρύφου Ἱεραρχίας, μερικὰ τῶν ὁποίων δέχονται ὡς μαθητὰς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ κατέχουν τὰ ἀναγκαῖα προσόντα καὶ τοὺς καθοδηγοῦν ἐπὶ τῆς Ἀτραποῦ, ποὺ ὁδηγεῖ στὸ κατῶφλι τῆς Τελειότητος. Τὰ μεγάλα αὐτὰ Ὄντα, ποὺ ὀνομάζονται Διδάσκαλοι τῆς Σοφίας, εἶναι ἀνθρώπινα ὄντα, ἀλλὰ μὲ πλήρως ἀνεπτυγμένη τὴν Θείαν τους φύσι καὶ μὲ τέλεια λειτουργία ὅλων τους τῶν δυνάμεων καὶ ἰδιοτήτων.

Ἡ παλαιὰ αἴθουσα τοῦ Τεκτονικοῦ ναοῦ τοῦ Βελιγραδίου. Ἐδημεύθη ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, ἐν συνεχείᾳ ἐθνικοποιήθη καὶ μετετράπη σὲ κατοικία.

Ὁ Ἐλευθεροτεκτονισμὸς στὴ Γιουγκοσλαβία

Τοῦ ἀντισυν)χου Melvin M. Vuksich

Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ σήμερα ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς λαικὲς ὁμάδες: τοὺς Σέρβους, τοὺς Κροάτας καὶ τοὺς Σλοβένους. Οἱ Κροᾶται καὶ οἱ Σλοβένοι ζοῦσαν ὑπὸ τὸν ζυγὸ τῆς Αὐστροουγγαρίας, οἱ Σέρβοι ὑπὸ τὸν Τουρκικό. Στὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος οἱ Σέρβοι ξεσηκώθηκαν ἐναντίον τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ἡ συνδιάσκεψις τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878 τοὺς ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησία. Στοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912 — 13 ὁλοκληρώθηκε ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Σέρβων ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κυριαρχία. Καὶ ἀργότερα, ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος ἕνωσε ὅλους τοὺς Σέρβους, τοὺς Κροάτας καὶ τοὺς Σλοβένους, σ' ἐλεύθερο ἀνεξάρτητο κράτος, ποὺ ὀνομάσθηκε Γιουγκοσλαβία (Σλαβία τοῦ Νότου).

Ἕως ὅτου ἀποκτήσουν τὴν ἑνότητα καὶ ἀνεξαρτησία τους, στὰ 1918, ποτὲ δὲν ἐσταμάτησαν οἱ λαοὶ αὐτοὶ νὰ μάχωνται γιὰ τὰ ὑψηλὰ ἰδανικὰ τῆς ἰσότητος, ἀνοχῆς, ἐλευθερίας καὶ ἀδελφότητος. Καὶ ἡ πάλη αὐτὴ ἐκδηλωνόταν σὲ κάθε κοινωνικὴ μορφή, ἑπομένως συνδυάσθηκε καὶ μὲ τὸν Ἐλευθεροτεκτονισμό.

Δὲν ὑπάρχουνε σήμερα στὴ Γιουγκοσλαβία αὐθεντικὲς ἀποδείξεις γιὰ τὸ πότε ἱδρύθηκαν αἱ πρῶται Τεκτονικαὶ Στοαί, γιατὶ δὲν ἐξε-

Ἀπὸ τὸ The New Age

κίνησε ὁ Τεκτονισμὸς σὲ μιὰ ἐπαρχία μονάχα, μὰ σὲ διάφορα μέρη τῆς σημερινῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ ἀνεξάρτητα στὸ ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ ἄλλο. Πάντως, αἱ πρῶται Τεκτονικαὶ Στοαὶ στὴν Κροατία καὶ Σλοβενία ἱδρύθηκαν μεταξὺ 1755 καὶ 1777. Ἱδρυταί των ἦσαν οἱ πατριῶτες Συνταγματάρχης κόμης Ἰβὰν Δάσκοβιτς, Στέφαν Νίτσκι καὶ ἄλλοι Κροᾶται ἀξιωματικοί, ποὺ εἶχαν μυηθῆ στὸ ἐξωτερικὸ κατὰ τὸν Ἑπταετῆ Πόλεμο (1755—63). Εἰς ἀναγνώρισιν τῆς ἰδιαίτερης συμβολῆς τοῦ κόμητος Δάσκοβιτς, μιὰ Στοὰ στὸ Ζάγκρεμπ ἔφερε τὸ ὄνομά του «Ἰβὰν Γκρὸφ Δάσκοβιτς».

Μεταξὺ τῶν πρώτων Στοῶν ἦταν καὶ ἡ «L' Amitié de la Guerre» (Πολεμικὴ Φιλία) στὴν Γκλίνα, ποὺ ἐπικεφαλῆς της ἦταν ὁ Δάσκοβιτς. Εἶχε ἀρχίσει τὴν ἐργασία της στὴ Γαλλία, γι' αὐτὸ καὶ ὁ γαλλιστὶ τίτλος. Μετὰ τὴν στρατιωτική του ὑπηρεσία ὁ Δάσκοβιτς ἵδρυσε καὶ ἄλλας Στοάς, ὅπως τὴν «Prudentia» (Φρόνηση) στὸ Ζάγκρεμπ, ὅπου εἰσήχθη καὶ ὁ Ρωμαιοκαθολικὸς Ἐπίσκοπος Μαξιμιλιανὸς Βέρχοβακ, καὶ τὴν «L' Union Parfaite» (Τέλεια Ἕνωση). Στὰ 1773 ἱδρύθηκε στὴν Σλοβανίτσα, ἡ «Vigilantia», (Ἐπαγρύπνηση) καὶ μία ἄλλη, ἀγνώστου τίτλου, στὸ Κρίζεβτσι.

Ὁ Ἰβαν Δάσκοβιτς δὲν περιωρίσθηκε στὴν ἵδρυση Στοῶν. Στα 1777 ἐπετυχε να ἱδρύσῃ Μεγάλη Στοά, ποὺ τὴν ὠνόμασε «De la Province de Liberté» (Γιὰ τὴν Ἐπαρχία τῆς Ἐλευθερίας) Ἐξελέγη Μεγας Διδάσκαλος. Ἐπηκολούθησε μεγάλη τεκτονικὴ δραστηριότης στὴν Κροατία καὶ Σλοβενία. Μετὰ τὸν θάνατό του ὅμως καὶ λόγῳ τῶν πολιτικῶν συνθηκῶν τῆς Αὐστροουγγαρίας, ὁ Τεκτονισμὸς ἔπαυσε τὴν ἐργασία του στὰ 1787.

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις ἀφύπνισε νέες ἐλπίδες στοὺς λαοὺς τῆς Κροατίας, Δαλματίας καὶ Σλοβενίας. Ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Μεγάλης Στοᾶς τῆς Γαλλίας ἱδρύθηκαν πολλαὶ Στοαὶ στὸ Ντουμπρόβνικ, Σπαλάτο, Κοτόρ, Ζαδάρ, Κάρλοβακ καὶ Λουμπλιάνα. Γάλλοι ἀξιωματικοὶ ἦσαν οἱ ἱδρυταί, μετὰ τὴν δημιουργία τοῦ βασιλείου τῆς Ἰλλυρίας, ὅταν ὅμως ἐσταμάτησε ὁ γαλλικὸς ἔλεγχος, ἔπαψαν τὴν ἐργασία των αἱ Στοαί, ἂν καὶ εἶχαν εἰσαχθῆ καὶ πολλοὶ ντόπιοι.

Ὁ Τεκτονισμὸς φάνηκε στὴν Σερβία κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅταν ἱδρύθηκε ἡ πρώτη Στοὰ στὸ Βελιγράδι. Δὲν διεσώθησαν γραπτὰ τεκμήρια καὶ δὲν εἶναι γνωστὸ τὸ ὄνομά της, οὔτε ἡ διάρκειά της. Εἶναι, ὅμως γνωστό, ὅτι μεταξὺ τῶν μελῶν της περιελαμβάνοντο ὁ Τοῦρκος κυβερνήτης Μουσταφᾶ Πασᾶς, ἐπονομαζόμενος «Σέρβικη Μητέρα», ὁ Ὀρθόδοξος Μητροπολίτης Μεθόδιος, ὁ Γιάνκο Κάτιτς, ὁ Πέτερ Ἴσκο, οἱ ἀδελφοὶ Σαρκάδλιζα, ὁ Ὀμπράδοβιτς καὶ ὁ Ἕλλην ποιητὴς Ρήγας Φεραῖος.

Κατὰ τὴν Σερβικὴ ἐξέγερση γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση καὶ δημιουργία ἀνεξαρτήτου κράτους ἐγκατεστάθη στὸ Βελιγράδι, στὰ 1848, ἡ Στοὰ «Ἀλῆ Κὄτς». Ἦταν ὑπὸ Τουρκικὴ τεκτονικὴ δικαιοδοσία, ἀλλὰ περιελάμβανε καὶ Σερβικὰ μέλη.

Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου σταμάτησαν τὴν ἐργασία τους αἱ παλαιότεραι Στοαὶ καὶ δὲν ἱδρύθη ἄλλη μέχρι τοῦ 1875. Τότε ἱδρύθηκε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Μεγάλης Στοᾶς τῆς Ἰταλίας ἡ Στοὰ «Luce dei Balcani» (Φῶς τῶν Βαλκανίων). Ἔπαψε κι' αὐτὴ στὰ 1882 καὶ τὸν ἑπόμενο χρόνο ἱδρύθηκε ἡ Στοὰ «Sloga Rad i Postojanstvo» (Ἕνωσις, Ἐργασία καὶ Σταθερότης).

Στὰ 1890 ἱδρύθηκε Στοὰ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Οὐγγαρίας. Στὰ 1892 ἐσημειώθη τόνωσις τῆς κινήσεως, ἐξ ἀφορμῆς ἑνὸς ἐπεισοδίου στὴ Βουλή. Ἕνα ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ Σερβικοῦ κοινοβουλίου στὴ Νύσσα ἐπετέθη σὲ ἀγόρευσή του κατὰ τοῦ τεκτονισμοῦ. Ὁ Ὑπουργὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως, Ἀνδρέας Τζώρ-

τζοβιτς, ἀπέκρουσε ὅλες τὶς κατηγορίες, προσθέτοντας ὅτι κατέχει αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, διότι καὶ ὁ ἴδιος ἀνήκει στὸ Τάγμα. Ἡ ἀπάντησίς του ἐνθουσίασε πολλοὺς βουλευτάς.

Στὰ 1909 ἡ Μεγάλη Ἀνατολὴ τῆς Γαλλίας ἵδρυσε τὴν Στοὰ «Ἕνωσις». Δύο ἀκόμη Στοαὶ ἱδρύθηκαν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Μεγάλης Στοᾶς τοῦ Ἁμβούργου. Καὶ ἔκτοτε ἀρχίζει νέα ἀπαφασιστικὴ περίοδος τοῦ Σερβικοῦ τεκτονισμοῦ.

Τὴν 9ην Μαΐου 1912 ἱδρύθηκε τὸ Ὕπατον Συμβούλιον τῆς Σερβίας, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ὑπάτου Συμβουλίου τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἔγινε δεκτὸν ἀπό τὴν διεθνῆ διάσκεψη τῆς Οὐάσιγκτων ὡς ἐνεργόν μέλος.

Ἡ ἔκρηξις τοῦ Βαλκανικοῦ Πολέμου ἔδωσε στὰς Τεκτονικὰς Στοὰς τὴν εὐκαιρία ν' ἀναπτύξουν ζωηρὴ δράση, ἰδιαίτερα γιὰ τὴν περίθαλψη τῶν τραυματιῶν, ἀναπήρων καὶ τῶν παιδιῶν. Τό ἴδιο συνέβη καὶ κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα παγκόσμιο πολεμο, ὁ ὁποῖος ὅμως ἐστοίχισε τὴν ἀπώλεια μεγάλου ἀριθμοῦ ἀρίστων πολιτῶν. Μὲ σκληρὴ ἐργασία ξανάνοιξαν αἱ Στοαί. Τὸ 1919 ἱδρ θη ἡ Μεγάλη Στοὰ τῆς Γιουγκοσλαβίας, ἡ ὁποία συνεκέντρωσε ὅλη τὴν τεκτονικὴ κίνηση τῆς Σερβίας, Κροατίας καὶ Σλοβενίας. Μέγας Διδάσκαλος ἐξελέγη ὁ Γεώργιος Μάιφερτ.

Τὸ 1925 συνῆλθε στὸ Βελιγράδι τὸ συνέδριο τῆς Διεθνοῦς Ἐλευθεροτεκτονικῆς Ἑνώσεως, μὲ συμμετοχὴ ἀντιπροσωπειῶν Ἑλβετίας, Γερμανίας, Ἱσπανίας, Ἑλλάδος, Βελγίου, Αὐστρίας. Οὐγγαρίας, Πολωνίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Χιλῆς, Μεξικοῦ, Τσεχοσλοβακίας, Πορτογαλίας καὶ ἄλλων χωρῶν.

Ὁ Τεκτονισμὸς τῆς Γιουγκοσλαβίας λειτουργοῦσε βάσει διατάγματος τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν, ποὺ τὸν ἀνεγνώριζε ὡς «κλειστὴ» ἑταιρία, ὄχι «μυστικὴ» μὲ τὴν αὐστηρὴ σημασία τῆς λέξεως.

Ὁ Τεκτονισμὸς τῆς Γιουγκοσλαβίας εἶχε δυσκολίες στὴν ἐργασία του, ὅπως ἄλλωστε σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ἐξ αἰτίας τῆς ἀντιδράσεως τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου. Μετὰ τόν θάνατο τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου ἡ ἀντίδρασις ἐδυνάμωσε.

Μὲ τὴν ἄνοδο στὴν πρωθυπουργία τοῦ Ἀξονόφιλου Μιλὰν Στογιαντίνοβιτς, οἱ Γιουγκοσλάβοι Τέκτονες ἀντιμετώπιζαν διαρκῶς μεγαλύτερες ἀντιδράσεις, μὲ τὴν ὑποκίνηση τοῦ Μονσινιόρ Ἄντε Κόροζεκ, Σλοβένου Ρωμαιοκαθολικοῦ ἐπισκόπου καὶ ἀρχηγοῦ τοῦ Σλοβενικοῦ Κληρικοῦ κόμματος, Ὑπουργοῦ δὲ τῶν Ἐσωτερικῶν στὴν κυβέρνηση Στογιαντίνοβιτς. Στὴν ἀρχὴ ὁ Κόροζεκ ἀξίωσε να παρίσταται ἐκπρόσωπος τῆς ἀστυνομίας σὲ κάθε τεκτονικὴ συνεδρίαση καὶ αὐ ἡ ἡ ὑπουργικὴ διαταγὴ «περιεγραφη» μὲ τὴν τέλεση τυπικῶν μόνον συνεδριάσεων.

Τὸν Στογιαντίνοβιτς διεδέχθη ὁ ἀνοικτὰ Ναζιστὴς Ντραγιτσα Τσέφκοβιτς, ὁ ὁποῖος διετήρησε τόν Κόροζεκ στο Ὑπουργεῖο καὶ διέλυσε τον Τεκτονισμό, ἐδήμευσε τὴν περιουσία του καὶ κατέσχε τόν κατάλογο τῶν μελῶν, βάσει τοῦ ὁποίου ἔγιναν ἀπολυσεις πολλῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ἔκτοτε δὲν ξαναλειτούργησαν αἱ 22 Γιουγκοσλαβικαὶ Στοαί.

Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς γερμανινικῆς κατοχῆς 1941—1945, οἱ Τέκτονες ἀντιμετώπισαν πολυ δυσκολες συνθῆκες, μέχρι καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ζωῆς ἀκόμη Πολλοὶ δολοφονήθηκαν.

Τὸν Νοέμβριο 1941 ὠργανώθηκε στόν Μασωνικο Ναό τοῦ Βελιγραδίου ἀντι — μασωνικὴ ἔκθεσις, μὲ τὴν ὁποία οἱ Γερμανοὶ Ναζῆδες θέλησαν νὰ ὑποστηρίξουν ὅτι ἡ Μασωνία ἦταν ὑπεύθυνη γιὰ τόν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, ἑπομένως καὶ γιὰ τὰ δεινὰ τοῦ Γιουγκοσλαβικοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ ἐπῆλθε τὸ ἀντίθετο ἀποτέλεσμα. Διότι οἱ ἐπισκέπται τῆς ἐκθέσεως, ποὺ ἐγνώριζαν πολὺ καλὰ τὸν ἔνοχο τοῦ πολέμου, διεπίστωναν ἐπὶ πλέ-

ον ὅτι Τέκτονες στὴ Γιουγκοσλαβία ἦσαν οἱ ἐπίλεκτοι πολῖται τῆς χώρας. Καὶ ὅτι ὁ Τεκτονισμὸς ἐδιώκετο ὡς φιλελευθέρα ὀργάνωσις, μόνον ἐπειδὴ εἶχεν ἀνέλθει στὴν ἐξουσία ὁ ὁλοκληρωτισμός.

Σήμερα, οἱ ἀπομένοντες λίγοι τέκτονες συναθροίζονται μὲ τὴν πιὸ μεγάλη μυστικότητα, κάθε φορὰ σὲ ἄλλο μέρος, κρατῶντας πάντα τὴ λαμπάδα, ἐλπίζοντας καὶ εὐχόμενοι νὰ ἔλθη ὁ καιρός, ποὺ τὸ νέο καθεστὼς τῆς χώρας αὐτῆς θὰ ἐνθυμηθῆ τὴν πατριωτικὴ προσφορὰ τοῦ Τεκτονισμοῦ καὶ θὰ ἐπιτρέψη τὴν ἐπαναλειτουργία του, γιὰ νὰ ἐκτελῆ ἔργα πατριωτισμοῦ καὶ φιλαλληλίας, ἀνεμπόδιστα καὶ ἄφοβα.

Ἐνθουσιασμὸς

Ο ΕΝΘΟΥΣΙΑΣΜΟΣ μεταμορφώνει: Ἐκλεπτύνει τὴν ὄψη σας, ἀνανεώνει τὸ θάρρος σας, προάγει τὴν ὑγεία σας καὶ ξεκλειδώνει τὴν πόρτα γιὰ νέα εὐτυχία. Ἀπαλείφει τὸ «α» ἀπὸ τὸ «ἀδύνατον» καὶ στρώνει τὸ δρόμο τῆς ἐπιτυχίας.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐμπνέει. Μᾶς προσεγγίζει στὸ Θεὸ καὶ τὸν προσκαλεῖ νὰ ἐργασθῇ μὲ τὴ θέλησή Του διὰ μέσου ἡμῶν.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς μᾶς ἀφυπνίζει ἀπὸ τὸν λήθαργο καὶ τὸ ὄνειρο τὸ μεταβάλλει σὲ ἀκτινοβόλα πραγματικότητα.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶναι τὸ σύνθημα γιὰ νὰ περάσουμε σὲ κάθε εὐγενικὸ σκοπό. Χαρακτηρίζει τὸν καλλιτέχνη, τὸν δημιουργό, τὸν οἰκοδόμο ναῶν, τὸν ἐφευρέτη, τὸν ἡγέτη, τὸν εὐγενῆ, τὸν ἅγιο.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς δραματίζεται. Ἡρωϊκὰ δημιουργεῖ τὸ ναὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ καθημερινὰ τὸν ἀνοικοδομεῖ μέσα στὶς καρδιές.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς συντηρεῖ τὶς ἀξίες, συνοδεύεται ἀπὸ ἐνεργητικότητα καὶ χαρωπὴ εὐδιαθεσία, μειδιᾶ στὶς ἐναντιότητες, γελᾶ στὶς δυσκολίες, ἀπομακρύνει τὴν ἀρνητικότητα καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὸ κύπελλο τῆς ἀποθαρρύνσεως.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶναι θεραπευτικός. Κάμετε ἀπὸ αὐτὸ τὸ τονωτικὸ ἔνεση στὴ δουλειά σας, πάρτε το στὸ σπίτι σας—καὶ θὰ δῆτε τ᾽ ἀποτελέσματα.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶναι μεταδοτικός. Ἀναδημιουργεῖ, ἐξευγενίζει, ζωογονεῖ. Εἶναι ἡ πνευματικὴ βιταμίνη τῶν διδασκάλων.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς ἀναπτύσσεται καθὼς διαπιστώνουμε τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ, βαθαίνει μὲ τὴν μελέτη, ὡριμάζει μὲ τὴ σκέψη καὶ δυναμώνει καθὼς ἀφιερώνουμε τὸν ἑαυτό μας σὲ ἀνιδιοτελῆ ὑπηρεσία.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶναι λειτουργία τῶν ψυχῶν καὶ μᾶς λυτρώνει ἀπὸ ἀνόητους φόβους καὶ ἀνωφελεῖς ἀνησυχίες. Καὶ ὅταν τὰ κύματα τῆς ἀτυχίας φουσκώσουν καὶ τὰ φῶτα τῆς θνητότητος χαμηλώσουν καὶ ἀρχίσει νὰ κατεβαίνη τὸ σκοτάδι τοῦ θανάτου—ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲν λιγοστεύει ποτέ. Μὲ σταθερὴ πίστη στὸ Θεό, ὁ ἐνθουσιασμὸς μᾶς χειραγωγεῖ γενναῖα πρὸς τὸ ἄγνωστο!

ΖΩΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

“ΠΛΥΣΙΣ ΕΓΚΕΦΑΛΟΥ„

ΑΠΟ τὴν Κρήτη ἀνεφέρθησαν προσφάτως δύο περιστατικὰ ἐπανόδου σκύλων σὲ ἀγρία κατάστασι:

Στὸ χωριὸ Τύλισος τῆς ἐπαρχίας Μαλεβυζίου (νομοῦ Ἡρακλείου) δέκα σκύλοι κυνηγετικοί, «παρασυρθέντες— ὅπως ἔλεγε ἡ εἴδησις— ἀπὸ ἀγρίους σκύλους», κατεσπάραξαν πολλὰ πρόβατα. Ἐνῶ στὴν περιφέρεια Ἀκρωτηρίου (νομοῦ Χανίων) τριάντα σκύλοι, πρὸ πολλοῦ ξεστρατισμένοι ἀπὸ τὴν οἰκόσιτη ζωή, ἔπεσαν πάνω σὲ ποίμνια αἰγοπροβάτων καὶ κατεσπάραξαν δεκάδες.

Ξύπνησε ἀπὸ τὰ τρίσβαθα ὁ πρόγονος. Ὁ γενάρχης. Μὲ τὸ εὔγλωττο ἐπιστημονικό του ὄνομα, κ ύ ω ν ὁ λ ύ κ ο ς. Διότι, καθὼς οἱ ζωολόγοι ὑποστηρίζουν, ὁ σημερινὸς πιστὸς καὶ ἀφωσιωμένος σύντροφος τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι παρὰ τὸ προϊὸν μακρᾶς σειρᾶς ἐπιμειξιῶν μεταξὺ διαφόρων ἀγρίων κ υ ν ι δ ῶ ν, ἐξημερωθέντων κατὰ τὶς προϊστορικὲς περιόδους. Καὶ εἶναι μὲν σπάνιο, ἀλλ' ὄχι καὶ περίεργο, τὸ φαινόμενο τῆς ἐξελικτικῆς π α λ ι ν δ ρ ο μ ή σ ε ω ς τῶν κατοικιδίων σκύλων. Ἀνακτοῦν μορφολογικῶς (ἐν μέρει καὶ βιολογικῶς) τὰ γνωρίσματα τῶν ἀγρίων προγόνων, ἔπειτα ἀπὸ διασταυρώσεις, διευθυνόμενες ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους—ἢ καὶ ἀνεξέλεγκτες, ὅπως φαίνεται νὰ εἶναι ἡ περίπτωσις τοῦ Ἀκρωτηρίου— ἢ ἀκόμη ἔπειτα ἀπὸ δυνατὲς παρορμήσεις τοῦ περιβάλλοντος, ὅπως παρουσιάσθηκε ἡ περίπτωσις τοῦ Τύλισου.

Ἕνα παρόμοιο περιστατικό—καὶ κατὰ σύμπτωσι στὴν ἴδια χρονικὴ περίοδο— συνέβη στὴν Ἀγγλία, στὴν περιφέρεια τοῦ Μπάρτον Χάντ, ὅπου εἴκοσι πέντε λυκόσκυλα κατεσπάραξαν πρόβατα ἀντὶ λύκων.

Ἀλλά, ὑπῆρξε διαφορετικὴ ἐκ διαμέτρου ἡ σ υ ν έ χ ε ι α ποὺ ἐδόθη σ' αὐτὰ τὰ πανομοιότυπα περιστατικά, σ' ἐμᾶς καὶ στὴν Ἀγγλία:

Στὸν Τύλισο, οἱ τσοπάνηδες οἱ ἴδιοι εὔκολα ἐξώντωσαν καὶ τὰ δέκα σκυλιά, ποὺ εἶχαν «παρασυρθῆ» πάνω σὲ μιὰ ὁμαδικὴ ἔκρηξι ὑστερίας ἀπὸ τοὺς ἀγρίους ὁμογενεῖς. Στὸ Ἀκρωτήρι, χρειάσθηκε νὰ κινητοποιηθῆ ἀπόσπασμα

χωροφυλακῆς, ποὺ «ἐχτένισε» ὅλη τὴν περιοχὴ καὶ ἔστησε ὁλονύκτιες ἐνέδρες, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐξοντώση ὄχι μόνον τοὺς «ὑπευθύνους», ἀλλὰ καὶ μιὰ φωληὰ μὲ μικρὰ κουταβάκια... Θάνατος ἀσυζητητί!

Στὴν Ἀγγλία, ὅμως, ἀντὶ τῆς πρωτόγονης αὐτοδικίας, συνεκροτήθη δικαστήριο. Ἐδίκασε τοὺς σκύλους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν διάρκεια κυνηγίου ἔπεσαν πάνω σὲ ποίμνιο προβάτων καὶ τὸ ἀπεδεκάτισαν. Καὶ τοὺς κατεδίκασε εἰς θάνατον. Ἀλλά, ἡ ποινὴ δὲν ἐξετελέσθη, διότι ἐπενέβη ὁ περιφερειακὸς σύλλογος προστασίας τῶν ζώων, ὁ ὁποῖος ἀπέκρουσε τὴν ἄποψι ὅτι τὰ σκυλιὰ ἦσαν ἐγκληματίαι ἄξιοι θανάτου. Θὰ μποροῦσε ἁπλῶς νὰ ὑποστοῦν «πλύσι ἐγκεφάλου» καὶ νὰ ξαναγίνουν τίμια, εὐσυνείδητα καὶ πειθαρχικὰ μέλη τοῦ παραρτήματος τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας. Καὶ ὅπως συμβαίνει συχνὰ μὲ τοὺς νέους, ποὺ εἶναι «πρωτάρηδες» σὲ παραβάσεις καὶ δὲν καταδικάζονται, ἀλλὰ παραδίδονται γιὰ νουθεσία καὶ φρονηματισμὸ σὲ εἰδικὸ σῶμα «ἐπιμελητῶν», ἔτσι καὶ τὰ σκυλιὰ παραδόθηκαν στὸ εἰδικὸ «ἀναμορφωτήριο σκύλων» τοῦ Χάμπτον, περιφερείας Μίντλσεξ. Τὸ ἀναμορφωτήριο αὐτὸ ἄνοιξε μόλις πρὶν εἴκοσι μῆνες καὶ ἤδη ἐθεράπευσε 200 «προβληματικοὺς» σκύλους. Καὶ ὁ ἐπιθεωρητὴς τῆς κλαδικῆς ὀργανώσεως προστασίας τῶ ζώων—πρώην ἐκπαιδευτὴς στυνομικῶν σκύλων—ἐδήλωσε ὅτι θ' ἀρκέση θεραπεία δύο μηνῶν γιὰ νὰ ξαναγίνουν καὶ τὰ σκυλιὰ το Μπάρτον Χὰντ ἥσυχα καὶ εἰρηνικά. «Ἤδη, εἶπε, τὰ φέραμε σ' ἐπαφή, χωριστὰ τὸ καθένα, μὲ πρόβατα καὶ ἁπλῶς κουνοῦσαν τὴν οὐρά τους. Μονάχα ὅταν εἶναι πολλὰ μαζὶ ἐμφανίζεται τὸ φονικό τους ἔνστικτο. Πολὺ πιθανόν, τὸ ἔνστικτο αὐτὸ νὰ ὀφείλεται σὲ περιστατικὰ ποὺ συνέβησαν στὰ σκυλιὰ κατὰ τὴν παιδική τους ἡλικία —φόνους ἄλλων σκύλων, κυνήγι γάτας ἢ σκυλοκαυγάδες. Μὲ τὴν πλύσι ἐγκεφάλου θὰ ἐξαλειφθοῦν ὅλ' αὐτὰ τὰ ψυχολογικὰ βάρη καὶ τὰ ἄγρια ἔνστικτα θ' ἀποβληθοῦν».

Ἡ «πλύσις ἐγκεφάλου» εἶναι μιὰ σύγχρονη λέξις, ποὺ προκαλεῖ ἀμέσως ἕναν ὡρισμένο συνειρμὸ σκέψεων: γιὰ ὡρισμένη χώρα καὶ γιὰ ὡρισμένη, ἂν καὶ μυστηριώδη, μέθοδο καταλύσεως τῶν φραγμῶν τῆς συνειδήσεως, ἑπομένως παραδόσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐγὼ τοῦ ἀνθρώπου ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ «πλύσιμο» τῶν παλαιῶν ἀντιλήψεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰ ἐγκατάστασι νέων, μὲ δημόσια ὁμολογία τους, γιὰ σκοποὺς πολιτικούς. Καὶ βασίζεται ἡ «πλύσις» αὐτὴ στὴν ἐφαρμογὴ ἐπὶ ἀνθρώπων τῆς περίφημης μεθόδου τοῦ Παυλὼφ γιὰ τὴν ὑπαγορευτικὴ λει-

τουργία τοῦ νευρικοῦ συστήματος τῶν σκύλων. Ἀλλὰ κι' ἂν ἡ μέθοδος θεωρεῖται ρωσσική, ἡ λέξις ἔχει Κινεζικὴ προέλευσι καὶ στὴν Κίνα χρησιμοποιήθηκε γιὰ πρώτη φορά, μετὰ τὸν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, γιὰ νὰ ὑποδηλώση τὴν «ἀναμόρφωσι τοῦ νοῦ», τὴν «ἐπανεκπαίδευσι», τὴν «ἰδεολογικὴ κατάπεισι». Καὶ ἦταν μιὰ μεταφορὰ στὶς ἀνάγκες τῆς ἐπικαιρότητος τῆς παλιᾶς βουδδικῆς ἐκφράσεως «πλύσις καρδιᾶς», ποὺ χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μέντσιους, μαθητοῦ τοῦ Κομφουκίου, καὶ ἐσήμαινε τὸ ἀποτράβηγμα ἑνὸς μεσόκοπου καὶ φορτωμένου ἀπὸ φροντίδες ἐπιχειρηματίου, ὁ ὁποῖος ἄφηνε τὶς σκοτοῦρες τῆς δουλειᾶς στὸν βλαστό του καὶ ὁ ἴδιος παρεδίδετο στὸ στοχασμό, σ' ἕνα γυμνὸ περίπτερο μιᾶς ἥσυχης γωνιᾶς τοῦ κήπου του.

Συνεπῶς, ἡ «πλύσις ἐγκεφάλου», μὲ τὴν καλὴ σημασία, τὴν σύμφωνη μὲ τὴν προέλευσι τοῦ ὁρισμοῦ, εἶναι ὄχι ἡ δέσμευσις τοῦ νοῦ — ἡ «πνευματοκτονία»— ἀλλὰ ἡ λύτρωσίς του ἀπὸ τὶς ἀντικοινωνικὲς καὶ ἀντιφυσικὲς ἐπιδράσεις, ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς βαθύτερης οὐσίας, ποὺ εἶναι ὅλο κατανόησι καὶ ἁρμονία.

Δὲν εἶναι γνωστὸν τί εἶδους «πλύσις ἐγκεφάλου» ἐφαρμόζεται στὴν Ἀγγλία γιὰ νὰ ἐναρμονίζωνται οἱ σκύλοι ποὺ ὀπισθοδρόμησαν στὴν ἐξέλιξί τους καὶ νὰ ἐπαναφερθοῦν στὴν ὁμαλὴ καὶ εἰρηνικὴ κοινωνικὴ ζωή. Πάντως τὸ ἐπίτευγμα τῶν κυνοφίλων τῆς Ἀγγλίας, εἶναι μιὰ νίκη γενικὰ ἐναντίον τῆς θανατικῆς ποινῆς. Καὶ ἡ σύγχρονη θεωρία τοῦ ἀνεύθυνου τῶν ἐγκληματιῶν σκύλων (οἱ ὁποῖοι καὶ στέλλονται στὸ ἀναμορφωτήριο, ἀντὶ τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος) ἔρχεται νὰ δικαιώση τὴν πεποίθησι τοῦ Μὰρκ Τουαίν, ὁ ὁποῖος ἔβλεπε ὅλους γενικὰ τοὺς παραβάτες νόμων σὰν ἀ σ θ ε ν ε ῖ ς, συνεπῶς μὲ μειωμένη ὑπαιτιότητα, ὥστε θὰ ὤφειλε νὰ τοὺς μεταχειρίζεται ἀνάλογα ἡ κοινωνία.

Ὁ διάσημος χιουμορίστας (μὰ καὶ κοινωνικὸς σαρκαστὴς) ὑπεστήριζε ὅτι ἔχουν οἱ ἄνθρωποι σὰν ἄτομα ἕνα βαθμὸ ἀνευθυνότητος, πρῶτα διότι ἀπὸ τὴν ἰδιοσυγκρασία τους, ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ παρελθόντος, προσδιορίζεται σὰν μοιραία ἡ συμπεριφορά τους· ὕστερα, διότι ἐπιδροῦν καὶ λόγοι ἐξωτερικοί, ποὺ συνιστοῦν εὐθύνη ὁμαδικὴ κοινωνική, μὲ τὴν δημιουργία τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας, ποὺ συχνὰ εἶναι ἂν ὄχι «γεννήτορες», πάντως «μαιευτῆρες» μιᾶς παραβάσεως. Κάθε παράβασι τὴν θεωροῦσε σὰν φρενικὴ ἀρρώστεια. Κάθε φορὰ ποὺ ἡ ἀρρώστεια βρίσκεται σὲ ἔξαρσι, καὶ ὑπερβαίνει τὸ σύνορο τῶν φρενῶν, ἔχομε τὴν παράβασι. Ὅταν δὲ τὸ

1901 δολοφονήθηκε ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Μὰκ Κίνλεϋ καὶ ὁ δράστης ἐθεωρήθη ὡς ἔχων «σώας τὰς φρένας», ὁ Μὰρκ Τουαὶν διεμαρτυρήθη, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρῆται ὑγιὴς «ἕνας ἄνθρωπος, ποὺ ἐπὶ ἑβδομάδες καὶ μῆνες μέσα στὸ κεφάλι του συργιανοῦσαν τὰ σκουλήκια», δηλαδὴ προμελετοῦσε τὸ ἔγκλημα. Καὶ ἀσφαλῶς πρέπει σὲ κάθε κεφάλι, ποὺ μελετάει ἢ ἀποφασίζει αἰφνίδια ὁποιαδήποτε παράβασι, νὰ συργιανοῦν σκουλήκια. Ζήτημα μεγέθους μόνον.

Ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας τοὺς ἀπόκρυφους ἀκόμη, ἀλλὰ πολὺ ἀληθοφανεῖς, νόμους τῆς ἐξελίξεως, θὰ πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι ἕνα σημαντικὸ μέρος τῆς συμπεριφορᾶς τῶν σημερινῶν παραβατῶν εἶναι ὑπαγορευμένο ἀνεξερεύνητα ἀπὸ περασμένη αἰτιοκρατία, συνεπῶς ἐπιβάλλεται, τοὐλάχιστον, ὀλίγος οἶκτος στοὺς φτωχότερους ἀδελφούς μας.

Συνεπῶς, ἄσχετα μὲ τὴν δυνατότητα ἢ μὴ ἐφαρμογῆς, στοὺς ἀνθρώπους, τῆς «ἀναμορφωτικῆς» μεθόδου τῶν σκύλων, εἶναι φανερὸ πὼς γιὰ τὴν μὴ ἐφαρμογὴ τῆς θανατικῆς ποινῆς πρῶτα—πρῶτα θὰ χρειαζόταν μιὰ «πλύσις ἐγκεφάλου» τῆς κοινωνίας ὁλόκληρης, ὥστε ν' ἀλλάξη στάσι ἀπέναντι στὸν ἐγκληματία ἄνθρωπο, ποὺ ἐπιβάλλεται νὰ τὸν βλέπουμε σὰν δυστυχῆ, ἀφοῦ εἶναι αὐταπόδεικτο ὅτι δὲν θὰ διέπραττε ἀδίκημα ἂν βρισκόταν κάτω ἀπὸ συνθῆκες καταγωγῆς, ἀνατροφῆς, μορφώσεως, ἐργασίας καὶ ἰδιοσυγκρασίας καὶ νοητικῆς ἐν γένει ἐξελίξεως διαφορετικὲς ἀπὸ ἐκεῖνες, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν «μοῖρα» του.

Μ' ἄλλα λόγια, δὲν χρειάζονται μόνον οἱ παραβάται «πλύσι ἐγκεφάλου» γιὰ νὰ ἀνακτήσουν τὴν αἴσθησι τῆς κοινωνικῆς ἁρμονίας, ἀλλὰ καὶ ὅλοι ἐμεῖς.

Ἕνα ὑπόδειγμα τέτοιας ἀναμορφωτικῆς ἀγωγῆς μᾶς δίνει ὁ Γάλλος ποιητὴς τοῦ 19ου αἰῶνος Edmond Haraucourt στὸ βραβευμένο ποίημά του «Ὁ λύκος». Ἀρχίζει τὸ ποίημά του μὲ μιὰ ἐπιβλητικὴ σκηνογραφία ἑνὸς ὁλόκληρου χωριοῦ, ποὺ ἐκστρατεύει μὲ λογῆς ὅπλα γιὰ νὰ σκοτώση τὸ λύκο, ἐνῶ τοὺς κόβει τὸ δρόμο ἕνας μόνον ἄνθρωπος, ἕνας σεβάσμιος ἀναχωρητής, ὁ ὁποῖος ὑποβάλλει σὲ σκληρὸ ἔλεγχο τὶς ἑδραιωμένες ἀντιλήψεις τῶν ἀνθρώπων περὶ τοῦ φόνου διὰ λόγους κοινωνικῆς ἀμύνης.

«Γιὰ ποῦ τραβᾶτε μ' αὐτὰ τὰ ὅπλα καὶ τὴν ὀχλαγωγία; Νὰ σκοτώσετε τὸ λύκο; Εἶσθε βέβαιοι ὅτι ὁ Θεὸς σᾶς παρέχει τὸ δικαίωμα αὐτό; Νὰ σκοτώσετε τὸ πλάσμα, ποὺ αὐτὸς τοῦ δίνει ζωή, νὰ καταργήσετε τὸ δημιούργημά του; Δὲν ξέρετε πὼς ἡ ζωὴ εἶναι ἱερή, εἶναι ἅγια, εἶναι

τὸ ἀπόλυτο ἀριστούργημα; Πῶς μόνον αὐτὸς ποὺ τὴν ἔδωσε μπορεῖ καὶ νὰ τὴν ἀφαιρέση; Καταδιώκετε τὸ λύκο, τὴν ὀχιὰ λέτε... Εἶσθε βέβαιοι ὅτι σεῖς εἶσθε καλύτεροι; Σκοτώνετε τὸ λύκο χάριν τοῦ βοσκοῦ. Γίνεσθε δήμιοι γιὰ νὰ ἐκδικηθῆτε ἕνα θῦμα. Δικασταί, ποὺ πληρώνετε τὸ ἔγκλημα μ' ἕνα ἄλλο ἔγκλημα... Ὁ λύκος ἔκαμε κακό, λέτε. Κι' ἂν πεθάνη, φταίει αὐτός... Σᾶς λέω, ὅτι μονάχα ὁ Θεὸς ἔχει δικαίωμα νὰ τιμωρῇ. Δὲν τιμωρεῖτε, λέτε. Σώζετε τὸ μέλλον. Καὶ πιστεύετε πὼς ὁ θάνατος εἶναι τὸ μόνο μέσον;... Στὸ τέλος, ποιὸ εἶναι τὸ ἔγκλημα τοῦ λύκου; Ὅτι πεινάει; Ἡ πεῖνα δὲν εἶναι κακό. Οἶκτον γιὰ τοὺς λύκους...».

Καὶ στὴ συνέχεια τοῦ ποιήματος ὁ ἀναχωρητὴς κάνει ἔρανο ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι—κόκκαλα, κρέατα καὶ ἄλλα φαγώσιμα—καὶ φεύγει ὁλομόναχος γιὰ τὴ θέσι τοῦ λύκου. Δραματικὴ εἶναι ἡ συνάντησις. Τὴν πλαισιώνει ἡ δυσπιστία τόσων αἰώνων. Τὸ χλωμὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ φωτίζει τὸν καλόγηρο, καθὼς ἀδειάζει τὸ ράσο του μὲ τὰ φαγώσιμα καὶ προσκαλεῖ τὸ λύκο νὰ πλησιάση ἄφοβα. «Λύκε, ἀδελφέ μου, δὲν εἶναι ἐλεημοσύνη. Ὁ πατέρας ὅλων μας ἐπιβλέπει νἆναι ὅλα τὰ πλάσματά του χορτᾶτα. Σοῦ φέρνω τὸ μερίδιό σου. Δὲν τὸ ἀφαιρεῖς ἀπὸ κανένα, τὸ δικαιοῦσαι. Φάε, ἀδελφὲ λύκε...».

Καὶ ἐνῶ ὁ λύκος ἀρχίζει νὰ τρώη, ὁ καλόγηρος φεύγει, ὑποσχόμενος νὰ ἐπανέλθη τὴν ἑπομένη, τὴν ἴδια ὥρα, στὸ ἴδιο μέρος, νὰ φέρη ἀπὸ μέρους τοῦ καλοῦ Θεοῦ τὴν τροφὴ στὸν «θλιβερὸ πεινασμένο», τὸ δύστυχο «θηρίο τῆς μοναξιᾶς». Καὶ ἐπανελήφθη πολλὲς νύχτες αὐτὴ ἡ ἱστορία, ὥσπου μιὰ νύχτα ὁ σεβάσμιος γέροντας, κουρασμένος πιά, προσκάλεσε τὸ λύκο νὰ κατέβη στὸ χωριό. Καὶ κατέβηκε κ' ἔτρωγε τὴν τροφή του ἀπὸ τὸ χέρι τῶν χωρικῶν, ἐνῶ τὰ μικρὰ παιδιὰ χάϊδευαν τὸ ἄσχημο τρίχωμά του...

Στὸ τέλος, ἐξακολουθῶντας τὶς ἀντάξιες ἑνὸς ἁγίου Φραγκίσκου προσφωνήσεις, ὁ ἀναχωρητὴς συνεβούλευσε τὸ λύκο νὰ φυλάξη κι' αὐτὸς τὸ ποίμνιο, γιατὶ εἶχαν ἀνάγκη ν' ἀναπαυθοῦνε καὶ τὰ ἀδέλφια του τὰ σκυλιά. Καὶ ὁ λύκος, ἀφοῦ συνάθροισε ὁλόγυρα τὰ πρόβατα, ξάπλωσε σ' ἕνα ἀμμουδερὸ τοῦμπι μὲ ἀνυψωμένο τὸ ρύγχος του, ἐνῶ τὸ φεγγάρι ἀσήμωνε ἐκείνη τὴ σκηνή...

Ὁ Γάλλος ποιητὴς ἐδιάλεξε τὸ λύκο—τὸ ζῶο ποὺ θεωρεῖται ἀνεπίδεκτο ἡμερώσεως — γιὰ νὰ συμβολίση ζωηρότερα τὴ δύναμι τῆς καλωσύνης, σὰν μέσου γιὰ τὴν «πλύσι ἐγκεφάλου» θηρίων καὶ ἀνθρώπων.

Ἀνάλογη «πλύσι ἐγκεφάλου» τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴν

κατάργησι τῆς ἰδέας τοῦ φόνου συναντοῦμε καὶ στὴ Βίβλο.

Ἡ ἱστορία τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραὰμ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνα κήρυγμα οὐράνιο κατὰ τῆς ἀνθρωποθυσίας, πλατύτερα κατὰ τῆς θανατικῆς ποινῆς. Σὰν ἐκδήλωσι εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν δημιουργό, ποὺ παρέχει ὅλα τ' ἀγαθά, συνήθιζαν οἱ πρωτόγονοι ἄνθρωποι νὰ θυσιάζουν τὰ πρωτογέννητα ζῶα καὶ τὰ πρωτότοκα παιδιά τους· καὶ προσέφεραν τὴ θυσία τους δίχως τὸν ἐλάχιστο στεναγμό, γιατὶ θὰ ἐξουδετέρωνε τὴν ἀρετὴ τῆς θυσίας. Καὶ ὁ γενάρχης τοῦ Ἰσραήλ, δένοντας τὸν μονογενῆ Ἰσαὰκ στὸ δεμάτι τῶν ξύλων γιὰ τὴ θυσία, δείχνει πρὸς τοὺς λάτρας τοῦ ἀγρίου Μολώχ, ὅτι δὲν ἔλειπε καὶ ἀπὸ τὸν λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ τὸ πνεῦμα τῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς θυσίας, ἑπομένως ἡ ἀνακοπὴ τῆς θυσίας ἦταν θέλημα τοῦ Ἰεχωβᾶ,—«Ἀνθ' ὧν ὑπήκουσας τῆς ἐμῆς φωνῆς»—γιὰ νὰ εἶναι στὸ ἑξῆς οἱ βωμοὶ τῆς λατρείας του ξένοι ἀπὸ κάθε ἰδέα ἀνθρώπινης θυσίας.

Καὶ στὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα συναντοῦμε τὴν προσπάθεια γιὰ τὴν κατάργησι τῆς ἀνθρωποθυσίας, προσωποποιημένη στὸν σοφὸ νομοθέτη τῆς Σπάρτης, ὁ ὁποῖος μετέβαλε τὸ ἀρχαῖο ἔθιμο τῆς θυσίας ἀνθρώπων διὰ κλήρου στὸν βωμὸ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος, σὲ ἁπλὸ ράντισμα μὲ αἷμα, ποὺ ἀνέβλυζε μὲ μαστίγωμα τῶν θυμάτων. Ὁ Λυκοῦργος ἔκρινε ὅτι ἐξεπληροῦντο οἱ ὀφειλόμενοι «ἱλασμοί», γιὰ μιὰ πανάρχαια μίανσι τοῦ θυσιαστηρίου τῆς θεᾶς, ἐὰν ἀντὶ νὰ σφάζωνται ἄνθρωποι, ἁπλῶς ἐμαστιγώνοντο μέχρι ροῆς αἵματος. Ἔτσι εἰσήχθη ἡ «διαμαστίγωσις» ἀντὶ τῆς ἀνθρωποθυσίας καὶ δίκαια χαρακτηρίσθηκε σὰν βῆμα προόδου ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα πρὸς τὸν πολιτισμό.

Σήμερα, στοὺς βωμοὺς τῆς λατρείας τὸ αἷμα ρέει συμβολικὰ μόνον. Καὶ μόνον στοὺς βωμοὺς τῆς κοινωνίας ἐξακολουθεῖ νὰ ρέῃ αἷμα ἀνθρωπινό, ἀληθινό...

Σὲ διάφορες χῶρες μικροὶ Λυκοῦργοι ἐνομοθέτησαν τὴν κατάργησι τῆς θανατικῆς ποινῆς· σὲ ἄλλες οἱ δήμιοι ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπηρετοῦν τὴν κοινωνία τῶν «ἄπλυτων» ἐγκεφάλων.

Στὶς πρῶτες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν στατιστική, ποὺ μιλάει γιὰ μείωσι τῆς ἐγκληματικότητος, ἀναφέρονται κάθε τόσο περιστατικὰ θαυμαστῆς ἐπανεκπαιδεύσεως βαρυποινιτῶν, ποὺ θὰ εἶχε ματαιωθῆ μὲ μιὰ ποινὴ ἀνεπανόρθωτη. Ἀκοῦστε αὐτὴ τὴν ἱστορία, ποὺ μετεδόθη ἀπὸ τὴ Νέα Ὑόρκη: Τὸ 1924, ὁ Νάθαν Λέοπολντ, γυιὸς ἑκατομμυριούχου, ἀπήγαγε καὶ σκότωσε ἕνα παιδὶ 14 ἐτῶν, μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς συντρόφου του, ποὺ ἀσκοῦσε πάνω του δυ-

νατὴ ἐπιρροή. Οἱ δύο νέοι φιλοδοξοῦσαν νὰ ἐκτελέσουν ἕνα «τέλειον ἔγκλημα». Ἀλλὰ ἀπέτυχαν. Δίπλα στὸ πτῶμα τοῦ παιδιοῦ, ποὺ εἶχαν παραμορφώσει τὸ πρόσωπό του μὲ ὀξέα, βρέθηκαν τὰ ματογυάλια τοῦ Λέοπολντ. Κατεδικάσθησαν σὲ ἰσόβια δεσμά. Καὶ ὁ μὲν ἕνας πέθανε στὴ φυλακή, ἐνῶ ὁ Λέοπολντ δὲν ἐζοῦσε παρὰ μονάχα μὲ τὴ σκέψι ν' ἀποκατασταθῆ στὰ μάτια τῆς κοινωνίας. Στὰ 33 χρόνια τῆς καθείρξεώς του ἔμαθε 28 ξένες γλῶσσες καὶ ἔγινε ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους Ἀμερικανοὺς εἰδικοὺς τῆς ὀρνιθολογίας. Μὲ τὸν λόγο τῆς τιμῆς του ἀφέθη ἐλεύθερος δύο χρόνια καὶ τώρα ἐκτίει τὸ μικρὸ ὑπόλοιπο τῆς ποινῆς του, διότι πῆρε χάρι καὶ θ' ἀποφυλακισθῆ, ἕνας ἄνθρωπος καινούργιος, ἄσχετος μὲ τὸν φονηᾶ τοῦ 1924. Τὸν περιμένει μιὰ θέσι καθηγητοῦ σὲ πανεπιστήμιο καὶ μιὰ γυναίκα γιὰ νὰ βαδίση μαζί της σὲ νέα ζωή, ἂν καὶ στὴ δύσι τῆς ἡλικίας του. Πέντε συγγραφεῖς ἔγραψαν τὸν βίο του, ἕνα θεατρικὸ ἔργο παίζεται στὸ Μπροντγουαίη καὶ στὸ Χόλλυγουντ γυρίσθηκε ταινία ἀπὸ τὸν Ὄρσον Οὐέλλες μὲ τὸν τίτλο «Τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ».

Ἡ καταπληκτικὴ αὐτὴ ἀλλαγὴ κατέστη δυνατὴ μονάχα γιατὶ στὴ δίκη κατώρθωσε ἡ ὑπεράσπισις νὰ ἐξηγήση τὸ ἔγκλημα σὰν ψυχικὴ ἀρρώστεια. Τὸ κεφάλι ἤθελε θεραπεία, ὄχι κόψιμο.

Ἀλλὰ στὶς χῶρες τῆς θανατικῆς ποινῆς, ὅπου σὲ κάθε εὐκαιρία ἐγκλήματος ξεσηκώνεται ὄχι μονάχα ὁ ὄχλος, μὰ καὶ ὁ λεγόμενος μορφωμένος καὶ διανοούμενος κόσμος μὲ κραυγὲς ἀπεχθείας πρὸς τοὺς δυστυχεῖς ἀρρώστους, εἶναι ἀσφαλῶς μακρὺς ὁ δρόμος γιὰ ν' ἀπολαύσουν καὶ οἱ ἐγκληματοῦντες ἄνθρωποι τὸν οἶκτο ποὺ ἀπολαμβάνουν οἱ ἐγκληματοῦντες σκύλοι τῆς Ἀγγλίας.

ΧΡ. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΝΑ ΝΕΟ ΜΗΝΥΜΑ ΚΑΛΗΣ ΘΕΛΗΣΕΩΣ

Εἶχε ζωηρὴ ἀπήχησι σ' ὅλον τὸν κόσμο ὁ «ἐνθρονιστήριος» λόγος τοῦ νέου Ἀμερικανοῦ Προέδρου κ. Τζὼν Κέννεντυ. Ὑπῆρξε ἕνας λόγος παλλόμενος ἀπὸ φιλειρηνισμὸ καὶ ἀνθρωπισμό, ἕνα μήνυμα καλῆς θελήσεως ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους σὲ ὅλα τὰ γεωγραφικὰ σημεῖα τῆς γῆς, μιὰ νέα ἐλπίδα γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἰδοὺ μερικὰ ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα σημεῖα τοῦ λόγου, ὁ ὁποῖος ἀξίζει νὰ ξαναδιαβασθῇ.

Τὸ νέο προσκλητήριο: Νῦν ἡ σάλπιγξ μᾶς καλεῖ ἐκ νέου —οὐχὶ εἰς ἓν προσκλητήριον ὅπως λάβωμεν τὰ ὅπλα, ἂν καὶ ἔχομεν ἀνάγκην ὅπλων—οὐχὶ εἰς ἓν προσκλητήριον μάχης, ἂν καὶ εὑρισκόμεθα εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης —ἀλλὰ εἰς ἓν προσκλητήριον ὅπως ἄρωμεν τὸ φορτίον τῆς ἐνάρξεως ἑνὸς μακροῦ ἀγῶνος, πολυετοῦς διαρκείας «χαίροντες ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὑπομένοντες εἰς τὰς δοκιμασίας»—ἑνὸς ἀγῶνος ἐναντίον τῶν κοινῶν ἐχθρῶν τοῦ ἀνθρώπου: ΤΗΣ ΤΥΡΑΝΝΙΑΣ, ΤΗΣ ΠΕΝΙΑΣ, ΤΩΝ ΝΟΣΩΝ ΚΑΙ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥΤΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.

Κατὰ τῆς πενίας: Εἰς τοὺς διαβιοῦντας εἰς τὰς καλύβας καὶ τὰ χωρία, εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ὑδρογείου καὶ ἀγωνιζομένους νὰ θραύσουν τὰ δεσμὰ τῆς ὁμαδικῆς ἀθλιότητος, ὑποσχόμεθα νὰ καταβάλλωμεν πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως τοὺς βοηθήσωμε διὰ νὰ βοηθήσουν ἑαυτούς, ὁσονδήποτε χρονικὸν διάστημα καὶ ἂν ἀπαιτηθῇ πρὸς τοῦτο—ὄχι διότι τοῦτο τὸ πράττουν καὶ οἱ Κομμουνισταί, ὄχι διότι ἐπιδιώκομεν νὰ λάβωμεν τὰς ψήφους των, ἀλλὰ διότι τοῦτο εἶναι δίκαιον. Ἂν ἡ ἐλευθέρα κοινωνία δὲν δύναται νὰ βοηθήση τοὺς πτωχούς, οὐδέποτε θὰ δυνηθῇ νὰ σώση τοὺς ὀλίγους πλουσίους.

Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης: Πρὸς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα θὰ ἐνεφανίζοντο ὡς ἀντίπαλοί μας, δὲν ὑποσχόμεθα, ἀλλὰ ζητοῦμεν ὅπως ἀμφότερα τὰ μέρη ἀρχίσουν καὶ πάλιν τὴν ἔρευναν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης πρὶν αἱ σκοτειναὶ δυνάμεις τῆς καταστροφῆς ἀποσπώμεναι ἐκ τῆς ἐπιστήμης περιβάλλουν ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα μὲ προμελετημένην ἢ τυχαίαν αὐτοκαταστροφήν.

«Ἰσορροπία τρόμου»: Οὐδεμία ἐκ τῶν δύο μεγάλων καὶ πανισχύρων ὁμάδων κρατῶν, δύναται νὰ ἐπαναπαύεται ἐπὶ τῆς παρούσης καταστάσεως, δεδομένου ὅτι ἀμφότεραι ὑπερεφορτώθησαν μὲ τὰς δαπάνας τῶν συγχρόνων ὅπλων, δικαίως ἀμφότεραι ἐθορυβήθησαν μὲ τὴν συνεχῆ διάδοσιν τοῦ θανατηφόρου ἀτόμου, ἐνῶ ἀμφότεραι ἀνταγωνίζονται νὰ μεταβάλουν τὴν ἀβεβαίαν ἰσορροπίαν τοῦ τρόμου ἡ ὁποία συγκρατεῖ τὴν χεῖρα τοῦ ὑστάτου τῆς ἀνθρωπότητος πολέμου.

Οὕτω ἄς ἀρχίσωμεν καὶ πάλιν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ἀμφότεροι ὅτι ἡ εὐγένεια δὲν εἶναι ἔνδειξις ἀδυνα-

μίας καὶ ὅτι ἡ εἰλικρίνεια ὑπόκειται πάντοτε εἰς ἀπόδειξιν. Ἂς μὴ διαπραγματευθῶμεν οὐδέποτε ἐκ φόβου. Ἀλλ᾽ ἄς μὴ φοβηθῶμεν ποτὲ νὰ διαπραγματευθῶμεν.

Ἂς ἐξετάσωμεν ἀμφότεροι ποῖα προβλήματα μᾶς ἑνώνουν ἀντὶ νὰ ὑπερθεματίζωμεν τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα μᾶς διαιροῦν.

Ἂς διατυπώσωμεν ἀμφότεροι, διὰ πρώτην φοράν, σοβαρὰς καὶ συγκεκριμένας προτάσεις διὰ τὴν ἐπιθεώρησιν καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν ἐξοπλισμῶν, ἵνα φέρωμεν τὴν ἀπόλυτον δύναμιν καταστροφῆς ἄλλων ἐθνῶν ὑπὸ τὸν ἀπόλυτον ἔλεγχον ὅλων τῶν ἐθνῶν.

Ἑ ν ω σ ι ς τ ῶ ν κ ό σ μ ω ν: Καὶ οἱ δύο κόσμοι ἄς ἀσχοληθοῦν μὲ τὰ θαύματα τῆς ἐπιστήμης ἀντὶ νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὰς τρομακτικὰς καταστροφὰς τὰς ὁποίας δύναται νὰ προκαλέσῃ. Ὁμοῦ ἄς ἐξερευνήσωμεν τοὺς ἀστέρας, ἄς κατακτήσωμεν τὰς ἐρήμους, ἄς ἐξαφανίσωμεν τὰς νόσους, ἄς εἰσδύσωμεν εἰς τὰ βάθη τῶν ὠκεανῶν καὶ ἄς ἐνθαρρύνωμεν τὰς καλὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον.

Καὶ οἱ δύο κόσμοι ἄς ἑνωθοῦν διὰ νὰ ἀκουσθῇ καὶ εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς οἰκουμένης τὸ κήρυγμα τοῦ Ἠσαΐα—«ΑΡΑΤΕ ΤΑ ΒΑΡΕΑ ΦΟΡΤΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΩΣΑΤΕ ΤΟΥΣ ΚΑΤΑΠΙΕΖΟΜΕΝΟΥΣ».

Καὶ ἄν καταστῇ δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ ἕν προγεφύρωμα συνεργασίας μέσα εἰς τὴν ζούγκλαν τῆς καχυποψίας, τότε καὶ οἱ δύο κόσμοι ἄς ἑνωθοῦν διὰ νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἑπομένην ὑποχρέωσιν: ὄχι τὴν δημιουργίαν μιᾶς νέας ἰσορροπίας δυνάμεων, ἀλλὰ τὴν δημιουργίαν ἑνὸς κόσμου δικαίου, εἰς τὸν ὁποῖον ΟΙ ΙΣΧΥΡΟΙ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΔΙΚΑΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΣΘΕΝΕΙΣ ΑΣΦΑΛΕΙΣ ΚΑΙ Η ΕΙΡΗΝΗ ΘΑ ΔΙΑΤΗΡΕΙΤΑΙ ΔΙΑ ΠΑΝΤΟΣ.

Ὅλα αὐτὰ δὲν θὰ πραγματοποιηθοῦν κατὰ τὰς πρώτας ἑκατὸν ἡμέρας. Οὔτε θὰ πραγματοποιηθοῦν κατὰ τὰς πρώτας χιλίας ἡμέρας, οὔτε ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς κυβερνήσεως ταύτης, οὔτε ἴσως ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς μας ἐπὶ τοῦ πλανήτου αὐτοῦ. Ἀλλ᾽ ἄς ἀρχίσωμεν.

ΣΤΗΝ ΑΦΡΟΔΙΤΗ

Τὸ διαστημόπλοιο ποὺ ἔστειλαν οἱ Ρῶσσοι πρὸς τὴν Ἀφροδίτη ἐλπίζεται νὰ συλλέξῃ ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὴν «γοητευτικὴ ἄγνωστη» τοῦ διαστήματος. Ἡ Ἀφροδίτη εἶναι ὁ πιὸ κοντινὸς γείτονάς μας στὸ στερέωμα—κατὰ τὰ μέσα Ἀπριλίου θὰ εἶναι 26 ἑκατομμύρια μίλια «μόνον» μακριά μας—κι᾽ ὅμως πολὺ λίγα ξέρουμε γι᾽ αὐτήν.

Ἡ Ἀφροδίτη στρέφεται πέριξ τοῦ ἡλίου σὲ ἀπόστασι 67 περίπου ἑκατομμυρίων μιλίων καὶ ἡ τροχιά της εἶναι σχεδὸν κυκλική. Τὸ ἔτος της εἶναι 225 ἡμερῶν. Οἱ διαστάσεις της σχεδὸν ὅμοιες

τῆς γῆς. Ἔχει διάμετρο πάνω ἀπὸ 7.750 μιλίων.

Ἡ ἐπιφάνειά της φαίνεται σχεδὸν ἡ ἴδια παντοῦ, γιατὶ σκεπάζεται μὲ νέφη. Τὸ 1927 ὁ Ἀμερικανὸς ἀστρονόμος Φ. Ρὸςς τὴν ἐφωτογράφησε μὲ ὑπεριώδεις ἀκτῖνες καὶ βρῆκε μερικὲς φωτεινὲς καὶ σκοτεινὲς κηλίδες στὶς φωτογραφίες του. Κατὰ τὴν γνώμη του, οἱ ἄσπρες κηλίδες ἦσαν σύννεφα πυκνά, τῆς κατηγορίας τῶν σωρειτῶν, οἱ δὲ μαῦρες κηλίδες ἦσαν τρύπες στὰ σύννεφα ἀπὸ τὶς ὁποῖες διεκρίνετο τὸ χαμηλότερο τμῆμα τῆς ἀτμοσφαίρας. Φαινόταν κιτρινωπό, ἐξ αἰτίας ἐπιπλεόντων μορίων σκόνης.

Ἡ Ἀφροδίτη εἶναι ὁ μόνος πλανήτης (ἐξαιρέσει καὶ τοῦ Πλούτωνος) ποὺ δὲν ξέρουμε ἀκριβῶς τὸν χρόνο περιστροφῆς περὶ τὸν ἄξονά της. Τὸ 1911 ὁ Ρῶσσος ἀκαδημαϊκὸς Μπιελοπόλσκυ μὲ φασματοσκοπικὲς παρατηρήσεις ἐσχημάτισε τὴν γνώμη ὅτι ἡ περιστροφὴ διαρκεῖ 34 καὶ μισὴ ὧρες. Ὁ Ἀμερικανὸς Πίκερινγκ εἶπε 68 ὧρες, ἐνῶ ὁ ἐπίσης Ἀμερικανὸς Στήβενσον 184 ὧρες. Ὁ Γάλλος Ντόλφους καὶ ἄλλοι εἶχαν τὴν γνώμη ὅτι ἡ περιστροφὴ τῆς Ἀφροδίτης περὶ τὸν ἄξονά της διαρκεῖ ὅσο καὶ ἡ περιστροφὴ περὶ τὸν ἥλιο: 225 ἡμέρες. Καὶ ἂν εἶναι ἔτσι, τότε τὸ ἕνα ἡμισφαίριο θὰ βρίσκεται σὲ αἰώνια νύκτα, ἐνῶ τὸ ἄλλο σὲ διαρκῆ ἡμέρα. Τὸ 1956 ὁ Κράους τοῦ πανεπιστημίου Ὀχάϊο, μὲ βάσι ραδιεκπομπές, ὑπελόγισε τὴν ἡμέρα τῆς Ἀφροδίτης σὲ 22 ὥρας. Τελευταῖα ὁ Ἀμερικανὸς Ρίτσαρδσον ὑπεστήριξε ὅτι ἐὰν ἡ Ἀφροδίτη στρέφεται ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς ἡ ἡμέρα της θὰ εἶναι κάτι μακρύτερη ἀπὸ 7 γήϊνες ἡμέρες, ἐνῶ ἂν στρέφεται ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἡ ἡμέρα της θὰ εἶναι τρισήμισυ γήϊνες.

Στὴν Ἀφροδίτη θὰ κάνῃ πολὺ ζέστη. Οἱ Σοβιετικοὶ ἐπιστήμονες Κουμζὶν καὶ Σαλομόνοβιτς ἀνέφεραν θερμοκρασία 580 βαθμῶν Φ. (τὴν θερμοκρασία ποὺ θέλει τὸ τυπογραφικὸ μέταλλο γιὰ νὰ διατηρῆται σὲ ρευστὴ κατάστασῃ). Οἱ λίμνες καὶ οἱ θάλασσες θὰ πρέπει νὰ κοχλάζουν. Καὶ ὅμως ὁ Ἀμερικανὸς ἀστρονόμος Στρὸνγκ δὲν διεπίστωσε ὑδρατμούς.

Ἂς κλείσουμε τὸ χρονικὸ αὐτὸ μὲ τὴν πληροφορία ὅτι ὁ σοβιετικὸς ἐπιστήμων Κοζύρεφ, ὁ ὁποῖος μελετᾶ τὰ ζητήματα τοῦ φωτός, τὴν θεωρεῖ κατὰ προσέγγισι 50 φορὲς λαμπρότερη τῆς Γῆς. Δίκαιο εἶχε ὁ Ὅμηρος, ποὺ εἶχε ὀνομάσει τὴν Ἀφροδίτη (Ἕσπερο) τὸν «κάλλιστον ἐν οὐρανῷ».

Ο ΑΣΤΡΟΝΑΥΤΗΣ ΧΑΜ

Τὸ πιὸ ἐντυπωσιακὸ γεγονὸς στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν κατάκτησι τοῦ Διαστήματος ἦταν ἡ ἀποστολὴ —καὶ ἐπιστροφὴ— τοῦ χιμπαντζῆ Χὰμ σὲ δοκιμαστικὴ πτῆσι μέσα σ' ἕνα θαλαμίσκο ἐκτοξευθέντα διὰ πυραύλου ὠστικῆς δυνάμεως 40 τόννων.

Ὁ Χὰμ εἶναι 3 ἐτῶν, ζυγίζει 16 κιλά, ἔχει ἀνάστημα 0,91 μ. Σήμερα εἶναι διάσημος, σὰν τὸν Μαγγελᾶνο καὶ τὸν Κολόμβο. Εἶναι ὁ πρωτοπόρος τοῦ Διαστή-

ματος. Ἐπὶ 15 λεπτὰ βρέθηκε ἔξω ἀπὸ τὴ Γῆ, σὲ ὕψος 184 χιλιομέτρων, τρέχοντας μὲ ταχύτητα 9.000 χιλιομέτρων τὴν ὥρα.

Ἤδη ἀπὸ διετίας περίπου οἱ Ἀμερικανοὶ εἶχαν ἐξακοντίσει ζῶα στὸ Διάστημα: τὸν Μάϊο τοῦ 1959 ἐξηκοντίσθησαν οἱ δύο μικροὶ πίθηκοι «Ἔϊμπλ» καὶ «Μπαΐκερ», ὁ θαλαμίσκος τῶν ὁποίων ἔφθασε σὲ ὕψος 450 χιλιομέτρων καὶ ἐπανέπεσε στὴ Γῆ μὲ σώους τούς... ἐπιβάτας του.

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1960 ἐξετοξεύθησαν τρεῖς ποντικοί, ὁ θαλαμίσκος τῶν ὁποίων ἔφθασε σὲ ὕψος 1.120 χιλιομέτρων, μὲ ἕναν «ὑπερηπειρωτικὸ» πύραυλο τύπου Ἄτλας.

Μετὰ τὸ ταξίδι τοῦ Χὰμ ἀνοίγει ὁ δρόμος γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἂν καὶ ὁ ἰατρὸς τοῦ Διαστήματος δόκτωρ φὸν Μπὲκ ἐδήλωσε ὅτι αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι προτίθενται νὰ ἐκτελέσουν καὶ ἄλλα πειράματα, πέντε ἢ ἓξ τουλάχιστον ἀκόμη, μὲ πιθήκους, προτοῦ ἐπανδρώσουν μὲ ἄνθρωπο ἕνα θαλαμίσκον τύπου «Ἑρμῆς».

Κατὰ τὸν Ἀμερικανὸν ἐπιστήμονα ἡ πρώτη «ἐπηνδρωμένη» πτῆσις εἰς τὸ Διάστημα θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ ἐντὸς τοῦ τρέχοντος ἔτους.

Ὁ Χὰμ ἐπελέγη ἀνάμεσα σὲ 6 χιμπαντζῆδες, διότι ἦταν ὁ ἐξυπνότερος. Ὅταν ἔκλεισαν καὶ τοὺς ἔξη σ' ἕνα κλουβί, ὅπου ἦσαν σκορπισμένοι διάφοροι κύβοι, ἐνῶ ἦταν κρεμασμένες ψηλὰ μπανάνες, ὁ Χὰμ πρῶτος ἀντελήφθη ὅτι ἔπρεπε νὰ βάλη τοὺς κύβους τὸν ἕνα πάνω στὸν ἄλλον γιὰ νὰ φθάση τὶς μπανάνες. Καὶ σὲ ἄλλα τὲστ διεκρίθη. Καὶ ἐξετέλεσε ὅλους τοὺς χειρισμοὺς ποὺ ἦταν ἀνάγκη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδιοῦ, ὅπως εἶχε διδαχθῇ. Μιὰ κινηματογραφικὴ μηχανὴ λειτουργοῦσε συνεχῶς καὶ πῆρε ἐνδιαφέρουσες εἰκόνες γιὰ τὶς ἀντιδράσεις τοῦ Χάμ, ὁ ὁποῖος στὴν ἀρχή, ὅταν βρέθηκε μακριὰ ἀπὸ τὴ Γῆ, κατελήφθη ἀπὸ πανικὸ καὶ τρόμο. Γενικὰ συμπεριεφέρθη καλά. Ὅταν ἡ κάψουλα, μέσα στὴν ὁποία ἦταν ὁ Χάμ, περισυνελέγη στὴ θάλασσα, εἰσεχώρησε λίγο νερὸ μέσα. Ἀνησύχησε ὁ εἰδικὸς κτηνίατρος δόκτωρ Μπένσον. Κόλλησε τὸ αὐτί του στὴν κάψουλα καὶ ἄκουσε ἕνα κλάμα. «Εἶναι ζωντανός, εἶπε. Μᾶς μιλάει». Ἄνοιξαν τὴν πόρτα. Ὁ Χὰμ γρύλλισε στὴν ἀρχή, ὕστερα ἔσφιξε τὸ χέρι τοῦ γιατροῦ. Καὶ γέλασε γιὰ τοὺς φωτορεπόρτερς...

ΕΚΛΕΙΨΙΣ ΗΛΙΟΥ

Σπουδαῖες παρατηρήσεις ἔγιναν κατὰ τὴν ὁλικὴ ἔκλειψι τοῦ ἡλίου (15 Φεβρουαρίου) ἀπὸ τοὺς Σοβιετικοὺς ἐπιστήμονες. Ἐλήφθησαν φωτογραφίες καὶ φασματογραφίες τοῦ ἡλιακοῦ

στέμματος ἀπὸ ὄργανα μεταφερθέντα μὲ πυραύλους ποὺ ἔφθασαν στὴν ἄπω ἀτμοσφαῖρα. Τὰ ὄργανα, ὅταν ἀποχωρίσθηκαν ἀπὸ τοὺς πυραύλους, παρέμειναν ἐλεγχόμενα ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ἐπανεφέρθησαν μὲ σύστημα ἀλεξιπτώτων. Εἰδικοὶ μετεωρολογικοὶ πύραυλοι ἐστάλησαν πρίν, κατὰ καὶ μετὰ τὴν ἔκλειψι γιὰ νὰ μελετήσουν τὶς μεταβολὲς στὶς συνθῆκες τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τ᾽ ἀποτελέσματα τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας. Ἕνα πυραυλοκίνητο ἀεροπλάνο TU—104 μὲ πλήρωμα ἀστρονόμους ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως καὶ πλήρως ἐξωπλισμένο γιὰ ἡλιακὲς παρατηρήσεις, συνήντησε τὴν ἔκλειψι κοντὰ στὸ Ροστὼβ καὶ ἀκολούθησε τὴν πορεία της πετῶντας μὲ μεγάλη ταχύτητα σὲ ὕψος 30.000 ποδῶν. Αὐτὸ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπιμήκυνσι τῆς ὁλικότητος τῆς ἐκλείψεως ἀπὸ 2 πρῶτα λεπτὰ καὶ 45 δεύτερα σὲ 4 πρῶτα καὶ 5 δεύτερα λεπτά—κέρδος πολύτιμο γιὰ τὶς παρατηρήσεις. Στὴ Κριμαία οἱ ἀστρονόμοι φοβήθηκαν ὅτι δὲν θὰ ἔβλεπαν τίποτε ἐξ αἰτίας νεφώσεως. Εἰδικὰ ἀεροπλάνα ἀπεγειώθησαν καὶ μὲ χημικὰ μέσα διεσκόρπισαν τὰ σύννεφα προτοῦ ἀρχίση ἡ ἔκλειψις. Ὁ λόγος ποὺ ἀνέπτυξαν ἰδιαίτερη δραστηριότητα οἱ Σοβιετικοὶ γιὰ τὴν ἔκλειψι εἶναι ὅτι οἱ 4 ὁλικὲς ἐκλείψεις ποὺ θὰ συμβοῦν στὰ προσεχῆ 40 χρόνια θὰ συμπέσουν σὲ ἄβολα μέρη τῆς Σιβηρίας καὶ τοῦ Ἄπω Βορρᾶ.

ΕΝΑΣ ΙΝΔΟΣ ΓΙΟΓΚΙ ΣΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Ἐντυπωσιακὸ ὑπῆρξε τὸ πέρασμα τοῦ Ἰνδοῦ γιόγκι Μ α χ α ρ ί σ ι Μ α ὲ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας (9 Ἰανουαρίου). Ἐξεσήκωσε σάλον ἀληθινό.

Τὸ πρόγραμμά του ἦταν νὰ ἱδρύση ἕνα «κέντρον στοχασμοῦ» πρὸς τὸν σκοπὸ προωθήσεως τῆς εὐτυχίας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Διὰ τοῦ στοχασμοῦ — κατὰ τὴν γενικὴ θεωρία του — καθοδηγεῖται ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὰ ἔσω, ἕως τὰ ἔσχατα ἐπίπεδα ὑπάρξεως, μέχρις ὅτου γίνουν ἀπόκτημα ἡ ἠρεμία καὶ ἡ μακαριότης. Καὶ φιλοδοξεῖ ὁ Μαχαρίσι Μαὲ νὰ ἱδρύση 25 χιλιάδες τέτοια κέντρα σ᾽ ὅλον τὸν κόσμο ὅπου ταξιδεύει, ὑπὸ τὴν αἰγίδα κάποιας «Κινήσεως Πνευματικῆς Ἀναγεννήσεως», μὲ πρόγραμμα 9 ἐτῶν, μετὰ τὴν ἐκπλήρωσι δὲ τοῦ προγραμματισμένου σκοποῦ προτίθεται νὰ ἀποσυρθῆ σ᾽ ἕνα βουνὸ τῆς πατρίδος του Ἰνδίας καὶ νὰ περάση τὸ ὑπόλοιπο τῆς ζωῆς του σιωπῶν.

Ὅσα εἶπε σχετικὰ μὲ τὸν «στοχασμὸ» σὲ δημόσια ὁμιλία του ἐθεωρήθησαν μᾶλλον ἄψογα· ὅσα ὅμως ἐδημοσιεύθηκαν σὲ δημοσιογραφικὲς συνεντεύξεις ἔδωσαν λαβὴ σὲ σχόλια μᾶλλον ἐλαφρά.

Στὴν «Καθημερινὴ» ὁ κ. Γ. Κ. Βενιζέλος ἔγραφε ὅτι «ὁ θέλων νὰ μυηθῆ εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Μαχαρισὶ Μαὲ καὶ νὰ ἀκολουθήση τὴν διδασκαλίαν του, πρέπει νὰ παρουσιασθῆ ἐνώπιόν του, ἀνυπόδητος φυσικά, καὶ νὰ τοῦ προσφέρη λίγα λουλούδια,

λίγα φροῦτα καὶ ἕνα ἄσπρο μαντήλι. Αὐτὰ προορίζονται γιὰ νὰ ἀποτελέσουν «δῶρα» τοῦ Μαχαρισὶ Μαὲ πρὸς «τὸ πνεῦμα τοῦ ἀποθανόντος μεγάλου διδασκάλου του». Κατόπιν ὁ Μαὲ θὰ πῇ εἰς τὸν νεοφώτιστο μερικὲς λέξεις, εἰδικὲς διὰ τὸν καθένα. Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι, καθὼς λέγει, σανσκριτικὲς καὶ «ἀσκοῦν ἐπίδρασιν ὄχι διὰ τῆς ἐννοίας των, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἦχου των». Διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς, ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν λέξεων, ὁ στοχαζόμενος κατορθώνει νὰ συγκεντρώνεται εἰς τὸν ἐσωτερικό του κόσμο καὶ σιγά — σιγὰ φθάνει εἰς τὸ σημεῖον νὰ κερδίσῃ τὴν ἠρεμία ποὺ τοῦ ὑπόσχεται ὁ Ἰνδὸς φιλόσοφος, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἐδέχθη ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ἀναφέρῃ ἔστω καὶ μίαν ἀπὸ τὰς λέξεις ποὺ δίδει εἰς τοὺς μυουμένους. «Ὅποιος θέλει, προσέθεσε, ἂς ἔλθῃ κοντά μου καὶ θὰ τὶς μάθῃ. Ἄλλωστε δὲν ἀξίζουν παρὰ μόνον δι' ἕνα συγκεκριμένον πρόσωπον καὶ ἑπομένως εἶναι ἄχρηστες διὰ τοὺς ἄλλους».

Γιὰ τὴν θεωρία τῶν «δονουμένων λέξεων» ἔγραψε ὁ κ. Στέφ. Λιππιώτης στὴν «Βραδυνή», ὅτι δὲν εἶναι τίποτε τὸ νέον, διότι ἀπὸ τὸ 1901 δύο Γάλλοι γιατροί, οἱ Σὰρλ Μπωντουὲν καὶ Ἐμὶλ Γκουὲν εἶχαν λανσάρει τὴν θεραπευτικὴ θεωρία τῶν «κραδασμικῶν λέξεων» (Mots vibrants). Καὶ στὸ Νανσὺ τῆς Γαλλίας ἐχαλοῦσε τότε ὁ κόσμος μὲ τὶς χιλιάδες τῶν ἀπὸ περάτων γῆς ψυχωτικῶν, παραπληγικῶν, νεφρικῶν, ἀγκυλωτικῶν, στομαχικῶν, παρκινσονικῶν, ποὺ ἔτρεχαν νὰ μάθουν καὶ νὰ πιπιλίσουν αὐτὲς τὶς θαυματουργὲς «μὸ διμπράν». Προτοῦ νὰ κοιμηθοῦν τὸ βράδυ ὑπεχρεοῦντο, φέρ' εἰπεῖν, νὰ λένε εἴκοσι φορὲς μὲ κλειστὰ τὰ μάτια: «Εἶμαι καλά, τελείως καλά, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καλὰ (παρφαί, κομπλετεμὰν παρφαί,

ΑΠΗΧΗΣΙΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Σκίτσο τοῦ Μπόστ. στὸν «Ἐλεύθερο».

πὰρ ἐξελλὰνς παρφαὶ) καὶ τὸ ἴδιο πάλι μὲ κλειστὰ τὰ μάτια ἐπανελάμβαναν μόλις ἐξυπνοῦσαν... ὥσπου πέρασε ἡ μόδα.

Καὶ ὁ κ. Λιππιώτης συνεχίζοντας ἔγραψε:

«Τὸν ἐνορατικὸν καθαρτικὸν στοχασμὸν τὸν παρέχει ἡ καθαρά, ἡ βαθειά, ἡ κρουστικὴ προσευχή. Ἡ προσευχὴ π. χ. τῶν νηπτικῶν Πατέρων καὶ ἀσκητῶν, τῶν συντετριμμένων ἀναχωρητῶν. Ἡ νοερά, ἡ καρδιακὴ προσευχὴ τῶν ἐξαγνισμένων φύσεων ποὺ ἐλησμόνησαν τελείως τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸ σαρκίον καὶ τὸ λοφεῖον τῶν ἐγωϊσμῶν του καὶ τῶν παραισθήσεων. Τὸν στοχασμόν, ποὺ ἀναγεννᾷ τὸν ἄνθρωπον, δὲν τὸν χορηγεῖ ἡ ψυχρὴ θαυματοποιΐα τῆς Βομβάης ἢ τοῦ Θιβέτ, ἀλλὰ ἡ θερμὴ ἀγαθοποιΐα τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς Κανᾶ, τοῦ Ὄρους τῶν Ἐλαιῶν καὶ τοῦ τάφου τοῦ Λαζάρου στὴ Βηθανία». Ὁ ἴδιος, γράφοντας στὸ περιοδικὸ «Τύπος Ὀρθόδοξος Χριστιανικός», ἰσχυρίσθη ὅτι ἀπὸ προσελθόντας νὰ μυηθοῦν ἔμαθε μερικὲς λέξεις προσφερόμενες ἀπὸ τὸν Μαχαρισὶ Μαέ:

Ταρακα—σο—μι—ντα—ντί.
Ντερε—ντι—ντά.
Τράς—τράς—μπουρμαροτράς.

Ὁ κ. Φρ. Γερμανός, ἔγραψε στὶς «Εἰκόνες» ὅτι, καθὼς τοῦ ἐδήλωσε ὁ Μαχαρισὶ Μαέ, οἱ λέξεις αὐτὲς ἔχουν θεμελιώδη σημασία γιὰ τὴν ἰσόβια γαλήνη τοῦ ἀνθρώπου. «Δὲν χρειάζεται τίποτε ἄλλο ἀπὸ μιὰ λέξη. Μόλις τὴν μάθετε, τὸ μυαλό σας θὰ ξαπλώση ἐπάνω της ὅπως ξαπλώνει ἕνα κουρασμένο κορμὶ ἐπάνω σ' ἕνα πουπουλένιο κρεβάτι».

Δὲν εἴμαστε σὲ θέση νὰ βεβαιώσουμε ἐ ὰ ν τὸ ζήτημα τῆς «λέξεως» ἐλέχθη καὶ π ῶ ς ἐλέχθη ἀπὸ τὸν Μαχαρισὶ Μαέ. Γεγονὸς εἶναι ὅτι ὕστερ' ἀπὸ τὰ σχετικὰ δημοσιεύματα τοῦ τύπου, τὸ ξενοδοχεῖο τοῦ Ἰνδοῦ γιόγκι πολιορκήθηκε ἀπό... ἐπαίτας τῆς λέξεως! Καὶ χρειάσθηκε νὰ ἐπέμβη ἡ ἀστυνομία γιὰ ν' ἀπομακρύνη τὸ πλῆθος εὐγενικά.

Η ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΣΤΟΧΑΣΜΟΥ ΚΑΙ Ο ΠΛΑΤΩΝ ΔΡΑΚΟΥΛΗΣ

Ἀπήχησις τοῦ θορύβου αὐτοῦ ὑπῆρξε ἡ ἀκόλουθη ἐπιστολὴ τοῦ γνωστοῦ δικηγόρου καὶ πνευματικοῦ ἀνθρώπου κ. Ἀλεξ. Τζαζοπούλου, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη στὴν «Καθημερινή»:

Μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον ἐδιάβασα τὰς ἰδέας τοῦ Ἰνδοῦ φιλοσόφου Μαχαρισὶ Μαὲ καὶ ἰδίως τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἵδρυσιν «Κέντρων στοχασμῶν». Θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ μόνον νὰ παρατηρήσω ὅτι ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς Ἀκροπόλεως δὲν εἶναι ἄγνωστος ὁ κόσμος τῶν ἰδεῶν τοῦ εἴδους αὐτοῦ.

Παραλείπω τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας φιλοσόφους, οἱ ὁποῖοι μύρια ὅσα ἐστοχάσθησαν καὶ διετύπωσαν τοὺς πλέον ὑψιπετεῖς στοχασμούς, εἰς τὰς σφαίρας τῶν ὁποίων ἀνέκαθεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἰδίᾳ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας πλανῶνται ὡς φωτεινὰ μετέωρα ὑπέροχα ὑποδειγματικὰ δημιουργήματα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ἀλλ' ἔρχομαι εἰς τὴν πρόσφατον ἐποχήν μας. Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς διανοητάς μας καὶ διαπρεπὴς Τέκτων, καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ εἰς Ἑλλάδα ἔρευνα τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων,

ἀδίκως τώρα κατὰ τὴν γνώμην μου λησμονημένος, ὁ Πλάτων Δρακούλης, φιλόσοφος, σοσιαλιστὴς καὶ χορτοφάγος, συντάκτης τοῦ κοινωνιστικοῦ καὶ ἐπαναστατικοῦ διὰ τὴν ἐποχήν του περιοδικοῦ «Ἄρδην» καὶ ἐκδότης τοῦ φιλοσοφικοῦ του περιοδικοῦ «Ἔρευνα», διετύπωσεν εἰς τὸ ἔργον του «Στοιχεῖα Βιονομίας» ὁμοίας ἰδέας μὲ τὰς τοῦ Ἰνδοῦ φιλοσόφου.

Ὑπεστήριξε εἰς τὸ ἔργον του αὐτὸ καὶ εἰς τὸ «Ἡ ὑγιεινὴ καὶ Ἠθική», πρωτοτύπους μεθόδους πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καλυτερεύσεως τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ συγκεκριμένως μεταξὺ αὐτῶν ἐπρότεινε τὴν λειτουργίαν «Κέντρων Στοχασμῶν». Οἱ στοχασμοὶ πράγματι, διαποτίζουν τὸ ἔργον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως τὸ τέλος του. Πᾶς στοχασμός, λέγει, τὸν ὁποῖον ἐξαποστέλλεις εἶναι μόριον τῆς ἰδιοσυστασίας σου καὶ ὅταν ἐξαποστέλλεται ἐν στάσει εὐδοκίας καὶ ἐπιεικείας πρὸς πάντας, συναντᾶται πρὸς ρεύματα στοχασμῶν ὁμοίας φύσεως καὶ συνενοῦται, συναποτελῶν μᾶζαν δυνάμεως ἀνάλογον πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐξαποστελλουσῶν διανοιῶν». Προτείνει τὴν ἐκπομπὴν «τῶν περὶ ἀμοιβαίων σθένους στοχασμῶν» κατὰ τὴν ἕκτην ἀπογευματινήν. Καὶ καθορίζει ὡς ἑξῆς τὸ ἰδιωτικὸν κέντρον στοχασμοῦ: Πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἑλκτικῆς δυνάμεως διαρρύθμισε ἐπίτηδες πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δωμάτιόν τι, χωριστὸν καὶ ἐπιπλωμένον καταλλήλως, θεωρούμενον ὡς ἱερὸν ἔνθα θὰ ἐπικοινωνῇς μὲ τὸ Ἄπειρον Πνεῦμα, ὡς ἐνδότερον ἁγιαστήριον τοῦ Οἴκου.

Οὐδὲν καινὸν λοιπὸν ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς Ἀκροπόλεως.

ΑΛΕΞ. ΤΖΑΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΙΣΑΛΛΟΔΟΞΙΑ

Ἀπὸ τὴν Λάρισα μετεδόθη ἡ ἑξῆς ἀπίστευτη εἴδησις:

«Ὁ νεωστὶ χειροτονηθεὶς μητροπολίτης Λαρίσης δὲν ἐπέτρεψεν εἰς ἱερεῖς τῆς μητροπόλεώς του νὰ ψάλουν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν διὰ τὴν ταφὴν μιᾶς καθολικῆς τὸ δόγμα γυναικός, ἐλλείψει καθολικοῦ ναοῦ εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀπηγόρευσε καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν χρῆσιν τῆς ἐκκλησίας. Ἡ συμπεριφορὰ αὐτὴ τοῦ μητροπολίτου, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ταφῇ μία χριστιανὴ χωρὶς θρησκευτικὴν ἀκολουθίαν, μαρτυρεῖ ἀσυγχώρητον στενότητα πνεύματος, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἀληθὴς χριστιανὸς θὰ ἐπιδοκιμάσῃ».

Ἡ εἴδησις προεκάλεσε ποικίλα σχόλια. Μεταξὺ ἄλλων, ἀνεφέρθη ὅτι ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἁγίου Λαρίσης, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν ἦταν σύμφωνη μὲ τὸ βαθύτερο πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀποτελοῦσε καὶ παράβασι ρητῶν κανόνων τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐρωτηθεῖσα «περὶ τοῦ ἐπιτετραμμένου τῆς ὑπὸ ὀρθοδόξου κληρικοῦ κηδεύσεως ἑτεροδόξων ἐν ἐλλείψει ὁμοδόξων τούτ[ο]ι[ς] θρησκευτικοῦ λειτουργοῦ) καὶ ἐκ πνεύματος ἐπιεικείας ἐπέτρεψε τελικῶς ὅπως ἑτερόδοξοι ἐν γένει κηδεύωνται ἐκκλησιαστικῶς ὑπὸ ὀρθοδόξου κληρικοῦ ἐὰν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ εἰς ὁμόδοξον αὐτοῖς κληρικὸν προσφυγή».

Ἀλλὰ αἱ σχετικαὶ ἐγκύκλιοι ἐξεδόθησαν τό... 1878 καὶ τὸ 1891 ὥστε εἶναι φυσικὸ νὰ λησμονήθηκαν. Ἐξ ἄλλου, τὰ ἴδια κάνουν καὶ μερικοὶ καθολικοὶ γιὰ τοὺς ὀρθοδόξους. Καθὼς ἀνέφερε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπιστολογράφους τῶν ἐφημερίδων, στὴν Σορεζίνα τῆς Ἰταλίας συνέβη κατὰ τὴν

Κατοχὴ νὰ πεθάνῃ ἕνας Ἕλληνας ὅμηρος καὶ δὲν ἐπετράπη νὰ ψαλῇ νεκρώσιμη ἀκολουθία σὲ καθολικὸ ναό...

ΟΔΗΜΙΟΣ

«Τὰ χέρια μου τρέμουν. Θὰ προτιμοῦσα νὰ γίνω νυκτοφύλακας»—ἐδήλωσε ὁ Ἀλῆ Τσελίκ, δήμιος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ἠρνεῖτο ἐπιμόνως νὰ ἐκτελέσῃ δι' ἀπαγχονισμοῦ ἕναν κατάδικο καὶ στὸ τέλος ἐλιποθύμησε. «Ἐντρόπιασε τὸ τίμιο καὶ καλλιτεχνικὸ (!) ἐπάγγελμα», ἀνεκοίνωσε τὴν ἑπομένη τὸ σωματεῖο τῶν δημίων. Καὶ διέγραψε τὸν Ἀλῆ Τσελὶκ ἀπὸ τὰ κατάστιχά του.

Σ' ἕνα ταξίδι του στὴν Ἀθήνα ὁ παγκόσμιος πρόεδρος τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας Ν. Σρὶ Ρὰμ ὅταν τοῦ ἐζήτησαν τὴ γνώμη του σχετικὰ μὲ τὴν θανατικὴ ποινή, ἀπήντησε: «Τί γνώμη θέλετε νὰ σᾶς πῶ... Ἐγώ, δὲν θὰ ἤθελα ποτὲ νὰ εἶμαι δήμιος».

Νὰ ποὺ τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ ἀφύπνισε καὶ τὴν συνείδησι ἑνὸς ἁπλοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐπροτίμησε τὴν ντροπὴ ἀπὸ τὸ ἔγκλημα.

Ο ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

ΜΕΤΑΞΥ ΜΑΣ

—Τὰ Γραφεῖα τοῦ ΙΛΙΣΟΥ, Δραγατσανίου 6 (Πλατ. Κλαυθμῶνος), ὄροφος 6ος, εἶναι ἀνοικτὰ κάθε Δευτέρα καὶ Παρασκευὴ 11—12 π. μ. καὶ 6,30 — 7,30 μ. μ. Παρακαλοῦνται οἱ φίλοι τοῦ ΙΛΙΣΟΥ νὰ ἐπισκέπτωνται ἐλευθέρως τὰ Γραφεῖα.

—Οἱ συνδρομηταὶ οἱ ὁποῖοι ἀλλάζουν ἢ βλέπουν τὴν διεύθυνσίν των λανθασμένως ἢ ἀνεπαρκῶς ἀναγραφομένην, νὰ μᾶς εἰδοποιοῦν, διὰ νὰ λαμβάνουν τὰ ἐκδιδόμενα τεύχη χωρὶς καθυστέρησιν.

ΘΕΡΜΗ ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΣ

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομηταὶ τοῦ ΙΛΙΣΟΥ νὰ ἀποστείλουν ἢ νὰ ἐμβάσουν διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς τὴν διὰ τὸ 1961 συνδρομήν των. Διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ἀποστολῆς τῆς συνδρομῆς ὁ ΙΛΙΣΟΣ δὲν θὰ χάσῃ τὸ 25ο)ο τὸ ὁποῖον στοιχίζει ἡ εἴσπραξις τῆς συνδρομῆς δι' εἰσπράκτορος. Ἀπὸ 1ης Μαΐου ὁ ΙΛΙΣΟΣ θὰ ἀναθέσῃ εἰς τὸν ὀργανισμὸν «Ὁ Κρίκος» τὴν εἴσπραξιν τῶν ὑπολειπομένων διὰ τὸ 1961 συνδρομῶν Ἀθηνῶν.

Ἀφ' ἑτέρου παρακαλοῦνται οἱ συνδρομηταὶ νὰ φροντίσουν διὰ τὴν ἐγγραφὴν ἄλλων συνδρομητῶν εἰς τὸν ΙΛΙΣΟΝ. Νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ ΙΛΙΣΟΣ δὲν εἶναι οἰκονομικὴ ἐπιχείρησις. Ὅ,τι εἰσπράττει τὸ διαθέτει διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ περιοδικοῦ. Εἶναι λοιπόν, κέρδος ὅλων τῶν συνδρομητῶν νὰ αὐξάνουν οἱ συνδρομηταί.

Βιβλία ποὺ λάβαμε.

Κ. Βουρβέρη: Ὁ Ἑλληνικὸς Ἀνθρωπισμὸς σήμερον. (Σειρὰ ἐκδόσεων καὶ ἐπιδιώξεις τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπιστικῆς Ἑταιρίας), Ἀθῆναι 1960. Γ. Λαιμοῦ: Ἕνα σχέδιον Οἰκουμενικῆς Κοινωνικῆς Ἀλληλεγγύης, Λωζάνη, 1960. Κώστα Φραγκισκάτου: Ἀσιάτες Λογοτέχνες καὶ ποιητές, Ἀθῆναι 1960. Ξάνθου Λυσιώτη: «Θρόμβοι καὶ Σταλαχτίτες» Ποιήματα, Κύπρος 1960. Γιάννη Καφούση: «Ὧρες σιωπῆς». Ποιήματα, Ἀθῆναι 1960. Ἀντωνίου Χαλᾶ: Τὸ Μῆλον τῆς Ἔριδος, Ἀθῆναι 1960. Ἀντωνίου Χαλᾶ: Γκουρτζίεφ (Ἡ μεγίστη πνευματικὴ δόξα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνθρωπότητος), Ἀθῆναι 1961. Μνήμονος: Πετεινὰ τοῦ Οὐρανοῦ (Ἀφηγήματα ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὴ φύση), Ἀθῆναι 1661.

Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ἔχει ὡς σκοπὸν

Τὴν ἄσκησιν τῆς ἀγροτικῆς πίστεως

Τὴν βελτίωσιν τῶν ὅρων διεξαγωγῆς τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν καὶ συναφῶν συναλλαγῶν.

Τὴν ἐνίσχυσιν καὶ τὴν ἐποπτείαν τῆς συνεταιριστικῆς ὀργανώσεως τῶν ἀγροτῶν.

Ἡ Α.Τ.Ε. εἶναι αὐτόνομος Τραπεζικὸς Ὀργανισμὸς κοινωφελοῦς χαρακτῆρος. Διὰ καταλλήλου χειρισμοῦ τῆς πίστεώς, παρέχει τὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν ἀρωγήν της πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ γεωργικοῦ προγράμματος τοῦ Κράτους.

Ἡ Α.Τ.Ε. δὲν ἔχει μετόχους, δὲν ἐπιδιώκει κέρδη. Ἐργάζεται διὰ τὴν πρόοδον τῆς ὑπαίθρου. Σκοπός της εἶναι ἡ διαρκὴς ἐξυπηρέτησις τοῦ ἀγρότου.

Τιμὴ τεύχους δρχ. 10.—